ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАСАМИ ТА БІЗНЕСУ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
звітної наукової конференції факультету за 2019 рік

1-8 лютого 2020

Збірник тез звітної наукової конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2019 рік (електронне видання) : Секція факультету управління фінансами та бізнесу, (Львів, 1-8 лютого 2020 р.). – Львів : ЛНУ ім. І.Франка, 2020. – 226 с.

Відповідальний за випуск *А.В. Стасишин*

Упорядники: *А.В. Стасишин*
В.Я. Дубик

Комп'ютерне верстання *В.Ю. Ситник*

Рекомендовано до випуску Вченою радою факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 24 лютого 2020 р.).

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2020

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ	
Стасишин Андрій Васильович **НАУКОВА РОБОТА НА ФАКУЛЬТЕТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ: ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**	7
Романів Євген Миколайович **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ТА КОНТРОЛЮ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА**	14
Ситник Наталія Степанівна **ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**	17
Комарницька Ганна Омелянівна **ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ**	20
Капленко Галина Вікторівна **АДМІНІСТРАТИВНІ БАР'ЄРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДИСПРОПОРЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА**	24
Шевчук Ірина Богданівна **ІНФОРМАЦІО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗРОСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ РЕГІОНІВ**	29
ПІДСЕКЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	
Стасишин Андрій Васильович **ЗМІНА ПОВЕДІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ**.....	37
Гупало Олег Григорович **УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРНОЮ ПОЛІТИКОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**.....	45
Пікулик Оксана Іванівна **УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**	48
Зеленко Василь Анатолійович **ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ТА ЄС**	53
Пасінович Ірина Ігорівна **СОЦІАЛЬНА ДОМІНАНТА В УПРАВЛІННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ**	58
Пак Наталія Тадеушівна **РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ**	64
Пелехатий Андрій Олегович **УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ПРОЦЕСАМИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**	69
Табачук Андрій Ярославович **РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**	71

ПІДСЕКЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

Приймак Світлана Вікторівна **АНАЛІТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ ……**	75
Ярема Ярослав Романович **ПЕРСПЕКТИВИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ……..**	78
Гончарук Світлана Марківна **ОСНОВНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ ……..**	80
Шот Анна Петрівна **РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У НАПОВНЕННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ..**	83
Лобода Наталія Олександрівна **ГЕНЕЗИС ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ. ……**	86
Шевців Любов Юліанівна **СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ…..**	89
Долбнєва Деніза Вадимівна **СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ……..**	95

ПІДСЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В БІЗНЕСІ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Задорожна Анна Володимирівна **ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ФРЕЙМВОРКУ DJANGO ……**	99
Мищишин Орест Якович **ОЦІНКА ГУСТОТИ НАСЕЛЕННЯ ВЕЛИКИХ МІСТ ……..**	101
Стадник Юліанна Андріївна **МОДЕЛЮВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ……**	103
Васьків Оксана Миколаївна **ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ІТ-РИЗИКАМИ ……..**	106
Ярема Олег Романович **СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ СЕКТОРОМ ЗАДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ……..**	111
Ситник Володимир Юрійович **ЦИФРОВА ЕКОНОМКА В ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСАХ ……**	118
Старух Анна Ігорівна **ЕКСПЕРТНІ СИСТЕМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ……**	120

ПІДСЕКЦІЯ БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Карпінський Борис Андрійович **СТРАТЕГІОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ НА ЗАСАДАХ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДОКТРИНИ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ ……**	124
Бобко Лариса Олександрівна **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ……**	129
Васьківська Катерина Володимирівна **АДМІНІСТРУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ……..**	132

Герасименко Олена Вікторівна **ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ СПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА ……**	136
Маліновська Ольга Ярославівна **ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МЕНЕДЖЕРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ……..**	141
Подвірна Наталія Степанівна **ДИСКУРС МІЖ ВЛАДОЮ ТА ГРОМАДОЮ: ПРОГРАМИ СПІВФІНАНСУВАННЯ ..**	145
Іськевич Павло Вікторович **СУЧАСНІ НАПРЯМКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ……**	148
Галімук Юлія Олександрівна **АКТИВІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЗМІН……...**	152
Калакун Наталія Григорівна, Боднар Оксана Петрівна **СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ……..**	155
ПІДСЕКЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	
Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна **ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ ……...**	160
Голинський Юрій Олегович **МИТНІ ОРГАНИ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ. ……**	162
Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна **Петик Любов Орестівна** **РОЛЬ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ ……..**	165
Гринчишин Ярослав Миколайович **МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ КРИЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ……**	168
Дубик Вікторія Яківна **РЕАЛІЗАЦІЯ І РОЗВИТОК МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ …….**	171
Західна Оксана Романівна **МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ……**	175
Клепанчук Ольга Юріївна **СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МВФ ……**	178
Завальницька Надія Богданівна **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ЛЬВІВЩИНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ……...**	180
Попович Дарія Володимирівна **РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ SOLVENCY II ……...**	184
Петик Любов Орестівна **Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна** **ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМНОГО РИЗИКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ ……..**	187
Татарин Наталія Богданівна **ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ……..**	190
Шушкова Юлія Володимирівна **АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІАНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ ……**	193

Осідач Олена Богданівна **ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РЕЙТИНГУ УКРАЇНИ …….**	196
Смолінська Софія Дмитрівна **ІННОВАЦІЙНА ОСНОВА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ**	199
Ясіновська Ірина Фантинівна **ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ……**	204
Сич Ольга Анатоліївна **СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПОСТПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ ……**	207
Круглякова Віра Володимирівна **ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВІВЩИНИ …….**	209
Нагорнюк Оксана Петрівна **УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ В НЕСТАБІЛЬНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ……..**	212
Боднар Віталій Ярославович **ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГНОЗІВ У БЮДЖЕТНІЙ СТРАТЕГІЇ……..**	217
Яцев Володимир Володимирович **СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ…….**	222

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Стасишин Андрій Васильович
кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВА РОБОТА НА ФАКУЛЬТЕТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ: ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Підготовка фахівців на факультеті ведеться за такими спеціальностями 051 – «Економіка» (спеціалізація «Інформаційні технології в бізнесі»), 071 – «Облік і оподаткування»(спеціалізація «Облік, аналіз та фінансові розслідування»), 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування» (спеціалізації «Фінанси, митна та податкова справа» і «Управління фінансами та правове забезпечення бізнесу») та 281 – «Публічне управління та адміністрування» (спеціалізація «Публічне управління та адміністрування»).

Місія факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка в першу чергу націлена на формування гармонійно розвиненої особистості – висококваліфікованих економістів та управлінців, справжніх професіоналів для наукової та практичної роботи у сфері фінансів та бізнесу.

Пріоритетними напрямами наукової діяльності на факультеті є : дослідження проблем соціально-економічного розвитку України в умовах міжнародної нестабільності, основні аспекти бюджетно-податкової політики активізації підприємництва у стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, розробка ідентифікаційних ознак, оцінювання та управління державотворчим патріотизмом нації на кількісній основі в умовах реформування владних повноважень, пошук шляхів гармонізація обліку і аудиту в умовах євроінтеграції, розробка методології формування управлінських рішень з використанням математичних методів та інформаційних технологій, особливості фінансового забезпечення розвитку приміських територій.

На факультеті управління фінансами та бізнесу функціонує наукова школа, започаткована професором Карпінським Б. А. Основним науковим напрямом її досліджень є «Формування та реалізація підходів управлінського контролю в стратегіології розвитку національного господарства».

Наукова та науково-технічна діяльність займає важливе місце у системі функціонування факультету управління фінансами та бізнесу. Зокрема, у 2019 році потреби навчального процесу та виконання науково-дослідної тематики забезпечували 53 штатних працівника з числа професорсько-викладацького складу (з них 7 докторів наук та 42

кандидати наук), що становить 98 % 2018 року. У звітному році чисельність науково-педагогічного персоналу знизилась на 2%.

За аналогічний період у 2018 році до навчального процесу було залучено 54 штатних працівники з числа професорсько-викладацького складу, (з них 4 доктори наук, та 47 кандидатів наук), а у 2017 році було 62 штатних працівники.

Спостерігається суттєве зменшення чисельності працівників, які працюють за зовнішнім сумісництвом – з 8 осіб в 2015 році, до 3-ох осіб у 2019 році.

Протягом досліджуваного періоду на факультеті працює 2 працівники за цивільно-правовим договором.

Роки	**Науково-педагогічні кадри факультету**			
	всього	доктори наук	кандидати наук	старші викладачі, асистенти
2016	67	6	57	4
2017	62	5	50	7
2018	54	4	47	3
2019	53	7	42	4

У звітному періоді на факультеті маємо 6 захистів дисертацій.

В межах ЛНУ імені Івана Франка захищено одну кандидатську дисертацію:

- Табачук Андрій Ярославович «Інституційні засади екологізації економічних систем в умовах посилення глобалізації» (08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки);

Поза межами ЛНУ імені Івана Франка захищено дві докторських та три кандидатських дисертацій:

- Карпінський Борис Андрійович «Фінансово-податковий механізм інвестиційного зростання в Україні» (08.00.08 – гроші, фінанси і кредит);

- Шевчук Ірина Богданівна «Забезпечення інформаційно-технологічного розвитку економіки регіонів» (08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка);

- Децик Ольга Ігорівна «Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва» (08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності));

- Чопик Олександр Володимирович «Економічний розвиток суб'єктів підприємництва приміських територій» (08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності));

- Шевців Анна Богданівна «Науково-практичні засади формування та реалізації програм сталого розвитку економіки» (08.00.03 - економіка та управління національним господарством).

Зазначимо, що факультет управління фінансами та бізнесу активно здійснює пошук додаткових джерел фінансування.

Відтак, у звітному періоді факультет отримував фінансування від виконання 1 держбюджетної теми та виконання міжнародних грантових проєктів.

Отже, у 2019 році на факультеті виконувалась і успішно завершилась одна науково-дослідна робота за рахунок коштів державного бюджету: «*Розробка управлінської доктрини та інструментарного апарату оцінювання взаємодії і активізації домінант державотворчого патріотизму нації» – н*ауковий керівник теми д.е.н., професор Карпінський Б.А. Загальний обсяг фінансування 600 тис. гривень.

Також, у звітному періоді на факультеті управління фінансами та бізнесу успішно завершився проєкт за програмою Жана Моне 575241-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE «Економіка у європейській інтеграції: внутрішні виклики та зовнішній вимір».

Даний проєкт реалізовувався спільно із Полехнікою Лодзькою (Польща) і фінансувався за підтримки Європейської комісії. Загальна вартість реалізації проєкту 26 тис. євро

Завдяки реалізації згаданого проєкту факультет включено до виконання іншого загальноуніверситетського проєкту за програмою Жана Моне 599469-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-CoE «Western Ukrainian Research Center in European Studies». Проєкт реалізовується науково-педагогічними працівниками факультету міжнародних відносин та факультету управління фінансами та бізнесу. Проєктний період: 01.09.2018 – 31.08.2021.

В рамках цього проєкту відбувалася І Зимова школа з європейських студій (I WURCES WINTER SCHOOL) Центру досконалості імені Жана Моне «Західноукраїнський дослідницький центр з європейських студій».

А також, 29 жовтня 2019 р. в рамках цього проєкту на факультеті управління фінансами та бізнесу було проведено науково-практичний захід «Модель Ради міністрів Європейського Союзу».

Ще один міжнародний проєкт «Українсько-американська зимова школа «Успішна жінка в бізнесі», було розпочато 01.09.2019 р. Цей проєкт реалізується за підтримки Посольства США в Україні та ГО "Зелена економіка України". Загальний обсяг фінансування 147 тис.грн.

Проєкт спрямований на покращення знань та компетентностей жінок у сфері бізнесу, посилення їх лідерських здібностей, що сприятиме створенню нових робочих місць та зростанню ефективності підприємництва.

Цільовою аудиторією є жінки, зацікавлені у розвитку своєї професійної кар’єри не залежно від віку, соціального статусу та місця проживання.

Загалом, на факультеті функціонує 5 випускових кафедр. Професорсько-викладацький склад кожної кафедри працює над кафедральною науково-дослідною роботою в межах робочого часу. В межах цих тем професорсько-викладацький склад кожної кафедри видає монографії, підручники посібники та наукові публікації.

Показовим є й те, що у 2019 році викладачі факультету стали учасниками програми академічної мобільності **«ERASMUS+» і проходили стажування в:**

- **Шяуляйському університеті** (Республіка Литва): к.е.н., доц.. Сич О.А.

- **Жешівському університеті** (Республіка Польща): д.е.н., доц. Ярема Я.Р.

Ще одним стратегічним напрямом діяльності факультету управління фінансами та бізнесу є науково-дослідна співпраця з установами Академії наук України та фінансовими установами, а саме:

- Головним управлінням Державної фіскальної служби України у Львівській обл.,
- Львівською митницею ДФС України,
- Західним офісом Державної аудиторської служби України,
- Департаментом фінансів ЛОДА,
- Департаментом освіти і науки ЛОДА,
- банківськими установами,
- страховими і консалтинговими компаніями, та іншими фінансами установами .

В рамках цієї співпраці:

- виконуються спільні наукові проекти;
- залучаються провідні спеціалісти Головного управління Державної фіскальної служби України у Львівській області, Львівської митниці ДФС України, Західного офісу Державної аудиторської служби України, банківських установ, страхових компаній, департаментів ЛОДА до спільної організації та проведення лекцій-диспутів, наукових семінарів, науково-практичних конференцій, симпозіумів, круглих столів, навчальних тренінгів та інших заходів;
- організовуються стажування та практики для викладачів і студентів факультету;
- проводяться виїзні оглядові лекції, екскурсії тощо.

Також, з метою розв’язання освітніх і соціально-економічних проблем Львівщини науково-педагогічні працівники та студенти факультету активно співпрацюють з Міською радою м. Львова, зокрема: поглиблено наукову співпрацю з Інститутом міста через розширення участі кафедр в загальноукраїнських і міжнародних проектах з проблем фінансів, публікування наукових статей, участь у конкурсах ЛМР; залучення молоді до навчання в органах місцевого самоврядування на благо громади міста Львова, самореалізації та для формування резерву молодих, кваліфікованих кадрів.

Тобто, факультет тісно підтримує зв'язки з майбутніми роботодавцями у різних сферах економічного, фінансового та наукового профілю.

У 2019 році викладацьким складом факультету опубліковано 4 монографії, 8 навчальних посібників та 3 збірники тез доповідей (рис. 1.).

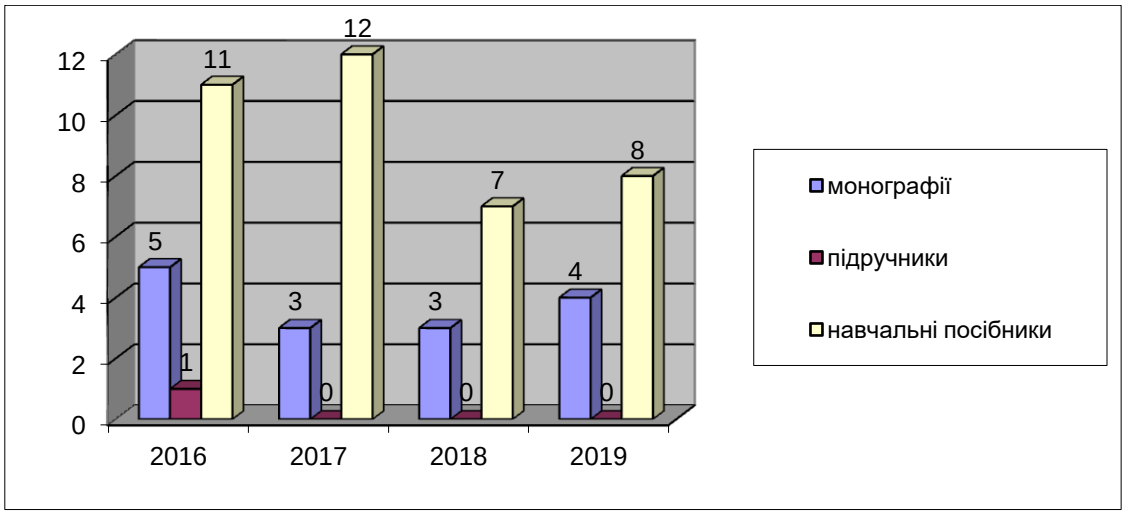

Рис. 1. Публікації викладачів факультету управління фінансами та бізнесу

Щодо публікації статей, то у звітному періоді викладачами факультету опубліковано 108 публікацій у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних (2 Web of Science, 2 Scopus та 104 - з Index Copernicus) та 15 публікації у фахових виданнях України (рис. 2.).

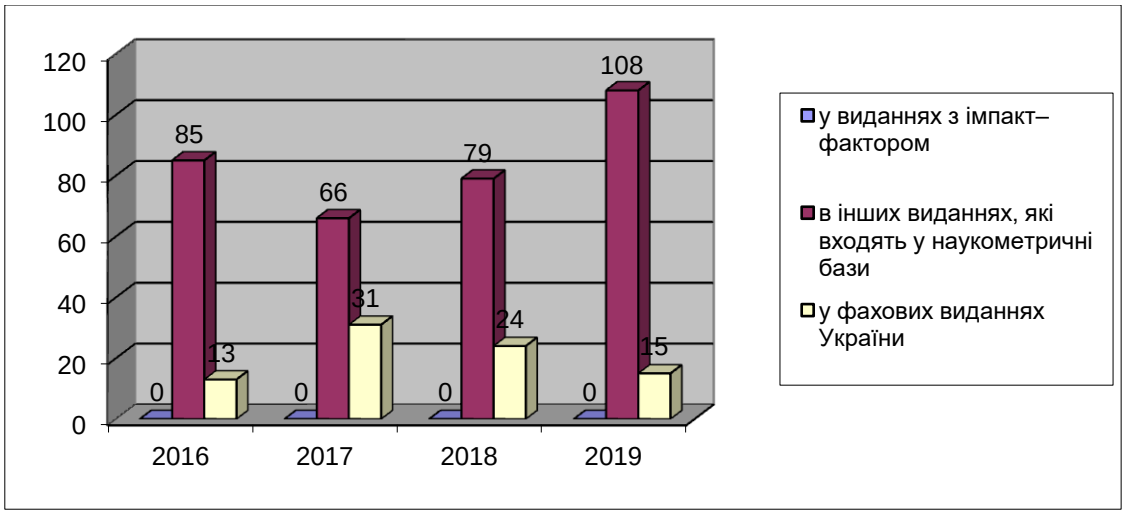

Рис. 2. Публікація статей викладачами факультету управління фінансами та бізнесу

Показовим є і те, що працівники факультету беруть активну участь у міжнародних та вітчизняних конференціях. У звітному періоді викладачами було представлено 146 тез на міжнародних конференціях, 82 тези на вітчизняних конференціях, а також 2 науковців факультету брали участь у міжнародних конференціях за межами України.

Також, хочеться відмітити, що факультетом було організовано і проведено ***І Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасна парадигма публічного управління»,*** 17-18 жовтня 2019 року.

Проблеми, що висвітлювались у ході проведення конференції: актуальні проблеми теорії та практики публічного управління та адміністрування, питання підвищення якості наукових досліджень та вектори поєднання зусиль вищих закладів освіти, наукових установ, органів влади та місцевого самоврядування, бізнес-структур та громадськості щодо пошуку спільних ефективних підходів до вирішення актуальних проблем та впровадження його результатів у практику публічного управління та адміністрування.

17 жовтня в рамках Конференції в актовому залі Львівського національного університету імені Івана Франка було проведено пленарне засідання, на якому учасники конференції заслухали доповіді провідних вітчизняних науковців, які досліджують проблеми та перспективи розвитку публічного управління, а також представників наукових кіл Грузії та Словакії. Учасників конференції було запрошено на екскурсії музеєм ЛНУ ім. І. Франка та вулицями м. Львова, а також на концерт за участі творчих колективів Університету.

18 жовтня в рамках Конференції на Факультеті управління фінансами та бізнесу проводилися секційні засідання, які охопили увесь спектр проблематики, що розробляють науковці університету та гості конференції, за такими напрямами: теоретико-методологічні аспекти публічного управління та адміністрування; моделі публічного управління: європейський досвід; сучасні тенденції суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави; публічне адміністрування та управління бізнесом; управління організаціями публічної сфери; сучасні тенденції суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави.

Також, у рамках І Міжнародної науково-практичної конференції 18 жовтня відбувся круглий стіл на тему «Досвід підготовки фахівців публічного управління та бізнес-адміністрування» на Прикарпатті в Івано-Франківській обласній державній адміністрації за участю представників наукового товариства із різних міст України – учасників І Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна парадигма публічного управління».

За результатами роботи конференції було видано збірник, який містить близько 200 тез та вручено всім учасникам сертифікат про участь.

21 травня 2019 р. на факультеті управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка відбулась ***підсумкова науково-практична конференція: «Викладання та дослідження економіки у європейській інтеграції: методологічні підходи»*** (присвячена святкуванню 30-річчя діяльності програми Жана Моне)

Ця конференція стала завершальним заходом у рамках реалізації кафедрою економічної теорії проєкту за напрямом Жана Моне програми Еразмус+ 575241-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE «Economics in European integration: internal challenges and external dimensions”

Уже традиційно, з 2 по 8 лютого 2018 року на факультеті управління фінансами та бізнесу ЛНУ імені Івана Франка проводилась Звітна наукова конференція університету за 2017 рік. Секція управління фінансами та бізнесу. Її проведення є доброю традицією для підведення підсумків щодо стану, тенденцій та перспектив розвитку наукової діяльності факультету загалом та кафедр зокрема.

За підсумками Звітної наукової конференції факультету видано електронний збірник тез доповідей

Науково-дослідна та інноваційна робота студентів і молодих вчених факультету управління фінансами та бізнесу організовується і спрямовується 5-ма кафедрами факультету. На факультеті функціонують **7 студентських наукових гуртків** за відповідними напрямами та науковими інтересами. Із результатами своїх наукових досліджень студенти беруть активну участь у вузівських, регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференціях, семінарах, круглих столах, наукових диспутах та інших наукових заходах.

Студентами було опубліковано одноосібно або спільно з науковими керівниками кафедр факультету 264 тез доповідей на конференціях та 58 статей у фахових виданнях України (рис. 3)**.**

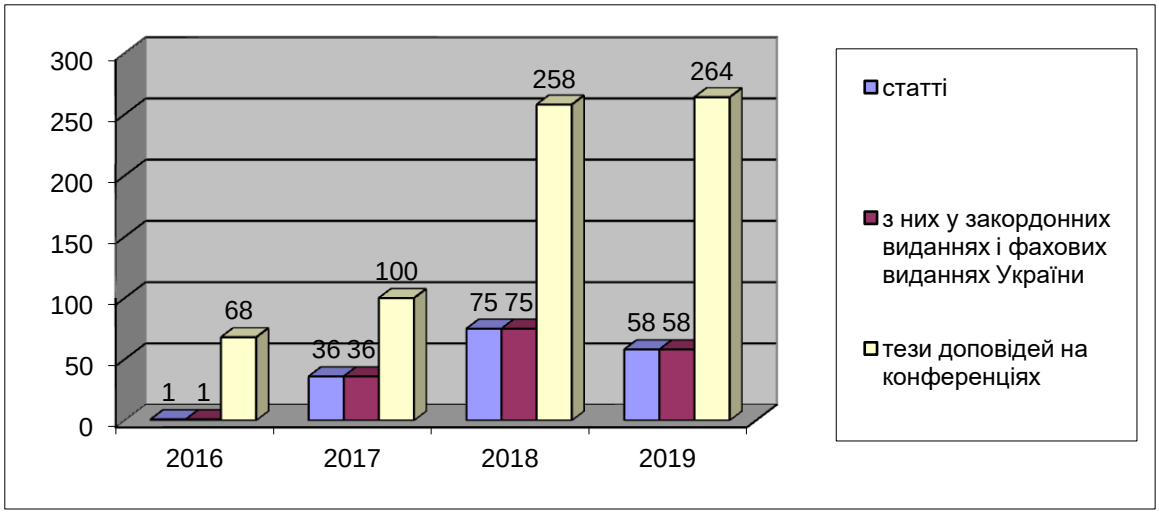

Рис. 3. Студентська наукова робота на факультеті управління фінансами та бізнесу

У 2019 році 2 студентів факультету в рамках проєкту **ERASMUS+** з лютого по червень були направлені на навчання:

- до Державної вищої технічно-економічної школи ім. Броніслава Маркевича у Ярославі (Польща) – Борзак Юлія;

- до Університету Париж XII Валь-де-Марн (Франція) – Бірченко Михайло.

Також, у звітному періоді студентка III курсу Ігнатишина Василина – отримала **стипендію ЛОДА.**

Романів Євген Миколайович
кандидат економічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет ім. Івана Франка

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ТА КОНТРОЛЮ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Потреба проведення економічних реформ та осучаснення правових механізмів господарювання в Україні вимагають не лише запозичення окремих правових норм із законодавства провідних європейських країн, але й постійного вдосконалення власної фінансової політики і національної економіки.

Стрімке зростання фінансових правопорушень, сучасний стан тонізації економіки і наявність значної корупції у нашому суспільстві зумовлюють необхідність належного обліку, державного і незалежного аудиту за розподілом і перерозподілом державних коштів і майна у сфері фінансово-господарської діяльності державних підприємств, установ і організацій та підприємницьких і бізнесових структур.

Отже виникає гостра потреба у підготовці належних фахівців із відмінними знаннями управлінського стратегічного обліку і державного та незалежного аудиту, моніторингу, інспектування, фінансово-економічного аналізу і прогнозування, які здатні здійснювати фінансово-аналітичні розслідування та експертизи облікових і звітних показників як у державному секторі економіки, так і сфері підприємництва та бізнесу.

Для цього необхідно організувати вивчення і досконале оволодіння відмінними знаннями з таких фахових дисциплін як «Стратегічний управлінський облік», «Фінансово-економічний аналіз і контролінг», «Судово-бухгалтерська експертиза», «Державний аудит», «Державний фінансовий аудит», «Аудит», «Методи наукових досліджень в обліку, аудиті та оподаткуванні», які викладаються на кафедрі обліку і аудиту факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка та іншими ВУЗами України.

Кафедрою обліку і аудиту було розроблено відповідне обґрунтування на зміну чинної спеціалізації (освітньої програми) «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» під новою назвою «Облік, аналіз і фінансові розслідування» в рамках спеціальності 071 «Облік і

оподаткування». Запровадження такої спеціалізації «Облік, аналіз і фінансові розслідування» дає можливість:

- досконало знати чинну законодавчу і нормативно-правову базу аналітичної, контрольно-аудиторської та фінансово-економічної і експертної роботи як у державному секторі економіки, так і у сфері підприємництва і бізнесу;
- оволодіти практичними навиками та методами і формами здійснення глибокого аналізу форензіку фінансово-економічної, управлінської і стратегічної діяльності державних та підприємницьких структур;
- добре вивчити і зрозуміти економічну природу і мотиви фінансових правопорушень та зловживань;
- засвоїти методи фінансових аналітичних розслідувань вірогідності показників обліку та звітності і повноти їх охоплення оподаткуванням в сфері економіки з метою максимального наповнення коштами відповідних бюджетів.

Дане питання було розглянуто і схвалено Вченою радою Університету у 2017 році і сьогодні проводиться відповідна робота по його впровадженню у навчальний процес факультету і кафедри.

Створення такої спеціалізації на факультеті управління фінансами та бізнесу сприятиме формуванню випускника високого фахового рівня, який зможе приймати правові управлінські рішення на державному рівні (фіскальна та аудиторська служби, фінансові управління, служби фінансових розслідувань тощо) та у підприємницьких структурах, матиме змогу створювати власний бізнес і ставати успішним підприємцем.

Активізована робота професорсько-викладацького складу кафедри також при викладанні таких дисциплін як «Управлінський облік», «Бухгалтерський облік», «Стратегічний аналіз і контролінг», «Методологія наукових досліджень та методи наукових досліджень в обліку, аудиті та оподаткуванні».

Зокрема, наприклад, при вивченні Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» обов’язково враховуємо внесені за останні роки зміни і доповнення до цього Закону. Доводимо до відому і вивчення студентами зміст Закону України від 5 жовтня 2017 р. № 2164-VIII щодо внесення змін і доповнень до вищеназваного Закону щодо удосконалення та уточнення деяких положень.

Названим вище Законом України були внесені зміни у частині визначення власного капіталу, чистого доходу від реалізації продукції і параметрів віднесення промислових структур до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств, а також у статтю 4 цього Закону «Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності» і статей 11 і 12 про зміну їх редакції щодо вимог до фінансової звітності.

Основною метою вивчення дисципліни «Методи наукових досліджень в обліку, аудиті та оподаткуванні» є залучення студентського загалу до науково-дослідної роботи, ознайомлення їх із стратегією та практикою проведення наукових досліджень. Звертається особлива увага на надання студентам знань з питань методології, методики та інструментарію досліджень та практичних навиків у підготовці публікацій, тез виступів на семінарах чи наукових гуртках, лекційних і практичних заняттях.

Керівними органами України у даний час обговорюється нагальне питання щодо створення відповідних структур для організації і проведення контрольно-аналітичної роботи у частині фінансово-господарської діяльності державного і недержавного секторів економіки під загальною назвою «Бюро фінансових розслідувань».

Зокрема, Кабінет Міністрів України 22 березня 2017 року схвалив Законопроект щодо створення Служби фінансових розслідувань (надалі – СФР). Однією з основних функцій Служби є аналітична профілактична робота щодо виявлення фактів, які уможливлюють вчинення правопорушень в економічній, фінансовій та податковій сферах.

У Законопроекті відзначається, що СФР – це стратегічний крок для поліпшення бізнес-клімату, залучення інвестицій і подальшого розвитку економіки, а також уникнення оподаткування та розкрадання грошей, а також захист фінансової системи і зменшення втрат бюджету. Цей Законопроект підготовлено Міністерством фінансів України і підтриманий Президентом та Прем'єр-міністром України. Також Законопроект декларує перехід від силового до аналітичного підходу щодо процесів захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки.

Передбачається, що у Службі працюватимуть близько 3,5 тисяч співробітників і вона має стати не суто фіскальною, а аналітичним і допоміжним органом для забезпечення нормальної роботи і функціонування підприємницьких і бізнесових структур в Україні. А для фіскальної і правової роботи не виключається можливість надання поліцейських функцій.

Список літератури:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV (зі змінами і доповненнями).

2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» від 05.10.2017 р. № 2164-VIII.

3. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258-VIII.

4. Романів Є.М. Розвиток державного фінансового контролю в Україні : [монографія] / Є.М. Романів, С.М. Гончарук, С.В. Приймак, Л.Я. Даниляк; за заг. ред. проф. Романіва Є.М. – Львів : Простір-М, 2015. –174 с.

5. Романів Є.М. Державний аудит : [навч. посібник] / Є.М. Романів, І.Є. Труш. – Львів : Ліга-Прес, 2017. – 235 с.

Ситник Наталія Степанівна

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вплив інтеграційних та глобалізаційних процесів на економіку України в цілому посилює їх вплив на рівень її фінансової безпеки. Власне фінансова безпека є головною умовою здійснення ефективної самостійної фінансово-економічної політики, яка формується відповідно до державних інтересів та пріоритетів, адже економічні проблеми, що стоять перед країною, регіоном та підприємством, неможливо вирішити та проаналізувати без ефективної фінансової безпеки.

Фінансова безпека – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, зокрема такий стан бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютної систем, фондового ринку, фінансів банківського та реального секторів, детінізації економіки, який гарантує спроможність держави ефективно формувати і використовувати фінансові ресурси для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку

Підходи науковців-економістів до оцінювання потенційних ризиків порушення фінансової стабільності полягають у встановленні основних зон вразливості місць фінансової системи, визначенні механізмів впливу на фінансову систему через підвищення фінансових ризиків, оцінюванні ризику фінансової системи (потенційного рівня інфляції, темпів зростання ВВП, ідентифікації пріоритетних напрямів політики у сфері фінансової безпеки, спрямованої на нейтралізацію потенційних ризиків [1].

Окрім того, на рівень фінансової безпеки держави мають вплив рівень фінансової незалежності держави, політичний клімат та характер грошово-кредитної політики країни, рівень законодавчого забезпечення її фінансової сфери.

Базовими індикатори фінансової безпеки, які безпосередньо впливають на поточний стан і прогнозовані тенденції розвитку фінансової системи країни визначені у Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України.

Науковці О. Василик та С. Мочерний, вважають, що найважливішими показниками фінансової безпеки є величина внутрішнього й зовнішнього боргу, рівень інфляції, стійкість національної валюти, сальдо платіжного балансу, оскільки саме ці показники адекватно відображають поточний та очікуваний стан фінансової системи та її здатність до нагромадження фінансових ресурсів для економічного розвитку [2]. Адже індикатори фінансової безпеки відображають специфіку певного рівня управління (громадян, домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, галузі господарського комплексу, регіонів, банківської системи, фондового ринку, держави) або таких її складових, як безпека грошового обігу, інфляційна, валютна, бюджетна, боргова й інвестиційна безпека.

Кожна із складових підсистем фінансової безпеки характеризується певними індикаторами, які застосовують при оцінці стану безпеки відповідного сектора [3]:

Бюджетна безпека:

– рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;

– дефіцит (профіцит) державного бюджету/ВВП, %;

– дефіцит (профіцит) торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %;

– обсяг трансфертів з державного бюджету до ВВП, %.

Безпека грошово-кредитного сектору:

– рівень монетизації (Агрегат М3 до ВВП), %;

– ВВП / Агрегат М2 (швидкість обігу), об.;

– обсяг готівки, % до ВВП;

– рівень інфляції (до грудня попереднього року), %;

– питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів банків, %; – рівень середньої процентної ставки кредитів комерційних банків відносно інфляції, %.

Валютна безпека:

– темп зміни індексу офіційного курсу гривні до долара США, %;

– обсяги депозитів в інвалюті / загальні обсягів депозитів (рівень доларизації),%;

– валові міжнародні резерви України.

Боргова безпека:

– обсяг державного боргу до ВВП, %;

– рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США;

– державний зовнішній (внутрішній) борг до річного експорту товарів і послуг, %;

– обсяги платежів з обслуговування зовнішнього (внутрішнього) боргу / дохід державного бюджету, %;

– заборгованість уряду за державними цінними паперами / ВВП, %.

Безпека страхового ринку:

– проникнення страхування (страхові премії / ВВП), %;

– "щільність страхування" (страхові премії на 1 ос.), дол. США;

– частка довгострокового страхування в обсязі зібраних страхових премій, %;

– рівень страхових виплат, %;

– частка премій перестраховиків-нерезидентів, %.

Безпека банківського ринку:

– частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, %;

– обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП.

Безпека фондового сектору:

– обсяг номінальної капіталізації ринку акцій / ВВП, %

– дохідність ОВДП, %;

– частка покриття державними цінними паперами внутрішнього державного боргу, %.

На основі окремих індикаторів їх значень і динаміки змін, що відбувається під впливом загроз відповідного фінансового сектора визначають інтегральний індекс фінансової безпеки.

Таким чином, результати аналізу показників-індикаторів фінансової безпеки держави дозволяють стверджувати, про їх відповідають потребам, мають вони негативні тенденції та чи здатні забезпечити належним чином зміцнення фінансової безпеки держави.

Список літератури:

1. Haldane A. / A. Haldane, S. Hall, S Pezzini // A new approach to assesing risks to fi nancial stability. – 2007. – April [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bankofengland.co.uk/ publications/fsr/fs_papers02.pdf>

2. Василик О. Фінансова безпека / О. Василик, С. Мочерний // Економічна енциклопедія. / редкол. : С. В. Мочерний [та ін.] – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 952 с.

3. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України // Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA

Комарницька Ганна Омелянівна
кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри публічного адміністрування
та управління бізнесом
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Поняття публічне управління соціальним розвитком належить до числа нових, суперечливих і недостатньо розроблених напрямків дослідницької діяльності. У цьому напрямі слід підкреслити, що на протязі останніх десятиліть проблеми публічного управління соціальним розвитком цілеспрямовано витіснялись, а частіше і просто ігнорувались надмірно політизованими засобами економічного регулювання процесів розвитку суспільства.

Під публічним управлінням соціальним розвитком розуміється сукупність функцій публічно-правових утворень, що реалізуються на основі принципів прозорості, законності, демократичності, стратегічного партнерства влади, населення і бізнесу, забезпечення стійкого зворотного зв'язку і залучення до процесу управління населення у формі інституціоналізованих відносин на державному, регіональному, муніципальному рівнях з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територій та підвищення якості життя. Отже, за кожним органом публічного управління того чи іншого рівня (державного, регіонального, муніципального) відповідно до чинного законодавства закріплена реалізація певних управлінських функцій [1].

Мета публічного управління соціальним розвитком територій – підготовка комплексного й інтегрованого стратегічного плану розвитку територіальної громади на засадах врахування глобалізаційних змін в суспільстві. Стратегічний плану розвитку територіальної громади є продуктом спільного вибору лідерів громади на основі досягнення консенсусу. В основі стратегічного аналізу на нашу думку варто використовувати принцип зосередження зусиль на пріоритетних питаннях розвитку. Найбільш критичні питання, це створення сприятливого бізнес-середовища та залучення інвестицій, розвиток людських ресурсів та розвиток інфраструктури. Для кожного з цих питань треба складати окремі плани дій, впровадження яких призведе до поліпшення конкурентної позиції територіального утворення. Плани дій потрібно розробляти з органами самоврядування також з допомогою людей, які мають професійні знання та досвід у відповідних сферах, або до службової компетенції яких входять відповідні питання.

Аналіз публічного управління соціального розвитку ґрунтується на амбітному баченні майбутнього зростання. Питання створення сприятливого бізнес-середовища та залучення інвестицій належить до універсальних чинників, що обумовлюють розвиток місцевих економік, тоді як критичні питання, пов‘язані з розвитком людських ресурсів та розвитком інфраструктури, віддзеркалюють очікуваний високий потенціал зростання, який має генерувати успішне впровадження стратегії управління соціально економічним розвитком.

Публічне управління соціальним розвитком являє собою, перш за все, цілісну систему процесів та механізмів взаємодії між базовими сферами життєдіяльності суспільства як головної умови гармонізації відносин між людиною і природою, між державою і суспільством, між суспільством і соціумом. Публічне управління соціальним розвитком— це управління, здійснюване у людському суспільстві, людьми стосовно людей. І суб'єкт, і об'єкт управління представлені тут людиною. Отже, в управлінських системах, які функціонують у соціальному середовищі, головним і провідним є людський фактор.

Основними категоріями публічного управління соціальним розвитком є ті самі суб'єкт, об'єкт, управлінський вплив, зворотні зв'язки, управлінська система. Проте їх зміст, форми і методи впливу, цілі взаємодії, принципи, на яких вони базуються, зовсім інші, кардинально відмінні від технократичних систем. Усі відомі категорії набувають у публічному управлінні соціального розвитку конкретного вираження у діях людей, їх колективів та взаємозв'язках.

Управління має місце у будь-якому суспільстві і практично у будь-якому людському колективі. Залежно від історичних, екологічних, політичних та інших обставин можуть змінюватися його цілі, форми, методи. Незмінною залишається необхідність в управлінні.

Основою потреби в управлінні є проста на перший погляд обставина, властива будь-якому людському колективові. Це — співробітництво людей всередині колективу. Саме співробітництво, спільна діяльність заради досягнення конкретних цілей перетворює окремо взятих людей на колектив.

Уявімо, що зібралася група людей, де кожен прагне до адекватної для всіх мети (наприклад, до створення фірми, підприємства, громадського формування). У який спосіб найкраще розв'язати спільну для всіх і кожного окремо проблему? Певна річ, найефективніший спосіб — співробітництво, спільна діяльність, спільне подолання труднощів і розв'язання завдань, що постають на шляху досягнення мети. Іншими словами, треба створити колектив і, використовуючи знання, психічні, фізичні та інші можливості його членів, розпочати спільну діяльність. Зробити це можна тільки шляхом впливу на кожну людину, щоб кожний усвідомив необхідність спільної праці. В результаті матимемо соціальну управлінську систему, де є суб'єкт, об'єкт і управлінський вплив.

Потреба людей у співробітництві, спільній діяльності, спільній праці об'єктивно породжує потребу управління. Водночас ця потреба завжди виникає там, де спостерігаються будь-які варіанти спільної діяльності людей. Управління в цій ситуації являє собою засіб забезпечення спільної діяльності — умову її нормального функціонування.

Суспільство в цілому є результатом спільної діяльності людей, їх співробітництва. Більше того, у такому розумінні суспільство — найвища форма спільної праці людей, а управління — атрибут суспільного життя.

Виходячи з викладеного, визначимо істотні, на наш погляд, ознаки публічного управління соціальним розвитком:

1)публічне управління соціальним розвитком завжди наявне там, де виникає спільна діяльність людей;

2) головне призначення управління — регулюючий вплив на поведінку учасників спільної діяльності;

3) функції публічного управління соціальним розвитком (координація, узгодження, планування, контроль, нагляд, примус) реалізуються у рамках суспільних відносин;

4) внаслідок соціально-управлінських впливів виникають управлінські відносини, які є різновидом, по-перше, суспільних, а по-друге, вольових відносин;

5) публічне управління соціальним розвитком— різновид людської діяльності.

На підставі цих ознак можна сформулювати визначення публічного управління соціальним розвитком.

Публічне управління соціальним розвитком— вид вольової діяльності, вираженої у цілеспрямованому й організуючому впливі, здійснюваному з метою забезпечення узгодженості й впорядкованості спільних дій людей та їх колективів в інтересах ефективного розв'язання соціальних завдань, що стоять перед ними.

Як і будь-який інший вид управління, публічне управління соціальним розвитком має системний характер і здійснюється в рамках соціальних управлінських систем. До факторів, які детермінують ці системи, належать такі:

1) єдність системи стосовно середовища та багатоманітність її зв'язків з ним;

2) наявність у системи відносно самостійних компонентів, з яких утворено її керуючу та керовану підсистеми;

3) інтегрування компонентів системи, внаслідок чого ціле (система) набуває властивостей і характеристик, яких немає в окремих складових системи, тобто наявність у системи інтегративних якостей;

4) наявність всередині системи суперечностей, які є рушійною силою її саморозвитку, породжують необхідність самоуправління, цілеспрямованого впливу однієї підсистеми (керуючої) на іншу (керовану);

5) історичність системи, тобто розвиток її у часі.

Публічне управління соціальним розвитком, як і весь комплекс відносин, що складаються у суспільстві, — багатопланове й багатогранне явище. Управління може здійснюватися як однією людиною, так і колективом людей. Управляти можна економікою, соціально-політичною, духовною сферами тощо. Саме тому вивченням публічного управління соціальним розвитком займаються представники різних галузей знань: економісти, соціологи, філософи, психологи, юристи. При цьому пропонуються різні варіанти його структури.

З позицій науки, в основі первісного підходу до структуризації публічного управління соціальним розвитком доцільно використовувати критерій «пріоритету інтересів», оскільки останній використовується як один із критеріїв при виділенні публічного і приватного права.

На цій підставі публічне управління соціальним розвитком поділяється на:

а) управління, здійснюване з метою реалізації публічних (загальних) інтересів, чи публічне управління;

б) управління, здійснюване з метою реалізації корпоративних інтересів, чи корпоративне управління;

в) управління, здійснюване з метою реалізації приватних інтересів, чи приватне управління.

Публічне управління соціальним розвитком складається з:

1) державного управління, де суб'єктом виступає держава в особі відповідних структур;

2) громадського управління, де суб'єктами є недержавні утворення.

Слід зазначити, що в суспільстві, організованому на державній основі, переважне значення має державний канал соціально-управлінського впливу. Нині у суспільному житті важко відшукати хоч би одну сферу, якої так чи інакше не торкався б управлінський вплив держави.

Поряд з цим в умовах адміністративної реформи і ринкових перетворень в економіці зростає активність недержавних формувань і структур, які беруть дедалі більшу участь в управлінні не тільки громадськими, а й державними справами, у розв'язанні політичних, господарських і соціально-культурних проблем.

Державне і громадське управління у своїй діяльності не протистоять одне одному. Як різновиди публічного управління вони мають багато спільного. Це зумовлено єдністю

публічних інтересів, цілей і завдань, у досягненні і вирішенні яких обидві системи беруть активну участь, а також самою природою управлінської діяльності.

Кожному з названих видів управлінської діяльності притаманні специфічні ознаки, що виключає можливість їх ототожнення. Відмінності між ними зумовлені особливостями їх організації, характером використовуваних форм і методів впливу.

Так, суб'єкти державного управління виступають від імені держави. Рішення, що приймаються у рамках цієї системи, обов'язкові для всіх учасників суспільних відносин, у тому числі й для недержавних організацій та формувань, їх діяльність має юридично-владний характер і забезпечується примусовою силою держави.

Отже, суб'єктами громадського управління соціального розвитку виступають недержавні утворення. До них належать різні самоврядні структури та їхні органи. Вони виступають як суб'єкти публічного управління виключно від свого імені тільки для вирішення питань, що визначені їх статутними документами.

Список літератури:

1. Nepomnyashchyy Oleksandr Mykhailovych, Diegtiar Oleg Andriyovych. Main-trends-and-directions-of-development-of-the-system-of-public-governance-by-social-economic-processes-of-Ukraine [online]. Доступно: https://cyberleninka.ru/article

Капленко Галина Вікторівна
кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

АДМІНІСТРАТИВНІ БАР'ЄРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДИСПРОПОРЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Незважаючи на широке використання поняття «адміністративні бар'єри», питання по його сутність залишається дискусійним.

Частина трактувань цього поняття базується на погляді, що адміністративні бар'єри завжди є небажаними моментами суспільного розвитку. Як приклад можна навести такі трактування: 1) «під адміністративним бар'єром слід розуміти «перешкоди, які пов'язані з виконанням суб'єктами підприємництва обов'язкових правил та процедур, передбачених законними та підзаконними актами, а також свавілля органів державної влади різного рівня, що заважає створенню та розвитку малих підприємств» [1, с. 257]; 2) адміністративні бар'єри – це встановлені правовими актами органів державної влади правила (рішення), додержання яких є обов'язковою умовою провадження господарської діяльності на відповідних ринках

товарів і послуг і які спричиняють невиправдані фінансові і трудові затрати суб'єктів господарювання, що спрямовуються на їх подолання. До адміністративних бар'єрів належать також дії виконавчих органів державної влади і їх посадових осіб, що обмежують конкуренцію, порушують права організацій і індивідуальних підприємців на здійснення комерційної (підприємницької) діяльності; 3) під адміністративним бар'єром слід розуміти перешкоди поставлені державою перед організаціями, які утруднюють їх діяльність і не призводять до покращання функціонування держави.

Проте належить взяти до уваги ту обставину, що адміністративні бар'єри можуть справляти позитивний вплив на економіку. Наприклад, ліцензійний бар'єр спрямовано на досягнення таких важливих для суспільства цілей, як недопущення на ринок недобросовісних виробників, забезпечення безпеки суб'єктів господарювання[1]. Тому перевагу належить надати тим трактуванням поняття «адміністративні бар'єри», які не суперечать зазначеній обставині. Одним із них є таке: «Адміністративні бар'єри – правозабезпечені обмеження на певні види господарської діяльності, а також встановлення державними органами обов'язкових правил її провадження, виконання яких пов'язане з істотними затратами для підприємців» [2, с. 23]. Однак це трактування не враховує (принаймні в явному вигляді) існування неформальних адміністративних бар'єрів – перешкод на шляху організації й здійснення економічної діяльності створюваних окремими посадовими особами органів виконавчої влади. Тому видається більш прийнятним розглядати адміністративні бар'єри як формальні й неформальні правила та норми організації й здійснення економічної діяльності, а також механізм примушування до виконання цих правил, який передбачає застосування стимулюючих або дестимулюючих санкцій.

Адміністративні бар'єри в українській економіці характеризують дані, наведені в нижче поданій таблиці 1.

Таблиця 1

Індикатори адміністративних бар'єрів за даними Рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing Business)

		2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017 1**	**2018**	**2019**	**2020**
Вхід на внутрішній ринок (Starting a business)									
Кількість реєстраційних процедур	9	7	6	6	4	4	6	6	6
Тривалість реєстрації, дні	24	22	21	21	7	5	6,5	6,5	6,5

[1] Правда, цей бар'єр може впливати на економіку й негативно. Так, за даними дослідження Офісу ефективного регулювання BRDO ліцензування є одним з найпоширеніших інструментів обмеження доступу до ринків та складає майже 27% від загального обсягу усіх інструментів обмеження доступу до ринків. Це наочно демонструє надмірність регулювання ліцензування з боку держави у порівнянні з кількістю суб'єктів господарювання до якої воно застосовується.

Вартість реєстраційних процедур, % до величини доходу на душу населення	4,4	1,5	1,3	1,2	0,6	0,5	0,8	0,6	0,5
Мінімальний обов'язковий статутний капітал, % до величини доходу на душу населення	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Приєднання до інфраструктурних мереж (Getting electricity)									
Кількість процедур приєднання	21	11	10	10	5		5	5	5
Тривалість приєднання, дні	375						281	281	267
Вартість процедур приєднання, % до величини доходу на душу населення	229,2						525,2	402,5	353,2
Реєстрація власності (Registering property)									
Кількість реєстраційних процедур	10	10	8	7	7	7	8	7	7
Тривалість реєстрації, дні	117	69	45	27	23	23	17	17	15
Вартість реєстраційних процедур, % від вартості об'єкта нерухомості	3,9	3,7	1,9	2,0	2,0	1,9	1,8	1,8	1,7
Примусове виконання контактів (Enforcing contracts)									
Тривалість, дні	343						378	378	378
Вартість, % від суми позову	41,5						46,3	46,3	46,3
Кількість процедур	30						30	30	-
Індекс якості судочинства (0–18)	-						9,0	11,5	11,5
Сплата податків (Paying taxes)									
Платежі, кількість в рік	135						5	9	5
Тривалість, годин в рік	657						327,5	327,5	328
Загальна ставка податків і зборів (% від прибутків)	57,1						37,8	41,7	45,2
Індекс процедур після подачі звітів та сплати податків (0–100)	-						85,95	85,95	86,0
Вихід з внутрішнього ринку (Exit from the domestic market)									
Середня тривалість проходження процедур банкрутства, р	2,9						2,9	2,9	2,9
Величина незворотних витрат, % до вартості майна	42						40,5	40,5	40,5
Коефіцієнт погашення боргу, в центах до 1 дол. США	8,9						8,9	9,6	9,0

Джерело: складено за даними звітів Doing Business [https://www.doingbusiness.org]

Рівень адміністративних бар'єрів вступу на внутрішній ринок суттєво скоротився за останні 15 років, тоді як за даними Звіту 2018 року спостерігаємо зміну позитивного тренду негативним – збільшення висоти рівня бар'єрів вступу на внутрішній ринок за всіма трьома індикаторами: кількістю, вартістю та тривалістю реєстраційних процедур. Ці показники ілюструють дійсний рівень трансакційних витрат на подолання відповідного типу адміністративного бар'єру, виміряних витратами ресурсів часу та коштів. Щодо терміну входження на ринок, то чим довшим є входження нових компаній на ринок, тим більш захищеними будуть позиції уже присутніх на ринку суб'єктів господарювання та більшими можливості зловживання ними своїм становищем на ринку. В цілому можна спостерігати позитивну динаміку адміністративних бар'єрів вступу на внутрішній ринок, тоді як бар'єри

виходу з ринку залишаються стабільно високими, а за даними трьох останніх звітів – підвищився коефіцієнт погашення боргу. Бар'єри виходу з ринку є важливим стримуючим фактором для входження на ринок, оскільки пов'язані з існуванням незворотних витрат. Найбільшим тягарем для малого та середнього бізнесу в Україні залишається податкове адміністрування та перевірки Державної фіскальної служби України.

Економічні втрати суспільства внаслідок існування адміністративних бар'єрів включають зниження ефективності використання наявних ресурсів суспільства, одним із наслідків чого є диспропорціональність національного виробництва. Остання вкрай небезпечна на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, на якому особливо загострилася проблема формування раціональної структури виробництва, котре означає досягнення такого співвідношення галузей, за якого сформовано необхідну кооперацію для виготовлення кінцевої продукції в такій кількості і якості, що вона має адекватний попит на товарних ринках, а виробництво здатне вдосконалюватись і розвиватись [3].

До найдошкульніших проявів негативного впливу адміністративних бар'єрів на пропорції національного виробництва належить невідповідність його структури структурі попиту. Розбіжності між структурою національного виробництва і структурою попиту може призводити до зростання граничної схильності до імпорту. А це негативно позначається на величині мультиплікатора видатків. Так, за нашими розрахунками, у 2001–2013 роках гранична схильність до імпорту в Україні становила 0,532, а значення мультиплікатора видатків у цьому ж періоді було нижчим за 1 [4, с. 252].

Важливість сектору малого бізнесу для сталості суспільства та суттєвий ріст вартості регулювання при зменшенні розміру суб'єкта господарювання визначили прийняття у 2008 в Європейському Союзі «Акту малого бізнесу» [5]. Зазначений документ у рамках оцінки впливу регулювання запровадив спеціалізований інструмент (SME-test), який аналізує можливі наслідки регулювання на малий бізнес. Важливість цього інструменту для ЄС підкреслюється тим, що SME-test наведено в наборі інструментів для Better Regulation toolbox, який був оновлений у липні 2017 року, а також цілеспрямованою політикою ЄС на зменшення адміністративних бар'єрів і адаптації регуляцій для суб'єктів мікро-бізнесу [6]. В Україні цей інструмент запроваджено у вигляді М-Тесту, який за своїм нормативним визначенням повністю відповідає європейському аналогу. Проте існує проблема належного застосування інструменту М-Тесту регуляторними органами в Україні. М-Тест проводиться лише у тих випадках, коли питома вага суб'єктів малого бізнесу у загальній кількості суб'єктів господарювання, на яких поширюється регулювання, перевищує 10 %.

На продовження практик європейської політики «Better Regulation», у ЄС у 2010 р. було впроваджено нові практики, що отримали назву «Smart Regulation» [7]. Важливим

напрямком в аналізі й перегляді регулювань є оцінка впливу регулювання на конкуренцію, який реалізується у різних країнах з урахуванням національних особливостей та традицій державної політики. Основою національних методик оцінки впливу на конкуренцію є розроблений Організацією економічного співробітництва та розвитку Інструментарій для оцінки впливу на конкуренцію [8]. Основним елементом Інструментарію є контрольний перелік запитань для оцінки впливу на конкуренцію, який, на основі ряду відносно простих запитань, дозволяє неспеціалізованим з питань антимонопольної політики інституціям виявити норми нормативних актів (як чинних, так і проектів), що можуть без необхідності обмежити конкуренцію. За методикою ОЕСР у разі позитивної відповіді на будь-яке з запитань з «контрольного переліку» має проводитись поглиблений аналіз акту щодо його впливу на конкуренцію. Також зазначеним питанням займаються відповідні антимонопольні органи, які можуть проводити експертизу як усіх нових актів (зокрема, у Мексиці), такі визначених за відповідним порядком актів (зокрема, у Південній Кореї).

Дуже важливе значення для зниження рівня адміністративних бар'єрів в Україні, а отже, для усунення їх негативного впливу на пропорції національного виробництва, «має ретельна експертиза нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання економіки: правова, антикорупційна, лінгвістична, технічна, соціальна, фінансово-економічна, гендерна, наукова тощо» [9, с. 194]. Її найбільш доцільно здійснювати методом колективної генерації ідей. Даний метод полягає у сумісній роботі експертів за певними правилами, спрямованими на створення атмосфери вільного висловлювання суджень, завдяки якій будь-яка висловлена ідея має бути обговорена [10, с. 195]

Список літератури:

1. Квасній З. В. Оцінка бар'єрів розвитку малого підприємництва в регіонах України // Моделювання регіональної економіки. 2013. № 2. С. 255–265. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2013_2_25 (дата звернення: 29.09.2019).

2. Филюк Г.М. Административные барьеры входа на рынок в Украине и их влияние на развитие предпринимательства // Экономика Украины. 2013. № 6 (611). С. 20 –30.

3. Орловська А.Б. Раціоналізація структури виробництва як фактор економічного зростання в умовах переходу України до ринку : Автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія». Львів, 2002. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9E%D1%80%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%90.%D0%91.$ (дата звернення: 20.01.2020).

4. Карпінський Б. А., Капленко Г. В. Про статистичний аспект оцінки державотворчих зусиль нації крізь призму податкового чинника розбудови держави // Бізнес Інформ. – 2016. – №11. – С. 247–252.

5. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. “Think Small First”. A “Small Business Act” for Europe – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/html/?uri=celex:52008dc0394&from=en

6. Report from the Commission to the Council and the European Parliament. Minimizing regulatory burden for SMEs. Adapting EU regulation to the needs of micro-enterprises – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:52011dc0803

7. Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Smart Regulation in the European Union. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=com:2010:0543:fin:en:pdf

8. OECD. Инструментарий для оценки воздействия на конкуренцию. Том II: Руководство. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/daf/competition/49167929.pdf

9. Онищук І. Правовий моніторинг: теоретичні та прикладні засади : дис. … д.-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2018. 553 с.

10. Самохвалов Ю. Я., Науменко Е. М. Экспертное оценивание. Методический аспект. Киев, 2007. 262 с., [1].

Шевчук Ірина Богданівна

доктор економічних наук, доцент,

завідувач кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНФОРМАЦІО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗРОСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ РЕГІОНІВ

В умовах переходу до інформаційного суспільства ІТ, віртуальні форми комунікації та мережевий сектор економіки займають чільне місце в регіональній економічній системі, оскільки вони виступають в якості технічного та технологічно-організаційного підґрунтя її ефективного розвитку, пов’язані із значними якісними змінами життя людей за рахунок збільшення продуктивності й полегшення умов їх праці, забезпечують вільний доступ до

інформації, сприяють подоланню різноманітних бар'єрів, що перешкоджають соціальній адаптації непрацездатних людей, і забезпечують для них можливість приймати повноцінну участь в суспільному та професійному житті. Інформатизація суспільства виступає визначальним фактором сучасного стану розвитку людства та повинна розглядатись як необхідна умова виходу України з економічної кризи. Її рівень виступає важливим показником для оцінювання людського розвитку в державі та її регіонах, а також для нарощення потенціалу економічного зростання та інтеграції у світове співтовариство.

За основними показниками стану розвитку інформаційного суспільства та інформатизації лідируючі позиції займають місто Київ, Харківська, Львівська, Дніпропетровська та Одеська області. Тому особливий інтерес викликає вивчення впливу інформатизаційних процесів на рівень життя населення у даних регіонах, зокрема на розвиток людського капіталу, оцінка рівня якого здійснюється найчастіше через індекс людського розвитку. Увага аналітиків, вчених та експертів повинна бути сконцентрована і на аналізі трансформаційних змін життєвого рівня за останнє десятиріччя, в тому числі і змін, безпосередньо пов'язаних з процесами інформатизації в економіці та суспільстві.

Залежність між індексом людського розвитку і показниками інформатизації проаналізовано й оцінено у динаміці за 2009-2017 рр. Так, у якості залежної змінної y вибрано інтегральний регіональний індекс людського розвитку (окремо для м. Києва він не обчислюється, тому всі розрахунки проведено разом для м. Києва та Київської області), а факторних ознак x_1, x_2 – Абоненти мережі Інтернет, тис.; Рівень забезпеченості мобільним зв'язком у розрахунку на 100 жителів [1, с. 40; 2, с. 37; 3; 4, с. 27; 5, с. 26; 6, с. 23; 7, с. 23; 8]. Було б добре ще в процесі такого дослідження використати показник, що характеризує наявність парку обчислювальної техніки (на початок року; тис.). Однак з 2009 р. інформація по ньому не оприлюднюється у загальнодоступних джерелах, у т.ч. і на офіційному сайті Державної служби статистики України.

Згідно проведених розрахунків у пакеті Statistica 8.0 залежність рівня людського розвитку Львівської області від показників інформатизації описується рівнянням:

$$\hat{y} = \frac{1}{0{,}221 - 0{,}001\sqrt{x_1} + 4{,}709\dfrac{1}{x_2}}, \quad R^2 = 0{,}919677. \qquad (1)$$

Відповідно до F-критерію Фішера побудована нелінійна економетрична модель (1) є адекватною: $F = 34{,}349 > F_{tabl} = 5{,}14$ при ступенях свободи $V_1 = 2$ і $V_2 = 6$ та рівні значущості $\alpha = 0{,}05$. Всі коефіцієнти регресії (1) є значимими ($t_0 = 25{,}385$, $t_1 = -5{,}814$, $t_2 = 5{,}196$ більші по модулю за $t_{tabl} = 2{,}227$ при рівні значущості $\alpha = 0{,}05$ і $V = 6$ ступенях вільності),

тому вона може бути використана для прогнозування рівня людського розвитку Львівської області у найближчій перспективі з врахуванням впливів на нього процесів інформатизації.

Щодо Дніпропетровської області, то залежність рівня людського розвитку у даному регіоні від показників інформатизації описується рівнянням:

$$\hat{y} = (72{,}604 - 163{,}862 \cdot \frac{1}{x_1} - 2388{,}63 \cdot \frac{1}{x_2})^{\frac{1}{3}}, \quad R^2 = 0{,}7912312. \qquad (2)$$

Відповідно до F-критерію Фішера побудована економетрична модель (2) є адекватною: $F = 11{,}376 > F_{tabl} = 5{,}14$ при ступенях свободи $V_1 = 2$ і $V_2 = 6$ та рівні значущості $\alpha = 0{,}05$. Всі коефіцієнти регресії (2) є значимими ($t_0 = 13{,}635$; $t_1 = -2{,}297$; $t_2 = -3{,}18$ більші по модулю за $t_{tabl} = 2{,}227$ при $\alpha = 0{,}05$ і $V = 6$).

Для м. Києва та Київської області вплив показників інформатизації на рівень людського розвитку описується рівнянням:

$$\hat{y} = 4{,}7761 - 0{,}0001 \cdot x_1 - 0{,}0028 \cdot x_2, \quad R^2 = 0{,}657590. \qquad (3)$$

Модель (3) є адекватною так як виконується умова F-критерію Фішера: $F = 5{,}7614 > F_{tabl} = 5{,}14$ при $V_1 = 2$, $V_2 = 6$ та $\alpha = 0{,}05$. Всі коефіцієнти регресії (3) є значимими ($t_0 = 17{,}1656$; $t_1 = -3{,}272$; $t_2 = -3{,}3435$ по модулю більші за $t_{tabl} = 2{,}227$ при $\alpha = 0{,}05$ і $V = 6$), тому вона може бути використана для та прогнозування рівня людського розвитку у м. Києві та Київській області.

Для Одеської області процес впливу інформатизації на рівень людського розвитку регіону є більш складним та описується моделлю лише від однієї змінної:

$$\hat{y} = (1{,}903 + 0{,}00000002 \cdot x_2^3)^2, \quad R^2 = 0{,}514254. \qquad (4)$$

Модель (4) є адекватною так як виконується умова F-критерію Фішера: $F = 7{,}4108 > F_{tabl} = 5{,}59$ при $V_1 = 1$, $V_2 = 7$ та $\alpha = 0{,}05$. Коефіцієнти нелінійної регресії (4) є значимими ($t_0 = 126{,}047$; $t_1 = 2{,}722$ більші за $t_{tabl} = 2{,}365$ при $\alpha = 0{,}05$ і $V = 7$), тому дана модель може бути використана для прогнозування рівня людського розвитку Одеської області.

Рівень людського розвитку Харківської області описується моделлю:

$$\hat{y} = (136{,}802 + 1759{,}7434 \cdot \frac{1}{x_1} - 11042{,}963 \cdot \frac{1}{x_2})^{\frac{1}{3}}, \quad R^2 = 0{,}783897. \qquad (5)$$

Модель (5) є адекватною так як виконується умова F-критерію Фішера: $F = 10{,}882 > F_{tabl} = 5{,}14$ при $V_1 = 2$ і $V_2 = 6$ та $\alpha = 0{,}05$. Коефіцієнти регресії (5) є значимими ($t_0 = 8{,}169$; $t_1 = 2{,}29$; $t_3 = -4{,}466$ більші по модулю за $t_{tabl} = 2{,}227$ при $\alpha = 0{,}05$ і $V = 6$),

тому дана модель може бути використана для прогнозування рівня людського розвитку регіону.

Спрогнозуємо методом експоненційного згладжування Брауна значення факторних показників на 2020 і 2025 рр. та підставимо їх у рівняння (1)-(5). Таким чином отримано прогноз рівня людського розвитку для м. Київ та Київської, Львівської, Дніпропетровської, Харківської та Одеської областей на 2020 і 2025 рр. (рис. 1-5). При цьому, із врахуванням меж інтервалів довіри прогнозу отримано три варіанти прогнозу: песимістичний, реалістичний та оптимістичний.

Так, за оптимістичного сценарію рівень людського розвитку Львівської області (рис. 1) зростатиме і перевищить рівень 4,69. Згідно реалістичного сценарію ІЛР теж зростатиме і на кінець прогнозного періоду становитиме 4,3307. Песимістичний сценарій передбачає стрімке зниження ІЛР до рівня 4,0444 у 2020 р. та 3,8466 у 2025 р.

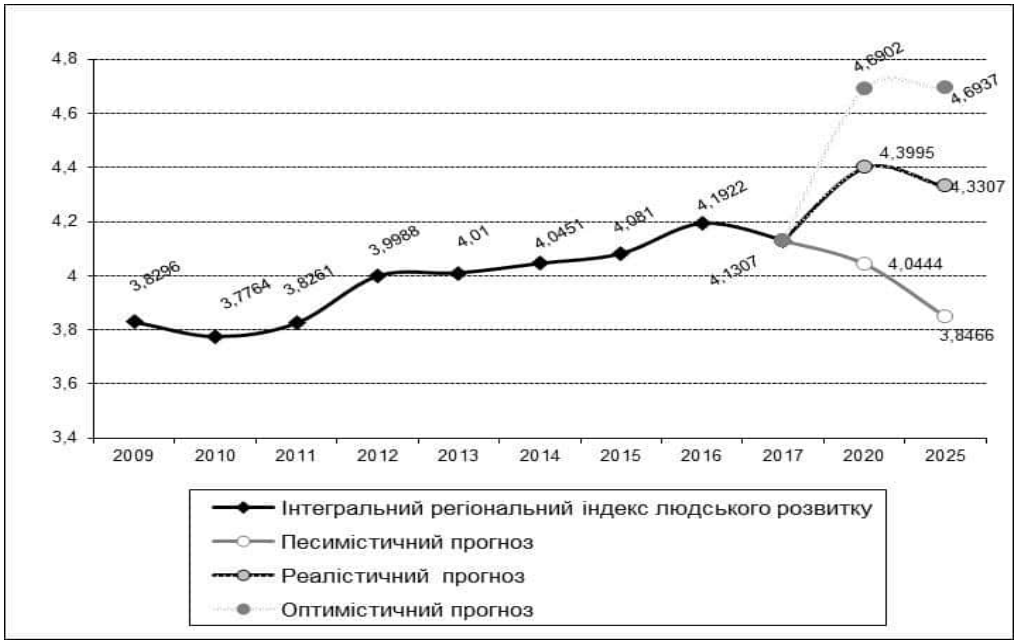

Рис. 1. Прогноз значень інтегрального регіонального ІЛР Львівської області на 2020 і 2025 рр.

За оптимістичного сценарію рівень людського розвитку Дніпропетровської області (рис. 2) зросте у 2020 р. до рівня 4,6902 і в 2025 р. до рівня 4,8713. Згідно реалістичного сценарію ІЛР теж зростає і на кінець прогнозного періоду становитиме 4,3307. Він перевищить показник 2017 р., але не 2016 р., коли його рівень був найвищим за весь досліджуваний період. Песимістичний сценарій передбачає стрімке зниження ІЛР регіону до 3,7299 у 2020 р. та несуттєве його зростання у 2025 р. до рівня 3,7335.

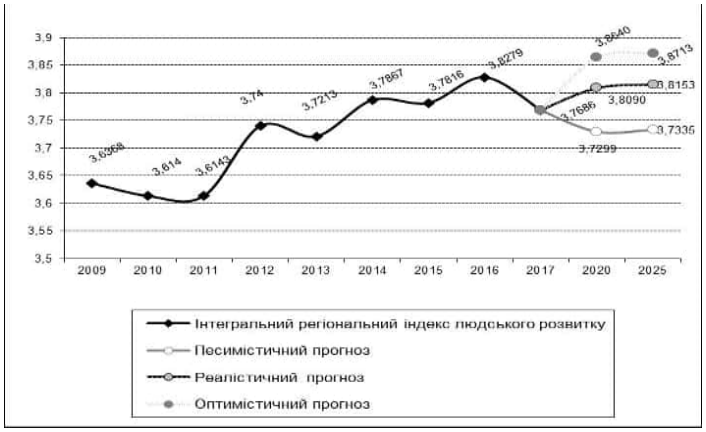

Рис. 2. Прогноз значень інтегрального регіонального ІЛР Дніпропетровської області на 2020 і 2025 рр.

Київська область та м. Київ завжди вирізнялися з поміж решти регіонів значним зростанням ІЛР, чого не спостерігається в останні роки (рис. 3). За оптимістичного сценарію у 2020 р. слід очікувати його значення на рівні 3,8514. Згідно реалістичного сценарію ІЛР знизиться і на кінець прогнозного періоду становитиме 3,6329. Песимістичний сценарій передбачає ще більше зниження ІЛР до 3,5723 у 2020 р. та до 3,4843 у 2025 р. Вперше за останні десять років спостерігатиметься таке суттєве зниження значень даного показника.

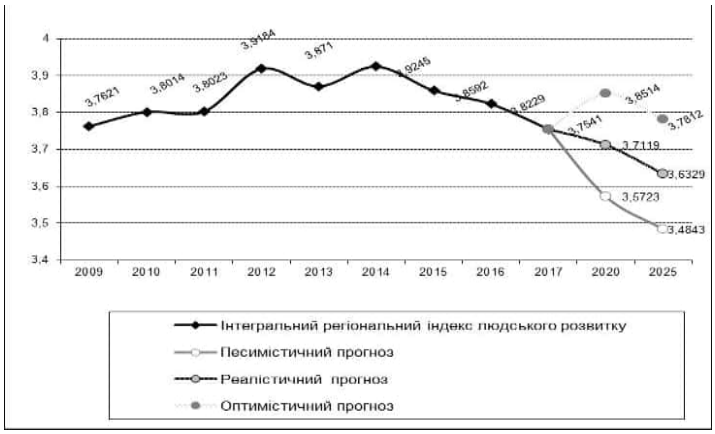

Рис. 3. Прогноз значень інтегрального регіонального ІЛР м. Києва та Київської області на 2020 і 2025 рр.

Одеська область не відноситься до регіонів із високим рівнем людського розвитку. За оптимістичного сценарію його зростання за рахунок процесів інформатизації суттєво не підвищиться та становитиме 3,8802 у 2020 р. (рис. 4) та 3,8489 у 2025 р. Згідно реалістичного сценарію ІЛР теж зростатиме і на кінець прогнозного періоду становитиме 3,7731, що несуттєво перевищить показник 2011 р. За песимістичного сценарію й надалі спостерігатимуться низькі значення ІЛР − 3,7406 у 2020 р. та 3,7166 у 2025 р.

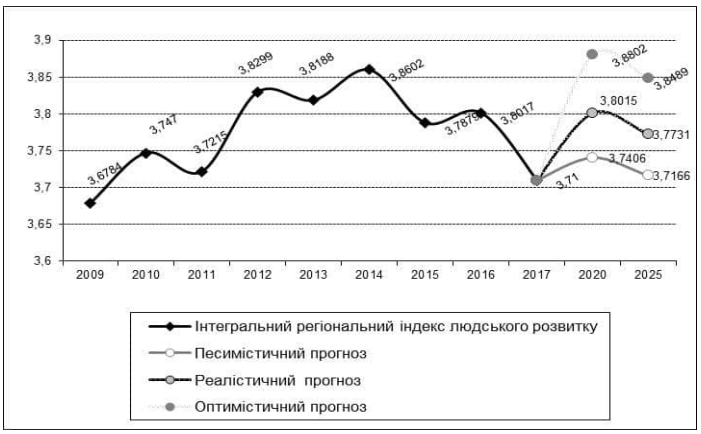

Рис. 4. Прогноз значень інтегрального регіонального ІЛР Одеської області на 2020 і 2025 рр.

Харківська область разом із Львівською за оптимістичного сценарію за рівнем людського розвитку матимуть найкращі показники, які перевищуватимуть рівень 4,0 (рис. 5). На фоні стрімкого спадання рівня людського розвитку регіону з 2014 р. за реалістичного сценарію спостерігатиметься незначне зростання даного показника, або навіть його фіксування на рівні 2017 р. За песимістичного сценарію є можливим його стрімке зниження до 3,9118 у 2020 р. та до 3,8898 у 2025 р. Це не набагато вище, ніж позиціював себе регіон у 2010 р.

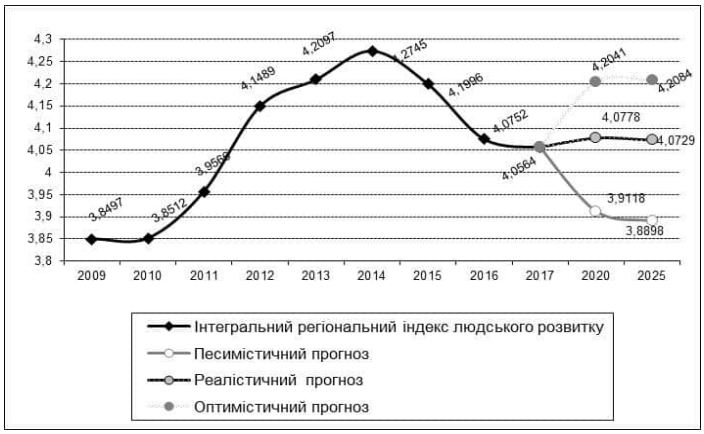

Рис. 5. Прогноз значень інтегрального регіонального ІЛР Харківської області на 2020 і 2025 рр.

Слід відмітити, що ускладнення з 2014 р. низки соціально-політичних та економічних процесів в Україні відповідним чином відображається на рівні людського розвитку у регіонах. Зокрема спостерігається його зниження до рівня нижчого, ніж у 2014 р. у таких соціально-економічно розвинутих регіонах України як Дніпропетровська (з 3,7867 у 2014 р. до 3,7686 у 2017 р.), Запорізька (з 3,9174 у 2014 р. до 3,8184 у 2017 р.), Київська (з 3,9245 у 2014 р. до 3,7541 у 2017 р.), Одеська (з 3,8602 у 2014 р. до 3,71 у 2017 р.), Харківська (з 4,2745 у 2014 р. до 4,0564 у 2017 р.) області [2, с. 37].

Якщо рівень значень за оптимістичними сценаріями (рис. 1-5) приймати за максимально можливий рівень потенціалів зростання людського капіталу регіонів, то

найвищим він є для Львівської та Харківської областей.

У зв'язку з цим, можна говорити про те, що значно послабився вплив процесів інформатизації та інформаційно-технологічного забезпечення економіки регіонів на рівень людського розвитку, зокрема й на стан людського капіталу. Це обумовлено такими процесами:

- скороченням економічної діяльності і відпливом висококваліфікованих кадрів за кордон,
- тимчасовою зайнятістю в інших, переважно розвинутих країнах, світу,
- виїздом найбільш здібної і талановитої молоді на навчання за кордон,
- створенням недостатньої кількості робочих місць, передусім інноваційних.

Слід наголосити, що всі ці процеси, особливо загострилися в останні роки, коли зросла не лише економічна, а й військово-політична і соціальна нестабільність у державі.

Таким чином, для того, щоб рівень інформаційно-технологічного забезпечення економіки регіонів та рівень інформатизації українського суспільства знову суттєво впливав на людський розвиток у регіонах на розвиток в них людського капіталу, необхідно створювати відповідні умови для відновлення динаміки соціально-економічного розвитку і пришвидшення соціально-економічного зростання як у конкретному регіоні, так і в країні загалом. Цього можна досягти шляхом державної підтримки та вдосконалення нормативно-законодавчої бази, а також, що є дуже важливо, стабілізації, а згодом й нейтралізації негативних наслідків військового конфлікту в державі. Адже, потенціал і можливості України дозволяють побудувати інформаційне суспільство, орієнтоване на інтереси населення та підвищення рівня якості його життя.

Список літератури:

1. Регіональний людський розвиток: статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск І.В. Калачова. Київ: Державний комітет статистики України, 2013. 61 с.

2. Регіональний людський розвиток: статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск О.О. Кармазіна. Київ: Державний комітет статистики України, 2018. 73 с.

3. Річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації: URL: http://www.nkrz.gov.ua/uk/activities/ 1238055440/

4. Стан і розвиток зв'язку в Україні за 2013 рік : Статистичний бюлетень. / Відповідальна за випуск І.В. Калачова. Київ: Державний комітет статистики України, 2014. 32 с.

5. Стан і розвиток зв'язку в Україні за 2014 рік : Статистичний бюлетень. / Відповідальна за випуск О.О. Кармазіна. Київ: Державний комітет статистики України, 2015. 33 с.

6. Стан і розвиток зв’язку в Україні за 2015 рік : Статистичний бюлетень. / Відповідальна за випуск О.О. Кармазіна. Київ: Державний комітет статистики України, 2016. 29 с.

7. Стан і розвиток зв’язку в Україні за 2016 рік : Статистичний бюлетень. / Відповідальна за випуск О.О. Кармазіна. Київ: Державний комітет статистики України, 2017. 26 с.

8. Стан і розвиток зв'язку за 2017 рік: URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

ПІДСЕКЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Стасишин Андрій Васильович
кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗМІНА ПОВЕДІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

XXI століття ознаменоване як ера значущих цифрових перетворень в економічній та соціальній сферах суспільства, що обумовлює безліч змін як в економічній поведінці ринкових агентів, так і в принципах функціонування галузей та всієї економічної системи. Так, у 2018 році була присуджена Нобелівська премія в галузі економіки за роботи, які розглядають технологічний прогрес і зміну клімату як ендогенні фактори економічного зростання.

Досить часто серед економістів і вчених виникають суперечки в питанні застосування штучного інтелекту та інших цифрових інновацій, про користь і соціальні наслідки впровадження нейронних мереж у бізнес-процеси. Ряд дослідників ілюструють позитивні зміни економічних відносин, які часто не відображаються в трендах макроекономічних показників [1]. Інші науковці висловлюють песимістичні погляди на технологічні зміни XXI століття, ґрунтуючись на власних спостереженнях про відсутність суттєвих зрушень в галузях та економічній статистиці. [2]. Однак безперечним залишається факт, що цифрові інновації існують, підвищують якість життя і навіть добробут індивідів, яким доступні нововведення.

Про те, що число лежить в основі сутності всіх речей, говорили ще античні філософи Піфагор і Платон. З тих пір пройшло близько двох з половиною тисячоліть, але питання пов'язаності чисел і складних соціально-економічних відносин продовжує хвилювати не тільки вчених, але і практиків, які провадять господарську діяльність. Якщо звернутися до етимології слова цифра, то можна виявити, що в перекладі з арабської (sifr) і латинської (cifra) мов це слово означає порожній, нуль, тобто позбавлений всякого змісту. Пізніше «цифру» стали розуміти як знак числа. Тобто цифра є символом якоїсь сутності, яка за перехід у свою протилежність у світі явищ потребує кількісного опису. Термін «цифрова економіка» (digital economy) в теоретичний обіг ввів у 1995 році Н. Негрепонте в книзі «Життя в цифровому світі» (Being Digital) [3]. Стосовно до економічної сфери цифра втілюється у виробництві і споживанні цифрових технологій.

Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонент). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн).

За останні кілька років можна спостерігати посилення інтересу до проблем поведінкової економіки, якщо судити за кількістю публікацій у наукових журналах, за тематикою досліджень, що отримали нобелівську премію. Так, за 2001-2018 роки були вручені Нобелівські премії більше, ніж тридцяти науковцям, з них 20 (майже 70%) працювали з проблемами поведінкової економіки або в суміжних областях.

Подібний інтерес не випадковий, оскільки обумовлений обставинами двох типів. По-перше, значною зміною ролі індивіда і ролі індивідуальних здібностей у сучасній реальній економіці (інноваційній, цифровій). Цифрова економіка призвела до формування ряду процесів, що сприяли зміні ролі людини – розширення поля трансакцій, підвищення швидкості комунікацій, полегшення доступу до великого масиву інформації. Можливості і обмеження в цифровій економіці видозмінилися: якщо раніше доступ до інформації був обмеженим, що впливало на можливості людини в створенні цінностей, то в цифровій економіці лавина інформації виявляє роль інших можливостей – здатність людини освоїти новий обсяг інформації (класифікувати її, визначити категоріально, квантифікувати її структуру, тощо). Ці завдання ставлять нові вимоги до когнітивного потенціалу, який, в свою чергу, визначає моделі поведінки. Другий тип обставин, що вплинули на інтерес до поведінки, пов'язаний власне з фундаментальною економічною теорією, з логікою її еволюції. Цей фундамент представлений неокласичної версією, яка розвинулася на базі класики. Доведені до логічної досконалості класичні постулати відшліфували наукову конструкцію теорії, але одночасно виявили значну невідповідність теоретичних побудов і реальної економіки. Передусім це стосується одного з основоположних принципів фундаментальної теорії – принципу оптимізації. Його прояв у максимізації корисного ефекту (цільової функції будь-якого учасника ринку), тотально характерним для будь-яких дій людей, фірм, держави в ринковій економіці був доведений логічно і проведений крізь всю систему економіки. Він виявився настільки переконливим, що інші соціальні дисципліни взяли цю ідею на озброєння. Звідси виник докір на адресу економістів про економічний імперіалізм.

Цифрова економіка – це економіка, яка виникає на основі проникнення цифрових технологій у фізичні і біологічні системи. Вона формується в результаті четвертої промислової революції і змінює не тільки те, що і як ми робимо, але і те, ким ми є. Багато

благ цифрової економіки є неконкурентними, виробляються при близьких до нуля граничних витратах і надаються за допомогою платформ. Все це підвищує вигоду споживачів, яка не обліковується офіційною статистикою, як різницю між зростаючою корисністю, яку вони отримують, і зниженням цін. У зв'язку з цим поведінкова економіка пропонує «"підштовхування" як будь-який аспект архітектури вибору, що передбачувано впливає на поведінку людей» [4] в напрямку підвищення їх суб'єктивного добробуту, яке не відображається зростанням доходів, продаж та іншими індикаторами.

Проте цифрова економіка нездатна зробити поведінку індивідів більш раціональною. Раціональному прийняттю рішень індивіда перешкоджають мотивовані переконання, які виявляють надмірну стійкість. Переконання становлять цінність для індивіда. Вони виступають звичайними товарами і активами, які люди роблять на основі отриманої або доступної інформації [5, p. 143]. Індивіди отримують вигоди, якщо реальна ситуація узгоджується з їх переконаннями. Перегляд переконань під впливом поганих новин пов'язаний із витратами, які індивіди не схильні нести. Приймаючи рішення, вони балансують між дійсним і бажаним. Вони можуть цілеспрямовано не помічати інформацію, що суперечить їхнім переконанням. Глобальний інформаційний простір дозволяє їм знаходити в різних мережах масу підтверджень власних точок зору. Нерідко, у відповідь на погані новини, індивіди не змінюють стратегію поведінки або діють відповідно до сигналів, які собі посилають, що формуються на власних помилкових уявленнях. Коригування переконань є процесом асиметричним: індивіди охочіше переглядають переконання під впливом хороших новин, відмовляючись оптимально реагувати на погані новини у відповідь [6]. Спотворені переконання можуть підсилювати один одного таким чином, що фірми, домашні господарства і держава знаходяться у полоні заперечення неприємної реальності і випускають з уваги серйозні ризики: надмірно оптимістичні настрої інвесторів і домашніх господарств, нестійкі фіскальні дисбаланси, структурні проблеми на ринку праці, зростання «бульбашок» на ринку нерухомості і на фондовому ринку.

Ринкові агенти намагаються впоратися з обмеженістю своїх пізнавальних можливостей і недосконалістю інформації за допомогою простих поведінкових правил, які коригуються методом проб і помилок. Так, модель Пола де Граува [7] містить лише найпростіший набір із двох правил, одне з яких передбачає довіру до цільових показників інфляції Центрального банку, а інше – екстраполює інфляцію з минулого в майбутнє. Ринковий прогноз виходить як середньозважена цих двох прогнозів. Через різний характер формування очікувань у різних економічних агентів можуть виникати хвилі песимізму та оптимізму [8]. Запуск українського аналога західних програм кількісного пом'якшення не дозволить швидко досягти зростання економіки, оскільки не бере до уваги різні моделі поведінки економічних агентів і того, що

сама монетарна політика може формувати хвилі песимізму та оптимізму [9]. Крім того, використання гіпотези формування звички може пояснити той факт, що в дійсності у відповідь на монетарні шоки підприємці згладжують рівень інвестування, а не реагують на надходження нової інформації негайно, і тому передавальний механізм грошово-кредитної політики діє уповільнено, що в дійсності лише прискорить інфляцію.

У XXI столітті теоретикам належить відповісти на наступне питання: чи дає інтелектуальна революція, яка визначила один із головних світових трендів останнього десятиліття – цифровізацію економіки, підстави для зміцнення позицій прихильників мейнстріму або вона більшою мірою підтверджує висновки, зроблені представниками поведінкової економіки? Іншими словами, в епоху Інтернету речей, обробки великих даних, машинного навчання, віртуальної реальності, технології блокчейн, роботизації, сенсорики, штучного інтелекту та інших цифрових технологій стає інформація доступнішою і зрозумілішою економічним агентам, а їх дії більш раціональними? Чи долаються когнітивні обмеження індивідів, знижується невизначеність або ж, навпаки, поведінка людей стає все більш індивідуалізованою, рішення – більш вибірковими і нестандартними, а вибір – необмеженим? Як наслідок, більш простою чи більш складною стане формалізація прийняття рішень в економічних моделях?

Цифрове середовище передусім стимулює формування множинних уявлень про раціональність через зовнішній вплив на індивіда, підсилене соціальними мережами, розширеними інформаційними потоками, віртуальною реальністю. В результаті поведінка економічного суб'єкта все сильніше визначається зовнішніми факторами і стає все більш залежною від контексту. Відповідно, цільовим результатом такої поведінки стає не максимізація деякої цільової функції, а безперервна адаптація і експериментування для створення відчуття суб'єктивного благополуччя.

Для побудови моделей принципове значення мають особливості способу формування очікувань і прийняття рішень економічними агентами в сучасних умовах. В епоху швидко мінливого цифрового світу адаптивні очікування, засновані на минулому досвіді, лише в дуже обмежених межах можуть враховуватися при прийнятті рішень, так само як і перспективні очікування не можуть достовірно передбачити події навіть найближчого майбутнього, оскільки вони не мають аналогів у минулому. Невизначеність залишається специфічною рисою сучасного економічного середовища, а оптимальне прогнозування стає вельми складним.

Як припускає поведінкова економіка, модель людини *Homo oeconomicus* змінюється моделлю *Homo heuristicus*. Прості і доступні евристики, засновані на інтуїції і здоровому глузді, покликані допомогти обмежено раціональним індивідам приймати кращі (але,

можливо, й далеко не ідеальні) рішення і досягати результатів, які будуть задовольняти [10]. У даному контексті технології обробки великих даних, штучного інтелекту дозволяють удосконалити матеріал для вироблення необхідних евристик.

Цифрові технології, з одного боку, розширюють інтелектуальні можливості індивіда і змінюють його ментальність, однак, з іншого боку, потрібне розуміння пов'язаних із ними ризиків і управління ними. Як стверджує лідер евристичного спрямування поведінкової економіки Р. Гігеренцер, це досягається через цифрову ризикову грамотність та цифровий самоконтроль [11], тобто навчання кращим навичкам прийняття рішень.

Цифровізація, що має колосальний потенціал для розвитку економіки, навряд чи може дати шанс розквіту мейнстріму, зробивши більш раціональними мету, очікування та процес прийняття рішень більшістю економічних агентів. Перетворення в сучасному світі, пов'язані зі зміною як основ буття окремої людини, так і груп, класів суспільства в цілому безпосередньо пов'язані з перетворенням господарської діяльності в нову форму – цифрову економіку. Важливими рисами нового виду економіки є широке використання інтернету, мобільних засобів зв'язку, цифрових технологій і майданчиків, штучного інтелекту, соціальних мереж, а також цифровізація всієї інформації і процесів обробки даних.

В 2019 році Україна зайняла 47-ме місце в загальносвітовому заліку рейтингу Глобального індексу інновацій ООН. За даними дослідження Українського інституту майбутнього [12] цифровізація стане головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол. у 2030 році, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі. Згідно з оцінками, які наводять науковці Інституту, частка цифрової економіки у ВВП найбільших країн світу у 2030р досягне 50–60%, в Україні цей показник, за тими ж оцінками, може бути ще вищим – 65% ВВП (за реалізації форсованого сценарію розвитку цифрової економіки в Україні).

Ключові цифрові тренди в Україні (станом на 2019 рік) можна охарактеризувати наступним чином [12]:

І. Дані стають головним джерелом конкурентоспроможності. Дані стають активом. Збирання, опис, зберігання та опрацювання даних дають змогу отримувати цінну інформацію для використання в ділових процесах, суспільному житті, роботі держави. Вміння працювати з даними та їх аналізувати – це можливість першим отримувати цінні ринкові «інсайти», тобто бути конкурентоздатнішим. Доступ до даних здійснюється через мережу Інтернет та інші мережі. Велика частина даних у світі стає (або вже стала) відкритою.

Можливості, які створює тренд для України: розвиток нової галузі економіки, нові робочі місця; створення бази для розвитку всіх галузей та цифрової економіки; поява ефективного інструменту управління; створення середовища, що унеможливлює корупцію як явище.

II. Розвиток сфери Інтернету речей (Internet of things, IoT, IIoT), тобто мережі, що складається із взаємопов'язаних фізичних об'єктів (або речей) або пристроїв, які мають вбудовані датчики та сенсори, а також програмне забезпечення, що дає можливість здійснювати взаємодію фізичних речей із комп'ютерними системами та мережами, зокрема Інтернетом.

Можливості, які створює тренд для України: за широкого застосування тренд може істотно підвищити ефективність секторів економіки, малого та середнього бізнесу тощо; можливості для трансформаційних інновацій, створення українськими компаніями відповідних продуктів та розробок світового рівня; ефективність виробництв, організації бізнесу, логістики, транспорту тощо; сфера, що створює можливості для залучення інвестицій та R&D міжнародних компаній.

III. Цифровізація або цифрові трансформації бізнесу та галузей економіки. Цифрові технології стали базою для створення нових продуктів, цінностей, властивостей та, відповідно, основою отримання конкурентних переваг на більшості ринків. Цифровізація дала невеликим компаніям та проектним командам можливість створювати нові продукти та швидко виводити їх на ринок нарівні з присутніми там великими компаніями. Це призвело до початку зміщення «центрів інновацій» з великих компаній до малих (стартапів тощо). Цифрова трансформація зумовлює появу нових унікальних систем і процесів, що складають їх нову ціннісну сутність (наприклад, Uber, Airbnb, цифровий банкінг тощо). Трансформації у промисловості відбуваються згідно з концепцією «Індустрія 4.0» та з появою кібервиробництв, кіберсистем та кібермашин.

Можливості, які створює тренд для України: підвищення конкурентоздатності секторів економіки; розвиток цифрової економіки, ринку праці тощо; поява нових індустрій (кросплатформових із цифровою індустрією); розвиток інноваційного підприємництва.

IV. Поширення бізнес-моделей, що належать до ідеології економіки спільного користування (sharing economy). Світова економіка відчуває істотний вплив бізнес-моделей спільної економіки, або економіки спільного користування, яка працює на базі цифрових технологій. До sharing economy належать спільне мешкання (колівінг), спільне використання автомобілів (каршеринг), офісів (коворкінг), гаджетів, одягу і навіть їжі (фудшеринг — «порятунок» продуктів, призначених на викидання, в інтересах нужденних). Частково до цього тренду належать і хмарні технології.

Можливості, які створює тренд для України: легке започаткування нових бізнесів, не потребує великих початкових витрат; розвиток сервісних моделей, вплив на ефективність та конкурентоздатність українського бізнесу без значних капіталовкладень; швидкий запуск комерційних Інтернет-проектів, створення нових marketplace, розширення ринків споживання українських продуктів, сервісів та трудових ресурсів, комерційна глобалізація.

V. Віртуалізація фізичних інфраструктурних IT-систем та перехід до сервісних моделей. Віртуалізація дає можливість значно зменшити обсяг початкових капітальних витрат на розгортання необхідної цифрової інфраструктури шляхом використання хмарних технологій та програмно-визначеної архітектури (software-defined architecture). Технологія дає змогу орендувати обчислювальні можливості та сервіси, виходячи з потреб конкретного бізнес-процесу. Користувач має можливість швидкого доступу до сервісу та оренди на необхідний час потрібних потужностей на захищених та технологічних платформах.

Можливості, які створює тренд для України: бізнес, підприємства, державні установи та громадяни мають можливість швидко та дешево розгортати необхідну цифрову інфраструктуру та користуватися перевагами цифрового світу; країна може ефективно розбудовувати цифрову інфраструктуру як основу цифрової економіки.

VI. Штучний інтелект (ШІ, з англ. artificial intelligence, або AI) .Використання штучного інтелекту розповсюджується на все більше сфер та галузей економіки. Кількість компаній, що тією чи іншою мірою використовують штучний інтелект, зростає в геометричній прогресії. Країни розробляють національні стратегії штучного інтелекту і намагаються конкурувати одна з одною за таланти. Визначаються етичні норми та межі використання. Сьогодні штучний інтелект об’єднує багато технологій, основними з яких вважаються: машинне навчання (machine learning), комп’ютерний зір (computer vision), глибоке навчання (deep learning) та опрацювання природної мови (NLP). ШІ на основі опрацювання великих сетів даних дає змогу оптимізувати процеси та підвищити якість цифрових продуктів та послуг.

Можливості, які створює тренд для України: підвищення конкурентоспроможності бізнесу через оптимізацію процесів та кастомізацію цифрових продуктів та сервісів; підвищення якості державних послуг; зменшення державного апарату завдяки автоматизації рутинних повторюваних процесів; імпульс усім видам трудової діяльності, пов’язаним із хмарними обчисленнями, обслуговуванням потужної IT-інфраструктури та опрацюванням даних.

VII. Цифрові платформи як джерела формування цінності в цифровій економіці. Дж. Паркер у книзі «Революція платформ» визначає цифрову платформу як «бізнес, заснований на здійсненні створення цінностей шляхом взаємодії між зовнішніми

виробниками і споживачами». Він забезпечує відкриту інфраструктуру для учасників взаємодій і встановлює для них інституційні «правила гри», тобто певні «регуляторні режими». Основне завдання платформи – об'єднувати користувачів і полегшувати обмін продуктами або соціальною валютою між ними, сприяючи створенню цінності для всіх учасників.

Напрямки розвитку цифрових платформ в Україні (Інтернет-платформи електронної комерції до уваги не беруться), що їх має бути створено принаймні до 2025 року:

- Електронна взаємодія бізнесу (e-contracting, e-invoicing, e-docflow).
- Платформи електронних послуг для бізнесу (LegalTech, FinTech, InsurTech, зокрема з використанням технологій блокчейн (смарт-контракти тощо).
- Платформи e-supply chain та смарт-логістики.
- Платформи забезпечення життєдіяльності (освітянські, медичні, транспортні, громадської безпеки, моніторингу екології тощо).
- Промислово-виробничі цифрові платформи (галузеві та міжгалузеві системи управління виробничими та іншими процесами).

Реалізація зазначених напрямків передбачає цифровізацію міжкорпоративної, міжорганізаційної (в деяких випадках міжгалузевої) взаємодії як суб’єктів економічної діяльності, так і громадян (наприклад медичні платформи).

В Україні на державному рівні визнається необхідність формування цифрової економіки та суспільства, а цифрові технології розглядаються в якості одного із ключових драйверів сталого розвитку. Українська влада задекларувала новий виклик – створити «державу в смартфоні». Прорив можливий тільки в тому випадку, якщо глобальна «цифровізація» охопить усі сфери життєдіяльності суспільства. У даній ситуації помилково прирівнювати цифрову економіку до електронного уряду. Цифрова держава неможлива без цифрової економіки.

Список літератури:

1. Brynjolfsson, E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. WW Norton & Company, New York, London, 2014, 198 p.

2. Gordon, R.J. The Rise and Fall of American Growth: The U.S. Standard of Living since the Civil War. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016, 784 p.

3. Negroponte, N. (1995). Being Digital. Knopf. (Paperback edition, 1996, Vintage Books, ISBN 0-679-76290-6

4. Талер Р., Санстейн К. Nudge. Архітектура вибору. – 2-е изд. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://loveread.ec/read_book.php?id=68424&p=1

5. Benabou R., Tirol J. Mindful Economics: The Production, Consumption, and Value of Beliefs. Journal of Economic Perspectives, 2016. Vol. 30, №3, pp. 141-164.

6. Sharot T., Garrett N. Forming Beliefs: Why Valence Matters. Trends in Cognitive Science, 2016. Vol. 20, №1, pp. 25-33.

7. De Grauwe P. Animal Spirits and Monetary Policy. Economic Theory, 2011, vol. 47, no 2/3, pp. 423-457.

8. Fuster A., Laibson D., Mendel B. Natural Expectations and Macroeconomic Fluctuations. Journal of Economic Perspectives, 2010, vol. 24, no 4, pp. 67-84.

9. De Grauwe P., Ji Y. Inflation Targets and the Zero Lower Bound in a Behavioral Macroeconomic Model. CEPR Discussion Paper no. DP11320, 2016, 39 p.

10. Dosi G., Napoletano M., Roventini A., Stiglitz J., Treibich T. Rational Heuristics? Expectations and Behaviors in Evolving Economies with Heterogeneous Interacting // Sciences PO OFCE Working Paper No 32, 2017.

11. Гигеренцер Г. Понимать риски. Как выбирать правильный курс. М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://reader.bookmate.com/Vn4rJDrE

12. УКРАЇНА 2030Е — КРАЇНА З РОЗВИНУТОЮ ЦИФРОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1

Гупало Олег Григорович

к. е. н., доцент кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРНОЮ ПОЛІТИКОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Головною метою управління структурною політикою України є переосмислення ролі держави в умовах глобалізації економіки. Після 2007-2009 років Україна опинилася перед непростим викликом коригування своєї економічної політики шляхом вироблення нової стратегії розвитку. З одного боку, ця стратегія має відповісти на ключові внутрішні очікування й суспільні устремління. А з іншого – пристосувати вітчизняний варіант розвитку країни до зовнішніх вимог сучасної глобальної економіки.

Одним з найбільших недоліків трансформації економічної політики після 1991 р. була відсутність синхронізації між зростання ВВП та покращенням добробуту всіх соціальних груп населення в Україні. Застосовувана протягом останніх 27 років модель розвитку

національної економіки не враховувала також поглиблення регіональних структурних відмінностей. Економічний розвиток України за таких умов вимагає структурних змін, для яких характерними є постійні технологічні інновації й індустріальний прогрес. Ці явища сприяють зростанню продуктивності праці й супроводжуються вдосконаленнями в інфраструктурній та інституційній сферах. Така структурна політика в промисловості України стане для її уряду необхідним знаряддям, яке дозволяє визначити пріоритети в умовах використання обмежених ресурсів та протистояти глобальним викликам, які стоять перед нашою економікою. Вона має стояти на позиціях, що саме держава відіграє основну роль у сприянні швидким технологічним інноваціям, промисловій модернізації й диверсифікації для вирішення зовнішніх проблем та покращення координації у сфері інфраструктури країни й діяльності її інститутів.

Промислова політика є для України, як і для будь-якої іншої держави, дієвим інструментом, який допомагає оптимізувати процес структурної трансформації. Це випливає з того, що координація держави у сфері економіки необхідна для покращення інфраструктури й діючих інститутів, може відрізнятися залежно від галузей промисловості й місцевості, а ресурси і можливості уряду є обмеженими. Саме тому уряд змушений використовувати їх раціонально і ефективно.

Зростання регуляторної та стимулюючої ролі держави в економіці не обов'язково означає вибір нею замкненості на світовому ринку, а спробу замінити ринкову конкурентність політикою протекціонізму та економічного націоналізму. При наявності ряду недоліків, які має Європейський Союз, саме він створює нині для України можливості для її економічного та соціального розвитку. Попри всі застереження щодо нинішнього стану функціонування Європейського Союзу (через BREXIT) він демонструє успішний приклад регіональної інтеграції для всіх країн світу [1, с. 37-41].

Використовуючи досвід розвитку країн Європейського Союзу в умовах глобалізації, Україні доцільно щорічно такий фінансовий бюджет, країни, в якому повинен бути поданий план і програма розвитку основних галузей виробництва в кожному її регіоні, визначена потреба в трудових і матеріальних ресурсах, сформований баланс доході і витрат. Такі плани і програми за замовленнями товаровиробників можуть складати науковці, спеціалісти з менеджменту. В цих планах потрібно:

– визначити пріоритети соціально-економічного розвитку кожного регіону, використовуючи досвід роботи інституту соціального партнерства, відкритість економічної інформації;

– у програмі структурної перебудови економіки кожного регіону чітко визначити послідовність структурних зрушень, комплекс заходів, що передбачають узгоджений

розвиток технологічно пов'язаних між собою галузей і виробників, кооперації та інтеграції, створення відповідних науково-технічних розробок з нової техніки і технології;

– у комплексному середньотерміновому фінансовому плані, складовими якого виступають борг, інвестиційні плани та зобов'язання, треба відобразити доходи, витрати, вартість обслуговування боргу та інвестиційні витрати;

– усім органам державної влади в кожному регіоні країни всіляко сприяти організації внутрішнього та зовнішнього ринку і ринково-конкурентних відносин, розв'язанню економічно-організаційних питань, що висуваються окремими впливовими групами економічних суб'єктів, досягненню економічних, політичних, соціальних та фіскальних цілей;

– створити відповідний режим стимулювання різних видів інвестицій, прискорити впровадження у виробництво інноваційної моделі розвитку економіки кожного регіону, забезпечити збалансованість інвестицій з проектами відтворення робочої сили відповідно до кількості місць, що ефективно функціонують, створити умови економічної безпеки держави і господарських систем та збереження довкілля.

Усе це сприятиме поєднанню різноманітних умов економічної діяльності в різних регіонах України в рамках єдиного господарського механізму та сприятиме реалізації принципів, прийнятих Світовою організацією торгівлі (СОТ), головними з яких є: недискримінаційна торговельна політика, справедлива конкуренція, безперешкодний доступ до ринків збуту, економічний розвиток і реформування.

Управління структурною політикою України, як асоційованого члена Європейського Союзу, повинно мати на меті, з одного боку, сприяння розвитку тих галузей економіки держави, які володіють потенційними конкурентними перевагами, а з іншого – допомогу неконкурентним підприємствам, щоб вони покинули ті галузі, в яких не мають цих переваг [2, с. 32]. В умовах міжнародної конкуренції наш уряд повинен винагороджувати ті підприємства, які є ініціаторами в нових галузях економіки і мають там потенційні переваги, а також забезпечувати їм підтримку, щоб знизити операційні витрати. Саме тому нині Україна має активізувати роль держави, усуваючи інвестиційні перешкоди та надолужувати технологічне відставання в багатьох важливих секторах економіки [2, с. 31-39]. Це дасть їй можливість в умовах глобалізації економіки вивільнити наявний потенціал зростання та в такий спосіб досягти успішного розвитку. Саме тому Україна має знайти такі практичні рішення у своїй структурній політиці, які дають їй можливість отримати максимальну вигоду в мінливих реаліях нинішньої світової економіки [3, с. 21-26].

Список літератури:

1. Глобальна економіка. Курс лекцій: навч. Посібник / за заг. ред. Гупала О.Г., Стасишина А.В. – 2-ге вид., доп. – Львів: СПОЛОМ, 2017. – 316 с.

2. Буряк П.Ю., Гупало О.Г. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб. – 2-ге видання, доповнене. – К.: ХайТЕК Прес, 2008. – 289 с.

3. Нова структурна політика в умовах відкритої ринкової економіки: зб. наук. Праць / наук. ред. Джастін Ї. Лінь, Алойзи З. Новак / пер. з пол. А.Дідух. – Львів: РАСТР-7, 2019. – 208 с.

Пікулик Оксана Іванівна

к. е. н., доцент кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розширення масштабів та географії зовнішньоекономічних відносин України, активізація процесу входження у світове співтовариство, цілеспрямований розвиток економічної політики з орієнтацією на СОТ та ЄС зумовлюють необхідність удосконалення, а за деякими аспектами – зміни механізмів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю в усіх її проявах. Зовнішньоекономічна політика охоплює діяльність органів державної влади, що спрямована на формування ефективних економічних відносин держави на міжнародній арені.

Нині у взаємовідносинах України зі світогосподарською сферою існує чимало негативних об'єктивних та суб'єктивних чинників, які гальмують входження вітчизняної економіки до високоефективних форм зовнішньоекономічного співробітництва, зокрема: науково-технічні, фінансово-економічні, правові та суспільно-політичні групи факторів. Разом з тим, існує ще й низка позитивних моментів, що сприяють інтеграційним процесам держави: це і вигідне геополітичне положення країни, і наявність багатих природних та кваліфікованих трудових ресурсів, і недостатньо насичений споживчий ринок. Все це сприяє постійному збільшенню зовнішньоторговельного обороту України. Зовнішньоторговельний оборот товарів у січні-жовтні 2019 року у порівнянні з січнем-жовтнем 2018 року збільшився на 7,2% (+6,2 млрд. дол.) і становив 91,8 млрд. дол. Експорт товарів за 10 місяців 2019 року збільшився у порівнянні з січнем-жовтнем 2018 року на 7,4% (+2,9 млрд. дол.). Збільшення обсягів експорту товарів відбулось за наступними товарними групами: продукції АПК та харчової промисловості – на 3,2 млрд. дол. (+22,1%), мінеральних продуктів – на 632,2 млн.

дол. (+17,7%), промислових товарів – на 99,7 млн. дол. (+8,2%), продукції машинобудування – на 62,5 млн. дол. (+1,4%), продукції хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості – на 36,4 млн. дол. (+1,7%) [3].

Для характеристики вітчизняного експорту використаємо аналіз таких основних показників, як: величина експорту, структура експорту, рівень експорту, основні напрямки експортних потоків та величина чистого експорту.

За підсумками 10 місяців 2019р. величина експорту товарів в Україні становила 41,6 млрд. дол. У 2018році експорт товарів в Україні становив 47,3млрд.дол. (1608 млрд.грн.) [1].

Щодо структури експорту, то найбільша питома вага в українському експорті належить: продукції АПК та харчової промисловості - кукурудза, пшениця, соєві боби, макуха, олія соняшникова (41,5%); продукції металургійного комплексу – руди та залізні концентрати (22,8%); продукції машинобудування -залізничні вагони та частини до локомотивів (10,9%); мінеральним продуктам (10,0%); продукції хімічної промисловості(5,2%); деревині та паперовій масі (3,8%); промисловим товарам (3,2%); продукції легкої промисловості (2,4%) [4]. Найчастіше у Європу їдуть такі українські товари: зернові культури – вивезено на 1,4 млрд. дол.; рослинна олія – 610,5 млн. дол.; насіння і плоди олійних – 177,4 млн. дол.; м'ясо та субпродукти птиці – 86 млн. дол.; свіжі яблука, заморожені ягоди, горіхи, мед та цедра – 53 млн. дол. [2].

Отже, нажаль, основну частку у структурі вітчизняного експорту займає не готова продукція, а сировина та матеріали. Значна сировинна спрямованість українського експорту та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту, враховуючи існуючу суттєву волатильність кон'юнктури світових ринків, робить обсяг надходження валютних ресурсів від здійснення експорту дуже вразливим від зовнішніх цінових коливань.

Рівень експорту показує, яку частку займає експорт у загальному обсязі валового внутрішнього продукту, а також сукупних витрат країни. У 2018році ВВП України ставив 3558млрд.грн. Отже, якщо ми поділимо величину експорту на ВВП, то отримаємо, що рівень експорту у 2018році становив 45,2% [1].

Для аналізу основних напрямків експортних потоків з України, звернемо увагу на дані таблиці 1.

Таблиця 1

Основні торговельні партнери України в експорті товарів у І півріччі 2019

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн. дол.	Темп зростання/зниження, І півріччя 2019 року до І півріччя 2018 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	Країни ЄС	10 284,3	105,0	42,0
2	Росія	1 593,8	87,3	6,5

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн. дол.	Темп зростання/зниження, І півріччя 2019 року до І півріччя 2018 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
3	Китай	1 560,0	156,2	6,4
4	Туреччина	1 319,0	93,6	5,4
5	Єгипет	1 184,3	128,1	4,8

Джерело: [3].

Збільшення експорту товарів відбулося до країн: Австралії та Океанії – на 43,8%; Африки – на 17,4%; Азії – на 7,3%; Європи – на 5,2%; Америки – на 3,3%, а зменшення експорту товарів відбулося до країн СНД – на 6,2% [3]. Спостерігається продовження торговельної агресії Росії (дія ембарго та інших обмежень щодо поставок на російський ринок українських товарів, заборона з боку Росії транзиту її територією товарів українського походження до третіх країн).

Для визначення величини чистого експорту необхідно співставити обсяг експорту та імпорту. За підсумками 2018 року величина імпорту становила 1914млрд.грн., а сальдо торговельного балансу (чистий експорт) було від'ємним і становило -306млн.грн.(8,6% до ВВП) [1]. **Сальдо зовнішньоторговельного балансу товарів за 10 місяців 2019року** склалося негативним у сумі 8,5 млрд. дол. і погіршилось у порівнянні з показниками січня-жовтня 2018 року на 460,4 млн. дол. [3].

Необхідність удосконалення методів регулювання зовнішньоторговельної діяльності на сучасному етапі розвитку зовнішньої торгівлі спричинена багатьма факторами, а саме: структурною деформацією вітчизняного експорту, низьким рівнем конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг, нераціональною структурою зовнішньої торгівлі, непідготовленістю суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності до високоефективних форм зовнішньоекономічних зв'язків, недосконалістю механізмів входження економіки України у світову господарську систему, необхідністю захисту економічної безпеки держави в умовах глобалізації.

Регулювання зовнішньоторговельної діяльності здійснюється шляхом використання певного набору інструментів прямого та непрямого впливу, таких як: митний тариф, митний збір; акцизний збір, податок на додану вартість, зміна курсу валюти, кількісні обмеження, коди товарної номенклатури, побічний протекціонізм, стимулювання експорту, технічні стандарти тощо. Нині Україна застосовує переважно економічні механізми та інструменти державного регулювання зовнішньої торгівлі, серед яких найбільш важливим є митно-тарифне регулювання, яке згідно з принципами СОТ має бути спрямоване на захист внутрішнього ринку і стимулювання експорту. Митний тариф є прикладом непрямого економічного регулювання і відповідає вимогам ринкової економіки та світового

співробітництва, порівняно з нетарифними обмеженнями, які мають характер прямого державного регулювання зовнішньої торгівлі.

Управління зовнішньоторговельною діяльністю України в умовах євроінтеграції повинне включати удосконалення економічних та адміністративних механізмів державного управління та реорганізацію органів державного регулювання та контролю у сфері зовнішньої торгівлі, а також визначення основних організаційних, податкових, валютних, економічних, адміністративних, контрольних, інформаційних та інших засад реалізації зовнішньоекономічної політики держави, які передбачають врахування досвіду державного управління інших країн та захист національних економічних інтересів.

Нині однією з головних перешкод на шляху до гармонійного входження України до світового економічного простору є високий рівень економічної злочинності в цілому та економічної контрабанди при здійсненні зовнішньо-економічних операцій зокрема. Це пов'язано з низьким рівнем організації державного контролю у сфері зовнішньоторговельної діяльності. На сьогодні держава зазнає великих втрат від нелегального або напівлегального проникнення іноземних товарів через митний кордон України з порушенням вимог чинного законодавства.

Розвиток зовнішньоекономічних процесів буде ефективним за наявності: обґрунтованої концепції зовнішньоекономічної діяльності; дієвого механізму державного регулювання зовнішньоекономічних відносин; всеохоплюючої системи державного контролю за зовнішньоекономічними операціями та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; системи антикорупційних та правових заходів стосовно всіх без винятку учасників чи зацікавлених осіб у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

З метою підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності необхідно удосконалити законодавчо-нормативну документацію; чітко розмежувати функції регулювання та контролю зовнішньоторговельної діяльності між окремими державними виконавчими органами і структурними підрозділами цих органів; здійснити інституціональну реорганізацію на рівні державних виконавчих органів; розширити права державних контролюючих органів щодо оперативно-пошукової діяльності та притягнення до відповідальності порушників чинного законодавства; створити єдиний інформаційний масив, який би був доступний для всіх суб'єктів державного контролю, щодо учасників та обсягів зовнішньоторговельних операцій; ширше застосовувати можливості митної статистики для оцінки ступенів ризику.

В сучасних умовах однією з головних передумов ефективного функціонування національної економіки, запорукою її динамічного розвитку є розширення експортного потенціалу. Відповідно, стратегічним завданням є масштабне зростання присутності України

на зовнішніх ринках. Обмеження доступу до традиційних експортних ринків спонукає до географічної диверсифікації експорту української продукції, готовності до змін кон'юнктури на міжнародних ринках та пошуку нових перспективних ринків збуту: збільшення експорту на ринок ЄС, освоєння великих ринків з високими показниками зростання (Азія, Африка), а також відновлення своїх позицій на традиційних ринках (СНД).

З цією метою Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, за участі представників наукових та ділових кіл, експертного середовища, а також керівників заінтересованих центральних органів виконавчої влади розроблена Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017 – 2021 років (ЕСУ). При підготовці ЕСУ були використані напрацювання експертів Міжнародного торговельного центру і визначені ринки, на яких українські підприємства наразі не повністю використовують потенціал зовнішньої торгівлі, які є потенційно привабливими для більшості галузей української економіки і можуть служити орієнтиром для подальшого розвитку експортної діяльності.

Сучасний економічний розвиток України та її інтеграція в європейський простір значною мірою залежать від таких факторів як використання новітніх технологій, наявність наукомісткого виробництва, а також розвиток людського капіталу. Інновації мають вирішальне значення для диверсифікації виробництва, підвищення продуктивності економіки та зростання виробництва товарів з більшою доданою вартістю. З метою поступового переходу до більш інноваційної економіки, необхідно сприяти залученню прямих іноземних інвестицій для розвитку інновацій шляхом передачі технологій та їх імпорту. З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку та збільшення частки готової продукції у структурі експорту, розширення експорту продукції з доданою вартістю необхідно запровадити заходи для виходу на сучасний рівень виробничої і технологічної бази та запровадити механізми заохочення інноваційної діяльності.

На сучасному етапі розвитку Україна створює систему ефективного регулювання зовнішньої торгівлі, спираючись на досвід високо розвинутих країн, але оскільки Україна відрізняється від інших країн світу не лише природними ресурсами і торговельними звичаями, а й соціальною сферою і національним менталітетом, то державна зовнішньоекономічна політика для досягнення очікуваних результатів повинна мати свої особливості та визначені пріоритети.

Список літератури:

1. *Експорт* та імпорт *України* з 2005 по *2018* рік. Торговий баланс *України* за роками. Електронний ресурс. Режим доступу: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/

2. Експорт України 2019 ЄС: ТОП-5 продуктів експорту України. Електронний ресурс. Режим доступу: **https://24tv.ua/investment/eksport_ukrayini_2019_yes_top_produktiv_yaki_eksportuye_ukrayina_n1197331**

3. Зовнішня торгівля України товарами у січні-жовтні 2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=81260d33-6a7d-4c34-9d4a-6e333100b246&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiUSichnizhovtni2019-Roku

4. Інфографіка щодо загальних підсумків експорту товарів України за 10 місяців 2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3c3c882-4b68-4f23-8e25-388526eb71c3&tag=TendentsiiEksportuInfografika-eksport-

Зеленко Василь Анатолійович
к. е. н., доцент кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Наприкінці XX ст. на фоні всеохоплюючого науково-технічного прогресу та, як наслідок, підвищення рівня добробуту людей, паралельно відбувається пришвидшення темпів депопуляції населення. Оскільки в основі управління Бісмаркською (солідарною) пенсійною системою закладено позитивні темпи зростання населення, то в багатьох країнах світу, в т.ч. і європейських країнах, де ці темпи є від'ємними, відбувається криза розподільчих пенсійних систем. Ще на початку 1980-х рр. урядами були здійснені реформи, які передбачали перехід до накопичувальних, капіталізованих пенсійних систем та відмову від неефективних солідарних складових (наприклад в Латинській Америці) або ж багаторівневих моделей систем пенсійного забезпечення (на прикладі європейських країн та США). Сутність публічного управління новими пенсійними моделями полягала у тому, що страхові внески не одразу спрямовувались на виплату пенсіонерам, а накопичувались особові рахунки, де зазнавали подальшої капіталізації (вкладались у диверсифіковані інвестиційні портфелі та щороку збільшувались на величину інвестиційного доходу), що передбачало такі переваги:

– відсутність залежності від доходів працюючого покоління та бюджетних видатків;
– можливість обирати пенсійні програми;
– захист від інфляції (через одержання інвестиційного доходу);

– потужне додаткове джерело внутрішніх інвестиційних ресурсів для економіки.

У ЄС ще у 1999 р. Єврокомісією була розроблена «Узгоджена стратегія модернізації соціального захисту», у якій пенсійному забезпеченню відводиться одне з пріоритетних місць. В подальшому, на Лісабонському саміті було країнами-учасницями було узгоджено відкритий метод координації, що встановлював спільні керівні принципи, цілі та методи рамкового співробітництва ЄС у цій сфері. Також запроваджувалась спільна система моніторингу. Згодом, у 2001 р. на Гетерборзькому саміті було прийнято загальні принципи довгострокової стійкості пенсійних систем: здатність досягнення цілей, фінансова стійкість та можливість пристосування до мінливих потреб [3, с. 97].

З огляду на те, що на початок XXI ст. у країнах ЄС існувала велика різноманітність багаторівневих пенсійних систем, логічним завершенням проведеної роботи стало прийняття на саміті в Лаакені «Всезагальних цілей та методів роботи у сфері пенсійного забезпечення ЄС», які зводились до трьох основних аспектів: адекватність, фінансова стійкість, модернізація (адаптація до потреб).

Вкрай вдале підтвердження незбалансованого розвитку пенсійних систем країн-членів ЄС показує Global pension index (MMGPI) 2019. За окремими підкатегоріями, найвищі бали були у Ірландії за адекватність (81,5), у Данії за стійкість (82,0) і у Фінляндії (92,3). Найнижчі бали були у Італії за стійкість (19,0). Дані дослідження свідчать, що багато європейських економік стикаються з суттєвим тиском пенсійних систем: хоча Данія набирає найвищий показник за стійкістю на рівні 82,0, то Італія і Австрія набрали лише 19,0 і 22,9 відповідно [5].

В загальному, усі країни ЄС мають розподільчий І рівень пенсійної системи, що гарантує виплату основних пенсій. Країни з системою базової пенсії (flat-rate system) забезпечують виплату пенсії однакового розміру всім громадянам пенсійного віку в державі, незалежно від розміру доходу та суми сплачених внесків на соціальне забезпечення протягом трудового життя (Данія, Нідерланди) та залежно від сплачених внесків на соціальне страхування, але не менше мінімальної (Ірландія та Великобританія). Північні та західні європейські держави (Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Данія) мають розвинене професійне пенсійне страхування. Усі інші країни ЄС становлять групу країн із системами, в яких розмір пенсії пов’язаний з доходами та сплаченими страховими внесками в минулому (earning-related systems), проте встановлено мінімальний розмір пенсії. До цієї групи належать також країни з державними умовно-накопичувальними системами з встановленими розмірами внесків [6]. Практичну у всіх країнах ЄС функціонують такі види накопичувального пенсійного забезпечення (додаткового до солідарного): загальнообов’язкове накопичувальне; недержавне (приватне); професійне.

Умовно, пенсійні реформи в ЄС можна розділити на два етапи, що розділені Світовою фінансовою кризою 2008 р. Так, якщо перший період можна охарактеризувати інтенсивним запровадженням накопичувальних рівнів капіталізованих пенсійних систем з основним пріоритетом збільшення добробуту громадян, то у «посткризовому» періоді на першому місці постала проблема фінансової збалансованості солідарних пенсійних систем, а також реформування їх накопичувальних складників. Зокрема, на фоні кризи такі країни, як Польща та Угорщина провели ряд заходів щодо до часткового згортання обов'язкових накопичувальних пенсійних систем. «Старі» ж країни, з усталеними ринковими традиціями – навпаки, стараються модернізувати та удосконалити власні капіталізовані пенсійні системи з метою ще більшого залучення до них своїх громадян [3, с. 6–7]

Аналіз досвіду накопичувального пенсійного забезпечення в ЄС, зокрема «звітів про адекватність», вказує на те, що навіть на тривалу перспективу не вдасться досягти хоча б гармонізації пенсійного забезпечення країн-учасниць, оскільки і надалі залишатиметься велика відмінність між пенсійними схемами, пропорціями між рівнями пенсійних систем, а також ролями та частками солідарних складових у системах пенсійного забезпечення. Незважаючи на зростання ваги накопичувальних пенсійних систем, роль солідарного складника в усередненому коефіцієнті заміщення доходів по ЄС і надалі залишатиметься високою та першочерговою.

Щодо України, то національне законодавство ще з 2003 р. передбачає існування трирівневої пенсійної системи: I – солідарна, II – обов'язкова накопичувальна, III – недержавна [1; 2] Однак, реально функціонують тільки I та III рівні.

Сьогодні в Україні мешкає 11,7 млн. пенсіонерів або 27,7% загальної чисельності населення (42,2 млн.). На структуру населення суттєво вплинула окупація Криму та частини Донбасу. На поч. 2019 р. чисельність пенсіонерів становила 11470,4 тис. осіб, а чисельність застрахованих осіб – 13191,5 тис. осіб. Тому коефіцієнт демографічного навантаження (чисельність пенсіонерів до застрахованих осіб) становить 0,87. Фактично – це уже критичний показник, оскільки 100 працівників не може утримувати 87 пенсіонерів. При розмірі ЄСВ у 22% солідарна система власними ресурсами може гарантувати заміщення доходів не більше 22–25 %. Суттєво погіршує ситуацію зростаюча трудова міграція до ЄС [7]. В Україні до 2030 р. на 15%, а до 2050 р. до на 50% скоротиться чисельність робочої сили. Наші країни-сусіди Польща, Чехія та Словаччина нестачу кадрів компенсують залученням трудових мігрантів, особливо з України (розробляється така політика і Німеччиною).

Ці чинники здійснюють вкрай негативний вплив як на солідарну пенсійну систему, так і на систему державних фінансів загалом. Так, у 2017 р. розмір трансфертів з

держбюджету до бюджету Пенсійного фонду України становив 133 млрд. грн. (4,5% ВВП, з яких біля 69 млрд. грн. – покриття дефіциту), а у 2018 –150 млрд. грн. (4,2% ВВП, з яких 32 млрд. грн.– покриття дефіциту). Згідно постанови уряду на 2019 р. було заплановано 181,7 млрд. грн. бюджетних коштів (4,9% ВВП, з яких близько 60млрд. – покриття дефіциту). За період 2015–2019 рр. усереднена величина додатково залучених коштів із держбюджету становить 44% проти 56% власних ресурсів. А для країни, яка 6 років піддається агресії зі сторони Російської Федерації такі бюджетні витрати є надміру обтяжливими.

Результати проведеного аналізу бюджету ПФУ вказують на те, що, по-перше – уряду вдається збалансовувати солідарну пенсійну систему та забезпечувати своєчасні виплати одержувачам пенсій, однак, по-друге – фактично, навіть за умови майже ½ фінансових вливань ПФУ забезпечує для 52% одержувачів виплати в еквіваленті до 70 євро.

Відтак, згідно критеріїв ЄС у короткостроковому періоді часу солідарна пенсійна система України є відносно фінансово стабільною, однак не здатна забезпечити адекватних виплат одержувачам пенсій. Дана ситуація вказує на те, що суттєво порушуючи принцип економічної доцільності, пенсійна система України не може забезпечити дотримання принципу соціальної справедливості, що вимагає або її фундаментальної трансформації або пошуку альтернативних шляхів пенсійного забезпечення населення у майбутньому.

Що стосується системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, то найважливішою проблемою розвитку є несприйняття її як альтернативи державній системі. Іншою проблемою, є низька фінансова обізнаність населення (порівняно з державами ЄС). Проведене соціологічне дослідження показує, що в силу об’єктивних обставин (низькі доходи, постійні кризи, втрата банківських депозитів тощо) українці не зацікавлені в отриманні більшого обсягу інформації про фінансові продукти [8, с. 43]. Недержавне пенсійне забезпечення Україні здебільшого здійснюється недержавними пенсійними фондами та компаніями зі страхування життя.

Запровадження ж ІІ рівня (обов’язкової накопичувальної складової пенсійної системи), через вимоги законодавства, ще з 2007 р. постійно відкладається. Так, якщо в країні вже кілька разів спостерігались відповідні темпи зростання ВВП та рівня інфляції, то виконати вимогу щодо бездефіцитності бюджету Пенсійного фонду поки не вдається (реформа з кінця 2019 р. знову перенесена урядом). В Україні ще до сьогоднішнього дня в експертному середовищі точаться дискусії щодо:

- адміністрування сплати внесків (держава чи ринок);
- централізації чи децентралізації накопичувальної системи;
- досвіду недержавних пенсійних фондів щодо здійснення інвестиційних стратегій;
- оптимальних обмежень на інвестування активів;

- максимальних адміністративних витрат пенсійних фондів;
- стратегії вибору «за замовчуванням» на користь тих учасників, кому важко здійснити такий вибір;
- ролі банків та страхових компаній у системі тощо.

Підсумовуючи, у ЄС спостерігається висока ступінь незбалансованості у розвитку пенсійних систем, що суттєво утруднює гармонізацію даної сфери. Українська ж державна влада повинна докласти максимум зусиль для проведення ефективної пенсійної реформи, оскільки: по-перше – акумульовані на тривалий період часу пенсійні кошти будуть величезним інвестиційним ресурсом для економіки, яка десятиліттями потребує «довгих позик»; по-друге – дана система виконуватиме роль «фінансового амортизатора» при настанні економічних шоків; по-третє – дана система забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю, що в умовах розбудови в Україні соціально-орієнтованої моделі ринкової економіки та інтеграції до Європейського Союзу являється одним із основних пріоритетів розвитку сучасного суспільства.

Список літератури:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. за № 1058-IV (остання редакція).- Відомості Верховної Ради України. – 2003. –№№ 49-51, ст. 376
2. Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 р. за № 1057-VI (остання редакція) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – С. 372
3. О.Пищуліна, О.Коваль, Т.Бурлай. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії.- Центр Разумкова, видавництво «Заповіт».- 2017, 456 с.
4. Joint Report on Pensions: Progress and key challenges in the delivery of adequate and sustainable pensions in Europe. – European Economy, Occasional Papers №71, European Commission, November 2010, pp.16-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp71_en.pdf
5. Global pension index uncovers strong correlation between household debt and pension assets 2019 (04.01.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.monash.edu/business/news/2019/global-pension-index-uncovers-strong-correlation-between-household-debt-and-pension-assets.
6. Ткаченко Н.В. Вектори побудови пенсійних систем у країнах Європейського Союзу / Н. В. Ткаченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2014. - Вип. 40. - С. 32-42. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2014_40_6

7. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/
8. Панченко І. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: стан і перспективи розвитку. Управління розвитком.– 2015, № 5 (102), С. 43–44.

Пасінович Ірина Ігорівна
к.е.н., доцент кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНА ДОМІНАНТА В УПРАВЛІННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Забезпечення успішної діяльності в умовах високої конкуренції та насиченого ринку, розвиток і трансформації відповідно до змін умов функціонування − ці питання актуальні для будь-якого бізнесу. Відповідь на них має базуватися на розумінні об'єктивних тенденцій, які мають місце в суспільно-економічному житті та актуальних управлінських практик. Серед перших виокремимо такі:

- «софтізація» економіки − суттєве підвищення наукоємності сучасного виробництва з одночасним домінуванням творчого потенціалу працівників, їх професійності та ерудиції;

- інтелектуалізація економічних процесів − знання та унікальні навички перетворюються на головне джерело розвитку підприємства та зростання вартості бізнесу, причому це стосується як виробничої так і невиробничої сфери. Як зазначають дослідники [5, с. 40], інформація та знання, що розуміються не як субстанція, втілена у виробничих процесах або в засобах виробництва, а як безпосередня продуктивна сила, виявляються найважливішим чинником сучасного господарства.

Цього року на Давоському економічному форумі йшлося про необхідність і неминучість переходу до нової моделі − капіталізму стейкхолдерів, тобто капіталізму в інтересах усіх зацікавлених осіб, яка була вперше запропонована К. Швабом ще у 70-х рр. XX стол. Капіталізм стейкхолдерів змушує бізнес орієнтуватись не лише на отримання максимального прибутку, а й спрямовувати свої ресурси на вирішення важливих соціальних проблем. Ця теза знаходить підтвердження в численних наукових працях, зокрема стверджується, що на зміну імперативу максимізації матеріального добробуту приходить «людиноцентрична» модель розвитку економіки та суспільства загалом, яка передбачає гуманність і можливість самоствердження через володіння та користування знаннями [3].

Наприкінці 80-х XX стол. японським вченим-економістом Т. Сакайя було обгрунтовано нову теорію створення вартості. На противагу трудовій теорії вартості, основою вартості він

вважає знання. Т. Сакайя відзначає, що «найважливішим засобом примноження створеної знаннями вартості стає розум окремої людини, і ті, кому доручено її виробництво, повинні намагатися вкласти в нього як можна більше знань, досвіду, світосприйняття. Створення генерованої знаннями вартості є процесом, при якому праця і засоби виробництва стають нерозривно пов'язаними; сама людина стає головним засобом виробництва» [4].

Цієї ж думки А. Гальчинський: «При капіталізмі основним виробничим ресурсом, так само як і основною формою багатства, є капітал; у суспільстві знань − знання. Відповідним чином змінюється статус людини. Як безпосередній носій знань, вона перебирає на себе функцію не тільки суб'єкта (як при капіталізмі), а й об'єкта виробничого процесу» [1]. Відповідно до нових умов формується новий тип працівника – працівник знань або інтелектуальний працівник. Можна виділить три відмінних риси працівників знань. По-перше, вони володіють власними виробничими засобами такими як інтелект, досвід, навички та уміння, що є невід'ємною частиною їх власника. Будучи носієм важливих знань, людина перетворюється на ключовий елемент усіх бізнес-процесів, через втрату якої виробничий цикл компанії може суттєво постраждати. По-друге, працівник знань може ефективно працювати лише у взаємодії з іншими працівниками, в тому числі віртуальній. За таких умов значно збільшується ступінь свободи людини, яка може працювати в компанії, що розташована в іншій країні світу. По-третє, відмінною рисою працівника знань є його інноваційний потенціал, спроможність до навчання, сприймання нової інформації, спроможність розв'язувати складні нестандартні завдання, генерувати цікаві ідеї тощо.

Вважаємо за необхідне виокремити ще одну рису сучасного працівника, яка важлива у згаданій вище моделі капіталізму стейкхолдерів, а саме − емпатію, усвідомлену здатність балансувати матеріальний інтерес господарюючого суб'єкта з його участю у вирішенні проблем суспільства. Таким чином, сьогодні змінюється роль працівника в компанії, − це вже не «робоча сила», а інтелектуальний стрижень, джерело успіху й розвитку.

Компанія Deloitte − провідна світова компанія, яка надає послуги в сфері аудиту, консалтингу, оподаткування та супутні послуги багатьом найвідомішим у світі брендам у своєму звіті 2019 Global Human Capital Trends, «Відповідальне підприємництво: в центрі – людина», досліджувала, яким чином організації можуть трансформуватися, зокрема в сферах взаємодії, мотивації та персоналізації досвіду робочої сили, щоб вибудувати свою ідентичність та значення для працівників. Оснований на відповідях близько 10 000 респондентів зі 119 країн, дев'ятий щорічний звіт Deloitte Global Human Capital Trends, показав наступне:

• увага роботодавців до якісного складу персоналу, його знань, навичок, досвіду була трендом «номер один» у 2019 році;

• визнаючи, що для цілей кар'єрного розвитку постійне навчання та розвиток працівника вже не є додатковою перевагою, а стає обов'язковим для збереження робочого місця, далеко не всі роботодавці повністю готові інвестувати в цей напрям управління персоналом;

• має місце позитивний зв'язок між веденням відповідального підприємництва та фінансовими показниками діяльності організацій;

• за 2015-2019 рр. зросла кількість питань щодо управління персоналом, таких як: продуктивність праці, добробут, понаднормова робота та емоційне вигорання;

• на часі творення іншого типу лідерства, організаціям конче потрібно збільшувати кількість лідерів, виявляючи та розвиваючи їх всередині організації, що неможливе без переосмислення традиційної ієрархічної моделі;

• новими підходами до управління талантами, методи визнання та винагороди в багатьох організаціях вже застаріли;

• організаціям треба відійти від традиційного досвіду персоналу до так званого «гуманістичного досвіду», де відносини між роботодавцем і працівником є тривалими, навчання – безперервним, а сенс роботи вибудовується навколо ідентичності людини».

На даний час щодо компаній все рідше застосовується механістичний підхід, натомість домінує погляд на них як на живий організм, життєздатність якого забезпечується системою процесів. Процесний підхід, який науковці визначають як етап розвитку операційного менеджменту, об’єктом управління має набір бізнес-процесів, що виконуються на підприємстві. Саме він все частіше використовується бізнесом замість функціонального, ситуаційного чи системного підходів. Поняття бізнес-процесу охоплює комплекс різних дій, що перетворюють матеріальні ресурси на вході в товари або послуги на виході з використанням персоналу, обладнання та відповідної технології. Важливим критерієм, який відрізняє процес від, наприклад, проектної діяльності, є його повторюваність.

Кожна компанія є унікальною, відповідно унікальною є сукупність бізнес-процесів, які її формують. При цьому бізнес-процеси компанії повинні становити єдину органічну систему, спрямовану не лише на максимізацію прибутку, а й на задоволення потреб споживачів, створення споживчої цінності виробленого товару (послуги). Це є віддзеркаленням позиції переходу від ефективності до результативності, де під результативністю розуміють створення ціннісної пропозиції для споживача та вирішення актуальних суспільних проблем.

Також бізнес-процес можна розглядати як логічну послідовність дій людини (чи декількох людей) в колективі. Аналіз і регламентація тих чи інших дій в колективі є завданням опису бізнес-процесу. Бізнес-процеси дають можливість з’ясувати, як взаємодіють

між собою розрізнені підрозділи, кому і для чого вони передають і приймають на кожному етапі продукт, відтак спрощується адаптація нових співробітників і знижує залежність роботи компанії від людського фактора.

Процесний підхід використовується в міжнародних стандартах системи менеджменту якості: ISO, TQM, «6 Сігма». Він передбачає управління господарюючим суб'єктом на основі бізнес-процесів, які описані, регламентовані, знаходяться під постійним контролем і піддаються коригуванню у разі виявлення помилок виконання або відхилень від результатів. Управління бізнес-процесами (*business process management*) дозволяє ідентифікувати процеси, вибудовувати їх архітектуру, аналізувати і постійно покращувати. Для покращення (оптимізації) бізнес-процесів дослідники пропонують використовувати такі методи: методики швидкого аналізу рішення (FAST), бенчмаркінг процесу (порівняльний аналіз), перепроектування процесу, інжинірингу та реінжинірингу процесу. Оптимізація бізнес-процесів дозволяє покращити взаємодію відділів компанії, чітко розподілити відповідальність між посадовими особами, визначити порядок підзвітності персоналу перед керівництвом.

В системі бізнес-процесів крім матеріально-технічних ресурсів, необхідні учасники − організатори і виконавці, адже без людських ресурсів неможливе належне функціонування системи бізнес-процесів. Бізнес-процес завжди відбувається за прямої чи опосередкованої участі людини. Якщо дії виконуються автоматичною системою, або програмою, − це не бізнес- а технологічний процес. Чим краще сформульований бізнес-процес, тим краще працюють співробітники, і навпаки. Також від якості організованого процесу залежить кількість функціональних конфліктів, що також відбивається на кінцевих результатах діяльності.

У 2019 році українськими науковцями було проведене дослідження «Культура (субкультура) бідності в Україні». З групи респондентів лише один зміг чітко описати свій функціонал на роботі. Якщо люди не розуміють, чим займаються в компанії, це питання не до них, а до роботодавців − щодо організації праці, використання робочого часу. «Найманий працівник є частиною системи. І це означає, що сама система не переймається продуктивністю», − зазначає О. Міхєєва, професор УКУ [2]. Іншими словами, − компаніям необхідно переглядати й удосконалювати бізнес-процеси, чітко визначивши в них місце працівників. При цьому важливо визначити критерії ефективності, продуктивності, на їх основі вибудовувати систему мотивації персоналу.

В організаціях важливо стимулювати процесно-орієнтоване мислення:

• кожен співробітник повинен розуміти, що робота команди складається з виконання комплексу завдань, підсумком якої є досягнення визначеного результату. Саме цей комплекс завдань у певній послідовності і є бізнес-процесом;

• кожен працівник, залучений у бізнес-процес, повинен знати, з яких етапів він складається, які базові ресурси використовуються на вході, які дії треба буде виконувати в межах своїх обов'язків та яких результати мають бути досягнуті на виході;

• має бути чітке розмежування між основними та допоміжними процесами, а також складена схема всіх виробничих процесів, в яких задіяні працівники.

При процесному підході в управлінні відбувається відхід від функціонально-спеціалізованих структур, знижується функціональна спеціалізація підрозділів. Адже, як відомо, функціонально-ієрархічна модель управління характеризується слабкою гнучкістю, адаптивністю, високою бюрократизацією. За процесно-орієнтованої моделі управління з'являється можливість суттєво знизити функціональну спеціалізацію в управлінні шляхом інтеграції бізнес-процесів. У зв'язку з цим сьогодні як ніколи важливо формувати у співробітників не лише так звані hard-skills − «важкі», тобто професійні навички, необхідні для якісного виконання роботи, а й soft-skills − «гнучкі», неспеціалізовані, надпрофесійні навички, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з певною роботою.

Одночасно варто зробити так, щоб до бізнес-процесів було залучено чим менше людей. Функції декількох спеціалістів, які входять до різних підрозділів, можуть об'єднуватись в роботу, яка виконується однією людиною, що має доступ до експертної системи з базою даних.

У зв'язку з необхідністю підвищення продуктивності й результативності праці важливою є чітка регламентація діяльності компанії. Для того, щоб сформувати у співробітників розуміння своєї ролі в компанії, домогтися від них своєчасного і якісного виконання завдань, необхідно мати опис їх діяльності, як і діяльності компанії в цілому. Традиційно для фіксації місця кожного співробітника і керівника в організаційній структурі використовуються два типи документів − Положення про підрозділ і Посадові інструкції, саме вони містять повний перелік функцій кожного працівника. У випадку використання процесного підходу до управління, доцільно розробляти регламенти бізнес-процесів компанії, які б фіксували порядок виконання робіт, відображали важливі моменти взаємодії окремих співробітників і підрозділів, містили правила для всіх учасників процесу.

Сьогодні цілком очевидно, що інформаційні технології перетворились на невід'ємну частину діяльності компаній, які використовують різноманітні інформаційні системи, що автоматизують певні процеси. Однак незважаючи на стрімкий розвиток та впровадження

нових технологій, саме майстерність людини додає цінності цим технологіям. Технології допомагають організаціям отримувати конкурентну перевагу, але за неправильного управління, вони спричиняють втрату працівниками власної ідентичності на робочому місці. В контексті безперервного потоку технологічних інновацій критичною стає здатність ідентифікувати саме ті рішення, що матимуть найбільшу додану вартість при імплементації у бізнесі. Вкрай важливо сформувати систему ефективно діючих бізнес-процесів, а лише згодом переходити до автоматизації окремих з них. Адже як сказав Білл Гейтс, «Перше правило будь-якої технології, яка застосовується в бізнесі, говорить: автоматизація ефективної роботи підвищує ефективність, автоматизація неефективної роботи підвищує неефективність».

Таким чином, вважаємо, що імплементація розуміння значимості працівника як носія унікального досвіду, знань й джерела ідей в процесний підхід управління підприємством є фактором підвищення його ефективності й гарантією забезпечення конкурентоспроможності, розвитку й довгострокового успіху.

Список літератури:

1. Гальчинський А. «Капіталізм втрачає спроможність адекватно реагувати на виклики сучасності». [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://dt.ua/interview/anatoliy-galchinskiy-kapitalizm-vtrachaye-spromozhnist-adekvatno-reaguvati-na-vikliki-suchasnosti-304828_.html

2. Міхеєва О., Данилов С. Культура (субкультура) бідності в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2839082-oksana-miheeva-ta-sergij-danilov-avtori-doslidzenna-kultura-subkulturi-bidnosti-v-ukraini.html

3. Нікіфоров П.О., Кузьмук С.Г. Економічна людина та біхевіористична концепція теоретичних досліджень у фінансовій науці. Науковий вісник Чернівецького університету. 2016. Випуск 773-774. Економіка. – С. 3-7.

4. Sakaiya T. The Knowledge-Value Revolution, or A History of the Future. NY., Kodansha America LTD., 1991. Copyright – T. Sakaiya 1991.

5. Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: Навч. посібник – Харків: ХНУРЕ, 2012. – 172 с.

Пак Наталія Тадеушівна
к.е.н., доцент кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Історія розвитку вчень про місцеве самоврядування свідчить про постійну динаміку поглядів на його сутність, певну суперечливість політико-правової природи. Останнім часом термін «самоврядування» використовують у правознавстві, кібернетиці, соціології тощо, але як наукова категорія тлумачиться неоднозначно. У широкому значенні самоврядуванням розуміють автономне функціонування якої-небудь організації, що забезпечується прийняттям її членами норм, які стосуються її життєдіяльності, спільним веденням загальних справ.

Україні потрібна така система місцевого самоврядування, яка б дозволила реалізувати права і свободи громадян, можливості і потенціал територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення.

Нагадаємо що реформування місцевого самоврядування це складова політичної реформи, яка тісно пов'язана з адміністративною та адміністративно-територіальною реформами. Ключовим завданням реформування є максимальна можлива передача обсягу владних повноважень місцевому самоврядуванню та чітке розмежування їх повноважень з повноваженнями виконавчої влади. Зрозуміло, що мова йде про децентралізацію.

У кожній державі незалежно від особливостей її політико-територіального і адміністративно-територіального устрою, форми правління, історичних, національних та інших особливостей місцеве самоврядування має специфічну форму і назву.

В країнах використовуються такі терміни для позначення місцевого самоврядування: «муніципальне управління», «місцева автономія», «територіальна децентралізація» та ін. [6].

Існують різні тлумачення поняття «місцеве самоврядування». При цьому деякі науковці зазначають, що місцеве самоврядування одночасно поєднує в собі державні і громадські елементи, а органи місцевого самоврядування виконують як самоврядні, так і делеговані державними органами влади повноваження.

Поняття місцевого самоврядування дається в Європейській хартії місцевого самоврядування 1985р. у ст.3, відповідно до якої місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ. У кожній державі незалежно від особливостей її політико-територіального і адміністративно-територіального устрою, форми

правління, історичних, національних та інших особливостей місцеве самоврядування має специфічну форму і назву.

Україна стала учасницею Європейської хартії місцевого самоврядування 6 листопада 1996 р. в м. Страсбурзі. Верховна Рада України ратифікувала Хартію, а 15 липня 1997 р. Європейська хартія місцевого самоврядування після її ратифікації стала частиною національного законодавства України.

Конституція України опирається на основні засади Хартії, а саме: місцеве самоврядування становить одну із засад будь-якого демократичного ладу; право громадян брати участь в управлінні державними справами є загальним демократичним правом, і воно безпосередньо може бути реалізоване на місцевому рівні; з метою забезпечення ефективного й наближеного до громадянина управління необхідно створити органи місцевого самоврядування, наділені реальною владою; місцеві органи влади мають широку автономію щодо своєї компетенції та порядку її здійснення; місцеві органи повинні бути забезпечені достатніми ресурсами для здійснення завдань та функцій місцевого самоврядування; права територіальних громад та органів місцевого самоврядування повинні бути надійно захищені [3]. За Конституцією 1996 р. місцеве самоврядування є право жителів територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Саме в Конституції України 1996 р. вперше за новітніх часів на конституційному рівні проголошено, що «в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування» (ст. 7), і закріплено поняття місцевого самоврядування, яке визначається як право «територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» (ст. 140).

Слід наголосити, що в сьогоднішніх реаліях ведуться дискусії щодо вибору базової парадигми і теорії місцевого самоврядування. Можна виділити такі ознаки самоврядування: 1) це різновид соціального управління; 2) влада належить усьому колективу; 3) влада здійснюється колективом безпосередньо або через виборні органи; 4) суб'єкт і об'єкт управління єдині, збігаються; 5) саморегулювання відбувається за допомогою соціальних норм; 6) загальні справи ведуться спільно, разом приймаються рішення; 7) інтереси співтовариства відстоюються і захищаються на основі самодіяльності.

Повноваження органів місцевого самоврядування відповідно до чинної Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. можна поділити на три види: 1) власні повноваження органів місцевого самоврядування; 2) передані державою на основі закону окремі повноваження органів виконавчої влади (ч. 3 ст. 143 Конституції України); 3) повноваження, передані на договірній основі. Відмінними

ознаками місцевого самоврядування є виконання цими органами державно-владних повноважень і децентралізація повноважень верховної влади, правова незалежність і самостійність самоврядних одиниць.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоврядування (рис. 1). Система місцевого самоврядування має свою внутрішню побудову – структуру місцевого самоврядування, яка є складною і різнорівневою за своїм характером. Вона представлена сільськими, селищними, міськими, районними у містах (у разі їх створення), обласними та Київською міською радою та їх посадовими і службовими особами; сільськими, селищними, міськими головами; органами самоорганізації населення на місцях (будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення) [2].

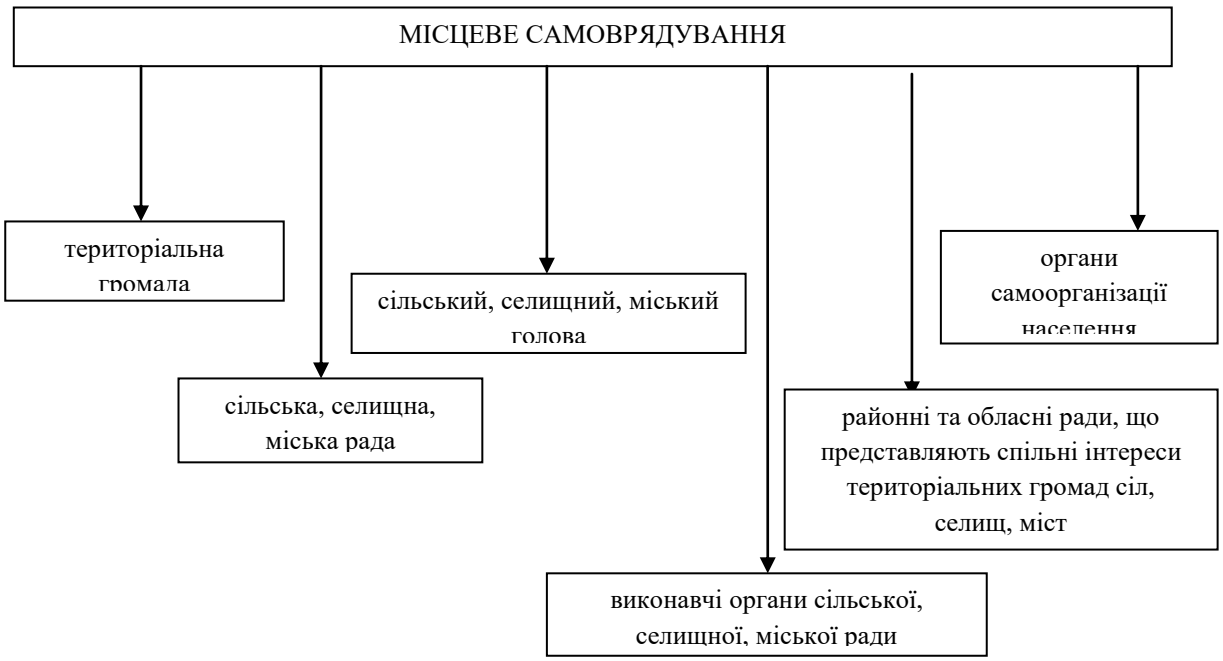

Рис. 1. Система місцевого самоврядування

Джерело: розроблено автором за даними [5]

Ідею децентралізації управління в Україні почали обговорювати з часу здобуття нашою країною незалежності. Перші кроки стосовно децентралізації управління були здійснені із прийняттям Конституції України в 1996 році.

Основними законодавчими актами, які регламентують процес децентралізації є Закони України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики», «Про співробітництво територіальних громад», а також постанови

Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020року» та «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад». Не дивлячись на короткий час існування цих нормативних актів, до них уже внесено ряд змін, але вони все рівно залишаються досить загальними і схематичними.

Сам процес децентралізації функцій між центральним і місцевим урядами є надзвичайно складним. Він стосується аспектів фінансів, адміністрації, контролю ,регулювання, звітності й підзвітності, які фактично є елементами взаємин між різними рівнями уряду. Окрім того, здійснення децентралізації, на жаль, проходить не дуже рівномірно. Незважаючи на спільні зусилля політичних й економічних чинників, як і породжують потребу в децентралізації, нерідко між реальним положенням речей і цілями існують прогалини, причиною яких може бути політика й законодавство [5].

У теоретичних і практичних дослідженнях поняття «децентралізація» є багатоаспектним та розглядається різно планово. На семантичному рівні децентралізація (від латинського de протиставлення, centralis – центральний) трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації [4, с. 249]. Тобто – це система розподілу функцій і повноважень між державним і місцевими рівнями управління із розширенням прав останніх. Роль децентралізації управління в процесах становлення інституту місцевого самоврядування є визначальною. Адже децентралізація є своєрідною системою управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до органів місцевого самоврядування [1].

1 квітня 2014 року Кабінетом Міністрів України була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні яка викликана політичними процесами, що відбуваються в державі й суспільстві на шляху євроінтеграції.

Основні завдання, що лежать в основі децентралізації такі:передачу повноважень від органів виконавчої влади на рівень територіальних громад і закріплення за ними достатніх фінансових ресурсів;чітке розмежування повноважень між органами виконавчої влади та між різними рівнями органів місцевого самоврядування;посилення відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування за свої рішення перед виборцями і державою.

Історія децентралізації бере свій початок в XIX – на початку XX ст. і базується на чотирьох тезах:

1. Децентралізація забезпечує більш ефективне розміщення ресурсів у громадському секторі. Система, при якій рішення про розміщення ресурсів у суспільному секторі

приймаються на регіональному і муніципальному рівні, робить суспільний вибір більш точним, дозволяючи враховувати місцеві особливості суспільних переваг.

2. Децентралізація сприяє росту підзвітності органів державної влади в питаннях витрачання бюджетних коштів. Суть даного аргументу полягає у тому, що при децентралізації зв'язок між сплаченими податками й отриманими суспільними благами і послугами виявляється більш прямим і прозорим, оскільки податки стягуються там, де здійснюються бюджетні витрати.

3. Наявність власної податкової бази спонукає регіональну і місцеву владу вживати заходів для її розширення, тобто заохочувати розвиток регіональних і місцевих економік.

4. Наділення регіональної і місцевої влади правом самостійно розпоряджатися бюджетними коштами стимулює їх до скорочення необґрунтованих витрат у суспільному секторі.

Список літератури:

1. Бутурлакіна Т. О., Мінкович В. Т. Фінансова децентралізація як фактор економічного зростання регіонів. *Наук. вісн. Ужгород. ун-ту.* Сер. : «Економіка». 2010. № 31. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekoii/2010_31/ statti/4_8.htm. (дата звернення: 19.10.2019).

2. Закон про місцеве самоврядування в Україні: Наук.-практ. комент. / В.І. Батрименко, В.І. Борденюк, Г.В. Виноградова та ін.; В.Ф. Отришко та ін.; Ін-т законодавства Верховної Ради України. К., 1999. 367 с.

3. Поняття, система і принципи місцевого самоврядування. URL: http://lektsii.com/1-67696.html (дата звернення: 19.10.2019).

4. Романенко О. Р. Фінанси : [підручник]. К. : Центр навчальної літератури. 2003. 312 с.

5. Цурканова І.О. Сутність та особливості централізації та децентралізації органів влади в Україні. URL:http://lib.chdu.edu.ua (дата звернення: 19.10.2019).

6. Чернов С.І., Гайдученко С.О. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів всіх форм навчання). Харк. нац. унт міськ. госпва ім. О.М. Бекетова. Х.: ХНУМГ, 2014. 97 с.

Пелехатий Андрій Олегович
к.е.н., доцент кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ПРОЦЕСАМИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Значну роль у розвитку країни відіграють публічні фінанси. В умовах ринкової економіки через сферу публічних фінансів здійснюється державне регулювання, фінансування програм підтримки конкурентоспроможності підприємництва та формування ефективного бізнес-середовища, забезпечується дотримання визначених стандартів життєдіяльності населення та проводиться оновлення економічної системи. А в період кризових явищ в економіці, проведення структурних перебудов господарського сектору економіки та обрання інноваційного напряму розвитку, забезпечення ефективного міжнародного співробітництва ця роль зростає.

Враховуючи засадничі принципи нової теорії публічних фінансів, з урахування та на основі яких сьогодні відбувається вивчення особливостей розвитку держав, та поступ України в напрямку до євроінтеграції, питання визначення особливостей управління бюджетними процесами в країнах ЄС та виокремлення практик, корисних при їх адаптації до вітчизняних умов та реалій розвитку економіки, є актуальним в контексті дослідження бюджетної політики розвитку територій. Разом з тим, особливості розвитку сектору публічних фінансів доцільно розглядати в контексті вектору змін сфери публічного управління.

Особливості формування та розвитку системи управління бюджетними процесами, врахування історичних та соціально-культурних аспектів кожної з країн-членів ЄС є вагомими факторами реформування сфери та обрання типу адміністративно-фінансової модернізації попри курс до гармонізації нормативно-правових та адміністративних правил політики цих держав. Відтак аналізуючи особливості проведення реформи системи управління бюджетними процесами країн ЄС, можна говорити про високу неоднорідність таких процесів в країнах, а також проблему відсутності єдиного підходу до систематичної оцінки результатів реформи системи управління бюджетними процесами та ефективного механізму моніторингу і звітності про її хід і перші результати. Однак, зважаючи на різні вихідні умови, дослідження розвитку більшості країн-членів ЄС вказують на постійність та динаміку змін системи управління бюджетними процесами. Такі тенденції спостерігаються, починаючи з 1980-х років. Що стосується змістовного наповнення реформ публічних фінансів, вони направлені здебільшого на вирішення таких ключових проблем:

- оптимальне забезпечення суспільних та бізнес-потреб в умовах жорсткого обмеження бюджетних ресурсів;

- адаптація процедур надання соціальних послуг до демографічних, технологічних, природоохоронних та суспільно-політичних вимог часу;

- активізація бізнес-середовища за рахунок зменшення рівня адміністративного навантаження, покращення надаваних суспільних послуг в контексті досягнення економічного зростання та рівня конкурентоспроможності територій.

На даний час «європейський підхід» до реформування сектору публічних фінансів передбачає рух у таких напрямах:

1) активізація механізму урядових ініціатив та посилення прозорості публічного управління, зокрема в сфері законодавства про доступ до інформації, зміна системи державних закупівель, формування антикорупційних органів;

2) реформа державної служби в напрямі зменшення кількості державних службовців та зниження обсягів витрат на їх утримання, організація управлінського процесу в державі на принципах меритократії;

3) розвиток системи електронного врядування, зокрема, створення умов застосування методу електронного підпису та можливості отримання здійснення численних операцій в мережі Інтернет;

4) підвищення рівня управління та ефективності функціонування органів влади на різних рівнях, зниження дмініструативного навантаження на суб'єктів економіки.

Обгрунтування цих проблем та напрямів реформування системи управління бюджетними процесами в країнах ЄС дозволяє виділити основні передумови їх виникнення: по-перше, занадто велику частку витрат на управління в державі у співвідношенні з ВВП країни, по-друге, відсутність відчуття населенням продуктивності державного управління, що супроводжується падінням довіри до державних установ та їх легітимності в очах суспільства. Таким чином, на передову позицію виступає питання аргументації та демонстрації «продуктивності» системи управління державою. Як зауважують Bouckaert G., Nemec J., Nakrosis V. та інші, вжиття відповідних кроків в напрямі покращення реальної та/або «сприйнятої» продуктивності вимагає запровадження та використання конкретних інструментів [1]. Використання таких інструментів можливе зокрема в системі публічних фінансів, які в кожній країні функціонують в межах системи управління державою, тобто формуються, з однієї сторони, під впливом поступу та вимог світової економіки та міждержавної фінансової практики (які визначаються та обумовлюються в контексті появи концепцій державного втручання в процеси соціально-економічного розвитку), з іншої, - в

рамках зростання інтеграційних тенденцій та на основі базових традиційних процесів перерозподілу ВВП на національному рівні.

В цьому контексті слід акцентувати на відсутності ідентичних національних систем публічних фінансів попри їх уніфікацію та реформування за однаковими принципами в більшості розвинених країн ЄС. Причиною відсутності оптимальної для більшості країн системи публічних фінансів є те, що «фінансова система є відображенням форм і методів використання фінансів в економіці»[2], вплив на її формування має передовсім тип та модель економічної системи держави, зокрема такі аспекти: характер діяльності держави, суспільний устрій, ступінь втручання держави в економіку та методи, які при цьому застосовуються, особливості ведення соціальної політики, історичні та культурно-звичаєві особливості суспільного розвитку, рівень демократизації суспільства, характер діяльності на міжнародній арені тощо. Тому можна акцентувати на тому, що характер організації та особливості функціонування системи публічних фінансів напряму залежить від економічного розвитку держави і добробуту населення.

Список літератури:

1. Bouckaert G., Nemec J., Nakrosis V., Hajnal G., Tonnisson K. Public Management Reforms in Central and Eastern Europe. NISPAcee. The Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe. 2008, pp. 380.
2. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / [Кізима Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 287 с.

Табачук Андрій Ярославович
к.е.н., асистент кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Проблема екологізації економічних систем в умовах посилення глобалізації є однією з актуальних у сучасній економічній теорії, бо на початку XXI століття екологізація та глобалізація є ключовими домінантами трансформації сучасних економічних систем. Відтак, дослідження теоретико-методологічних засад функціонування економічних систем без належного врахування цих процесів не даватиме повної картини особливостей розвитку існуючих та становлення нових економічних систем.

Під екологізацією економічних систем пропонуємо розуміти підвищення рівня екологічної ефективності економічних систем у процесі їх трансформації, шляхом

становлення сучасної екологічної та економічної культури, усвідомлення екологічної відповідальності кожного члена суспільства, формування та утвердження сучасних екологічних цінностей, створення відповідної нормативно-правової та інституційної бази з метою досягнення паритету відносин у тріаді людина-господарство-природа в умовах обмеженості природних ресурсів та загострення глобальних екологічних проблем.

Екологізація економічних систем є характерним виявом формування нового типу суспільства, заснованого на ноосферних принципах функціонування – інформаційного або постіндустріального. Суспільство «нового зразка» починає не лише усвідомлювати згубний вплив не до кінця продуманої економічної політики, котра в добу індустріалізації мала на меті максимізацію прибутків без належного врахування шкоди навколишньому природному середовищу, а й продукує ідеї та робить поступові кроки на шляху зменшення екодеструктивного впливу людини на довкілля. Отже, простежується епохальний перехід від людини економічного зразка до людини творчої, котра усвідомлює, що суто гонитвою за збільшенням прибутків добробуту не досягти, бо суспільство такого типу мислення де-факто живе за рахунок прийдешніх поколінь.

Економічна та екологічна діяльність є творчим процесом. Творчість є формою активності, котра передбачає реалізацію людини у найвищій формі свого прояву, як втілення сил природи [5, с. 277].

Поділяємо думку, що існує суттєва відмінність між творчою активністю та працею, трудовою активністю в економічну епоху і тим паче між творчою активністю та інстинктивною діяльністю у доекономічну епоху. Творчість є на щабель вищим та досконалішим типом діяльності у порівнянні з працею. Спонукальний мотив творчої активності базується на внутрішніх потребах людини, прагненні до самореалізації, примноження своїх здібностей, талантів, можливостей, знань, тощо. Творчість є поєднанням в оригінальних комбінаціях раніше відомих факторів, ідей, концепцій, їхнє узагальнення та вихід на нові положення і висновки, на нові дії у виробництві та суспільному житті, формуванні нової якості. Вона породжується і забезпечується всією системою соціально-економічної організації суспільства, істотною зміною місця і ролі людини у виробництві та суспільстві [5, с. 277].

Епохальний перехід від індустріального суспільства до постіндустріального тісно переплітається з процесом злиття національних економік до загальносвітової системи – процесом глобалізації. Глобалізація є потужним та досить суперечливим явищем. У наукових колах не вщухають дискусії стосовно позитивних на негативних сторін цього явища.

Проблема впливу глобалізації на екологізацію економічних систем є не менш важливою та багатогранною, ніж самі процеси екологізації та глобалізації, однак левова частка наукових досліджень акцентує лише на природоохоронних процесах. Це зумовлює об'єктивну необхідність розгляду даного виду проблем саме у царині економічної теорії і крізь призму постіндустріальної теорії – інституційний підхід. Такий підхід збагатить методологію економічної теорії і сприятиме удосконаленню політики, спрямованої на взаємодію економічної та екологічної систем.

Інституційний підхід до дослідження процесів екологізації економічних систем в умовах глобалізації, на наше переконання, полягає у регулюючій ролі держави та міжнародних організацій щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної рівноваги, турботи про майбутні покоління на основі безперервного пропагування і утвердження прогресивних екологічних цінностей, формування належної екологічної свідомості та екологічної культури.

Виходячи з факту, що між природою та людиною існує тісна взаємодія, вважаємо найбільш доцільним в процесі дослідження та порівняльного аналізу сучасних економічних систем використання діяльнісного підходу, переосмисленого та скорегованого у відповідності до сучасних умов функціонування економічних систем, а саме в умовах їх екологізації та глобалізації. Сьогодні, попри поступову гуманізацію економічних систем, спостерігаємо загострення глобальних екологічних проблем, виникає об'єктивна потреба відходу від антропоцентристського підходу у взаємодії людини і природи та утвердження нового типу взаємодії, котрий базуватиметься на економічній та екологічній культурі нового рівня, філософії екологічної відповідальності, коли на перше місце висуваються не меркантильні, «шлункові» інтереси, про котрі писав І.Франко, а екоцентистські цінності [3, с. 29-30].

Процес взаємодії людини та природи характеризується різного роду закономірностями, котрі не можна звести суто до природних чи суто до суспільних законів. Природне середовище перебуває у динамічній рівновазі, втручання ж суспільства у природні системи, котрі функціонують на принципах самовідтворення та безвідходності, як відомо, часто призводить до їх порушення [1, с. 15]. Тому, можемо із впевненістю констатувати, що відносини між суспільством та природою, соціально-екологічні відносини є надзвичайно важливими та займають вагоме місце у системі економічних відносин суспільства.

Поділяємо думку, що потенційний напрямок подолання екологічної кризи диктує сама біосфера, в якій реалізується принцип ощадливості. Перехід на нові, ноосферні, принципи господарювання, досягнення балансу у тріаді людина-господарство-природа, є єдиним доцільним ходом на шахівниці буття людської цивілізації [4, с. 74].

Важливу роль у процесі екологізації економічної системи кожної окремої країни відіграє публічне адміністрування. Ключовою функцією публічного адміністрування у даному напрямку є забезпечення екологічної безпеки та права майбутніх поколінь на доброякісне природне життєве довкілля й достатню кількість і якість природних ресурсів, котра має досягатися шляхом вмілого керівництва та ефективного управління природоохоронною сферою.

Поділяємо думку, що публічне адміністрування означає сутність суспільних процесів, в котрих поєднуються три види еволюції – природна, соціальна і власне діяльнісна. Публічне адміністрування має формуватися на засадах наукового менеджменту, виходити із синергетичного і нелінійного бачення альтернативних варіантів вирішення проблем, в контексті яких можливий перехід від індустріального типу мислення, в котрому людина протиставляється природі, до постіндустріального – коеволюційної моделі існування людства. Ноосфера являє собою соціоприродну систему публічного адміністрування, в котрому гуманістичне управління реалізується морально-справедливим розумом людини і глобальним інтегральним інтелектом [2, с. 208-209].

Список літератури:

1. Гринів Л.С. екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: монографія. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. 240 с.

2. Максименюк М.Ю. Філософські засади публічного адміністрування. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2015. Вип. 61. С. 206-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2015_61_23.

3. Табачук А.Я. Екологізація економічних систем як об'єктивний процес їхніх докорінних змін на початку третього тисячоліття. *Науковий вісник НЛТУ України*. Серія економічна. 2017. Вип. 27(2). С. 29-33.

4. Табачук А.Я. Стан і соціально-економічні наслідки екологізації економічних систем. *European Cooperation*. Warsaw, 2017. Vol. 8(27). P. 63-77.

5. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. К.: Логос, 2003. 631 с.

ПІДСЕКЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

Приймак Світлана Вікторівна
к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах реформування економіки України відбувається імплементація норм законодавства Європейського Союзу в різних галузях, зокрема й щодо складання та подання фінансової звітності та її оприлюднення. Політичні, економічні, культурні чинники розвитку країни впливають на фінансову звітність та її аналітичну інтерпретацію через призму теоретичних і практичних досліджень, відповідно, фінансова звітність є об'єктом аналізування бізнес-процесів в економіці. Саме тому актуалізується необхідність вивчення теоретичних та регуляторних засад формування фінансової звітності як структурованого відображення фінансового стану та фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання.

Характерною ознакою процесу європейської інтеграції України та належного виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС є прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1], яким передбачено виконання засадничих положень директив ЄС щодо вдосконалення порядку застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі - МСФЗ). Зміни у законодавстві України узгоджуються з рекомендаціями Директиви № 2013/34/ ЄС «Щодо річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних із ними звітів окремих типів підприємств» (далі - Директива ЄС) від 26 червня 2013 р. [2]. Цей документ регламентує порядок складання, подання та оприлюднення фінансової звітності, визнання та оцінки активів, зобов'язань, доходів і витрат та зобов’язує привести національне законодавство країн-учасниць у відповідність з його положеннями. Для створення єдиних правил формування інформації у фінансовій звітності виникає необхідність впровадження МСФЗ у практику підприємств України. При цьому варто зазначити, що запроваджені вимоги Директиви СС в окремих аспектах відрізняються від правил МСФЗ.

Одним із заходів імплементації Угоди про асоціацію України та Європейським Союзом, яку ратифіковано Верховною Радою України, є Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (щодо удосконалення деяких положень)», який набрав чинності 01 січня 2018 р. [3].

Директива ЄС установлює вимоги до звітності та встановлює, що всі без винятку підприємства мають складати та подавати річну фінансову звітність, яка становить єдине ціле для всіх підприємств і включає як мінімум балансовий звіт, звіт про прибутки та збитки та примітки до фінансової звітності. І хоча в Україні передбачено п'ять форм звітності, вони не дають повного розуміння ефективності, перспектив, ризиків для користувачів, зокрема інвесторів. Звітність, складена відповідно до положень Директиви ЄС, має надавати достовірне й об'єктивне уявлення про активи, зобов'язання, фінансовий стан та прибутки або збитки підприємства. І саме для забезпечення виконання цієї вимоги у примітках до фінансової звітності слід надавати додаткову Інформацію, яка забезпечить повне, достовірне уявлення про діяльність підприємства та його фінансовий стан:

- прийняту облікову політику;
- суми, перенесені з резерву переоцінки протягом фінансового року, з поясненням податкових аспектів відповідних статей;
- балансову вартість у балансовому звіті, яка була б відображена, якби основні засоби не були переоцінені (якщо основні засоби оцінюються за переоціненою вартістю);
- суттєві припущення, покладені в основу моделей і методик оцінки;
- справедливу вартість, зміни вартості, безпосередньо включені у звіт про прибутки та збитки, а також зміни, включені до резерву справедливої вартості;
- важливі умови та строки, які можуть вплинути на величину, час і визначеність майбутніх грошових потоків;
- зміни резерву справедливої вартості протягом фінансового року;
- загальну суму будь-яких фінансових зобов'язань, гарантій та умовних зобов'язань, не включених у балансовий звіт, із зазначенням характеру та форми наданого цінного забезпечення;
- величину авансів і кредитів, виданих членам адміністративних, керівних та наглядових органів із зазначенням ставок відсотка, а також величину взятих зобов'язань;
- середню кількість працівників протягом фінансового року;
- величину і характер окремих статей доходу або витрат виняткового обсягу або впливу;
- позичені підприємством кошти, що підлягають поверненню більше ніж через п'ять років, а також усю заборгованість підприємства, щодо якої підприємство надало цінні папери, із зазначенням характеру і форми забезпечення.

Якщо балансовий звіт та звіт про прибутки та збитки супроводжуються примітками, відповідно до Директиви, примітки слід подавати у тій послідовності, у якій подаються статті у балансовому звіті та у звіті про прибутки та збитки.

Інформація фінансової звітності підлягає розкриттю для забезпечення транспарентності фінансової звітності в умовах інтеграції до ЄС. Прозорість фінансової звітності є необхідною умовою підвищення інвестиційної привабливості підприємств, сприяє зниженню підприємницьких ризиків і збільшенню освоєння інвестиційних проектів. Транспарентність фінансової звітності слід розглядати як якісну характеристику фінансової звітності, яка забезпечується прозорістю, відкритістю та доступністю і конкретизується через підвищення репрезентативності, релевантності поданої і розкритої інформації та інклюзивності доступу, що в сукупності забезпечує функціональність фінансової звітності. Одним із напрямів досягнення транспарентності фінансової звітності в умовах сучасних інформаційних технологій є таксономія фінансової звітності за міжнародними стандартами, яка визначається як склад статей і показників фінансової звітності та її елементів, що підлягають розкриттю. За міжнародними стандартами таксономію слід розглядати як методологічний комплекс у форматі специфікацій («розширювана мова ділової звітності»), що є широко використовуваним у світі відкритим стандартом обміну діловою інформацією. Результат від упровадження таксономії фінансової звітності забезпечить підприємствам коректну підготовку фінансової звітності, а регуляторам полегшить процес обробки й аналізу цієї інформації (усунення надмірності та дублювання звітних даних) шляхом побудови єдиної системи збору та обробки звітності на основі МСФЗ. Таксономія також забезпечить підвищення достовірності та якості звітних даних; уніфікацію та автоматизацію бізнес-процесів; забезпечить можливість проведення всебічного аналізу даних і оперативного прийняття управлінських рішень, підвищення прозорості фінансової інформації для всіх учасників ринку, зокрема надання інвесторам, партнерам, контрагентам розуміння інвестиційної привабливості підприємства, його ризиків і перспектив та ін. Перехід на новий формат звітності на підставі її таксономії та транспарентність фінансової звітності прискорять інтеграцію України в міжнародний економічний простір.

Список літератури:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 - XIV (зі змінами і доповненнями).

2. Директива від 26 червня 2013 р № 2013/34/ ЄС «Щодо річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних із ними звітів окремих типів підприємств».

3. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” щодо удосконалення деяких положень” від 05.10.2017 р. № 2164 -VIII.

Ярема Ярослав Романович
д. е. н., професор кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРСПЕКТИВИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні за останні роки зазнала суттєвих змін. Сьогодні вона за різноманітними ознаками відповідає аналогічним системам розвинених країн світу, що проявляється в співвідношеннях між основними об'єктами оподаткування, а також у процедурах адміністрування. До більшості джерел одержання доходів застосовуються відповідні податкові інструменти. Однак, у внутрішній структурі механізму оподаткування доходів населення усе ще наявні певні диспропорції, усунення яких необхідне для забезпечення ефективного розвитку системи оподаткування доходів фізичних осіб і подальшого продуктивного розвитку системи податкових відносин.

Діючі в нинішній час підходи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні засновані на пропорційності обкладання, тобто ставка податку на доходи фізичних осіб не залежить від збільшення або зменшення зробленого доходу, а відповідно працездатності людини.

Слід зауважити, що заробітна плата становить більшу частину доходів домогосподарств, а інколи є єдиним джерелом доходу. Застосування в Україні пропорційних ставок податку на доходи фізичних осіб обумовлює соціальну несправедливість, яка проявляється в сплаті податків різними соціальними групами населення в рівних частках від доходів, незалежно від їх сум [2, с. 47].

Також слід зазначити, що ПДФО пов'язаний зі споживанням і може або стимулювати, або скорочувати його. Сьогодні в Україні простежується така тенденція: значна частина працюючого населення не має змоги задовольнити власні потреби та забезпечувати себе відповідними благами на рівні, що вищий за мінімально встановлені державні стандарти [1].

Одним із чинників посилення диференціації доходів населення в останні роки є низька ефективність реалізації регулюючої функції податків за значної нерівномірності розподілу доходів від зайнятості. Головними чинниками домінування фіскального характеру системи оподаткування фізичних осіб є пропорційна шкала, що не враховує низької частки дискреційного доходу переважної більшості населення, низька соціальна ефективність податкових знижок та податкових соціальних пільг, а також відсутність сімейного оподаткування.

З метою підвищення соціального ефекту сучасних інструментів вирівнювання доходів необхідно встановити неоподатковуваний мінімум доходів громадян від зайнятості на рівні

мінімальної заробітної плати, розширити перелік послуг для дітей, сплата за які може бути підставою для надання податкової знижки, суттєво збільшити розмір податкових соціальних пільг для сімей з дітьми, а також запровадити прогресивну шкалу оподаткування.

Так, зокрема, особливістю європейської системи оподаткування є те, що в її основі лежить прогресивна шкала оподаткування.

В сучасних економічних умовах необхідне розроблення концепції оподаткування доходів фізичних осіб, яке повинне враховувати як світовий досвід, так і специфічні особливості державного устрою та економічної політики України. Згідно з цим, оподаткування має відповідати таким принципам [3, 4]:

– кожен громадянин зобов'язаний брати участь певною часткою свого доходу у формуванні бюджету, який потім буде витрачено на загальнодержавні цілі;

– податкове навантаження повинно бути розділене між окремими особами з врахуванням рівня доходів, які вони отримують;

– з економічних підстав не можуть підлягати оподаткуванню особи, доходи яких не перевищують прожитковий мінімум;

– рівень податкового вилучення повинен відповідати оптимальному значенню, за якого у фізичної особи не знижуються стимули до праці;

– податкове законодавство повинно бути гранично зрозумілим для платників, не допускати довільного тлумачення.

Система оподаткування як найважливіший інструмент державного регулювання повинна забезпечити вплив на процес формування і використання доходів фізичних осіб та підвищення їх ділової активності, а тим самим у цілому на темпи економічного зростання в Україні.

Список літератури:

1. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

2. Дутова Н.В., Лесік Є.С. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: проблеми та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1 (33). С. 43 – 52. URL: http://dx.doi.org/10.31558/2307-2318.2019.1.5

3. Рядінська В.О. Доцільність прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб. *Наука і правоохорона.* 2013. № 3 (21). URL: http://naukaipravoohorona.com/index_html_files/33_Riadinska.pdf

4. Швабій К.І. Пріорітети реформування податку на доходи фізичних осіб у сучасних умовах. Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). 2013. № 2. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/ 1243/1/1311_IR.pdf

Гончарук Світлана Марківна
к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ

Досягнення цілей сучасної економіки неможливе без прийняття управлінських рішень на основі надійної, вичерпної, об'єктивної інформації щодо фінансово-господарських явищ та процесів. Таку інформацію надає незалежний аудит. За 27 років свого існування ринок аудиторських послуг в Україні відіграє досить вагому роль в економічному розвитку країни. Але існує багато перешкод, що його стримують. На сьогодні аудиторська діяльність зазнає суттєвих змін: прийнятий новий Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258 – VIII [1], керівництво незалежним аудитом здійснює Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. Місія Органу – забезпечення високого рівня впевненості власників, інвесторів та інших користувачів у інформації розкритій у фінансовій звітності як надійної бази прийняття ефективних рішень.

Орган здійснює нагляд за діяльністю Аудиторської палати України в частині ведення нею Реєстру, проводить перевірки Аудиторської палати України з метою забезпечення виконання нею вимог Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльності, надає обґрунтовані рекомендації Аудиторській палаті України з метою усунення виявлених порушень у її діяльності при веденні та удосконаленні ведення Реєстру тощо. Відповідно до частини тринадцятої статті 15 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1] Кабінет Міністрів України визначив, що розмір внеску, який сплачується суб’єктами аудиторської діяльності на користь Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, становить 1 відсоток суми винагороди (без урахування податку на додану вартість) за договором з надання аудиторських послуг з обов’язкового аудиту підприємствам, що становлять суспільний інтерес.

Вимоги до аудиторів суттєво зростають, а їхня діяльність контролюється більш ретельно.

Серед важливих змін – штат аудиторських фірм, яким дозволено проводити обов’язковий аудит фінансової звітності, повинен включати мінімум три сертифіковані аудитори.

Одночасно для перевірки звітності фінансових компаній, банків та емітентів цінних паперів – штат аудиторів має складатись з десяти кваліфікованих працівників, з них половина бути аудиторами, а двоє – повинні мати міжнародні сертифікати.

Вимоги до професійної атестації стали більш жорсткими. Претендентам на отримання сертифікатів аудитора необхідно складати близько 16 різноманітних іспитів.

На початку розвитку ринку аудиторських послуг вимоги до аудиторських фірм були незначні. Відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 року аудиторські фірми повинні були здійснювати виключно аудиторську діяльність. Статистичні відомості свідчать, що в Україні з 1993 року АПУ видала 6496 сертифікатів аудиторів, у тому числі 259 сертифікатів аудиторів банків [2]. Зараз ситуація кардинально змінилася. У 2018 році, кількість сертифікованих аудиторів становила 2653 особи [2]. За даними 2019 року у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності налічується 2718 аудиторів, 900 суб'єктів аудиторської діяльності і 89 суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обв'язковий аудит фінансової звітності підприємств, які становлять суспільний інтерес [2]. В табл.1 наведені основні тренди розвитку аудиторської діяльності.

Таблиця 1

Основні тренди розвитку аудиторської діяльності

Показники	Роки					Відхилення від 2014 року	
	2014	2016	2017	2018	2019	+,-	%
Кількість сертифікованих аудиторів	2993	2675	2646	2653	2718	- 275	90,7
Кількість суб'єктів аудиторської діяльності	1488	1007	1008	959	900	- 588	60,4
Кількість поданих до АПУ звітів	1425	1071	1002	944	Звітність буде подана до 25.02.20	х	х
Обсяг наданих послуг млн. грн.	1314,6	1761,2	1973,1	2126,9	Звітність буде подана до 25.02.20	х	х

Джерело: складено за даними [2]

Ці дані свідчать різке зменшення кількості суб'єктів аудиторської діяльності впродовж останніх років і про наявність певної тенденції до монополізації аудиторського ринку в Україні. Невеликі аудиторські фірми змушені укрупнюватися та зливатися з більшими, а деякі компанії взагалі йдуть з ринку.

Простежується зниження конкурентоспроможності вітчизняних аудиторів через обмеження доступу до ринку середніх і малих суб'єктів аудиту. На аудиторському ринку зростає виручка компаній, які ідентифікують себе з міжнародними мережами аудиторських фірм. Крім того економічна криза торкнулася й аудиторської діяльності. Ситуація, що склалася України, потребує вирішення низки проблем, які негативно впливають на неї.

Існує проблема низької якості аудиторських послуг, їх автоматизації, недостовірності інформації, наданої аудиторськими звітами, що впливає як на діяльність підприємств, так і на економічне становище держави. Удосконалення механізмів контролю якості роботи аудиторів є дуже актуальним. Аудиторські фірми повинні захищати, насамперед, інтереси власників та не повинні трансформуватися в органи державного контролю.

Аудит як функція управління, забезпечує інформаційні потреби для прийняття рішень. Чим більш достовірною і оперативною буде інформація, яка надається незалежним аудитором, тим швидше будуть прийняті рішення і ефективнішою діяльність. Аудит залежить від специфіки діяльності підприємства (виробництво, надання послуг тощо), характеру технологічних процесів, їх організації та специфіки продукції.

Для подолання негативних тенденцій необхідно посилити роботу над створенням робочої документації та внутрішньо-фірмових методик аудиту та розробити методики аудиторської перевірки з врахуванням сучасного економічного стану.

Використання новітніх технологій – майбутнє аудиторської професії. Аудиторські компанії повинні впроваджувати в свою роботу інноваційні та високотехнологічні рішення, які принесуть їм значну користь. Провідні компанії світу вже давно перевели весь документообіг в електронну форму.

Застосування штучного інтелекту дасть змогу надавати аудиторські послуги швидко та підвищити їх якість. Інформація для клієнтів має бути доступною на мобільних телефонах, планшетах, ноутбуках, які користувачі аудиторських постійно мають з собою.

Працівники аудиторської фірми повинні використовувати єдиний канал комунікації, знаходити необхідну інформацію для виконання завдання. При цьому необхідно дотримуватись принципу конфіденційності інформації, забезпечити її надійний захист.

Існує потреба у поглибленні співпраці професійних аудиторських організацій України з міжнародними професійними організаціями бухгалтерів й аудиторів, проведення конференцій, тренінгів, що буде позитивно впливати на регулювання та розвиток аудиторської діяльності.

Таким чином створення ефективної та досконалої системи роботи аудиторських фірм потребує підвищення якості послуг, які надають аудитори, удосконалення методики складання та ведення аудиторських робочих документів, а також діджиталізації аудиторського процесу. Якщо аудиторська компанія не буде використовувати цифрові інструменти, то вона не зможе бути конкурентоспроможної на ринку.

Список літератури

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258 – VIII. *Відомості Верховної Ради України,* 2018, № 9, Ст.50.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2258-19

2. Аудиторська Палата України. URL: https://www.apu.com.ua/audytory/

Шот Анна Петрівна

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і контролю

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У НАПОВНЕННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Фінансовий контроль є важливою функцією управління, особливо у сучасних умовах постійного недофінансування, бюджетного дефіциту, нестачі коштів та складної фінансової ситуації. Ніяка, навіть найбільш досконала політика держави у сфері фінансів не дасть позитивних результатів без побудови державного фінансового контролю. Цей вид контролю забезпечує ефективний процес формування й використання фінансових ресурсів в усіх галузях економіки нашої країни, без чого неможливе її функціонування [1].

Державний фінансовий контроль – одна з найважливіших функцій державного управління, спрямована на виявлення відхилень від прийнятих стандартів законності, доцільності й ефективності управління фінансовими ресурсами та іншою державною власністю, а також на своєчасне вжиття необхідних відповідних коригувальних і запобіжних заходів. Від ефективності державного фінансового контролю багато у чому залежить економічне благополуччя нації.

Головною метою державного фінансового контролю є забезпечення стабільності та економічної безпеки держави. Складовими цієї мети є такі чотири цілі :

по-перше, збільшення доходної частини державного бюджету;

по-друге, економія видаткової частини бюджету;

по-третє, скорочення кількості правопорушень у фінансовій сфері;

по-четверте, зниження рівня корупції в державі.

Усі зазначені цілі повинні бути базою визначення основних завдань органів державного фінансового контролю держави. Виключення хоча б однієї з них не дозволить досягти головної мети державного фінансового контролю.

Особливо актуальним на сьогодні є як внутрішній так і зовнішній державний фінансовий контроль, який здійснюється у т. ч. Рахунковою палатою України,

Держаудитслужбою України (ДАСУ, на сьогодні – Офіс фінансового контролю) та їх територіальними органами та іншими органами [рис.1].

Основними завданнями цих органів є : організація і здійснення контролю за своєчасним виконанням видаткової частини Державного бюджету України, витрачанням бюджетних коштів, у тому числі коштів загальнодержавних цільових фондів, за обсягами, структурою та

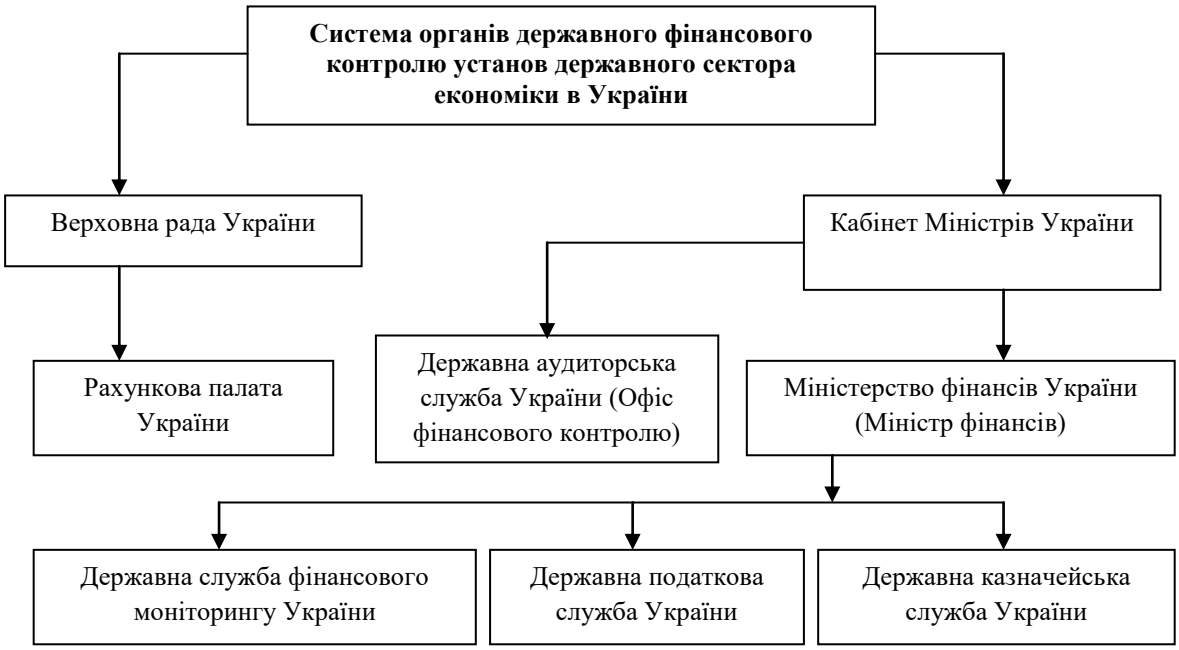

Рис. 1. Система органів державного фінансового контролю установ державного сектора економіки в Україні.

Джерело: власна розробка.

їхнім цільовим призначенням, здійснення контролю за надходженням коштів до Державного бюджету України [2]; здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів та ін.[3]

Проведений аналіз результатів фінансового контролю РПУ за 2016-2018 рр., показав значні порушення, які мають суттєвий вплив на діяльність бюджетних установ, доходи бюджету та безпеку держави в цілому.

У 2016-2018 рр. більшість порушень бюджетного законодавства мають системний характер і повторюються із року в рік. Інформація про найбільш характерні за кількістю виявлених випадків та обсягами протягом досліджуваних останніх трьох років порушення подана у табл. 1.

Важливе значення на наповнення доходної частини бюджету мають суми, виявлені в результаті фінансового контролю (державного аудиту) ДАС. Так, лише за результатами діяльності ДАС України за 2017 рік надійшло додатково:

–до місцевих бюджетів - 79,6 млн. грн.

–до державного бюджету - 32,7 млн. грн.

–доходів на рахунки державних підприємств та установ - 50,7 млн. грн.

–доходів на рахунки комунальних підприємств та установ - 6,9 млн. грн.

–доходів до спецфонду бюджетних установ - 42,9 млн. грн.

–зменшено бюджетних асигнувань/призначень - 72,8 млн. грн.[5].

Таблиця 1

Напрямки порушень бюджетного законодавства, виявлені аудиторами Рахункової палати України протягом 2016-2018 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, (+/-)		Відносне відхилення (+/-), %	
	2016	2017	2018	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Порушення бюджетного законодавства (млн. грн.)	**6 700,0**	**6 124,6**	**5 794,7**	**- 575,4**	**- 329,9**	**- 8,6**	**- 5,4**
1) використання бюджетних коштів без належних нормативно-правових підстав:							
- сума (млн. грн.)	3 224,5	1 762,7	2 457,8	- 1 461,8	+ 695,1	- 45,3	+ 39,4
- % до загального обсягу	48,1	28,8	42,4	- 19,3	+ 13,6	- 40,1	+ 47,2
2) використання коштів державного бюджету з порушенням чинного законодавства:							
- сума (млн. грн.)	785,4	2 494,9	1 370,1	+ 1 709,5	- 1 124,8	+ 217,7	- 45,1
- % до загального обсягу	11,7	40,7	23,6	+ 29,0	- 17,1	+ 247,9	- 42,0
3) порушення, пов’язані з неналежним веденням бухгалтерського обліку:							
- сума (млн. грн.)	145,4	287,4	152,4	+ 142,0	- 135,0	+ 97,7	- 47,0
- % до загального обсягу	2,2	4,7	2,7	+ 2,5	- 2,0	+ 113,6	- 42,6
4) порушення під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти:							
- сума (млн. грн.)	125,0	62,8	70,1	- 62,2	+ 7,3	- 49,8	+ 11,6
- % до загального обсягу	1,9	1,0	1,2	- 0,9	+ 0,2	- 47,4	+ 20,0

Джерело: розраховано за даними [4].

Відповідно за 2018 рік додатково надійшло :

– до місцевих бюджетів - 85,2 млн. грн.

– до державного бюджету - 184,0 млн грн.

– доходів на рахунки державних та комунальних підприємств та установ - 51,6 млн. грн.

– до спецфонду бюджетних установ - 15,2 млн. грн.

– зменшено бюджетних асигнувань/призначень - 85,9 млн. грн.[6].

Отже, в умовах дефіциту бюджету значення фінансового контролю зростає, оскільки діяльність різного рівня органів державного фінансового контролю дає можливість забезпечити значні суми надходжень і, що надзвичайно важливо на сьогодні, попередити численні порушення бюджетного законодавства, звести до мінімуму зловживання у бюджетній сфері й використанні державного майна, удосконалити управління державними фінансами тощо.

Список літератури:

1. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д.е.н . - Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – 510 с.

2. Закон України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 р. №576-VIII.

3. Положення про Державну аудиторську службу України. Постанова КМУ від 03.02.2016 р. № 43.

4. Звітність Рахункової палати України за 2016-2018 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826.

5. Публічний звіт Держаудитслужби України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index.

6. Публічний звіт Держаудитслужби України за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index.

Лобода Наталія Олександрівна

к.е.н., доц. кафедри обліку, аналізу і контролю

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ГЕНЕЗИС ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ

На сучасному етапі розвитку економіки, ускладненому кризовими явищами, перед багатьма українськими підприємствами стоїть проблема пошуку та залучення коштів для розширення виробництва, придбання сучасного обладнання, впровадження новітніх технологій. У зв’язку з цим набуває особливого значення пошук методів, що сприяли б цьому процесові. Одним з таких, найбільш ефективних методів, в Україні може стати лізинг. При активному втіленні в практику лізинг внаслідок властивих йому можливостей може стати потужним імпульсом технічного переозброєння виробництва та структурної перебудови української економіки. Ефективність лізингових угод полягає в інтенсифікації

інвестиційного процесу, покращенні фінансового стану підприємств-лізингоодержувачів, прискоренні розвитку бізнесу.

Лізинг як одна із форм інвестиційної діяльності, в якій економічні методи оцінки інвестицій займають центральне місце у процесі обґрунтування і вибору можливих варіантів вкладення грошових коштів в операції з реальними активами, має свої особливості [1]. Аналізуючи ринок фінансового лізингу в Україні можна констатувати, що він має динаміку зростання, де вирішальний внесок в позитивну тенденцію вносять компанії, члени професійного об'єднання лізингодавців (в 2019-2018 рр. у порівнянні з 2018-2017 рр. за діючими договорами відбулося збільшення на 28,31% (проти значного зменшення на 11,95% по всьому ринку) (рис. 1).

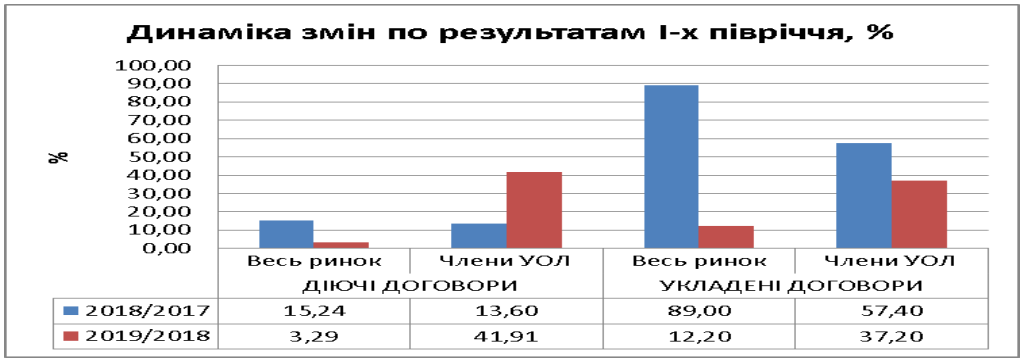

Рис. 1. Інформація щодо діючих та укладених договорів фінансового лізингу

Джерело: [2, 3]

За даними Нацкомфінпослуг, станом на 30.09.2019 р. у порівнянні з 30.09.2017 р. підстави надавати послуги фінансового лізингу мали 116 та 80 лізингових компаній відповідно. Досліджуючи інформацію щодо вартості та кількості діючих договорів фінансового лізингу (станом на 30.09.2019 р. – 27501,9 од., станом на 30.09.2017 р. –23248,4 од.) і вартості та кількості договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період (станом на 30.09.2019 р. – 18045,0 од., станом на 30.09.2017 р. – 9209,3 од.), спостерігаємо також позитивну динаміку (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка основних показників діяльності юридичних осіб (лізингодавців)

Показники	**Станом на 30.09.2017 р.**	**Станом на 30.09.2018 р.**	**Станом на 30.09.2019 р.**	**Темпи приросту, %**	
				30.09.2018/ 30.09.2017	**30.09.2019/ 30.09.2018**
Кількість установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг з фінансового лізингу, станом на кінець періоду, (од)	80	110	116	37,5	5,5
Діючі договори					
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (од)	23248,4	26857,7	27501,9	15,5	2,4

Кількість діючих договорів фінансового лізингу, (од)	14688	14578	16167	-0,7	10,9
Укладені договори					
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (млн. грн.)	9209,3	17110,4	18045,0	85,8	5,5
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (млн. грн.)	5707	6522	7780	14,3	19,3

Джерело: розроблено автором за даними [2, 3]

Позитивні темпи приросту доводять ефективність надання лізингових послуг як одного із способів фінансування капіталовкладень за збереження фінансової незалежності підприємства.

Для отримання загального уявлення про стан лізингового ринку в Україні наведемо інформацію щодо вартості договорів фінансового лізингу за галузями (табл. 2).

Аналізуючи дані таблиці 2, можна зазначити, що основними галузями, що використовують лізинг, залишається сільське господарство (+27,5%), а також спостерігаємо значний стрибок" по комп'ютерній та телекомунікаційній сфері (+227,6%) та значно менший по переробній промисловості (+87,6%), харчовій промисловості та машинобудуванні (+59,5% і 50,7% відповідно). Негативну динаміку щодо використання лізингу за галузями можна спостерігати в легкій промисловості (-89,8%), медичному обслуговуванні (-74,8%), металургії (-58,2%), будівництві (-28,6%), добувній промисловості та транспорті (-20,5% і -16,0% відповідно).

Таблиця 2.

Вартість договорів фінансового лізингу,

укладених протягом звітного періоду, за галузями, млн. грн.

Назва галузі	**9 місяців 2018**	**9 місяців 2019**	**Темпи приросту (9 місяці 2019 р. /9 місяців 2018 р.)**	
			Абсолютний	**%**
Транспорт	4974,4	4179,6	-794,8	-16,0
Сільське господарство	4008,1	5109,9	1101,8	27,5
Будівництво	1205,3	860,0	-345,3	-28,6
Харчова промисловість	700,7	1117,8	417,1	59,5
Металургія	899,1	375,9	-523,2	-58,2
Сфера послуг	786,3	1026,3	240,0	30,5
Добувна промисловість	213,1	169,4	-43,7	-20,5
Медичне обслуговування	211,2	53,2	-158,0	-74,8
Легка промисловість	154,5	15,7	-138,8	-89,8
Комп'ютерна та телекомунікаційна сфера	98,6	323,0	224,4	227,6
Хімічна промисловість	70,2	102,0	31,8	45,3
Переробна промисловість	53,3	100,0	46,7	87,6
Машинобудування	21,3	32,1	10,8	50,7

Джерело: розроблено автором за даними [2, 3]

Аналізуючи розподіл вартості договорів фінансового лізингу за терміном їх дії, то самий розповсюджений термін дії договорів – від 3 до 5 років (табл. 3).

Таблиця 3.

Розподіл вартості договорів фінансового лізингу за терміном їх дій, млн. грн.

Період	1-2 роки	3-5 років	6-10 років	Більше 10 років
Станом на 30.09.2017 р.	6389,4	11915,6	5298,5	535,8
Станом на 30.09.2018 р.	5766,8	15233,1	5725,9	623,4
Станом на 30.09.2019 р.	4661,8	19536,4	2923,1	1236,3

Джерело: розроблено автором за даними [2, 3]

Отже, лізинг можна розглядати як одну з найцікавіших та найперспективніших форм інвестування, здатну значно пожвавити процес оновлення виробництва та входження економіки України в структуру світової системи господарювання.

Список літератури:

1. Garasym M.P. Definicja wyników inwestycyjnych dla zintegrowanych kryteriów (teoretyczne i metodologiczne aspekty) / M.P. Garasym, N.O. Loboda // Miscellanea Oeconomicae: Kielce, 2013. – Rok. 17. – Nr. 2. – C. 223-230.

2. Офіційний web-сайт Українського об`єднання лізингодавців. Дослідження ринку лізингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: http://www. leasing.org.ua

3. Офіційний web-сайт Нацкомфінпослуг. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній та лізингодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: http://https://www.nfp.gov.ua

Шевців Любов Юліанівна

к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу і контролю

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Для розбудови повноцінної та конкурентної економіки в Україні, розвиток державного фінансового аудиту, як ефективної системи управління державними фінансами, забезпечить відкритість, прозорість та підзвітність державних органів суспільству, сприятиме оцінюванню його ефективності, результативності та соціальної значущості. Актуальність розвитку ефективної системи державного фінансового аудиту в Україні, полягає у підвищенні рівня фінансової дисципліни щодо використання бюджетних коштів, здійснення функцій попередження та недопущення порушень у сфері фінансових відносин, на основі вивчення як фактичного стану проведення державного фінансового аудиту так і визначення шляхів його вдосконалення з урахуванням досвіду та вимог міжнародних стандартів.

Здійснення фінансового контролю та аудиту визначено в ст. 19 Бюджетного кодексу, «на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється контроль за дотриманням бюджетного законодавства, аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами відповідно до законодавства» [1]. Різновидами державного фінансового аудиту вважають: державний фінансовий аудит виконання місцевих бюджетів; державний фінансовий аудит бюджетних програм (аудит ефективності); державний фінансовий аудит суб'єктів господарювання; державний фінансовий аудит бюджетних установ [2]. Для регулювання бюджетних відносин, контролю за цільовим та ефективним витрачанням коштів державного бюджету, створення і розвитку незалежних органів державного фінансового контролю, дієвого управління державними фінансами і забезпечення відкритості в діяльності органів державного фінансового контролю [1], в Україні також застосовують Лімську декларацію керівних принципів контролю.

Неефективність і невідповідність як вимогам ринкової економіки, так і гармонізації фінансового управління і контролю, здійснення внутрішнього аудиту на централізованому рівні, а також нормативно-правове, організаційно-методичне, інформаційно-аналітичне, кадрове, фінансове й матеріально-технологічне забезпечення, було визначено проблемними питаннями державного аудиту, кожне з яких уможливлює здійснення контрольної діяльності.

В країні, продовжується робота з виконання стратегії системи управління державними фінансами на 2017-2020 р. визначеної наказом Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р., для зміцнення потенціалу державного фінансового аудиту. Розроблення стратегії розвитку Рахункової палати на 2019–2024 р., затвердженої рішенням Рахункової палати України від 29 липня 2019 року № 18-1, направлено на виконання суспільного запиту щодо отримання об'єктивної експертної оцінки стану управління публічними коштами та державним майном [3]. Впровадження стратегії сприятиме формуванню дієвої моделі зовнішнього аудиту публічних коштів та державного майна, яка б відповідала міжнародним стандартам вищих органів та забезпечила виконання взятих Україною зобов'язань перед міжнародними партнерами, щодо імплементації стандартів та методик INTOSAI, а також обміну найкращими практиками Європейського Союзу у сфері зовнішнього контролю та аудиту державних фінансів, з особливим акцентом на незалежності відповідних органів [3]. Фахівці INTOSAI в Україні беруть участь у роботі експертних груп, надаючи методологічну допомогу в тому числі репрезентуючи Рахункову палату для: виявлення на підконтрольних об'єктах порушення принципів законності, ефективності, доцільності й економії при формуванні та використанні державних фінансових та матеріальних ресурсів, відхилення від прийнятих норм стандартів на найбільш ранній стадії; притягнення винних до відповідальності, забезпечення відшкодування заподіяних збитків; запобігання фінансовим

правопорушенням у майбутньому. Аналізуючи структуру державних фінансових аудитів (див. рис.1) варто відзначити, що понад 50% займають державні фінансові аудити діяльності суб'єктів господарювання: у 2016 р. – 70,5% (86 од.), 2017 р. – 65,9% (189 од.), 2018 р. – 55,5% (212 од.). Найменше проведено державних фінансових аудитів виконання місцевих бюджетів (до 20% у загальному обсязі усіх аудитів Держаудитслужби): у 2016 р. – 13,9%, 2017 р. – 13,2%, 2018 р. – 19,1%.

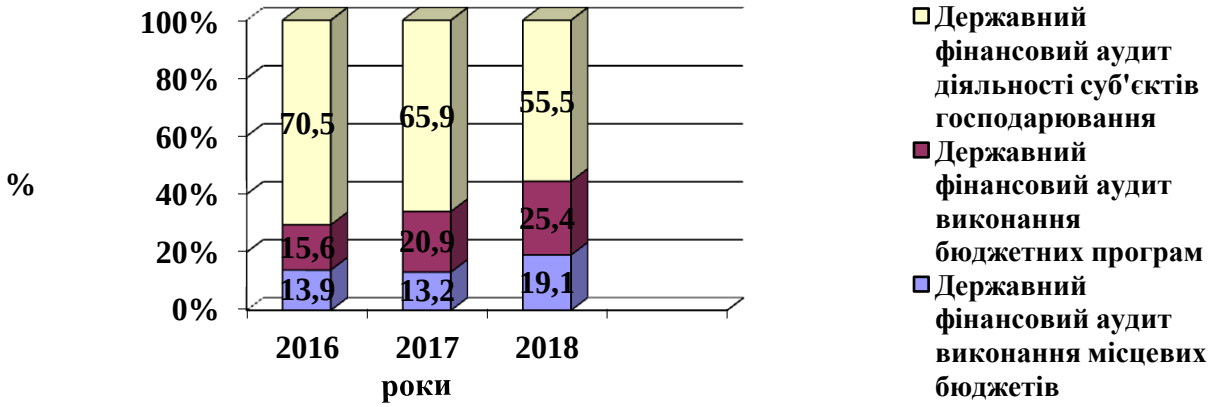

Рис. 1. Структура державних фінансових аудитів, проведених Держаудитслужбою України у 2016-2018 рр. Джерело: [4]

Найбільші суми порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів держави, зокрема за листопада 2017 року виявлено: апаратом Західного офісу (Львівська область) (45,2 млн грн), апаратом Східного офісу (Дніпропетровська область) (3,7 млн грн), - апаратом Північного офісу (м. Київ та Київська область) (понад 3,6 млн. грн), управлінням Західного офісу у Хмельницькій області (3,3 млн грн), управлінням Східного офісу в Запорізькій області (майже 3,0 млн грн), управліннями Північного офісу у Вінницькій (понад 2,1 млн грн) та Чернігівській (майже 2,1 млн грн) областях [4].

Аналіз проведених державних фінансових аудитів бюджетних програм, свідчить, що їх кількість значно зросла у 2018 р. і склала 97 од., що на 78 од. чи понад 4 рази більше, ніж у 2016 р. і на 37 од. (на 61,6%) більше порівняно з 2017 р. Посилення ефективності та результативності державного аудиту як відносно нової форми державного фінансового контролю відображають результати аналізу кількісних та якісних показників проведення державних аудитів Держаудитслужбою України у 2016-2018 рр. (див.табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз показників проведення державних аудитів Держаудитслужбою України у 2016-2018 рр.; складено на основі [4].

Показники	Роки						
	2016	2017	2018	Відхилення 2018 проти, (+\-)			
				2016		2017	
				Од./ млрд	%	Од./ млрд	%
1. Проведено державних фінансових аудитів (од.)	122	287	382	+ 260	+ 213,1	+ 95	+ 33,1
2. Охоплено дослідженням фінансових ресурсів (млрд. грн.)	31,8	140,3	679,5	+ 679,5	+ 2306,8	+ 539,2	+ 384,32
3. Виявлено порушень та недоліків на загальну суму (млрд. грн.), у т.ч.:	9,6	11,2	15,5	+ 5,9	+ 61,5	+ 4,3	+ 38,39
- фактів неефективного витрачання коштів та майна (млрд. грн.)	4,7	5,3	7,5	+ 2,8	+ 59,6	+ 2,2	+ 41,5
- порушень, що спричинили втрати ресурсів та незаконне їх використання (млрд. грн.)	4,9	5,9	8,0	+ 3,1	+ 62,3	+ 2,1	+ 35,6
4. За результатами аудитів надано пропозицій і рекомендацій (од.), т.ч.:	1 245	3 175	3 892	+ 2 647	+ 212,6	+ 717	+ 22,6
- враховано пропозицій (од.)	1 161	1 899	3 454	+ 2 293	+ 197,5	+ 1 555	+ 81,9
5. Отримано економічний ефект за результатами впровадження рекомен дацій і пропозицій (млрд. грн.)	0,1	0,2	0,5	+ 0,4	+ 400,0	+ 0,3	+ 150,0
6. Установлено резерви додаткових надходжень бюджетних коштів на суму (млрд. грн.)	1,9	2,8	5,4	+ 3,5	+ 184,2	+ 2,6	+ 92,9
7. Направлено аудиторські звіти та відповідні інформації для прийняття управлінських рішень користувачам (од.)	386	504	596	+ 210	+ 54,4	+ 92	+ 18,3

Водночас в 2018 р. спостерігалось підвищення обсягу фінансових ресурсів, з 31,8 млрд. грн. до 679,5 млрд. грн., що зумовило зростання обсягу фінансових ресурсів в розрахунку на один проведений державний аудит (рис. 2.). В результаті виявлених порушень у сфері фінансово-бюджетних відносин, визначаються посадові особи – винуватці порушень, державними аудиторами вносяться конструктивні пропозиції та рекомендації щодо виправлення і недопущення даних і схожих порушень у майбутньому. Позитивна зміна проаналізованих на рис.2. показників вказує, що впровадження рекомендацій і пропозицій органами Держаудитслужби сприяло досягненню економічному ефекту на суму: у 2016 р. – 133,9 млн. грн., у 2017 р. – 207,6 млн. грн. і у 2018 р. – 545,9 млн. грн., що на 412,0 млн. грн. більше, ніж у 2016 р. і на 338,3 млн. грн. більше порівняно з 2017 р.

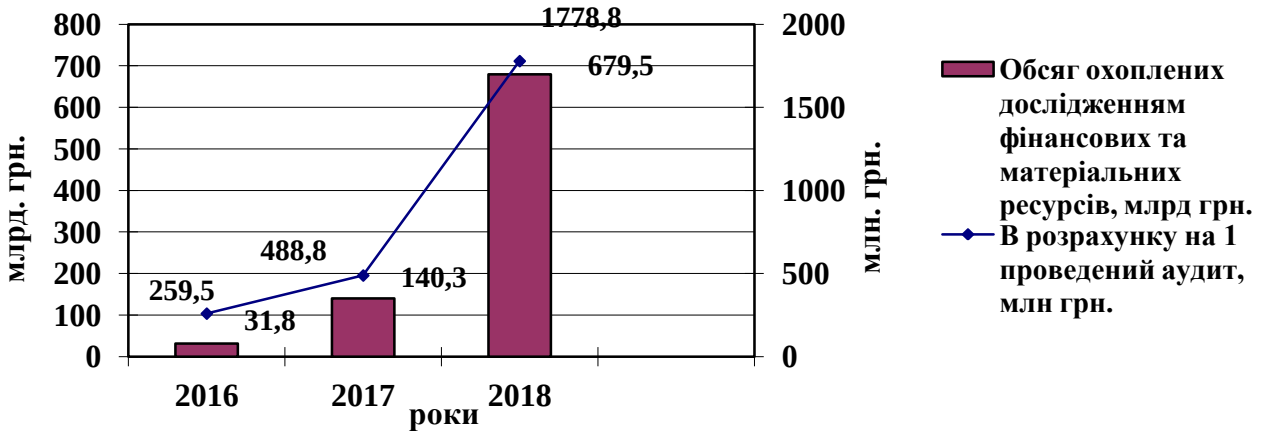

Рис. 2. Обсяг фінансових ресурсів, охоплений аудиторськими дослідженнями у 2016-2018 рр. Джерело: [4]

Розвиток державного аудиту в Україні вплинув на стан фахової підготовки і кадрового забезпечення органів державного фінансового контролю. Було визначено перспективні напрямки реформування системи професійного розвитку державних аудиторів з урахуванням міжнародного досвіду та європейських стандартів. Наказом Держаудитслужби від 18.05.2017 р. № 111 утворено Раду постійного професійного розвитку персоналу Держаудитслужби, до складу якої увійшли фахівці Держаудитслужби, міжнародні експерти, провідні вітчизняні фахівці у сфері підготовки аудиторів. Також було затверджено програму постійного професійного розвитку працівників Держаудитслужби, наказом Держаудитслужби від 22.06.2017 р. № 142. Професійний розвиток працівників Держаудитслужби передбачає докорінну зміну системи постійного професійного розвитку з урахуванням міжнародного досвіду з переглядом кожних 2-3 роки переліку базових компетенцій для кожної категорії посад з урахуванням світових тенденцій і потреб суспільства щодо загальних, спеціальних професійних компетенцій та особистісних і соціальних характеристик. Забезпечено перегляд механізму державного замовлення послуг з підвищення рівня професійної компетентності державних службовців, зокрема і державних аудиторів та працівників Держаудитслужби у бік зменшення їх кількості та збільшення форм не академічної освіти.

Успішність реалізації Стратегій реформування свідчить про покращення позиції України щодо міжнародних рейтингів. Зокрема розглядаючи індикатор ефективності систем державного управління, зокрема у категорії «державні інституції» – Україна в 2018 р. займала 110 місце серед 140 держав, в категорії «бюджетна прозорість» – 49 місце, а в категорії «тягар державного регулювання» – 82 місце.

Здійснюючи державний аудит, органи державного фінансового контролю надають пропозиції і рекомендації щодо: усунення виявлених в процесі аудиту порушень, недоліків і

запобіганням їм надалі; усунення причин і умов, які призвели або можуть призвести до вчинення порушень та виникнення недоліків у діяльності суб'єктів контролю; підвищення ефективності і результативності діяльності суб'єктів контролю, а також відповідальності керівників суб'єктів контролю за ефективність їх управлінських рішень та результативність діяльності.

Таким чином, удосконалення вітчизняної системи державного аудиту, для забезпечення їх стабільності та ефективності функціонування, має орієнтуватися на європейську модель побудови цієї системи, що передбачає: функціонування системи незалежного зовнішнього фінансового контролю та державного внутрішнього фінансового контролю; розробка довгострокової стратегії системи державного фінансового контролю шляхом перетворення сучасних наукових здобутків на інституційні засади державних фінансів для гармонізації чинного нормативно-правового середовища; подальший розвиток теоретико-методологічних засад цілісності системи державного фінансового контролю шляхом визначення її формотворчих елементів і структурних зв'язків та ієрархічних сполучень між ними; гармонізація чинного нормативно-правового середовища; формування системи єдиних процедур для зовнішнього і внутрішнього державного (регіонального) контролю для стандартизації системи державного фінансового контролю у відповідності до міжнародних стандартів; створення інтегрованої бази даних, пов'язаної з паспортизацією результатів контрольних заходів.

Список літератури:

1. Піхоцький Ю. В. Подальший розвиток державного фінансового контролю – через державний аудит / Ю. В. Піхоцький// Бузнесінформ. 2016, № 2. С.306-311.

2. Шевців Л. Ю. Стратегічний розвиток державного аудиту в Україні / Л. Ю. Шевців, О.О. Веремчук // «Сучасна парадигма публічного управління»: Матеріали І Міжнародної науково- практичної конференції (17-19 жовтня 2019 р.). – Львів: ЛНУ ім.Ів. Франка, 2019. – С.388-391.

3. Стратегія розвитку Рахункової палати на 2019–2024 р., затверджена рішенням Рахункової палати України від 29 липня 2019 року № 18-1

4. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/category/122898.

Долбнєва Деніза Вадимівна
к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В сучасних умовах соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання в Україні особливого значення набуває проблема пошуку нових методик проведення контролю за фінансово-господарською діяльністю у межах самих бізнесових структур. Виявлення й попередження фактів зловживання службовим становищем працівників підприємств, здійснення ними злочинів та шахрайств, допущення помилок і недотримання вимог внутрішньо фірмових вимог та обов'язків виходить на перше місце в рамках проведення контролю суб'єкта господарювання.

Надійною гарантією недопущення необґрунтованих і незаконних дій працівників підприємства, неправильних та неефективних управлінських рішень його керівництва є створення і постійна діяльність служби внутрішнього контролю (аудиту). Важливість і доцільність створення цієї служби зумовлена тим, що внутрішній контроль на підприємстві спрямований на забезпечення профілактики правопорушень, попередження крадіжок, шахрайств, інших зловживань всередині бізнес-структури на усіх рівнях її функціонування.

Місце служби внутрішнього контролю у структурі підприємства можемо представити у вигляді схеми (рис. 1.).

Рис. 1. Місце служби внутрішнього контроль (аудиту) у структурі підприємства

Здійснення внутрішнього контролю має бути безперервним, що дозволить своєчасно виявляти систематичні недоліки в роботі персоналу та попередити їх появу в майбутньому.

Результати опитування, проведеного серед власників та керівників вітчизняних підприємств, щодо функціональних завдань, які делегуються службам внутрішнього аудиту в сучасних умовах, визначили таку їх структуру (табл. 1).

Таблиця 1

Завдання внутрішніх аудиторів

Завдання внутрішніх аудиторів, що існують сьогодні	**Частка у сукупності завдань**	**Завдання внутрішніх аудиторів, що очікуються у майбутньому**	**Частка у сукупності завдань**
Перевірка бухгалтерського та податкового обліку	40%	Оцінювання ризиків	20 %
Виявлення фактів розкрадань активів та іншого шахрайства	28%	Сприяння у створенні системи внутрішнього контролю	18 %
Інвентаризація активів	22%	Участь у підвищенні рівня корпоративного управління	18 %
Економічний аналіз	5%	Проведення тематичних аудиторських перевірок	17 %
Установлення причин порушень та винних осіб	3%	Контроль за збереженістю активів	10 %
Інші завдання	2%	Консультування	10 %
		Виявлення фактів шахрайства та інші завдання	7 %

Джерело: [3, с. 25]

Повноваження з реалізації завдань і функцій внутрішнього контролю повинен бути закріплені за працівниками (посадовою особою) спеціального структурного підрозділу підприємства – службою внутрішнього контролю (аудиту), безпосередньо підлеглим керівництву підприємства. Варто наголосити, що спеціалізована служба внутрішнього контролю не може бути одним зі структурних підрозділів фінансово-планової чи бухгалтерської служби, інакше вона не зможе виконувати роль експерта в оцінюванні розумності і доцільності організації системи бухгалтерського обліку на підприємстві.

При формуванні служби внутрішнього контролю необхідним є її укомплектування професійно придатними, кваліфікованими кадрами, які володіють базовими знаннями у сфері бухгалтерського обліку, оподаткування, контролю, фінансів, права, інформаційних технологій, законодавства щодо діяльності відповідного суб’єкта господарювання (підприємства, установи чи організації), фінансового, організаційного менеджменту тощо, а також в змозі виконувати покладені на них функціональні обов'язки.

З огляду на те, що з кожним роком в Україні збільшується кількість випадків

злочинних дій по відношенню до суб’єкта господарювання, як зі сторони його співробітників і керівництва, так і наближених до підприємства фізичних та юридичних осіб: агентів, постачальників та клієнтів, виникла необхідність пошуку і впровадження абсолютно

нових методів їх недопущення, а вразі настання – активної боротьби і притягнення винних до відповідальності.

Як особливо перспективний і широко застосований метод фінансових розслідувань на рівні приватних структур хочемо виокремити “форензік” (forensic). В цілому форензік можна розглядати як безперервний процес, який використовує специфічну технологію для виявлення підозрілих дій, що відбуваються в компанії або в її найближчому бізнес-середовищі. Головна відмінність форензику від аудиту – проведення більш масштабного дослідження, що включає не лише фінансово-юридичні аспекти, а й питання інформаційної безпеки. Вважаємо, що завдяки поєднанню здобутків різних сфер діяльності (облік, аудит, право, контроль та ін.) форензік є кращою економіко-криміналістичною стратегією виявлення фактів шахрайських дій і звинувачення винних за це осіб.

Зазвичай до послуги форензіку вдаються саме засновники підприємства. При цьому отримавши результати, власники прагнуть перевести справу у судову площину: вони вимагають притягнення відповідального за скоєне злочинне діяння до судового покарання або прагнуть отримати від нього повної компенсації збитків, завданих підприємству.

Залежно від чинників, які викликають сумніви (підозру), застосовуються різні методи й інструменти форензіку. Так послуги форензік включають виконання наступних робіт на базі підприємства-замовника [1, с. 25-26]:

– врегулювання розбіжностей між сторонами конфлікту з фінансових і ділових питань;

– виявлення та аналіз прихованих комерційних ризиків;

– захист інтелектуальної власності;

– корпоративна (ділова) розвідка;

– недопущення фінансового і репутаційного збитку;

– перевірка контрактних зобов'язань і надійності бізнеснес-партнерів;

– перевірка повідомлень по «гарячій лінії»; – позасудова, досудова експертиза, а також сприяння у ході судових розглядів;

– проведення комплаєнс-розслідування (compliance);

– протидія в легалізації незаконних доходів;

– розробка процедур, спрямованих на протидія шахрайству, корупції, виведення грошових коштів, привласнення активів;

– розслідування шахрайства з використанням інформаційних технологій;

– управління ризиками, пов'язаними з шахрайством;

– фінансова експертиза документів;

– фінансові розслідування.

Важливим є те, що послуга форензік передбачає участь широкого кола представників різних спеціальностей: бухгалтерів, аудиторів, фахівців з фінансових розслідувань, експертів в області інформаційних технологій (керівники проектів, фахівці по організації процесів, розробники програмного забезпечення, адміністратори баз даних), юристів, фахівців у сфері безпеки, журналістів, політологів, фахівців в області структурного аналізу і математичного моделювання.

В результаті проведеного дослідження, ми обґрунтували, що трансформація механізмів діяльності вітчизняних бізнес-структур вимагає пошуку сучасних методик контролю. На сьогодні створення служби внутрішнього контролю на підприємстві, на нашу думку, дозволить керівнику підприємства налагодити ефективний контроль за підрозділами; виявити резерви і найбільш перспективні напрями розвитку виробництва; підвищити кваліфікаційний рівень фінансово-економічних, бухгалтерських та інших служб.

В той же час однією із найбільш прогресивних форм боротьби з шахрайствами в межах підприємства є форензік, який по своїй суті, завданнях і функціях спрямований на виявлення, своєчасне попередження, розслідування й управління фактами шахрайства. Проте для вітчизняних суб'єктів господарювання послуга форензік ще не може бути використаною у повній мірі, оскільки в Україні недостатньо передумов для її поширення. Однак, на нашу думку, бухгалтерській спільноті, представникам бізнесу та влади необхідно об'єднати свої зусилля, можливості і знання для створення умов поширення практики даних фінансових розслідувань на підприємствах з метою запобігання корпоративному шахрайству та збереження коштів і ділової репутації суб'єкта господарювання.

Список літератури:

1. Долбнєва Д. В. Шляхи трансформації системи боротьби з економічними злочинами в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу / Д. В. Долбнєва // ScienceRise. – 2019. – № 2-3. – С. 21-27.

2. Семенець А.О. Форензік аудит як ефективний засіб антикризового управління торговельною діяльністю / А.О. Семець // Бізнес інформ. – 2019. – № 4. – С. 280-287.

3. Сметанко О.В. Сутність внутрішнього аудиту шахрайства в системі корпоративного управління акціонерного товариства / О.В. Сметанко // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2015. – № 3. – С. 22-30.

Задорожна Анна Володимирівна
к. ф.-м. н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ФРЕЙМВОРКУ DJANGO

Розробка веб-сайтів є одним з найбільш перспективних напрямків в сфері IT. Інтернет-павутина з кожним роком охоплює все більшу кількість користувачів: станом на 2019 рік кількість користувачів Інтернетом в Україні перевищила 23 млн. (порівняно з 21,4 млн. у 2018 році). До доступу в Інтернет широко використовуються мобільні телефони або смартфони – до 66% українців.

Створювати веб-сайти до цього часу було досить складно через рутинність написання великої кількості коду. На сьогоднішній день є великий вибір веб-фреймворків, які полегшують та пришвидшують роботу веб-розробника за рахунок уже створених заздалегідь бібліотек з відкритим вихідним кодом. До прикладу репозиторій Python Package Index налічує понад 116 тисяч пакетів. Якщо необхідно вирішити конкретну проблему, є можливість використати вже реалізовану для неї бібліотеку. Але через велику різноманітність, для кожного особисто, постає проблема вибору зручного дня нього в використанні фреймворку. Більшість з них написані орієнтовано на певну мову програмування.

Протягом останніх років спостерігається дуже істотний прогрес у стильовому оформленні веб-сайтів і в технології користування ними. Сайти, які раніше були таблицями для розміщення інформації, тепер стали багатофункціональними, інтерактивними системами для надання різної інформації. Проте наявність великого попиту призвела до появи чималої кількості неякісних сайтів. Це, своєю чергою, викликало необхідність у розробці систем та програм, які спрощують процес створення сайтів прийнятної якості.

Під час вибору фреймворку для роботи постає проблема вибору його оптимального варіанту. Слід зважати на те, що існує безліч фреймворків (написаних на найпопулярніших мовах, зокрема, таких, як, Java, Python, PHP), які можуть бути використані для написання програмного коду. Охарактеризуємо основні фреймворки:

Angular – це фреймворк для JavaScript з відкритим програмним кодом. Сьогодні він є одним з найпопулярніших фреймворків. За допомогою Angular можна динамічно змінювати дані в певному місці без повної перевантаження сторінки. Зокрема, за допомогою Angular створено YouTube, Telegram, Upwork.

Ruby on Rails (RoR) – це об'єктно-орієнтований фреймворк, написаний на мові Rubi. Він призначений для створення веб-додатків, які використовують бази даних, засновані на архітектурі Model-View-Controller. Швидкість розробки проектів на RoR зазвичай на 30-40% вища за швидкість, яка має місце в інших випадках. За допомогою RoR створено Twitter, GitHub, Twitch, SoundCloud.

Yii (абревіатура від Yes it is) – це високопродуктивний фреймворк, написаний на PHP. Він підходить для розробки великих веб-додатків. Завдяки високій продуктивності та наявності просунутих засобів кешування сторінок та окремих фрагментів, Yii особливо підходить для створення порталів, форумів, системи управління контентом (CMS), систем електронної комерції.

Django – фреймворк, написаний на мові Python. Він призначений для створення веб-додатків різної складності. В його основі лежить засада "don't repeat yourself". Веб-системи на Django будуються з одного або декількох додатків, які роблять відокремленими та такими, що підключаються через файл url.py. Це одна з відмінностей порівняно з іншими фреймворками. Django може поєднуватись з різними базами даних (MySQL, SQLite, MicrosoftSQLServer, DB2, Firebird, SQL Anywhere та Oracle). Деякі компоненти фреймворку слабо між собою пов'язані і їх можна з легкістю замінювати на інші. За допомогою Django створено, приміром, Instagram, Mozilla.

Переваги Django:

1) використання Python як мови програмування. Відомо, що Python є однією з найпопулярніших мов програмування завдяки простоті вивчення, дизайну та гнучкості, низькому порогу входження, хорошій документації та великому вибору бібліотек;

2) зручна документація. Важко знайти якіснішу документацію фрейворку, ніж у Django;

3) відкритий код, який дуже якісно написаний;

4) панель адміністратора, яка автоматично генерується. Це одна з унікальних функцій Django, яка практично не має аналогів. Вона дозволяє значно зменшити затрати часу на написання потрібного інтерфейсу панелі адміністратора;

5) висока швидкість роботи, наявність вбудованої можливості кешування та розподілу навантаження;

6) не вимагає високої кваліфікації розробника;

7) безпека. Гарантує захист від помилок, пов'язаних з безпекою. Це помилки такого типу, як ін'єкція SQL, click jacking та кросс-сайтовий скріптинг. Завдяки тому, що система користувальницької аутентифікації є ключем, ефективно використовуються логіни та пароль.

Недоліки Django:

1) використання шаблону маршрутизації із зазначенням URL;

2) він занадто монолітний;

3) необхідність опанування всієї системи для роботи.

Отже, зіставлення основних фреймворків дає підстави стверджувати, що фреймворк Django найбільш доцільно використовувати при розробки великих проектів, особливо коли йдеться про проект з дедлайном.

Список літератури:

1. Фримен А. Angular для профессионалов / А. Фримен. – “Питер”, 2018. – 800 с.

2. Holovaty A., Kaplan-Moss J. The Definitive Guide to Django: Web Development Done Right / A. Holovaty, J. Kaplan-Moss. – “Apress”, 2009. – 536 с.

3. Safronov M. Web Application Development with Yii 2 and PHP / M. Safronov. – “Packt Publishing”, 2014. – 408 с.

4. Сайт Хабрахабр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://habr.com/.

5. Сайт Tproger [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tproger.ru/

6. Майже 23 млн українців регулярно користуються Інтернетом – дослідження. – Режим доступу: https://mind.ua/news/20204323-majzhe-23-mln-ukrayinciv-regulyarno-koristuyutsya-internetom-doslidzhennya

Мищишин Орест Якович

к. ф.-м. н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОЦІНКА ГУСТОТИ НАСЕЛЕННЯ ВЕЛИКИХ МІСТ

Дві основні характеристики, які визначають типи міст – це величина міста та густота населення. Густота́ населення — рівень заселеності певної території; кількість постійного населення, що проживає на одиниці площі (як правило, в розрахунку на один квадратний кілометр). При обчисленні щільності населення інколи виключається незаселена територія, а також великі внутрішні водні простори. [2]

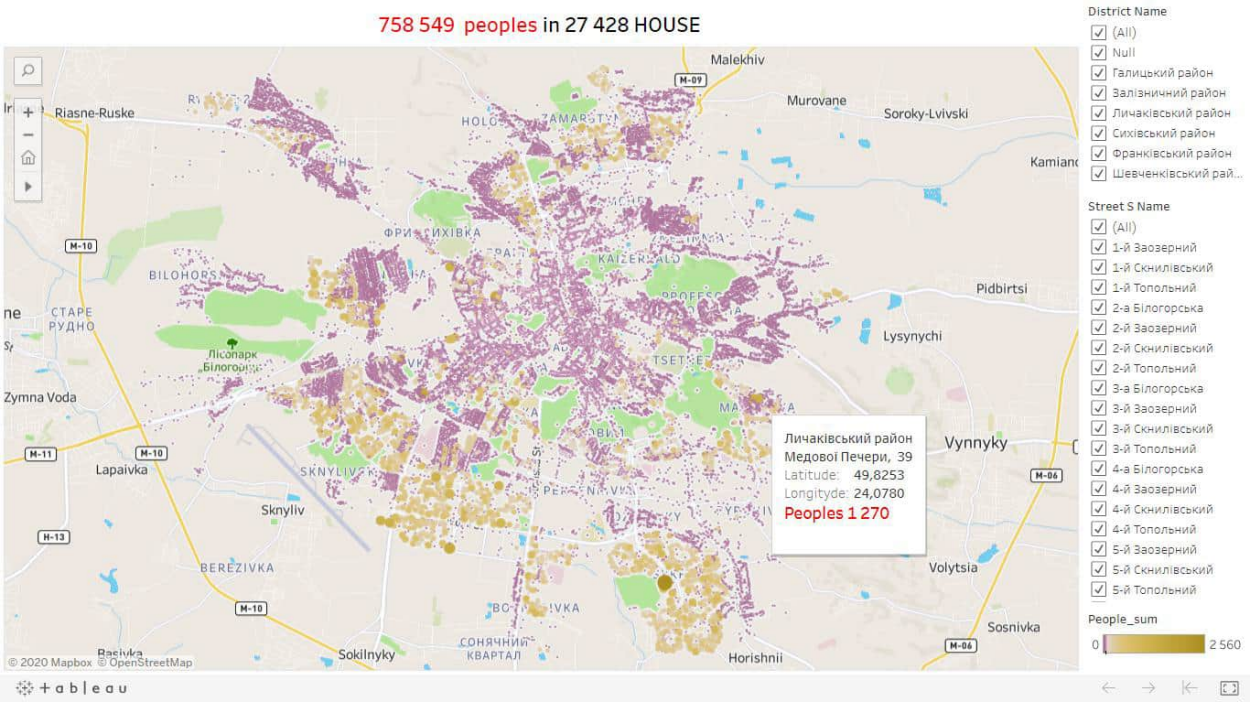

Рисунок 1. Густота населення міста Львова. Кожна точка кількість мешканців на площі 100х100м.

Проте для точних досліджень ми потребуємо дані по густоті населення на менших площах, для прикладу 100х100 метрів. На такій площі може розміститися лише одна або декілька будівель. Для такого точного розрахунку густоти населення доречно брати за основу окрему будівлю, та її основні характеристики: поверховість, кількість під'їздів, квартир та відповідно мешканців. Тому було створено карту точок з координатами довготи і широти. Кожна точка відображає один будинок. Карта густини створена для міста Львова. (Рис.1.), в онлайн варіанті дану карту, відображено з допомогою інструменту Tableau можна переглянути

https://public.tableau.com/profile/orestmyshchyshyn#!/vizhome/Density_Lviv/Sheet1.

Для створення моделі великого міста було взято місто Львів з населенням більше 700 000 осіб. Це місто характеризується різними типами забудови (вертикальної та горизонтальної) [1]. Дані для оцінки параметрів різних будівель взято з відкритих джерел: даних міської ради, супутникових карт, візуальних спостережень. На основі даних про будівлі для міста Львова розраховано середні значення параметрів будівель.

На основі даних розподілу мешканців в будинка різної поверховості для міста Львова була розрахована густота населення для іншого Європейського міста – Лодзь.

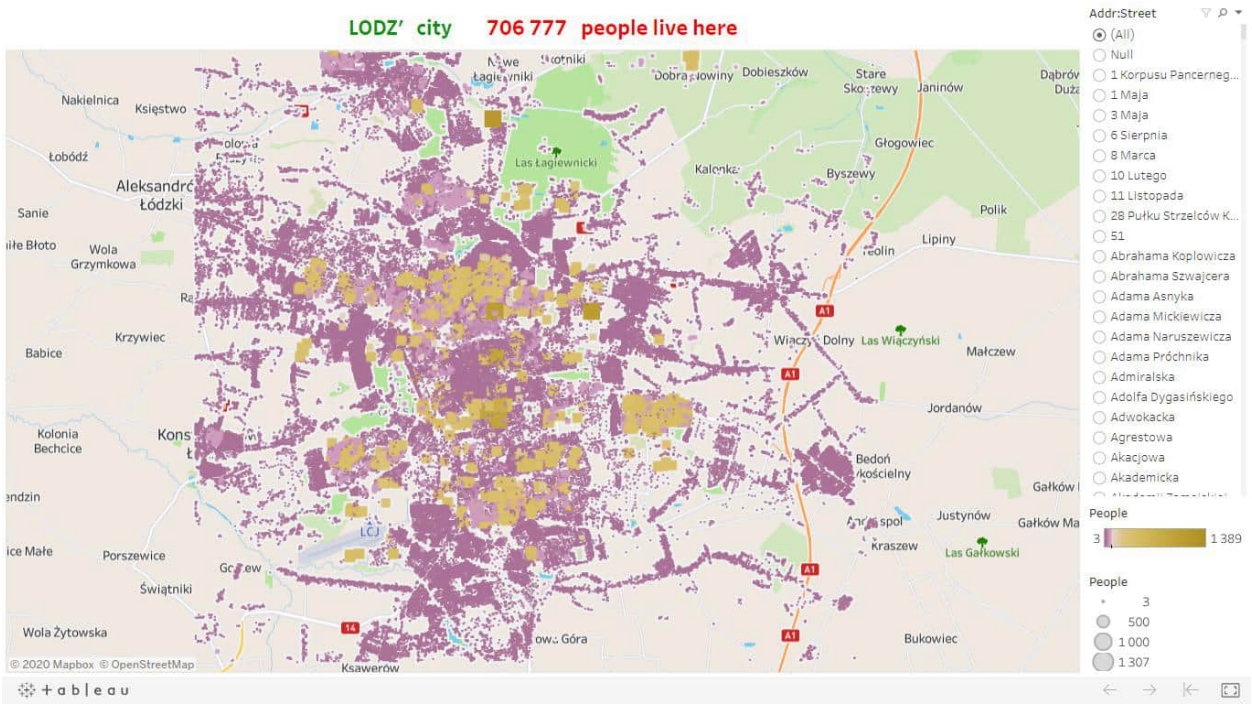

Карта густини створена для міста Лодзь. (Рис.2.), в онлайн варіанті дану карту, відображено з допомогою інструменту Tableau можна переглянути за посиланням https://public.tableau.com/profile/orestmyshchyshyn#!/vizhome/Density_LODZ/DENSITY .

Список літератури:

1. *The dense city question.* [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.rics.org/es/wbef/markets-geopolitics/the-dense-city-question/

2. *Густота населення*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org

Стадник Юліанна Андріївна

к. е. н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МОДЕЛЮВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Логістика забезпечує як технічну, технологічну, економічну та методологічну інтеграцію окремих ланок логістичного ланцюга в єдину систему, так і ефективне управління наскрізними матеріальними потоками, а також раціоналізацію господарської діяльності через їх оптимізацію. Логістичні системи функціонують в умовах невизначеності навколишнього середовища. При управлінні матеріальними потоками повинні враховуватися фактори, котрі в багатьох випадках носять випадковий характер [1]. На макрорівні методи логістичної діяльності ще недостатньо сформовані і вивчені. Застосування і реалізація їх багато в чому залежить від того макросередовища або ситуації невизначеності, в якій перебуває особа, що приймає рішення (ОПР) про вибір того чи іншого методу або логістичної стратегії. Саме

держава, яка є головною в реалізації стратегії, спільно з господарськими структурами може регулювати, координувати наскрізний потік в рамках території. Навіть якщо цей потік має народногосподарську сутність, лише держані механізми можуть зробити його ефективним для даної території [2].

Для оптимізаці логістичних процесів цього застосовують різні методи, в тому числі аналітичні, оптимізаційні задачі, метод імітаційного моделювання. При аналітичному моделюванні логістичні процеси описують у вигляді деяких функціональних співвідношень (алгебраїчних, диференційних, інтегральних рівнянь).

При застосуванні оптимізаційних задач обирається один чи декіцлька криткріїв оптимальності та встановлюються обмеденні задачі. А для оптимізації моделі необхідно задати цільову функцію та обмеження. Цільова функція вказує на те, які значення є оптимальними для держави. Обмеження, у свою чергу, дозволяють врахувати граничну місткість складів, фізичну можливість переміщувати продукцію, уникнути дефіциту тощо.

Імітаційне моделювання – це гнучкий багатофункціональний підхід для описування процесів складської логістики, транспортної логістики та управління ланцюгами постачань в плануванні, контролі та управлінні[1]. Метою імітаційної моделі є мінімізація загальних логістичних витрат, пов'язаних зі зберіганням запасів, доставкою замовлення та можливим дефіцитом продукції. При імітаційному моделюванні відтворюється процес функціонування системи в часі. Причому імітуються елементарні явища, що складають процес зі збереженням їхньої логічної структури й послідовності протікання в часі. Головною проблемою при побудові будь-якої імітаційної моделі є необхідність побудови комплексних математичних моделей і розробки програмного коду імітаційної моделі. У сучасних системах імітаційного моделювання робляться спроби вирішити цю проблему за допомого автоматизації побудови коду імітаційної моделі на підставі різних графічних схем (візуальних моделей) і використанням методів об'єктно-орієнтованого проектування. Такий підхід значно полегшує завдання створення імітаційної моделі і робить саму модель більш зрозумілою для користувачів [4]. Значення інструментів на основі імітації полягає в тому, що вони дають користувачеві можливість аналізувати альтернативні проекти, рішення та плани, а також дозволяють тестувати ефект цих альтернатив без експериментів у реальному середовищі, що нерідко є дорогим задоволенням або ж взагалі неможливо. Найбільш потужним з інструментів для імітаційного моделювання (підтримують агентське моделювання) є інструментарій AnyLogic, який є зручним для користувачів за рахунок застосування об'єктно-орієнтованого підходу, візуального проектування, інтуїтивного графічного інтерфейсу, платформо-незалежності мови Java. Крім того, він реалізує

об'єднаний підхід за рахунок надання можливості створення гібридних моделей на основі різних підходів імітаційного моделювання [5].

Для забезпечення найбільшої адекватності моделі слід залучати до її розробки експертів предметної області. При цьому використовуються два основні підходи виконання верифікації та валідації: запрошення повністю залученого в групу розробників користувача і незалежна верифікація та валідація (виконується сторонньої групою). Для того, щоб побудова великої логістичної системи не була набором хаотичних операцій, існує схема інформаційних вхідних даних. Інформаційним вхідним параметром є державні закупівлі, а вихідним – виконання умов державних закупівель постачальником.

Матеріальним вхідним потоком є рівень запасів, транспортних засобів, а вихідним – відвантаження продукції. Якщо товар є в наявності та він відповідає усім вимогам, зазначених державою, відбувається його доставка в передбачені пункти зберігання . При перевищенні попиту над пропозицією ведеться облік заборгованості по замовленням. На початку кожного дня ритейлери та оптовики проводять ревізію своїх запасів і вирішують яку кількість товару потрібно замовити. Кожен учасник логістичного ланцюга виконує наступні дії: отримує нові поставки продукції, прийом замовлення на продукцію, визначає обсяг поповнення запасів, при наявності необхідної кількості запасів доставляє товар замовнику. При цьому в моделі враховуються затримки, пов'язані з обслуговуванням запиту і доставкою. Для коректного моделювання необхідно використовувати статистичні дані, наприклад: обсяги державних закупівель та обсяги пропозиції необхідного товару за базовий період. Із таких показників потрібно визначити показники динаміки замовлень та поставок продукції. Для таких розрахунків у програмі AnyLogic, до прикладу, використовують вбудований пакет EViews. Цей пакет також дозволяє прогнозувати величини, які аналізуються і таким чином можна отримати вхідний параметр для імітаційної моделі, наприклад: щомісячний показник попиту на прогнозований період. Таким чином модель вже зможе встановлювати певні обсяги запасів для задоволення державних потреб.

Отже, внаслідок застосування імітаційного моделювання для управління логістичними процесами, з’являється можливість провести експерименти та визначити оптимальний розмір запасів продукції на підприємствах та на складах, мінімізувавши при цьому загальнодержавні витрати та витрати на мікрорівні та, завдяки цьоиу, підвищити ефективність логістичної діяльності.

Список літератури:

1. Колодізєва Т. О., Руденко Г.Р. Інноваційні технології в логістиці: навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. 268 с.

2. Ларіна Р. Р. Логістика: навчальний посібник. Д.: ВІК, 2005. 335 с.

3. Тараненко Ю., Федоренко І. Імітаційне моделювання логістичних процесів. Київ: Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. вип. 5, 2016р. С. 45-53.

3. Творошенко І. О. Бекетова М. Р. Основи моделювання складних систем, Харків :ХНУМГ. 2015р. 234с.

4. Смиричинський В.В., Здреник В.С Логістична концепція управління державними закупівлями / Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу Житомир , 2019р. С. 87-95.

Васьків Оксана Миколаївна

ст. викладач кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ІТ-РИЗИКАМИ

ІТ-ризик – це загроза для бізнес-даних, критичних систем та бізнес-процесів. Він пов'язаний із такими аспектами як: використання, володіння, функціонування, залучення ІТ в організації. ІТ-ризики можуть завдати шкоду цінності бізнесу, вони часто виникають через некоректне управління процесами та подіями [10].

Дослідження ІТ-ризиків дає можливість поділу їх на три категорії (рис. 1) [7].

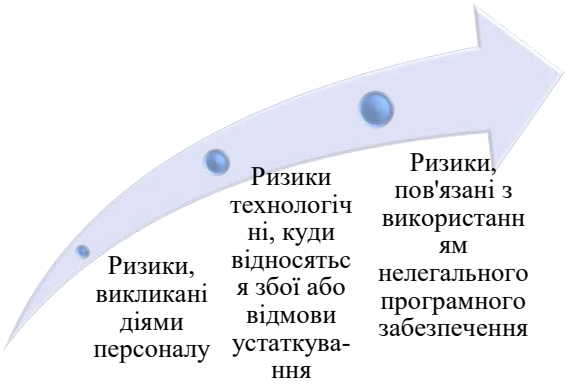

Рис. 1. Категорії бізнес-ризиків

Джерело: розроблено автором за [7].

Будь-яка зміна в інформаційній інфраструктурі робить прямий або непрямий вплив на всі сторони діяльності підприємства і, власне, ця обставина значно ускладнює аналіз ефективності впровадження ІТ, оскільки дуже складно виділити вплив інформаційних технологій на функціонування компанії, як окрему змінну і досить важко охопити всі напрямки впливу використовуваних ІТ [6].

Саме тому важливо розуміти розміри потенційного впливу ІТ-ризиків у бізнесі (рис. 2) [1, 2, 10].

Рис. 2. Вплив ІТ-ризиків на бізнес-процеси

В контексті сказаного можна відмітити, що існують найбільш типові причини виникнення ризиків при реалізації ІТ-проєктів (рис. 3).

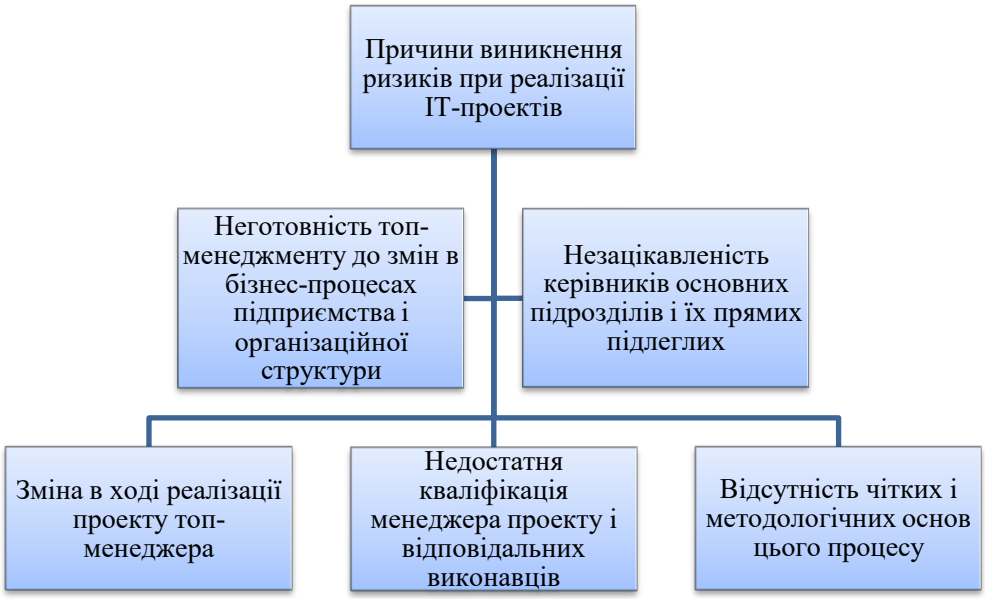

Рис. 3. Причини виникнення ризиків при реалізації ІТ-проектів

Стратегія управління ризиком – це мистецтво управління діяльністю підприємством у невизначеній господарській ситуації, що ґрунтується на прогнозуванні ризику і прийомах його зниження. Для успішного володіння ризиковими ситуаціями бізнесу слід дотримуватись основних принципів управління ризиками (рис. 4) [**8**]:

Рис. 4. Основні принципи управління ризиками

Застосування високих технологій забезпечує не тільки підвищення ефективності бізнес-процесів, а й може стати джерелом колосального збитку. Тому IT-ризиками необхідно управляти так само, як і традиційними бізнес-ризиками.

Одними з найпоширеніших у світі методик управління IT-ризиками є CRAMM, COBIT for Risk, FRAP, OCTAVE, які поряд з певними перевагами мають і свої обмеження [**2-5**].

Деякі переваги та недоліки описаних методологій подано в табл. 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки методик з управління ризиками

Мето-дика	Переваги	Недоліки
CRAMM	– зрозумілий формалізований опис методології, що мінімізує можливість виникнення помилок при реалізації процесів аналізу та управління ризиками; – наявність засобів автоматизації аналізу ризиків забезпечує мінімізацію трудовитрат і часу, який є виділений на виконання заходів з аналізу та управління ризиками.	– висока складність і трудомісткість збору вихідних даних; – великі витрати ресурсів та часу на реалізацію процесів аналізу та управління IT-ризиками.
COBIT	– зв'язок із загальною бібліотекою COBIT; – багаторазово апробований метод; – наявність зрозумілого формалізованого опису методології.	– залученість великої кількості зацікавлених осіб; – відсутність можливості оцінки ризиків в грошах.
FRAP	– простота і прозорість процесу; – мінімальні трудовитрати на виконання аналізу і оцінки ризиків; – залучення невеликої кількості учасників забезпечує мінімізацію витрат на комунікації всередині проектної команди і узгодження результатів з усіма зацікавленими особами.	– відсутність жорстко регламентованого процесу управління ризиками та докладних допоміжних матеріалів, таких як каталоги загроз, вразливостей і т.д.; – відсутність можливості глибокої декомпозиції, докладної і точної оцінки ризиків.
OCTAVE	– ітеративний підхід забезпечує поступове збільшення глибини аналізу ризиків; – невисокі трудовитрати на виконання аналізу і оцінки ризиків.	– відсутність докладних допоміжних матеріалів; – відсутність можливості оцінки ризиків в грошах.

В сьогоднішній практиці для оцінки та керування ризиками використовується система автоматизації ITRM (IT Risk Manager), яка розроблена відповідно до вимог та рекомендацій міжнародних стандартів [**9**].

Впровадження ITRM дозволить вирішити ряд задач, таких як:

– визначити цілі управління ІБ;

– оцінити основні критичні фактори, що негативно впливають на ключові бізнес-процеси;

– виробити усвідомлені та обґрунтовані рішення для їх контролю або мінімізації впливу загроз;

– обґрунтувати рішення щодо вибору конкретних технічних і організаційних заходів захисту перед керівництвом компанії.

Огляд рішення

Рішення реалізовано на базі програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом GLPI і являє собою готовий інструмент для оцінки та обробки ризиків інформаційних

активів компанії. Для роботи з системою не потрібна установка додаткових клієнтських додатків, достатньо наявності будь-якого сучасного браузера. Рішення включає в себе такі можливості (рис. 5):

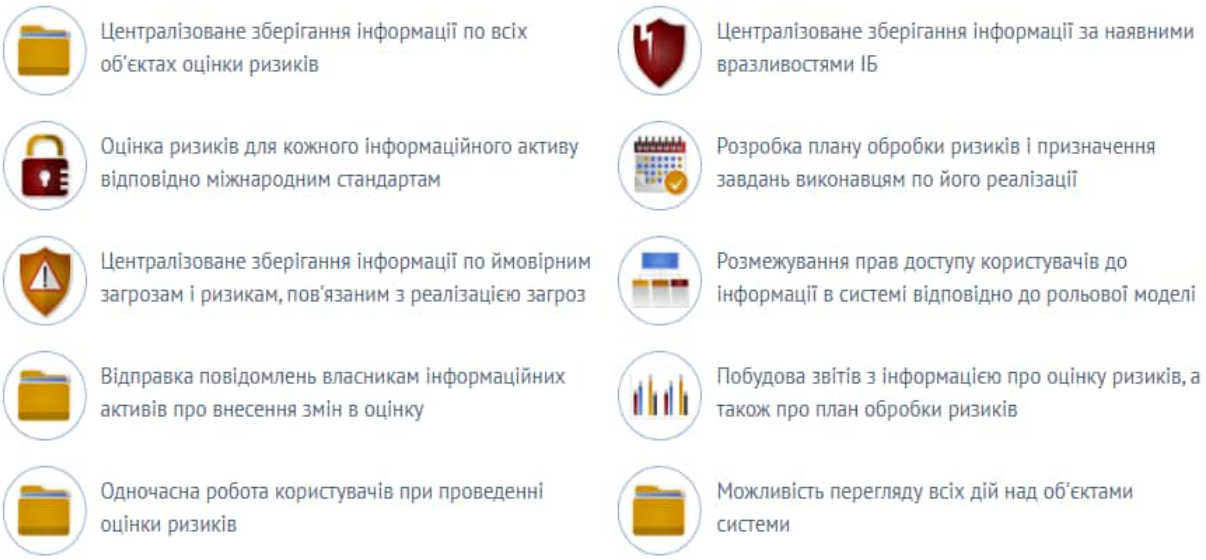

Рис. 5. Інструмент для оцінки та обробки ризиків інформаційних активів компанії

Як відбувається управління ризиками в системі?

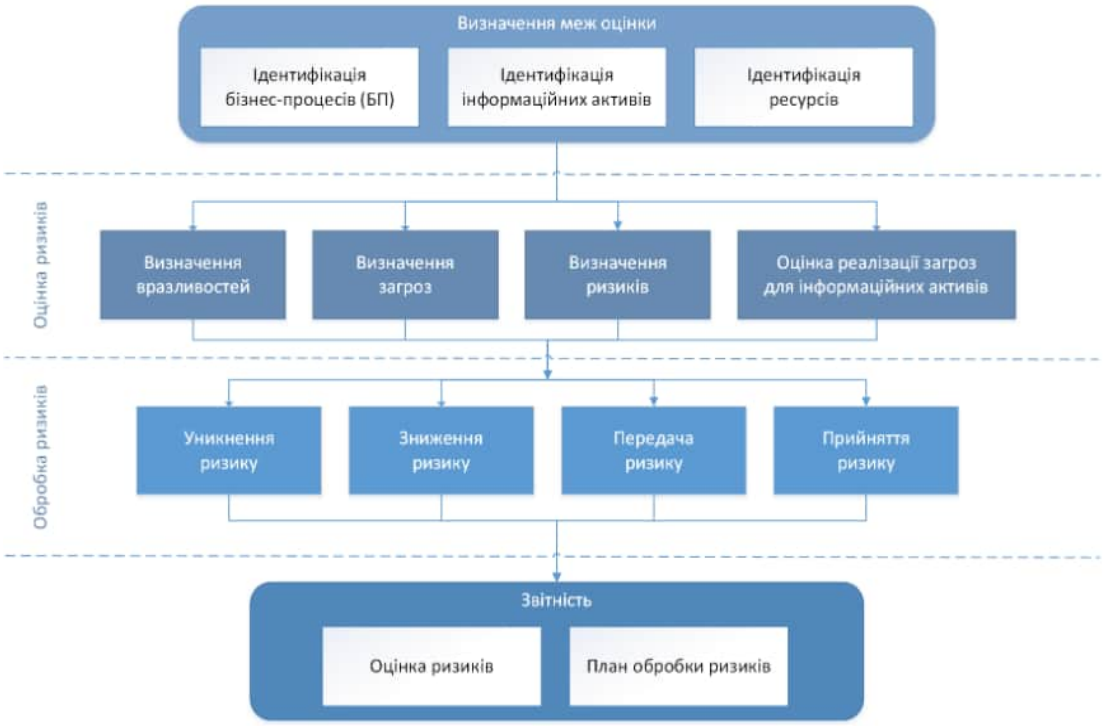

Рис. 6. Управління ризиками в системі

Можливості по інтеграції

В рамках проекту можлива інтеграція (організація взаємодії) GLPI з такими системами: AD/LDAP; поштова система.

За бажанням Замовника можливо інтегрувати дане рішення з управління ризиками на базі GLPI з IP-телефонією (на базі Asterisk, Cisco та інших).

Переваги

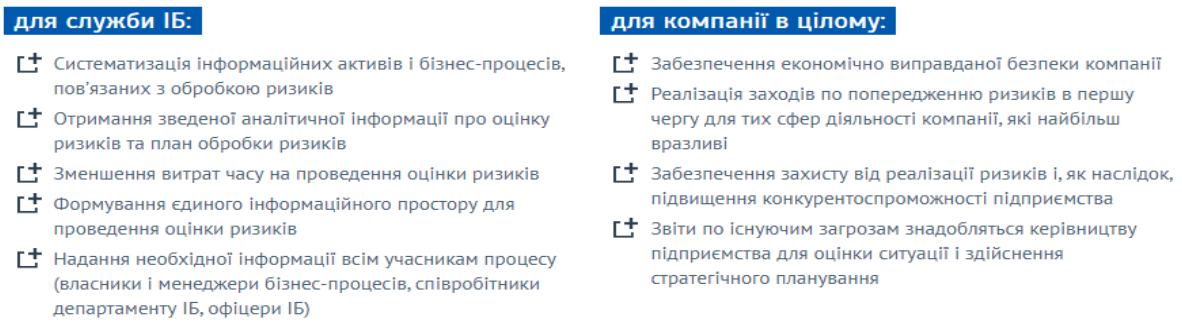

Підходи до управління ризиками можуть бути різними – залежно від вживаної методики аналізу та управління ризиками, які містять детальний опис інструкцій по реалізації кожного з перерахованих етапів управління ризиками, а також рекомендації щодо вибору оптимальної методики в залежності від специфіки організації.

Список літератури:

1. Васьків О. М., Шевчук Ю. І. IT-ризики як основне джерело бізнес-ризиків. *Polish journal of science*. 2019. № 20. С. 28-36.

2. Коротнев К. Методики управления рисками информационной безопасности и их оценки (часть 1). 2018. URL: https://safe-surf.ru/specialists/article/5193/587932/.

3. Коротнев К. Методики управления рисками информационной безопасности и их оценки (часть 2). 2018. URL: https://safe-surf.ru/specialists/article/5194/587935.

4. Кривда О. В. Ризики бізнес-процесів та способи зменшення їх негативних наслідків. *Економіка і суспільство.* 2016. Вип. № 2. С. 304-307.

5. Пастоев А. Методологии управления ИТ-рисками. 2006. URL: https://www.osp.ru/os/2006/08/3584582/.

6. Песоцкая Е. Ю. Необходимость управления рисками в области информационных технологий. *Современные проблемы науки и образования.* 2007. № 6-3. URL: http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=821.

7. Сингина А. А. Взгляд на управление рисками информационных систем. *Молодой ученый.* 2011. №6. Т.1. С. 101-105. URL: https://moluch.ru/archive/29/3284.

8. Сучасні підходи до оцінки ризиків інформаційних технологій. Управління ризиками IT. *Active Audit Agency*. 2010: веб-сайт. URL: https://ppt-online.org/172211.

9. ITRM – система автоматизації управління ризиками інформаційної безпеки: веб-сайт. URL: https://techexpert.ua/uk/solutions-it/itrm-systema-avtomatyzatsii-upravlinnya-ryzykamy-ib/

10. The Board and IT Risk: вебсайт. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Risk/gx-ccg-information-technology-risk-in-fs.pdf.

Ярема Олег Романович

к. е. н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ СЕКТОРОМ ЗАДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

У даному дослідженні висвітлено аспекти реформи, які повинні регулювати процес підвищення ефективності держпідприємств, проаналізовано три основні моделі корпоративного управління та виділено етапи корпоративної звітності.

Протягом тривалого часу після поновлення незалежності України жодний уряд не приділяв достатньої уваги держпідприємствам. Тому цей сектор української економіки майже не зазнав змін. Таким чином, низька ефективність державних підприємств є закономірним наслідком ігнорування проблем протягом останніх двадцяти чотирьох років і основною причиною необхідності реформи.

Як показує досвід інших країн, що підтверджується і результатами різноманітних досліджень, основною причиною низької операційної ефективності держпідприємств є слабка система корпоративного управління, яка не сприяє рентабельності і ставить суперечливі цілі, що призводить до неадекватності управління. Як і в багатьох інших країнах, зв’язки між держпідприємствами та урядом в Україні є вкрай міцними, а підпорядкування тим чи іншим міністерствам для багатьох держпідприємств є захистом від зовнішньої конкуренції. Хоча головною функцією міністерств має бути регулювання відповідних галузей, міністерства часто беруть активну участь в управлінні держпідприємствами. Це призводить до неминучого конфлікту інтересів

Великомасштабні проекти, спрямовані на реформування держпідприємств, не є чимось нечуваним у світовій практиці. Вони здійснювалися в низці країн Західної Європи протягом багатьох років.

Прихильники ліберального ринку стверджують, що держава повинна утримуватися від будь-якої комерційної діяльності. Тим не менш, є кілька причин, що виправдовують існування держпідприємств у ринкових економіках. Наприклад, однією з таких причин є

природна монополія – єдиний суб'єкт господарювання в певному сегменті ринку. Природні монополії утворюються, зокрема, в залізничній та енергетичній галузях. Крім того, деякі державні підприємства створюються з метою реалізації товарів та надання послуг, які мають життєво важливе значення для суспільства, але не надаються компаніями, що належать до приватного сектора економіки. Врешті-решт, держава, яка є найбільшим власником і розпорядником суспільних активів, здатна взяти на себе ризики інвестування у великі проекти, як-от будівництво нової інфраструктури і впровадження нових технологій, що не завжди є доцільними з комерційної точки зору і в яких приватні компанії самостійно не взяли б участь [6].

Деякі держпідприємства мають стратегічне значення для економіки будь-якої країни. Держпідприємства можуть бути ефективними, прибутковими та конкурентоспроможними на ринку, показуючи результати, що співвідносяться з результатами діяльності приватних підприємств або навіть перевищують їх. Можна навести багато прикладів успішних із комерційної точки зору державних компаній із різних країнах світу. В документах ОЕСР проаналізовано досвід багатьох країн, які вже реалізували або розпочали реформу в секторі держпідприємств. ОЕСР виділяє шість основних принципів, яких повинні дотримуватися державні органи: нормативно-правова база та система регулювання, що застосовуються до держпідприємств, повинні забезпечувати єдині ринкові умови («правила гри») як для державних, так і для приватних підприємств; держава повинна дотримуватися чіткої та послідовної політики власності, забезпечуючи прозоре, відповідальне, професійне й ефективне управління держпідприємствами; держава і державні підприємства повинні визнавати в рівній мірі права всіх акціонерів та забезпечувати їм рівність і вільний доступ до інформації про підприємство відповідно до Рекомендації ОЕСР; державна політика власності не повинна порушувати забезпечені правовими актами або договірними зобов'язаннями права інших сторін, пов'язаних з держпідприємствами; держпідприємства мають виконувати вимоги суворих стандартів прозорості та Рекомендації ОЕСР; правління держпідприємств повинні мати всі необхідні повноваження та бути компетентними для того, щоб виконувати функції стратегічного планування та контролю за управлінням компанією; вони повинні діяти сумлінно та брати відповідальність за свої дії [7].

Головним результатом реформи держпідприємств має стати підвищення їхньої ефективності. Ефективніша діяльність надає певні переваги власне підприємствам, державі та її громадянам. Підвищення ефективності держпідприємств дозволить: покращити якість послуг і продукції підприємств; знизити ціну продукції та послуг; поліпшити рентабельність підприємств і збільшити обсяг надходжень до держбюджету; покращити середовище господарювання та інвестиційний клімат, забезпечуючи рівні можливості для приватних і

державних підприємств, а також подаючи приклад належного корпоративного управління [1].

Успішне функціонування державної власності означає, що держава діє в якості активного власника суспільних активів. Через свої інститути держава встановлює операційні та фінансові цілі компаній, вимагаючи ефективного здійснення господарчої діяльності та отримання належних результатів. Однак держава не втручається безпосередньо у внутрішні справи компаній. Порядок здійснення права держави як акціонера або власника не може бути однаковим у різних країнах, оскільки відрізняються і системи державного управління та громадського контролю, і ступінь значущості сектора держпідприємств для економіки, і реалізовані останнім часом реформи. Тим не менш, можна виділити три основні моделі корпоративного управління: децентралізовану, подвійну і централізовану [5].

Рис. 1. Реформа ДП: результати

У децентралізованій (або галузевій) моделі підприємства управляються міністерствами, які визначають політику у відповідних галузях. Ця модель застосовується в багатьох країнах, де держпідприємства становили значну частину економіки до масштабної приватизації, що відбувалася у 1970-1990 роках. Перевагою моделі є можливість ефективніше здійснювати галузеву політику, наприклад коли розвиваються конкретні галузі промисловості або якщо підприємствами реалізуються стратегічні проекти. Однак найбільш істотним недоліком системи є недостатнє розмежування функцій міністерства в якості регулятора галузі і нормотворця з одного боку та представника акціонерів з іншого боку, що може призвести до конфлікту інтересів. Крім того, застосування децентралізованої моделі є складним із точки зору визначення меж відповідальності міністерства та правління підприємства, що зумовлене домінуючою позицією міністерства, яке відповідає за реалізацію стратегічних цілей і повсякденної діяльності підприємства в більшій мірі, ніж правління. Вищезазначені недоліки в поєднанні зі зниженою ефективністю цієї моделі управління стали причиною того, що багато країн вибрали більш централізовані системи протягом останніх тридцяти

років. У країнах, де управління підприємствами все ще здійснюється за децентралізованою моделлю, координаційна діяльність держави як акціонера починається зі створення спеціальних наглядових установ або призначення координуючої ролі одному з міністерств. Така система функціонує, наприклад, у Німеччині [4].

Більшість країн-членів ОЕСР використовують подвійну модель, згідно з якою права держави як акціонера здійснюються двома міністерствами [3]: галузевим міністерством та міністерством, що координує корпоративне управління. Ця модель дозволяє забезпечити реалізацію єдиної політики корпоративного управління і знижує ризик неналежного розмежування функцій, який є характерним для першої моделі. Така модель застосовується в Італії, Греції, Туреччині та Новій Зеландії. Деякі країни (наприклад, Франція та Австралія) обрали подвійну модель у якості проміжного кроку для переходу від галузевого до централізованого управління підприємствами.

Централізована модель вважається найбільш передовою: держпідприємства управляються однією організацією, наприклад спеціалізованою установою або одним із міністерств, пов'язаних із галузевою політикою (наприклад, Міністерством економіки). Ця модель забезпечує найбільшу ефективність корпоративного управління і чітке розмежування функцій управління шляхом застосування галузевої політики. У Данії, Норвегії, Швеції, Нідерландах і Польщі державні підприємства управляються централізовано; Великобританія, Фінляндія та Франція також переходять на цю модель [4].

Прозорість діяльності для державних підприємств є важливішою, ніж для приватних компаній. Одним з елементів звичайної практики для держпідприємств, прийнятої в багатьох країнах світу, є демонстрація відповідальності перед громадянами шляхом відкритого публікування інформації про свою діяльність.

На прикладі країн-членів ОЕСР можна виділити три етапи корпоративної звітності. По-перше, держпідприємства повинні чітко окреслювати цілі своєї діяльності. Як правило, такі цілі визначаються у правових актах, що регулюють політику власності держави, і державні підприємства повинні надавати Уряду чи відповідному міністерству стратегічні плани, які передбачають шляхи досягнення поставлених цілей [7].

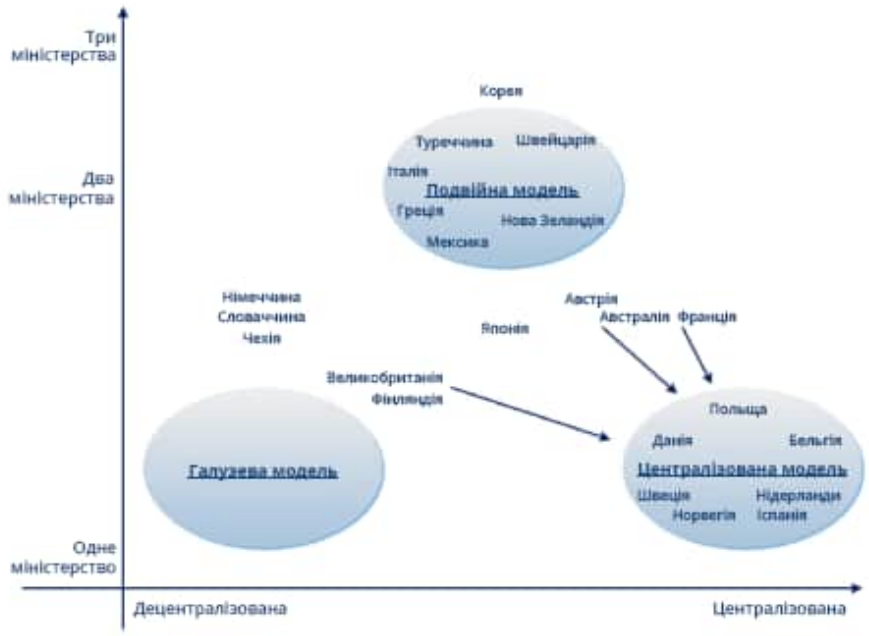

Рис. 2. Організація та еволюція функції власності

Джерело: Копоративне управління держаними підприємствами, дослідження країн-членів ОЕСР

Другий етап – представлення звітів держпідприємствами. Зазвичай в інших країнах держпідприємства повинні представляти свої звіти, виконуючи ті ж вимоги, що й публічні компанії, які торгуються на фондовій біржі. У більшості країн-членів ОЕСР держпідприємства публікують фінансові та операційні звіти двічі на рік, тоді як у Швеції, Туреччині та Новій Зеландії такі звіти публікуються щоквартально.

Третій етап корпоративної звітності – це підготовка зведених звітів по держпідприємствам. Зведені звіти готуються в Данії, Канаді, Фінляндії, Італії, Польщі, Нідерландах, Великобританії та інших країнах. Звіти подаються до парламенту чи уряду країни; звіти або їхні стислі версії публікуються. Швеція застосовує цю практику з 1999 р., Франція – з 2002 р. і Великобританія – з 2005 р. Метою підготовки таких звітів є регулярна оцінка результатів і контроль за діяльністю держпідприємств, а також прийняття відповідних рішень стосовно корпоративного управління або змін у стратегії. У звітах висвітлюються основні принципи управління, що застосовуються до держпідприємств, стан реалізації функцій власності з боку держави та динаміка розвитку державного сектора економіки. Крім того, вони містять фінансові дані, і для найбільших компаній застосовується індивідуальний аналіз [5].

Зазвичай одна й та сама система управління застосовується як до державних, так і до приватних підприємств [2]. Залежно від законодавства, що діє в конкретній країні, може бути утворена дворівнева система управління (наглядова рада складається із представників акціонерів, а правління – з керівників підприємства) або однорівнева система управління (до

складу правління входять тільки представники акціонерів). Кількість членів правління сильно відрізняється в різних країнах і коливається від щонайменше двох (наприклад, у Новій Зеландії та Швейцарії) до 15 (в Мексиці). Істотною відмінністю між правліннями державних і приватних підприємств є наявність у складі правління державних службовців. У більшості країн-членів ОЕСР (наприклад, Фінляндії, Швеції, Німеччині, Великобританії та Італії) до складу правління входять щонайбільше два представники державних органів, що мають права акціонерів. У деяких країнах кількість державних службовців у правлінні визначається пропорційно кількості акцій у власності держави (наприклад, в Австрії, Чехії та Словаччині), або ж для її визначення встановлюється певна пропорція. Наприклад, у Франції правління має складатися із представників державних органів на одну третину, а в Мексиці цей показник повинен становити щонайменше 50 %. У деяких країнах, наприклад у Данії, Норвегії та Нідерландах, представники державних установ не входять до складу правлінь; правління складаються виключно із професійних і незалежних членів.

Згідно з Рекомендацією ОЕСР, найбільш важливим чинником, що визначає ефективність роботи правлінь, є їхня автономність у плані прийняття рішень та ізольованість від політичного впливу. Все більше країн визнають, що корпоративні правління повинні складатися з якомога більшої кількості незалежних членів, а не із представників влади (міністерств). У деяких країнах до кількості незалежних членів правління висуваються певні вимоги: наприклад, у Франції число незалежних членів має становити одну третину від загальної кількості, в Греції незалежних членів має бути щонайменше два, а в Словаччині більшість правління має складатися з незалежних членів. В Австрії, Німеччині, Австралії та Новій Зеландії незалежні члени, які отримують платню за виконану роботу, складають більшість у правлінні [6].

Наглядові органи держпідприємств, як правило, несуть відповідальність за висунення кандидатур на посаду члена правління. Така відповідальність визначається моделлю, за якою здійснюються права власності. У децентралізованій моделі члени правління зазвичай призначаються відповідним міністерством; у централізованій моделі нагляд за підприємствами і призначення членів правління здійснюється установою або державним органом; у подвійній моделі право останнього голосу в питаннях призначення членів правління нерідко надається координуючим (негалузевим) міністерствам чи установам.

Однак лише в кількох країнах застосовується комплексний, прозорий і орієнтований на професіоналізм підхід до висування кандидатур на посаду членів правління. До таких країн належать Швеція, Нова Зеландія, Австралія та Фінляндія. В деяких країнах, наприклад Великобританії, Данії та Норвегії, були створені спеціальні комітети чи агентства із призначення кандидатів. Такі комітети чи агентства отримують консультації державних

установ під час відбору членів правління.

В цілому, все більше країн-членів ОЕСР впроваджують таку практику корпоративного управління. Централізована модель корпоративного управління вибирається найчастіше. Встановлення чітких критеріїв відбору кандидатур і залучення незалежних членів дозволяє покращити процес формування правлінь і зробити його прозорішим. Прозорість забезпечується шляхом опублікування цілей діяльності держпідприємств і досягнутих результатів. Незважаючи на економічні, політичні, соціальні та культурні відмінності між різними державами, все більше країн визнають користь рекомендацій ОЕСР. На основі досвіду таких країн можна зробити висновок, що послідовна державна політика щодо держпідприємств, яка базується на рекомендаціях ОЕСР, забезпеченні конкурентних ринкових умов, професійному корпоративному управлінні та нагляді, дозволяє досягти ефективнішого використання ресурсів як на рівні підприємства, так і на національному рівні. Це у свою чергу зумовлює покращення результатів діяльності держпідприємств і позитивно впливає на національну економіку.

Список літератури

1. Жадан, І. Державний сектор економіки України - об'єктивна обумовленість і проблеми розвитку / І. Жадан // Україна-НАТО. - 2007. - № 6. - С. 44-59.

2. Концепції державного регулювання економіки -http://ua.textreferat.com/referat-4684-3.html.

3. Трифонов С. Формування стратегії співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 6. — С 137—143.

4. OECD Comparative Report on Corporate Governance of State-owned Enterprises.

5. PwC, 2013, "Government and the 16th Annual Global CEO Survey – A new contract between business and the state". See http://www.pwc.com/.

6. State-Owned Enterprises: Trade Effects and Policy Implications", OECD Trade Policy Papers, No.147, OECD Publishing.

7. The Size and Sectoral Distribution of SOEs in OECD and Partner Countries, 2014, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264215610-en.

Ситник Володимир Юрійович
ст. викладач кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСАХ

У процесі розвитку інформаційного суспільства відбувається формування економічної системи інформаційного типу – цифрової економіки, характерною особливістю якої є активне використання інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) та мережі Інтернет.

У сьогоденні прослідковуються результати четвертої промислової революції (“Індустрія 4.0”). Це сучасна епоха інновацій, коли передові технології (хмарні технології, розвиток засобів збирання й аналізу Big Data, краудсорсинг, біотехнології, безпілотні автомобілі, 3D-друк, криптовалюти Bitcoin і технології Blockchain, штучний інтелект та ін.) радикально змінюють цілі галузі економіки й суспільство в цілому. Уже виникає абсолютно новий тип промислового виробництва, яке започатковується на великих даних та їхньому аналізі, повній автоматизації виробництва, технологіях доповненої реальності, Інтернеті речей. Нові технології докорінно змінюють бізнес-процеси і управлінські моделі, а сучасні інформаційні екосистеми є основою появи і зростання нових глобальних ринків, основною характеристикою яких стає перехід від лінійних технологічних ланцюжків до багатосторонніх партнерств на основі нових принципів міжнародного розподілу праці і мережевої економіки. Використання цих технологій відкриває нові можливості для економічного процвітання, соціальної інтеграції та екологічної стійкості і, відповідно, мобілізує людський капітал [1].

Використання інформаційно-комунікаційних технології (ІКТ) у контролі фінансових потоків набирає все більше популярності у всьому світі. Прагнення до використання сучасних підходів для відкритого контролю фінансів, підживлюване швидким розвитком ІКТ, привело до виникнення нових цікавих рішень. Сьогодні ІКТ можна активно використати для сприяння забезпеченню чесності і непідкупності у сфері надання державних послуг, в зміцненні системи публічної звітності, у сфері державних закупівель і управління державними фінансами.

Важливою умовою ефективного використання ІКТ у контролі фінансів є створення інформаційного середовища з використанням можливостей мережі Інтернет, зокрема, підвищення комп'ютерної грамотності населення, безпеки ІКТ інфраструктури, забезпечення безкоштовним високошвидкісним інтернетом населення [2].

Україна не стоїть осторонь від сучасних цифрових тенденцій. У прийнятій «Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки» поряд з іншими завданнями визначається, що забезпечення ефективного виконання бюджету потребує застосування інформаційних технологій в управлінні державними фінансами.

Здебільшого відчутним є вплив інформаційних технологій у всіх сферах життя, в тому числі у фінансовій сфері. На даний час однією з радикальних інновацій є технологія блокчейн.

Блокчейн – це технологія, що передбачає формування розподіленої децентралізованої мережі збереження даних (транзакцій), елементами якої є записи-блоки визначеного розміру, кожен з яких містить посилання до попереднього та об'єднується в ланцюг блоків відповідно до ідентифікатора який розраховується за спеціальним математичним алгоритмом. Крім того, потужні криптографічні алгоритми забезпечують її захист. Така властивість, як розподіленість полягає в можливості збереження копій даних на значній кількості комп'ютерів, які розміщені по всьому світу, що, у свою чергу, ускладнює процес несанкціонованого доступу та зміни даних. Технологію блокчейн пов'язують з криптовалютою біткоїн, адже остання будується на першій. Цю технологію також інколи ідентифікують як цифровий реєстр транзакцій, угод, контрактів. На сьогодні вже сформувались такі напрями використання технології блокчейн, які мають значний потенціал:

1) криптовалюти і системи платежів;

2) зміна активів фінансового ринку (цінні папери, іпотека, право власності, смарт-контракти та ін.;

3) прикладна сфера (цифровізація державних фінансів і державного управління, суспільно-економічна сфера).

Технологія «блокчейн» активно застосовується для удосконалення системи державних закупівель та ведення державних реєстрів, управління державними інвестиціями та активами.

Також особливий інтерес викликає досвід застосування інформаційних технологій у боротьбі з корупцією в Південній Кореї – програма "OPEN", запущена ще у далекому 1999 році. Програма дозволила громадянам через інтернет контролювати процес розгляду своїх звернень держслужбовцями. як тільки громадянин подає заяву, наприклад, про отримання дозволу на будівництво, співробітники відповідного відділу розміщують інформацію про цю заяву на сайті "OPEN". через інтернет громадяни можуть дізнаватися в режимі реального часу, чи зареєстрована належним чином їх заява, хто конкретно займається цим питанням, коли можна чекати дозволу, а якщо прохання не задоволене, то з яких причин [3, с. 293].

Як показує досвід зарубіжних країн, використання сучасних інформаційних технологій у контролі фінансів дає можливість створення прозорої і відкритої системи ухвалення управлінських рішень з високою антикорупційною стійкістю,. а також сприяє спрощенню правил та процедур. Використання ІКТ усуває посередників, знеособлює та стандартизує процес надання послуг. Використання ІКТ забезпечує збільшення доступу до інформації і розширення прав та можливостей громадян. Опублікування урядової інформації створює підзвітність шляхом надання доступу до неї громадянам. Крім того, ефективне впровадження ІКТ в процес державного управління збільшить рівень якості надання послуг та сприятиме розвитку телекомунікаційної інфраструктури, комп'ютерної грамотності та культури управління суспільством, що багато в чому виключає корупцію.

Отже, в Україні необхідно створити ефективну нормативно-правову базу для застосування інформаційно-комунікаційних інструментів участі громадськості в реалізації фінансової політики. Як свідчить зарубіжний досвід, такий інструментарій є достатньо простий для розробки, запровадження та використання і може бути ефективним для попередження та подолання корупційних проявів у публічній та фінансовій сфері.

Список літератури:

1. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf

2. Корупція в україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії : монографія / і.в. Басанцов, о.о. зубарева. – суми: сумський державний університет, 2016. – 113 с

3. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / а.М. Михненко, о.в. руснак, а.М. Мудров та ін.; за ред. а.М. Михненка. – 4-те вид., переробл. й доповн. – К.: днну «акад. фін. управління», 2013. – 666 с.

4. Інноваційна технологія блокчейн у системі управління державними фінансами: д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів та банківської справи, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Черкаси 2018 р.

Старух Анна Ігорівна

к. е. н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКСПЕРТНІ СИСТЕМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Провідною тенденцією розвитку інформаційних технологій в останній час є їх перехід від систем, що оперують даними, до систем, що обробляють знання. Експертні системи – це

швидко прогресуючий напрямок в області штучного інтелекту, що дає можливість їх застосування до розв'язання задач з різних областей людської діяльності

В умовах існуючої економічної нестабільності розробка і створення комп'ютерної експертної системи для реалізації процесів бізнес-планування на основі використання сучасних інформаційних технологій допоможе ефективно провести маркетингове дослідження для виробництва продукції / послуг, скласти фінансовий план проекту та забезпечити управління та оцінку ризиками. Така система буде ефективним інструментарієм для підтримки прийняття рішень господарюючого суб'єкта при виборі конкретного бізнес-проекту, який відповідає заданим цілям [3, с. 96].

Для формалізації знань в комп'ютерних експертних системах можна використовувати певні правила, які встановлюють відносини між даними і фактами з метою отримання логічних висновків («результатів міркувань»), подібних до тих, які використовує людина при вирішенні аналогічних завдань.

Слід зазначити, що головною перевагою комп'ютерних експертних систем, призначених для реалізації інформаційного забезпечення і підтримки прийняття управлінських рішень, є можливість в процесі їх експлуатації здійснювати навчання і накопичення знань в системі, тобто здійснювати накопичення формалізованої інформації, яку використовують в наступних процесах логічного висновку.

У загальному експертна система, яку використовують у бізнесі, складається з бази даних (даних в різних форматах, структурованих відповідно до архітектури системи), бази знань (частини системи, в якій містяться факти і знання з відповідної предметної області, структуровані і формалізовані різними засобами), підсистеми виводу рішень (програмна реалізація механізму формування результатів рішення підзадач і конкретного завдання в цілому, на основі алгоритмів, пов'язаних з базою даних, що включає вихідні дані, і базою знань), підсистеми придбання знань, підсистеми виведення рішень (вирішувача задач), підсистеми пояснень рішень, підсистеми навчання і інтелектуального призначеного для користувача інтерфейсу [2, с. 65].

На рисунку 13 представлена структура комп'ютерної експертної системи для бізнес-планування, що містить основні описані підсистеми.

При цьому така комп'ютерна експертна система є інтелектуальною системою для реалізації процесів інформаційного забезпечення та підтримки прийняття управлінських рішень при бізнес-плануванні, призначеної для експлуатації господарюючими суб'єктами в різних галузях економіки.

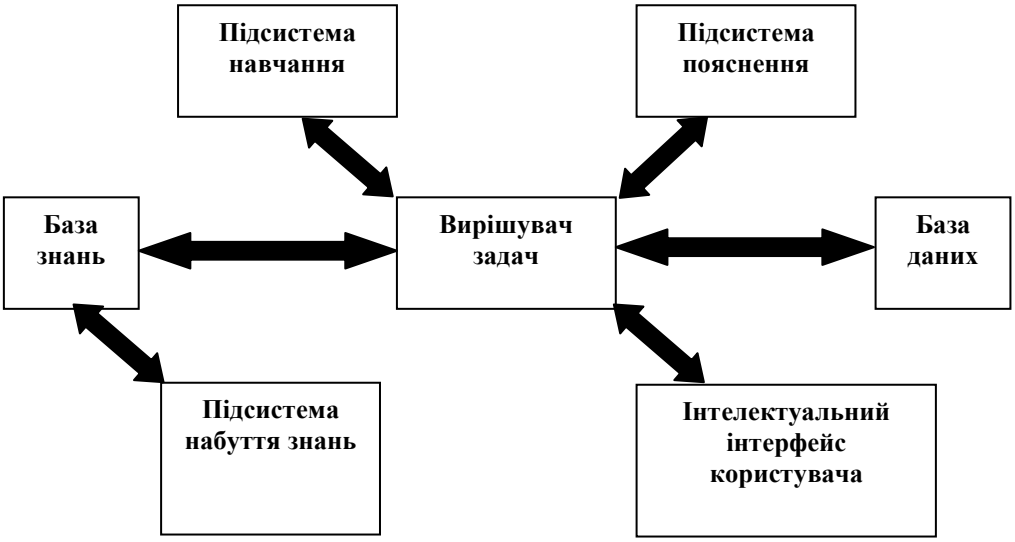

Рис. 1. Структура комп'ютерної експертної системи для бізнес-планування

Джерело: розроблено автором

Відзначимо, що основні технології в області інтелектуальних інформаційних систем засновані на методах розробки і створення комп'ютерних експертних систем.

Під експертною системою прийняття рішення на підприємстві ми розуміємо складні програмні комплекси, які оперують знаннями з метою отримання задовільного та ефективного вирішення у вузькій предметній області – в галузі управління та планування виробництва.

Пов'язуючи комп'ютери з багатством людського досвіду, експертні системи підвищують цінність знань експертів, роблять їх широковживаними. Одна з головних задач розробки експертних систем в області підвищення ефективності роботи підприємства – вдосконалення управління підприємством. У зв'язку із поставленим завданням пропонується в БЗ включити наступні два розділи:

–банк моделей і методів, що включають перелік заходів щодо вдосконалення управління підприємством;

–розпорядник знаннями, або інтерпретатор, який на базі закладеної в нього логіки висновків інтерпретує дані з робочої пам'яті БД.

Таким чином, при розробці експертної системи найбільш складною є проблема створення БЗ.

Експертні системи з успіхом застосовуються в тих галузях, де крім застосування стандартних алгоритмічних методів, що базуються на точних обчисленнях, є потреба в знаннях та досвіді конкретних експертів-аналітиків, а прийняття рішень формується в умовах неповноти даних та залежить скоріше від якісних, ніж від кількісних оцінок [1, с. 307].

До таких предметних областей належить насамперед область аналізу фінансової діяльності, де ефективність рішень, що приймаються залежить від співставлення множини

різних факторів, обліку складних причинно-наслідкових зв'язків, застосування нетривіальних логічних міркувань тощо.

Так, багато фірм, що працюють на Нью-йоркській фондовій біржі використовують експертні системи для розв'язку задач в багатьох галузях, зокрема:

– торги на фондовій біржі;
– кредитний аналіз;
– управління ризиками;
– побудова портфелів кредитів та інвестицій;
– оцінювання рейтингів банків;
– автоматизація аудита;
– прогнозування змін на фінансовому ринку.

Використання таких експертних систем суб'єктами господарювання дозволить їм мати ефективний інструментарій формування бізнес-планів для реалізації різних виробничих і комерційних проектів із врахуванням бізнес-ризиків.

Список літератури:

1. Коротнев К. Методики управления рисками информационной безопасности и их оценки (часть 2). 2018. URL: https://safe-surf.ru/specialists/article/5194/587935.
2. Крисевич В. С. Экспертные системы для персональних компьютеров: методы, средства, реализации: Справ. Пособие. Минск. 1990. 190 с.
3. Шориков А. Ф. Экспертная система инвестиционного проектирования. Прикладная информатика. 2013. № 5 (47). С. 96–104.

ПІДСЕКЦІЯ БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Карпінський Борис Андрійович
д. е. н., професор кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом,
факультет управління фінансами та бізнесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ НА ЗАСАДАХ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДОКТРИНИ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ

Порівняльний аналіз доводить, що сучасні концепції і механізми щодо активізації різнорівневих напрямків господарювання у процесі реформування економічної системи та відповідно елементів її фінансової безпеки, оцінювання цього трансформування та його вплив на стан збалансованості фінансової системи як України, так і її адміністративно-територіальних одиниць, є дещо схематичними, неоднозначними, а тому потребують системних досліджень. Виходячи із означеного та маючи на меті виділення основ стратегіології розвитку поведінкових фінансів на принципових засадах державотворчого патріотизму нації як сучасного управлінського засобу нарощування бюджетних надходжень синтезовано відповідний апарат, зокрема:

Стратегіологія (strategiology) – сучасна наукова галузь знань про принципові наукові закономірності та засади стратегії дії і управління соціально-економічним розвитком об’єкта з орієнтованістю на системну обмеженість вибору чинників або учасників у реалізації визначених пріоритетів в умовах накладання багатофакторності динамічно-змінних процесів, яка включає в себе окремі науки (наукові погляди, наукові школи).

Стратегіологія розвитку – це науковий напрям знань із загальної стратегіології щодо визначальних принципів, закономірностей законів розвитку суспільства та природи, виходячи із сучасних умов обмеженості ресурсів та спрямованості на забезпечення загальноприйнятих стандартів європейськості, здоров’я та довголіття нації.

Стратегіологія розвитку поведінкових фінансів – це специфічний напрям знань у системі фінансової науки, який функціонально-архітектурно окреслюється та конкретизується поведінковими фінансами, із властивими їм закономірностями й значенням спонукальних мотивів і психологічних (ірраціональних) факторів під час вибору індивідами моделі фінансової поведінки і прийнятті ними інвестиційних рішень та наслідків цього вибору на фінансові ринки, з агрегуванням у розвитку за врахування потреб, можливостей і поведінки як населення загалом (чи його окремих груп), так і господарюючих суб’єктів.

Стратегіологічно, спрямованість на забезпечення європейськості й відповідних стандартів, зростаюча потреба в підвищенні благополуччя населення та загрозливе

накопичення боргових зобов'язань держави (перевищує 70 млрд. дол США) ставить перед українськими дослідниками пріоритетні завдання щодо пошуку ефективних підходів наповнюваності державної казни. В цьому контексті, перспективним варіантом у системі стратегіології розвитку поведінкових фінансів стає їх формування й активізація на засадах реалізації управлінської доктрини державотворчого патріотизму нації [1-7].

Так, за сформованою автором ідеологічною парадигмою щодо *державотворчого патріотизму нації* – це все, що народ загалом та кожен громадянин зокрема роблять в інтересах творення незалежної, суверенної, цивілізованої держави. Загалом, державотворчий патріотизм нації можливо оцінювати на основі використання двох підходів: *якісного* та *кількісного*. *Якісний підхід* знайшов широке поширення через зрозумілість й обґрунтовану простоту свого відображення (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегіологічні особливості формування й прояву базової якісної (індикаторної) характеристики державотворчого патріотизму нації як потенційного елемента поведінкових фінансів

Індикаторна характеристика та її сутнісне наповнення	**Оцінювальні параметри (прояв, забезпечення)**
Українська мова як безпосередній індикатор суверенності, дієвості й міцності переконань громадян у системі формування єдиної нації та сучасного державотворення	Мова (літературна, професійна, діалекти, суржик, багатство слів, образність, мелодійність, поєднання з іншими мовами, місце в світі, поезія, проза, словники, наукові відділи та освітні кафедри)
Відображення українського вільнодумства і національного патріотизму у народній пісенній творчості	Пісні (народність, виконавці, аранжування, відчуття рідного – душа, дитинство – хата, поле, чужина – «Повій вітре на Вкраїну…», село на декілька частин (кутків) і характерні співи, освітні кафедри)
Танцювальний фольклор як чинник української традиційно-побутової культури та збереження генетичної національної спорідненості	Танці (гопак, тропак, стиль, виконавці, хореографи, ансамблі, освітні кафедри)
Формування підвалин українського звукового світосприйняття та національної єдності через музичні твори	Музика (автори пісень, композитори, гурти, колективи, виконавці, кафедри)
Особливості прояву мелодійності й національної згуртованості в українських музичних інструментах	Музичні інструменти (бандура, кобза, трембіта, домбра, литавра, дримба; майстри інструментів; матеріал – дерево, метал, покриття; фабричні інструменти; кафедри навчальних закладів та їх роль)
Оспівування національної душевності, єдності та патріотизму в українських народних казках	Казки (казкові герої, міфологія, виховне спрямування)
Віночки в системі ідентифікації національного патріотизму та державотворення	Віночки (традиції, місцевість, відчуття свого)
Прояв національної мистецької духовності та української ідентичності у художньому ткацтві	Ткацтво (килими, рядна, доріжки, пов'язки, специфіка)
Одяг як характерний елемент відображення національного патріотизму в системі державотворчих процесів	Одяг (штани, каптани, головні убори, костюми, нічні сорочки, пояси, взуття, кафедри)
Формування і прояв духовної культури народу та державотворчого патріотизму нації через національну вишивку	Вишивка (традиційна, місцева, сучасні погляди, захисти дисертацій, кафедри)
Різьблення як фактор відтворення й збереження національної самобутності та прикладної майстерності української нації	Різьблення (тарелі, звірі, люди, інструменти, дитячі іграшки)
Споконвічні традиції в системі національного державотворення та кристалізації патріотизму	Традиції (весільні, ритуальні, обрядові, святкові)
Проживання як основа національного патріотизму та можливостей зародження державотворення	Проживання (урбанізація, плани міст, давнина, інфраструктура, наукові відділи та освітні кафедри)

Продовження таблиці 1

Етнотрадиції в системі відображення національного патріотизму та становлення ідеології державотворення	Етнотрадиції (гончарство, покриття, свистульки, шаблі, булави, тарелі, вази, дитячі іграшки, полотно, освітні кафедри)
Харчування як ідентифікаційна характеристика способу життя патріотично налаштованої нації та її прагнення до державотворення	Харчування (борщ, сало, свинина, жирність; мак, петрушка, кріп, цибуля, часник, гарбуз, картопля, буряк, морква; оповідки, гумор; святковий та повсякденний столи – минуле, нині; кишка, салтисони, холодець, ковбаса, куліш, мамалига, мачанка, деруни; наливки; випічка – хліб, струдель; освітні кафедри)
Релігія в системі ідеологічної кристалізації національного державотворення та відображення національного патріотизму	Релігія (язичництво, християнство, особливості вірування, капеланство – минуле й сьогодення; поєднання релігійних обрядів – зелені свята, щедрівки, колядки, місцеві відмінності; нетрадиційні напрями – чаклунство, відьми, мольфари;теологічні заклади та студії)
Становлення й розвиток національної архітектурної та інфраструктурної культури як візуального фактора патріотизму	Будівництво (архітектура великих споруд – церкви, собори; хати, печі; клумби – мальви, лілії, соняшники, півонія, троянди, айстри, тюльпани, хризантеми, рута-м'ята, барвінок; дерева – бузок; верба, тополя, липа, дуб, граб, береза, ліщина, осика, вільха, ялина; традиційні садові зелені насадження – калина, горіх, яблуня, вишня, черешня, слива, груша, смородина, аґрус, шипшина, виноград; зодчі, наукові відділи та освітні кафедри)
Спілкування як комунікативний засіб формування системи національного державотворення та відображення національного патріотизму	Спілкування (прагнення знайти порозуміння, компромісність)
Ментальна ідентифікація українства і її роль у кристалізації національного державотворення та відображення патріотичного духу	Менталітет (господарність, хазяйновитість, щирість, гідність, вимогливість, сором'язливість, скромність, простота, доброта, наївність, відвертість, добродушність, намагання дещо прикрасити стан речей, анархічність – вільнодумство, одна посада – два гетьмани, хитрість, моя хата з краю, мирність, заздрість)
Мистецтво як духовний важіль у кристалізації чуттєвості національного патріотизму та його орієнтованість на державотворення	Художнє (кераміка, мозаїка, скульптура, картини, наукові відділи та освітні кафедри)
Інтелектуальна власність та її захист як фактор інтелектуальної здатності нації до закріплення власних інноваційно-технологічних цінностей і належного забезпечення виробничої конкурентоспроможності у системі кристалізації національного патріотизму та державотворення в глобалізованому середовищі.	Патенти (обмеженість подання, утікання за межі, фінансування – не вистачає на підтримування, рейтинг й позиції в захисті інтелектуальної власності).

Джерело: запропоновано автором.

Водночас, *кількісний підхід раніше не розглядався*, оскільки не було запропоновано обґрунтованих критеріїв такого оцінювання, зокрема, в контексті врахування при цьому поведінкової культури, яка стає синтезуючою основою формування комплексної ідеології поведінкових фінансів.

Визначено, що ***податки є кількісним вимірником фактичного державотворчого патріотизму нації щодо конкретизації реальної участі платників податків у забезпеченні фінансової домінанти життєзабезпечення й розвитку держави*** [2-4]. Підкреслимо, що термін кристалізації державотворчого патріотизму нації у формі

ідентифікаційних характеристик (якісна домінанта) може тривати століття, а то й тисячоліття. Водночас, його безпосередня реалізація вже у формі прояву фінансової (податкової) домінанти настає в конкретному році, тобто термін віддачі триває визначений (бюджетний) рік. У даному випадку управлінська доктрина передбачає загальну концепцію того, яким чином через управлінські засоби будуть досягатися цілі розвитку як потреб, та і поведінкових інтересів, виходячи з врахування й обмеженості в ресурсних залученнях (рис. 1).

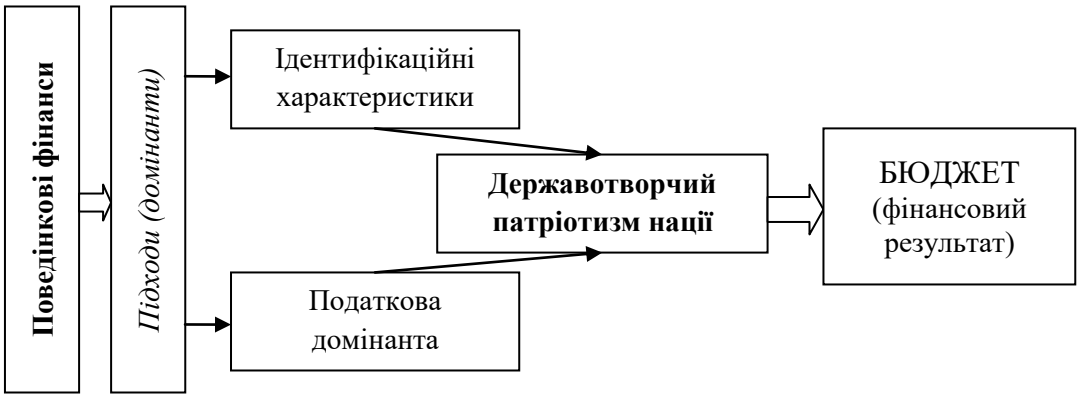

Рис. 1. Стратегіологія розвитку поведінкових фінансів на засадах управлінської доктрини взаємодії якісної і кількісної домінант державотворчого патріотизму нації зі спрямованістю на формування бюджету

Джерело: власна розробка.

Практика показує, що на прояв і результативність податкової культури в системі реалізації управлінської доктрини державотворчого патріотизму нації має відчутний вплив тінізація економіки, яка розмиває конституційну спрямованість поведінкових інтересів платників податків, звужуючи можливості наповнення бюджету. Означене створює реальну загрозу й національній безпеці держави, оскільки вже при тінізації економіки в 30% від ВВП, економіка стає некерованою. Наведене, на думку автора, відчутно впливає на результативність поведінкових фінансів, насамперед через поведінкову обмеженість матеріальної участі громадян в процесах державотворення та можливості дієвого підвищення рівня державотворчого патріотизму нації на засадах задіювання фінансово-податкового механізму. Окрім того, це призводить до виділення й формування більше диктаторських управлінських підходів через примус та розгортання корупційних проявів (проявляється ефект державної розбалансованості, багатовекторного управління та нестійкості) порівняно з ознаками демократичних інституцій – ефект демократії (рис. 2).

З наведеної на рис. 2 взаємозалежності слідує, що з позиції поведінкових фінансах корупція ще сильніше впливає на результативність управлінської доктрини та її фінансово-податкового механізму за державотворчого патріотизму нації порівняно навіть з тіньовою

економікою (розбіжність досягає 20%). Виходячи з останнього, у стратегіології розвитку поведінкових фінансів можливо сформулювати відповідну лему.

Лема. *Боротьба з корупцією має ще вищий пріоритет навіть порівняно з тіньовою економікою, оскільки корупція роз'їдає, насамперед, духовні устої суспільства, а з цим і його прагнення до державності.*

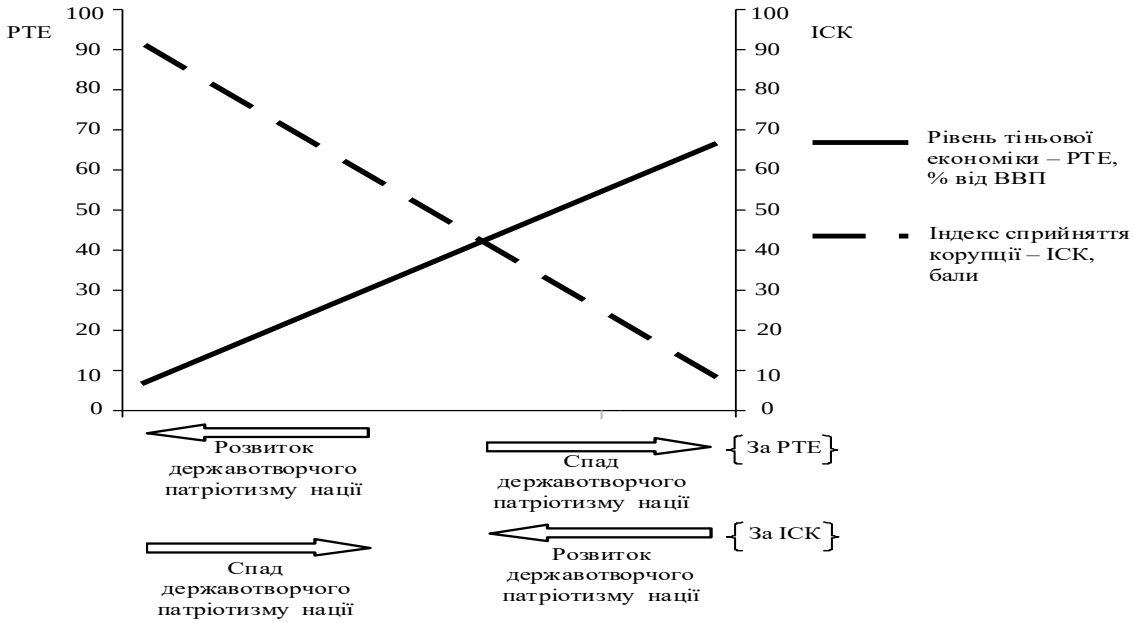

Рис. 2. Узагальнена взаємозалежність рівня тіньової економіки та індексу сприйняття корупції в контексті стратегіології розвитку поведінкових фінансів

Джерело: власна розробка.

Підсумовуючи наведене зазначимо, що в Україні наявна ситуація з результативністю поведінкових фінансів формувалась та проявлялась протягом навіть не десятиліть, а декількох останніх століть, що об'єктивно призвело до накопичення загрозливих сучасних проявів та деформацій (негативна синергічність) без чіткого розуміння стратегіологічної важливості взаємодії домінант (якісної та кількісної) у державотворчому патріотизмі нації. Останнє концентровано відбивається на бюджеті, інвестиційних можливостях, індексі сприйняття корупції та зайнятим Україною місцем за ним у світовому просторі.

Список літератури:

1. Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння [монографія] / Б. А. Карпінський. – Львів : Логос, 2005. – 496 с. (Серія «Фінансові стратегії»).

2. Карпінський Б. А. Концепція формування та розвитку державотворчого патріотизму нації з позиції податкової домінанти / Б. А. Карпінський. – Львів : ЛДФА, 2014. – 12 с.

3. Карпінський Б. А. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір «Державотворчий патріотизм нації: оцінювання зі сторони податкової домінанти» / Б. А. Карпінський // Державна служба інтелектуальної власності України. – № 68642. – 15.11.2016.

4. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта інвестиційного зростання [монографія] / Б. А. Карпінський. – Львів : Колір ПРО, 2018. – 480 с. (Серія «Держава і стратегіологія»).

5. Hirshleifer D. A. Behavioral Finance / D. A. Hirshleifer // Merage School of Business. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ssrn.com/abstract=2480892.

6. Karpinski B. Formation and development of tax control in Ukraine: resources aspect / B. Karpinski, N. Zalutska // Rynek kapitalowy a koniunktura gospodarcza 2010: perspektywa makroekonomiczna [monografie] / Pod redakcja Andrzeja T. Szablewskiego, Marka Martina. – Poland, Lodz : Politechnika Lodzka, 2011. – S. 107-130.

7. Karpinsky B.A. Economic Growth at sustainable development of economy [The monografy] / B.A. Karpinsky, S.M. Bozshko. – Lviv : Prostir-M, 2006. – 376 p. (Series «Economy of Territory»).

Бобко Лариса Олександрівна

к. пед. н., доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Формування ефективної системи державного управління є одним із провідних факторів конкурентоспроможності держави та передумовою європейської інтеграції. Як свідчить вітчизняний та зарубіжний досвід, реформування державного управління має бути органічно поєднаним з процесами суспільних перетворень, що спрямовані на прогресивний розвиток суспільства. Успіхи провідних європейських країн у проведенні адміністративних реформ значною мірою обумовлені чітким розумінням сутності реформ не як самодостатнього процесу, а як ефективної діяльності зі створення дієвої адміністративної системи, спроможної здійснити весь комплекс необхідних суспільних перетворень для досягнення стратегічної мети – вступу до ЄС.

На сучасному етапі розвитку української держави система державного управління зазнає постійних трансформацій, особливо структурних та кадрових. Зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1102-р затверджена нова редакція Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року та план заходів з її реалізації на 2019-2021 роки, схвалених розпоряджень Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474. Метою цієї Стратегії є вдосконалення системи державного управління і відповідно підвищення рівня конкурентоспроможності країни. Результатом реалізації Стратегії повинна стати більш ефективна та підзвітна

громадянам система державного управління, яка працює в інтересах суспільства, забезпечує сталий розвиток країни та надає якісні послуги [1].

Показником ефективності системи державного управління є позиція України у відповідних міжнародних рейтингах. Так, відповідно до Індексу глобальної конкурентоспроможності (за 2019 рік), Україна посіла 85-е місце у Глобальному рейтингу конкурентоспроможності країн, складеному фахівцями Всесвітнього економічного форуму (WEF). Всього у рейтингу аналізується стан у 141 країні; **показники свідчать, що ситуація для нашої держави є гірша, ніж у 2018 році, коли Україна була 83-ю серед 140 країн.** Так, середнє значення індексу конкурентоспроможності 141 країни світу становить 61 пункт, Україна з 57-ма балами розташувалася між Шрі-Ланкою і Молдовою. Найбільше балів Україна отримала за такими пунктами, як інституції - 104-те місце (було 110-те), навички - 44-те місце (було 45-те), інфраструктура - 57-ме місце (як і попереднього року), обсяг ринку - 47-ме місце (як і раніше), ринок товарів - 57-ме місце (було 73-тє) та динаміка бізнесу - 85-те місце (було 86-те). Пунктами, які понижують рейтинг України, є макроекономічна стабільність - 133-тє місце (було 131-ше), рівень охорони здоров'я - 101-ше місце (було 94-те), фінансова система - 136-те місце (було 117-те) і здатність до інновацій - 60-те (було 58-ме) [4].

Покращення позицій свідчитиме про успішність реалізації цієї Стратегії, адже бажаною метою для України за цим показником у рейтингу WEF є входження до першої півсотні рейтингу.

Європейські стандарти належного адміністрування сформульовані в документі SIGMA “Принципи державного управління”, який містить систему принципів і критеріїв оцінки державного управління (далі – Принципи державного управління) [2]. Структура цієї Стратегії відповідає Принципам державного управління, розробленим SIGMA у тісній співпраці з Європейською Комісією, та визначає основні вимоги до системи органів державного управління. Принципи державного управління сформульовані на основі міжнародних стандартів і вимог, а також належних практик держав – членів ЄС та/або держав Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Принципи державного управління визнані деякими державами як перелік стандартів та система принципів і критеріїв для проведення оцінки реформ державного управління.

Стратегія з урахуванням Принципів державного управління визначає такі напрями реформування:

- формування і координація державної політики (стратегічне планування державної політики, якість нормативно-правової бази та державної політики в цілому, включаючи

вимоги щодо формування державної політики на основі ґрунтовного аналізу та участь громадськості);

- модернізація державної служби та управління людськими ресурсами;
- забезпечення підзвітності органів державного управління (прозорість роботи, вільний доступ до публічної інформації, організація системи органів державного управління з чітким визначенням підзвітності, можливість судового перегляду рішень);
- надання адміністративних послуг (стандарти надання та гарантії щодо адміністративних процедур, якість адміністративних послуг, електронне урядування);
- управління державними фінансами (адміністрування податків, підготовка та виконання державного бюджету, система державних закупівель, внутрішній аудит, облік та звітність, зовнішній аудит) [1].

Спроможність центральних органів виконавчої влади здійснювати реформи, за які вони відповідають, – ключова й загальна проблема виконавчої влади в Україні. На жаль, уряд загалом і окремі міністерства поки що не можуть прозвітувати про успішне виконання більшості реформ і стратегій. Зазвичай завдання й заходи ключових стратегій (таких, як Угода про Асоціацією з ЄС, Стратегія реформування державного управління) та річних Планів дій уряду виконуються, щонайбільше, на 40-50%. Ці проблеми – закономірні для всіх урядів України [3].

Серед інших невирішених проблем реформи публічної адміністрації варто відзначити й незавершеність реформування апаратів міністерств, відсутність або нечітке законодавче регулювання функцій та повноважень їх структур. Немає чіткої системи підзвітності центральних органів виконавчої влади (агентств, служб та інспекцій), нереформовані їхні апарати і функції, нечіткий розподіл функцій та повноважень між міністерствами та іншими ЦОВВ. Немає чіткої, законодавчо закріпленої системи аналізу політики та стратегічного планування, ефективної системи прийняття урядових рішень та виділення бюджетного фінансування на основі якісного аналізу[3]. Законодавчо неврегульована система адміністративних процедур, механізм надання адмінпослуг складний і надміру централізований. Державна власність, установи та державні підприємства управляються неефективно. Діяльність органів виконавчої влади не дуже пильно контролюється громадськістю. Системі формування та розподілу державного і місцевих бюджетів за пріоритетами бракує прозорості.

Реформування державного управління має перетворювати систему центральних органів виконавчої влади на керований механізм із чітким розподілом повноважень та відповідальності, оптимізований за змістом і переліком державних функцій, кількістю державних службовців і зорієнтований на задоволення потреб суспільства. Саме такий

необхідний інструментарій має застосовуватися за призначенням і на довгострокову перспективу. Він здатний підвищити ефективність державного управління та суттєво зменшити використання коштів державного бюджету на утримання державного апарату.

Список літератури:

1. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-р (дата звернення: 20.01.2020).

2. Діяльність програми SIGMA. URL : http://www. center.gov.ua/en/press-center/articles/item/ 2807-діяльність- програми-sigma(дата звернення: 20.01.2020).

3. Реформа державного управління – пройти «точку неповернення» до виборів: Сергій Сорока. URL : phttps://rpr.org.ua/news/reforma-derzhavnoho-upravlinnya-projty-tochku-nepovernennya-do-vyboriv-serhij-soroka / (дата звернення: 20.01.2020).

4. Україна погіршила свої позиції у ключовому міжнародному рейтингу. URL : https://prm.ua/ukrayina-pogirshila-svoyi-pozitsiyi-u-klyuchovomu-mizhnarodnomu-reytingu/(дата звернення: 20.01.2020).

Васьківська Катерина Володимирівна,
д. е. н., професор кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

АДМІНІСТРУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Створення економічних умов для економічного розвитку суб'єктів підприємництва об'єднаних територіальних громад є одним із вагомих завдань економічної політики регіонів. Вирішення таких завдань вимагає відповідних як теоретичних так і практичних основ, ефективного, гармонізованого з міжнародною європейською фінансово-кредитною системою механізму фінансового забезпечення функціонування бізнес-структур.

Розвиток підприємницької діяльності слід розглядати в контексті функціонування об'єднаних територіальних громад. Тому, в умовах відповідальності органів самоврядування та підприємств, що становлять основу економіки ОТГ, за її розвиток як соціальної, так і економічної спрямованості варто наголосити на пріоритетності збалансованого розвитку територіальної громади як соціально-економічної системи, який ґрунтується на:

- визначенні сталості розвитку територіальної громади як стратегічного завдання функціонування органів самоврядування;

- динамічній рівновазі як основі розвитку громади;

- гармонійності розвитку об'єднаної територіальної громади – полягає у взаємозв'язках та взаємозалежності в системі «соціальна сфера – економічна сфера – екологічна сфера»;

- стабільності розвитку – підтримання позитивних тенденцій розвитку

громади впродовж тривалого періоду;

- конкурентоспроможності – активізація можливостей

суб'єктів підприємництва громади нарощувати власний потенціал та ефективно використовувати сильні сторони;

- безпеці – здатність територіальної громади як соціально-економічної системи до самовідтворення та протистояння дестабілізаційним факторам.

Акцентуючи на необхідності економічного розвитку громад, слід зауважити, що кожна територіальна одиниця виступає частиною більшої соціально-економічної системи, що обумовлює існування чинників, які впливають на формування підприємницького середовища громади і, або залежать від впливу та дій органів місцевого самоврядування, або відповідний вплив на які відсутній. Серед таких – географічне розташування територіальної громади, її місцезнаходження по відношенню до інших громад, наявність природних ресурсів. Такі чинники виступають причиною диференціації територіальних громад та «привілейованого становища» одних порівняно з іншими.

Зважаючи на децентралізаційний підхід до організації державної підтримки розвитку підприємництва, який базується на принципі субсидіарності та визначає доцільність розподілу завдань між центральним та місцевим рівнями, важливо розглядати основні напрями підтримки розвитку підприємництва на цих двох рівнях.

Серед основних проблеми, які негативно впливають на розвиток підприємництва на територіях громади можна виділити наступні:

- відсутність налагодженої і ефективної системної координації дій зацікавлених сторін, до яких відносяться центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання підприємців, міжнародні організації, проекти міжнародної технічної допомоги, які реалізовуються на території України;

- неузгодженість державної політики у сфері розвитку підприємництва;

- нестабільність та непередбачуваність регуляторного середовища, в якому функціонують суб'єкти підприємництва;

- та ряд інших.

Протягом останніх трьох років в Україні відбулися фундаментальні зміни системи місцевого самоврядування, особливо в частині формування місцевих бюджетів та утворення нового потужного суб'єкта місцевого самоврядування – об'єднаних територіальних громад.

Відповідно до змін, внесених до Бюджетного Кодексу, об'єднані територіальні громади отримали нові фінансові ресурси. Впровадження єдиного податку дозволяє оптимізувати податкове навантаження багатьох підприємств і знизити рівень витрат на забезпечення податкового зобов'язання, проте держава втрачає вагомий механізм забезпечення надходжень до державного бюджету за рахунок податкових платежів, оскільки єдиний податок у повному обсязі зараховується до місцевих бюджетів та й становить собою меншу суму, аніж плата податків з доходів чи прибутку. З точки зору всіх рівнів оцінювання ефективності простежується позитивне значення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для держави та підприємництва.

Податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток, як і спрощена система важливі для формування місцевих бюджетів. Досліджуючи об'єднані територіальні громади Львівської області, видно, що ці податки мають важливу фіскальну цінність і для територіальних громад, що в праві розпоряджатися коштами, які акумулюються в тому числі і з малого підприємництва. З наведених даних можна зробити висновок, що виконання цих податків по області вище, аніж планувалось на початку періоду, що сприяє перевиконанню показників по надходженнях, а тому і підвищує ефективність наповнення бюджетів відповідних територій. Але попри ефективність спрощеної система, вважаємо, що вона стає проблемою для вітчизняної економіки, оскільки провокує тінізацію діяльності спрощенців. Так, варто погодитися, що рівень тіньової економіки в Україні високий.

Важливою ознакою як доступності певного фінансового ресурсу для розвитку об'єднаних територіальних громад, так і зацікавленості місцевих органів влади в його застосуванні є його регулярність, постійність і сталість, а відтак можливість їх врахування при здійсненні довгострокового планування та використання в майбутньому. Треба зазначити, що разові джерела (наприклад, приватизація чи продаж комунального майна) швидко вичерпуються і не забезпечують сталості фінансування потреб у сфері місцевого соціально-економічного розвитку. Тому увага має приділятись тим джерелам фінансування місцевого розвитку, які можуть використовуватися багаторазово, тим більше регулярно[3].

Зацікавленість та безпосередній вплив органів місцевого самоврядування має припадати на запровадження та збільшення мобілізації надходжень від місцевих податків і зборів (наприклад, завдяки формуванню повної бази суб'єктів у чиїй власності знаходиться нерухоме майно, в т.ч. земля) [2].

Зовнішніми джерелами бюджетних коштів є державний бюджет. Зокрема, до бюджетних надходжень зовнішнього характеру можуть бути віднесені цільові субвенції з державного бюджету, у т. ч. в рамках виконання державних або регіональних цільових програм, інвестиційних проектів (програм), чи фінансування проектів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку.

Ще однією можливістю покращення фінансової спроможності ОТГ є інвестиційні джерела фінансування місцевого соціально-економічного розвитку. Особливістю інвестицій як джерела фінансування місцевого соціально-економічного розвитку є те, що вони спрямовуються на реалізацію певного проекту безпосередньо, а не через бюджет ОТГ. Інвестиційні джерела можуть перебувати як у приватній власності, так і повністю або частково знаходитись у комунальній власності.

Окремим джерелом фінансування місцевого соціально-економічного розвитку є грантові кошти. Потенційним джерелом залучення фінансових ресурсів для розвитку ОТГ можуть бути міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами влади регіонального та локального рівнів. Нові можливості для економічного розвитку регіону та отримання додаткових фінансових ресурсів можуть надати міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевої влади, що з однієї сторони - посилить роль місцевої влади в суспільному житті, а з другої - наблизить регіон до загальносвітових інтеграційних процесів. Серед основних перешкод на цьому шляху є невідповідності вітчизняної моделі місцевого самоврядування вимогам європейського адміністративного простору, не конкурентоспроможність владних структур в питаннях реалізації міжнародних програм фінансування проектів на засадах співфінансування [1, с. 107]. У більшості об’єднаних територіальних громад поширені однакові проблеми, які сповільнюють розвиток підприємництва, серед них основними є перешкоди ведення підприємницької діяльності, проблеми розвитку місцевої інфраструктури та працевлаштування населення.

Можна зауважити наявність значної кількості напрямів забезпечення ефективного адміністрування підприємницької діяльності з боку органів місцевого самоврядування з метою досягнення активізації економічного розвитку об’єднаних територіальних громад. На основі визначення та аналізу основних проблем, які уповільнюють розвиток підприємництва, важливим є обрання ефективних методів та важелів покращення стану інвестиційного клімату та активізації бізнес-середовища, зокрема через поєднання економічних та неекономічних механізмів регулювання підприємницької діяльності об’єднаних територіальних громад.

Список літератури:

1. Васьківська К. В., Децик О. І. Інвестиційна діяльність суб'єктів підприємництва в системі бізнес-адміністрування: монографія / За заг. ред. К. В. Васьківської. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2019. – 192 с.

2. Ливдар М. В., Пелехата О. В., Івахів М. А. Модернізація міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації. *Молодий вчений.* 2018. № 5(1). С. 302-310. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5(1)__77 (дата звернення 16.06.2019).

3. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2015. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/ 57.pdf (дата звернення 14.02.2019).

Герасименко Олена Вікторівна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ СПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА

Здебільшого в економічній літературі поняття «спільна цінність» трактують як «управлінська практика підвищення фінансової ефективності бізнесу, що поєднує отримання прибутку із задоволенням суспільних потреб» [8].

Оскільки основним завданням бізнесу все ж таки є отримання прибутку для власників, то підприємства в процесі створення спільних цінностей повинні вибудовувати свою стратегію таким чином, щоб одночасно з пошуком прибуткових видів діяльності підвищувати якість довкілля та вирішувати соціальні питання.

Розглянемо діяльність провідних підприємств світу, які спільно з органами влади дбають про цінності суспільства. Зокрема, транснаціональне підприємство «Yara», що постачає продукцію в більше, ніж 60 країн світу, має просту, але водночас надзвичайно амбіційну місію – відповідально годувати світ і захищати планету. Будь-які рішення підприємства щодо живлення рослин і точного землеробства дозволяють фермерам покращити врожайність та підвищити якість продукції, одночасно зменшуючи вплив на навколишнє середовище, покращують якість повітря та зменшують викиди [6].

Підприємство «Yara» в Норвегії спільно з місцевою владою за підтримки уряду реалізує програму із створення «коридорів росту» сільського господарства. Очікується, що реалізація цієї програми дасть змогу створити 350 тис. нових робочих місць і покращити життя 200 тис. дрібних фермерів [4].

Китайське телекомунікаційне підприємство «China Mobile», зареєстроване в Гонконзі і постає найбільшим оператором мобільного зв'язку Китаю, працює над проектом, пов'язаним із використанням мобільного зв'язку в сільській місцевості Китаю для покращення доступу до якісних медичних послуг. Розвиваючи нові прибуткові напрямки бізнесу, підприємство одночасно вирішує соціальні проблеми суспільства [4].

Ще одним прикладом міжнародного підприємства, яке приймає безпосередню участь у створенні спільних цінностей і в Україні, є швейцарське підприємство «Nestle». Сьогодні «Nestle» є найбільшим підприємством світу у сфері виробництва харчових продуктів та напоїв. Підприємство представлене у 189 країнах, а 328 тисяч співробітників працюють для досягнення спільної мети «Nestle» – підвищувати якість життя і сприяти здоровому майбутньому [7].

Сферами створення спільних цінностей даного підприємства вже протягом багатьох років є: раціональне харчування, розвиток сільського господарства, охорона та збереження природних ресурсів, ефективне використання та очищення води, покращення якості освіти та працевлаштування молоді. Успіх та зростання підприємства дає можливість допомогти мільйонам людей покращити своє життя, завдяки продуктам та послугам, які воно надає, завдяки можливості надавати робочі місця та внеску, який підприємство робить у світову економіку.

Сьогодні в бізнесі «Nestle» в Україні залучено 5500 працівників. Соціальна діяльність підприємства виходить далеко за межі власної команди. Підприємство зробило суттєвий крок вперед на шляху до покращення рівня зайнятості серед української молоді: 1792 молодих людей віком до 30 років отримали робочі місця в «Nestle» в Україні, а 595 інтернів отримали можливість пройти практику на фабриках та в головному офісі компанії. Чверть із них приєдналися до команди «Nestle» на постійній основі. Крім того, було проведено 188 освітніх заходів для студентів, таких як тури фабриками, ярмарки вакансій та практичні заняття з підготовки резюме [7].

«Nestle» продовжує розвивати разом в Україні систему RISE – інструмент оцінювання сталості розвитку фермерських господарств, що вже використовується в 55 країнах [9].

Програму, адаптовану до умов сільського господарства в Україні вже встигли випробувати студенти Сумського національного аграрного університету. В «Nestle» вважають, що саме молоде покоління фахівців галузі сільського господарства є запорукою розвитку та сталого майбутнього підприємства. Саме тому «Nestle» займається розвитком подібних освітніх програм для студентів та фермерів.

«Nestle» піклується про здоров'я та добробут своїх споживачів і глобальна програма «Nestlé Здорові діти» підтверджує це [9].

В рамках проекту підприємство запроваджує навчальні програми, направлені на розвиток культури правильного харчування та здорового способу життя серед дітей шкільного віку у тих країнах, де зосереджена діяльність «Nestle».

Отже, для ефективної та успішної діяльності вітчизняних підприємств українським підприємцям необхідно запозичити міжнародний досвід створення спільних цінностей.

Загалом, створення спільних цінностей варто розпочати з обрання бізнес-стратегії, переосмислення та узгодження соціальних і фінансових цілей. Важливим етапом є визначення сильних і слабких сторін бізнесу з точки зору соціальних проблем. Як наслідок, підприємство має обрати таку соціальну проблему, якою воно зможе займатися, використовуючи свої власні ресурси, становище на ринку та в суспільстві, окрім того підприємству безумовно необхідна підтримка органів державної влади.

Світові науковці виділяють три рівні створення спільних цінностей [1]:

- переосмислення – з точки зору інтересів суспільства – виявлення ринків із незадоволеними потребами, аналіз соціальної корисності чи шкідливості продукції, розробка прибуткових продуктів, які відповідають потребам клієнтів і підвищують якість їх життя, забезпечення доступу клієнтів до цих продуктів;

- переосмислення продуктивності в ланцюжку створення цінностей – підвищення продуктивності компанії або її постачальників з одночасним вирішенням соціальних і екологічних обмежень в ланцюжку створення вартості;

- сприяння розвитку місцевих кластерів – зростання продуктивності компанії за рахунок покращення стану середовища, вирішення існуючих соціальних проблем у місцях основної дислокації компанії.

Після проходження підприємством першого рівня відкриваються можливості для другого і третього. Для кожного рівня відстежуються власні економічні та соціальні результати. Серед очікуваних економічних здобутків доцільно назвати: зростання доходів, зниження витрат, збільшення частки ринку, а серед соціальних – покращення якості освіти населення, покращення якості харчування, зниження рівня споживання води тощо. Також, всі три рівні створення спільних цінностей взаємно підсилюють один одного.

Однак, для ефективної роботи підприємства у напрямку створення спільних цінностей недостатньо лише стратегії. Необхідно також звернути увагу на те, що процес створення спільних цінностей бізнесу та суспільства неможливий без комунікації з органами державної влади. На сьогоднішній день в Україні у штатах багатьох підприємств є працівники, до функціональних обов’язків яких належить співпраця з представниками органів державної влади, зокрема інформування владних структур стосовно певних питань з метою сприяння прийняттю вигідного бізнесу рішення. Окрім того, представники бізнесу мають можливість

впливати на державотворчі процеси через громадський сектор, об'єднання підприємців, експертні та громадські ради, фонди, асоціації, метою діяльності яких є підтримка та розвиток підприємництва.

В свою чергу, органи державного управління створюють прозорі комунікаційні платформи при міністерствах, органах місцевого самоврядування, на яких представники бізнесу відкрито заявляють свою позицію, вказують на існуючі проблеми та пропонують шляхи співпраці.

Акцентуючи увагу на фінансовому аспекті створення спільних цінностей держави, бізнесу та суспільства, слід згадати, що загальна фінансова система держави включає публічні державні фінанси та публічні приватні фінанси. З іншого боку, складовими фінансової системи є фінанси держави, підприємств (приватних і державних) та домогосподарств. Відтак в процесі створення спільних цінностей держави, бізнесу та суспільства об'єктивно доцільно враховувати фінансові аспекти їх взаємовпливів.

Як показує досвід іноземних країн, саме активне залучення населення у процес розроблення та реалізації публічно-управлінських рішень веде до створення прозорих відносин між державою та громадськістю. Протягом останніх років у розвинених країнах світу сформувалась достатньо ефективна система комунікативної взаємодії між органами влади та суспільством, що заснована на таких засадах [3, с. 24]:

- закріплення такої взаємодії у законах;

- створення при органах публічного управління інститутів, відповідальних за зв'язки з громадськістю;

- підтримка громадських ініціатив та об'єднань;

- розвиток неформальних комунікацій; впровадження електронного урядування.

Якщо ж говорити про взаємодію органів державної влади та бізнес-структур, то ідеальна модель таких комунікацій передбачає наявність діалогу за допомогою ЗМІ та своєрідних посередників. Наприклад в США такими посередниками виступають центри стратегічних комунікацій з наступними функціями [2, с. 198]:

- рівноправний обмін інформацією між усіма учасниками комунікаційного процесу;

- організація зустрічей і переговорів з представниками державних установ для представників бізнесу;

- огляд законодавчих та політичних тенденцій; консультування та політичний аналіз;

- просування і захист інтересів суспільства та бізнесу в органах державної влади;

- участь у спеціалізованих виставках та конференціях, проведення семінарів і презентацій для представників державних органів.

Також важливим кроком на шляху до ефективних комунікацій між бізнес-структурами та органами державної влади під час створення спільних цінностей може стати запровадження та розвиток інституту GR-комунікацій.

GR (government relations) – це суспільна чи громадська діяльність, метою якої є пошук варіантів взаємовигідної співпраці з органами державної влади, розвиток ініціатив державно-приватного партнерства, законний лобізм інтересів тих чи інших структур чи організацій [5, с. 87].

Інструменти GR активно використовуються у комунікаціях між владою та бізнесом в економічно розвинених країнах, де вони не тільки призвели до ефективної співпраці, а ще й стали інструментами прозорих взаємовідносин між бізнесом і владою.

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що створення спільних цінностей – це такий спосіб ведення бізнесу, який поєднує отримання прибутку компанією із вирішенням соціальних проблем суспільства. Така концепція не може вирішити всі соціальні проблеми, але надає можливість компаніям на основі своїх професійних навичок і вмінь стати лідерами соціального прогресу.

На даний час створення спільних цінностей є новацією для багатьох країн, зокрема й для України, проте з часом ця концепція стане стандартною практикою, адже створюючи спільні цінності, компанії зможуть побудувати прибутковий та стійкий бізнес, який за своїми показниками перевершить традиційну практику. Внаслідок цього вітчизняним підприємствам варто перебудовувати стратегію ведення бізнесу таким чином, щоб одночасно з максимізацією прибутку та мінімізацією затрат ще й покращувати якість довкілля та вирішувати соціальні питання. Своєю чергою, органи державної влади повинні максимально сприяти веденню бізнесу зі створенням спільних цінностей з метою забезпечення покращення якості життя кожного члена суспільства.

Список літератури:

1. Бакуменко В., Попов С. Парадигма інноваційного розвитку суспільства: сучасні концепції реформування публічного управління. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_43/fail/4.pdf.

2. Баровська А. Інституційне забезпечення державної комунікативної політики: досвід країн Європи : аналіт. доп. К. НІСД, 2014. 40 с.

3. Войтович Р. Механізми реалізації зв'язків з громадськістю в державному управлінні. К. Вид-во НАДУ, 2012. 72 с.

4. Грейсон Д. Про успішний бізнес з точки зору суспільства в цілому. URL: http://www.ippnou.ru/print/010244.

5. Кіслов Д. Система державних маркетингових комунікацій: теорія і практика : монографія. К. «МП Леся», 2015. 408 с.

6. Офіційний сайт норвезької транснаціональної компанії «Yara». URL: https://www.yara.com.

7. Офіційний сайт швейцарської компанії «Nestle». URL: https://www.nestle.ua.

8. Портер М., Крамер М. Створення спільних цінностей. Як перебудувати капіталістичну систему. *Harvard Business Review*. URL: http://www.ep-digest. ru/wp-content.

9. Створення спільних цінностей Nestlé в Україні та покращення якості життя. URL: https://www.nestle.ua/media/newsandfeatures/creating-common-values-2017.

Маліновська Ольга Ярославівна

к.е.н., доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МЕНЕДЖЕРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ

Чим складніша система соціуму, тим більше вона охоплює складових елементів, і тим більше виникає потреба в кваліфікованих управлінцях. Будь-які установи, організації, філії, відділи, підрозділи не зможуть проіснувати і тижня без своїх «управлінців». Існують сотні різних професій «управлінців», і вони досить відомі і поширені в сьогоденні.

Так в будь-якій системі необхідні управлінські ланки різного рівня, які будуть приймати рішення, нести за них відповідальність, отримувати накази та розпорядження з більш високого рівня, доносити до підлеглих йому людей інформацію та до вищих управлінців, вибудовувати контакт з ними. У цьому полягає багатогранність ролі управлінців на сьогоднішній день.

Процес дослідження і проектування діяльності менеджера включає кілька розділів, що мають самостійне значення. Спочатку дається коротке визначення змісту теми, уявлення ролі та призначення обраної професії і процесу оцінки фахівців організації. Крім того, необхідна характеристика предмета і об'єкта, основні завдання, які необхідно вирішити в рамках даного проекту.

Виберемо для нашої роботи професію менеджера з персоналу. Ця професія існує практично в кожній організації. Діяльність менеджерів з персоналу також досить докладно описана в науковій, навчальній та практичній літературі[1,2].

Далі визначається склад підпроцесів управління в діяльності менеджера за обраною професією. Наведемо фрагмент з теорії управління по роботі. Наш об'єкт організації -

персонал. Частини об'єкта: підбір персоналу, оцінка персоналу, рух персоналу тощо. Наш процес - управління персоналом. Підпроцеси - це частини процесу - це управління підбором персоналу, управління оцінкою персоналу, управління рухом персоналу і т.д. Відповідно до роботи в рамках процесу управління персоналом необхідно виділити відповідну кількість підпроцесів[3].

Для виконання проекту виберемо 6 найбільш значущих існуючих підпроцесів. Очевидно, що всі вони будуть обрані з процесу управління персоналом організації. У разі, якщо назва професії не збігається з назвою процесу, то підпроцеси вибираються з декількох процесів, що існують в організації Виконується короткий опис обраних підпроцесів. Складається модель взаємодії обраних підпроцесів відповідно до послідовності їх виконання в рамках обраної професії. При цьому всі підпроцеси повинні бути пов'язані між собою в рамках повторюваного циклу в сфері діяльності процесії.

Функціональна завдання управління (ФЗУ) по роботі - це та складова частина або елемент діяльності в рамках управлінського циклу, який виконується в рамках однієї функції управлінняя.

Структура управлінського циклу по роботах складається з таких функцій: нормування , планування , організація , облік , контроль , регулювання , аналіз , прогнозування , координація .

У будь-якій організації існує ієрархія посад, які здійснюють діяльність в рамках конкретної професії. Визначається 3 посади менеджерів, які перебувають на різних рівнях управління організації. Для реалізації функціонального завдання управління процесу управління персоналом виберемо наступні посади: менеджер по персоналу (нижній рівень), начальник відділу персоналу (середній рівень), директор по персоналу (верхній рівень).

Дається коротка характеристика поділу повноважень трьох посад в рамках процесу управління персоналом.

Кожна функція управління вимагає різні компетенції та різний рівень виконання. На першому рівні управління зазвичай виконуються завдання функцій обліку та контролю. Фіксація інформації не вимагає високої кваліфікації і великого досвіду для вирішення завдань.

На наступному рівні управління фахівцями вирішуються задачі функцій організації та аналізу, для яких потрібна підвищена кваліфікація і значною досвід діяльності.

На третьому рівні управління вирішуються завдання функцій планування і організації. Повторення функції організації на цьому рівні пов'язано з більш об'ємним вмістом і рівнем реалізації цієї функції.

На четвертому рівні управління вирішуються завдання функцій регулювання і нормування.

На найвищому п'ятому рівні управління слід вирішувати задачі функцій прогнозування та координації. Тут потрібно найвища компетенція і багатий професійний досвід управлінця.

Для виконання своїх обов'язків в рамках кожної посади фахівець повинен володіти певними особистісними якостями. Для цього визначаються відповідна кількість особистісних якостей менеджерів, характерних для обраної професії. Далі виконується коротка характеристика всіх особистісних якостей менеджерів.

Проводиться вибір 6 найбільш значущих особистісних якостей з певного раніше переліку якостей, за якими в подальшому буде проводитися атестація і будуть визначатися кількісні показники нормативів і оцінки менеджерів за обраною професією. Виконується коротке обґрунтування вибору значущих особистісних якостей.

Вибір основних ФЗУ в діяльності менеджерів за обраною професією здійснюється для кожної конкретної посади менеджера, з обраних раніше. Це необхідно для того, щоб по даній посаді в організації було кілька працівників. Це, як правило, менеджери першого рівня, в нашому випадку, це менеджери по персоналу.

Проводиться вибір 6 найбільш значущих ФЗУ з різних підпроцесів для менеджерів по персоналу, по якій в роботі буде надалі проводитися атестація і будуть визначатися кількісні показники нормативів і оцінки параметрів їх діяльності. Виконується коротке обґрунтування авторського вибору, даються характеристики всіх обраних ФЗУ.

Менеджмент, на думку автора, - це участь в управлінні процесами і людськими відносинами. До елементів менеджменту відносяться влада, комунікації, лідерство, мотивація, стиль, ділова етика, соціальна відповідальність.

У діяльності більшості професій менеджерів, найчастіше, використовуються різні види комунікацій і влади. У діяльності менеджерів всіх професій регулярно використовуються нарада, ділова розмова, переговори, презентація, семінар, виставка. Серед менеджерів всіх професій також найбільш розповсюджені наступні види влади: законна, експертна, еталонна, заснована на винагороді, заснована на примусі.

Проводиться вибір 6 найбільш конкретних елементів менеджменту, найбільш часто використовуваних при вирішенні ФЗУ в сфері діяльності менеджера по обраній посаді, по якій в роботі буде далі проводитися атестація і будуть визначатися кількісні показники параметрів діяльності менеджерів. Рекомендується вибрати 3 види комунікацій і 3 види влади. Виконується коротке обґрунтування даного вибору елементів менеджменту.

Далі проводиться розробка значень нормативів параметрів діяльності менеджерів за обраною професією, які представляють собою числовий показник, що характеризує ті чи

інші види діяльності і властивості менеджерів з обраної професії. Це ті параметри, які були розподілені на три групи: особистісні якості, вміння вирішувати професійні завдання, вміння використовувати елементи менеджменту.

Таким чином, всього вибирається необхідна кількість параметрів: по кілька з кожної групи. Числові значення параметрів проставляються по 10-бальній системі з точністю до 0,1 в діапазоні приблизно одного-півтора балів для кожної професії і кожного нормативу.

Експертиза діяльності менеджерів по обраній посаді, як правило, виконується на певних формах. Розробляється експертний лист для фіксації значень оцінок параметрів менеджерів по обраній посаді. Проводиться оцінка параметрів особистісних якостей і умінь менеджерів по обраній посаді з незалежними експертами в процесі атестацій.

Обчислюється середнє значення оцінок всіх параметрів оцінки менеджерів по обраній посаді. Встановлення відповідності результатів оцінки та вироблення пропозиції щодо розвитку параметрів менеджера по обраній посаді дозволяє визначити відповідність даного менеджера займаної посади.

Проводиться порівняння середніх оцінок параметрів наказом Міністерства освіти України менеджера з відповідними нормативами цих же параметрів. Робиться висновок про відповідність даного менеджера займаної посади.

Виконується аналіз значень параметрів менеджера з персоналу. Особливу увагу необхідно приділити від’ємним показникам відхилень параметрів менеджера з персоналу від заданих нормативів. Це необхідно для того, щоб знати, на які параметри необхідно звернути увагу. Крім того, виявляються причини негативних відхилень для того, щоб знати, що треба зробити для розвитку параметрів атестованого менеджера по персоналу організації та поліпшення значень параметрів його діяльності в організації.

Для підвищення ефективності поліпшення роботи менеджера з персоналу пропонується організація курсів підвищення кваліфікації. Для практичних занять слід використовувати інтенсивні освітні технології (ІОТ), в т.ч. ігрові та тренінгові технології.

На основі оцінок параметрів і відхилень від нормативів менеджера з персоналу була складена програма пропозицій щодо поліпшення діяльності менеджера з інновацій. Крім запропонованих заходів, актуальною є пропаганда необхідності постійного самонавчання, яка не вимагає витрат організації, але приносить позитивний ефект від діяльності менеджерів.

Таким чином, дана методика дослідження параметрів діяльності менеджерів організації та їх співвідношення з встановленими нормативами формує стан і визначає можливі перспективи кар'єрного росту в управлінській сфері.

Список літератури:

1. Лапшина В. Л. Професіоналізація: сутність та структура поняття [Електронний ресурс] / В. Л. Лапшина. – Режим доступу: http://www.ukrsocium.org.ua/Arhiv/Stati/2-3.2005/54-58.pdfн. – Назва з екрана.

2. Дорога Я. До проблеми концептуальної моделі управлінської компетентності [Електронний ресурс] / Я. Дорога. – Режим доступу: http://www.testlab.kiev.ua/NEWSARCH/2003FSP/ Psy/htm.

3. Гарасимів Т. З. Шляхи формування компетентного працівника ОВС у контексті розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс] / Т. З. Гарасимів. – Режим доступу: http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/garasumiv_dacho_0.pdf. – Назва з екрана.

4. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. / Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. – Київ : Каравела, 2012. – 328 с.

Подвірна Наталія Степанівна

к. пол. н., доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет ім. І. Франка

ДИСКУРС МІЖ ВЛАДОЮ ТА ГРОМАДОЮ: ПРОГРАМИ СПВФІНАНСУВАННЯ

Сучасні тенденції та інтенсивність розвитку суспільства створюють нові передумови для налагодження дискурсу між владою та громадою. Налагодження партнерських відносин стає одним із найважливіших підходів у діяльності інституцій на шлях [1, с. 234]. Враховуючи це, державним управлінцям на всіх рівнях важливо розуміти цією ідеологію, знати методологічний інструментарій, за допомогою якого можна налагодити ефективний діалог між органами влади і громадянами, а також вміти використовувати цей методологічний інструментарій у своїй практичній діяльності. Дискурс є засобом взаємодії громадянського суспільства та державної влади.

Співпраця у межах досягнення певної мети, вирішення конкретних завдань чи тривале партнерство передбачають об’єднання й координацію зусиль, ресурсів, рівність участі кожної зі сторін та спільну відповідальність за результати діяльності [6, с. 137].

Керівники об'єднаних територіальних громад мають налагоджувати ефективну комунікацію з жителями і медіа, аби залучати їх до прийняття рішень і забезпечення прозорості управління, бо саме у спільному вирішенні питань, які стосуються безпосереднього життя громади і народжується дискурс між владою та її громадянами.

У Пустомитівьському районі Львівської області керівники однієї з найуспішніших ОТГ, а саме Давидівської сільської ради ОТГ вирішили залучати мешканців громади не лише до обговорення важливих рішень для розвитку громади шляхом громадських слухань та обговорень, а й безпосередньою участю у спільній роботі.

У 2018 році на 20-тй сесії VII-го скликання Давидівської сільської ради ОТГ депутатським корпусом було прийнято рішення «Про закупівлю бруківки для ремонту доріг на території Давидівської сільської ради ОТГ». Матою прийняття такого рішення стало стимулювання активності громадян щодо безпосередньої участі мешканців у житті громади, а саме фінансової підтримки щодо відновлення дорожнього покриття доріг місцевого значення.[4]

Таке рішення дозволило закупівлю бруківки за рахунок сільського бюджету для ремонту доріг з ініціативи мешканців, які у свою чергу, погодились на виконання монтажних робіт за рахунок небюджетних коштів.

За 2018 рік мешканцями Давидівської ОТГ, за програмою співфінансування було укладено більше 7 км дорожнього покриття, а саме : у с. Чишки: вул. Бічна Шептицьких -1 км, с. Пасіки-Зубрицькі: вул. І. Мазепи – 2 км, а також встановлено пам’ятник «Борцям за волю України» та облаштовано площу навколо нього, с. Давидів: частина вул. Вітряної та частина вул. Шкільної – 3 км, вул. Д. Галицького – 1 км.

Оскільки дане рішення стало стимулом для проведення ряду робіт по усіх території ОТГ, то у 2019 році на 41-шій сесії VII-го скликання Давидівської сільської ради ОТГ депутатським корпусом було прийнято рішення № 3171-41/2019 «Про затвердження Програми комплексних заходів з поточного утримання об’єктів житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів Давидівської сільської ради ОТГ Пустомитівського району Львівської області за участі мешканців громади, фізичних та юридичних осіб на 2019 рік». За цією Програмою укладено дорожнє покриття с. Давидів: частина вул. Вітряної та частина вул. Шкільної – 2 км.[5]

Вигодою від такої співпраці стала взаємодія органу місцевого самоврядування та громади у вирішенні найактуальніших проблем населених пунктів Давидівської сільської ради ОТГ, позитивні довірливі стосунки влади та громади, співпраця у вирішенні проблем ОТГ[6] .Також така спільна робота формує нові комунікативні навички і серед активного населення та сприяє пошуку нових шляхів до конструктивного діалогу з бізнес-стуктурами та владою. Саме такий дискурс стає платформою для економічного та раціонального використання бюджетних коштів.

Список літератури:

1. Основи внутрішньої комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrainepublicdialogue.org/? page_id=159&langswitch_lang=uk.

2. Почепцов Г.Г., Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М. : Рефлбук ; К. : «Ваклер», 2001.– 656 с.

3. Рішення 20-тої сесії VII-го демократичного скликання Давидівської сільської ради ОТГ № 1507-20/2018 від 5 березня 2018 року « Про закупівлю бруківки для ремонту дорожнього покриття доріг на території Давидівської ОТГ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://davydivska.gromada.org.ua dokumenti-15-18-06-10-10-2018/

4. Рішення 41-ї сесії VII-го скликання Давидівської сільської ради ОТГ № 3171-41/2019 «Про затвердження Програми комплексних заходів з поточного утримання об'єктів житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів Давидівської сільської ради ОТГ Пустомитівського району Львівської області за участі мешканців громади, фізичних та юридичних осіб на 2019 рік». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://davydivska.gromada.org.ua dokumenti-15-18-06-10-10-2019/

5. Програма комплексних заходів з поточного утримання об'єктів житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів Давидівської сільської ради ОТГ Пустомитівського району Львівської області за участі мешканців громади, фізичних та юридичних осіб на 2019 рік . Додаток 1 , затверджений Рішенням 41-ї сесії VII-го скликання Давидівської сільської ради ОТГ № 3171-41/2019 «Про затвердження Програми комплексних заходів з поточного утримання об'єктів житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів Давидівської сільської ради ОТГ Пустомитівського району Львівської області за участі мешканців громади, фізичних та юридичних осіб на 2019 рік». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://davydivska.gromada.org.ua dokumenti-15-18-06-10-10-2019/

6. Холдар Д. Г., Роль участі громадськості у виробленні та реалізації політики: посібник з участі громадськості / Проект 39 «Голос громадськості» Міжнародний центр перспективних досліджень; за ред.. Д.Г. Холдар, О. Захарченко. – К,: Дизайн- студія «Медіа», 2002. – 150 с.

Іськевич Павло Вікторович
аспірант кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Ринкове середовище як таке, являється сферою жорстких, іноді не справедливих, проте закономірних взаємовідносин, механізмів та процесів фінансово-економічного характеру. На жаль ринкове середовище в Україні, попри його і без того не найкращий стан, в останні декілька років піддається впливу не лише макроекономічних факторів, а й воєнно-політичних, деструктивний характер яких, унеможливлює нормальне існування та розвиток підприємства.

Попри всю свою парадоксальність, в таких умовах, на нашу думку, і постає вся вагомість і необхідність стимулювання інноваційної діяльності підприємств, котра від так, являється основоположною умовою виживання підприємницького сектору в умовах вітчизняного ринку. Адже, цілеспрямоване здійснення інноваційної діяльності веде за собою зростання конкуренції на ринку, збільшення рівня прибутковості його діяльності, а від так - покращення як на мікро- так і на макрорівнях економіки.

Чи не найбільш істотним елементом системи інноваційної діяльності є інноваційний потенціал, що відображає здатність до самовдосконалення та оновлення системи господарської діяльності і визначає технічне лідерство на ринку. Величина інноваційного потенціалу є фактором, який дозволяє оцінити можливості інноваційної діяльності та визначити стратегію інноваційного розвитку. Від стану інноваційного потенціалу залежать управлінські рішення щодо вибору та реалізації інноваційної стратегії. Саме через це необхідна його комплексна оцінка і постійний пошук шляхів удосконалення

Предметне дослідження даної тематики є дуже поширеним у працях як вітчизняних, так і іноземних науковців. Ґрунтовні напрацювання в сфері удосконалення управлінських рішень у інноваційному просторі України зроблені такими науковцями як Гурочкіна В.В., Шилова О.Ю., Фролова З.В., Янковець Т.М., а також зарубіжними – Дж.Лоусоном, Ф.Лепеном.

У загальному вигляді під інноваційним потенціалом найчастіше розуміють сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності. Інноваційний потенціал є сукупністю інноваційних ресурсів. Їх реалізація сприяє покращенню й оптимізації виробництва, дає можливість упроваджувати та створювати інновації для досягнення стратегічних конкурентних переваг підприємства. Таким чином, забезпечується його поступальний

розвиток. Отже, інноваційний потенціал, з одного боку, інтегрує в собі ресурси, з іншого – дає поштовх до їх розвитку в подальшому. Тому, на самому початку потрібно чітко розмежувати наявні економічні ресурси підприємства , і витоки їх умілого застосування, у поєднанні із трудовими та інтелектуальними ресурсами, дають можливість зростати у інноваційному векторі [1,с.66].

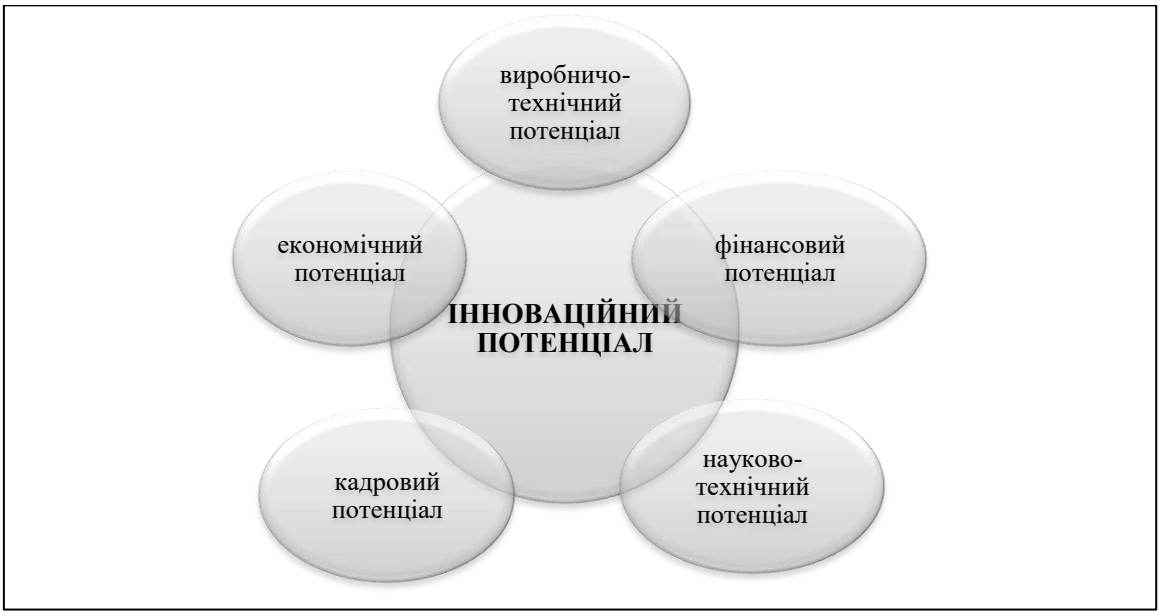

Рис.1.Структура інноваційного потенціалу підприємства

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Компонування та наповнення інноваційної складової підприємництва, структура відповідного потенціалу звичайно ж відрізняється у різних економічних формаціях. Однак, беручи до уваги приклад закордонних форм розвитку інновацій у економіці (Кремнієва Долина у США, Дослідницький парк ІДЕОН у Швеції, Парк високих технологій БАНГАЛОР у Індії) можна виділити наступні концептуальні фази їх успішного запуску та функціонування:

- Освітня складова – левова частка успішного інноваційного успіху у міжнародній практиці – це наближеність підприємництва до освітньо-наукової сфери;
- Адміністративна складова – державне стимулювання та законодавче забезпечення інноваційної діяльності (в реаліях України – це чи не найболючіша сторона відповідних процесів);
- Інтеграційна складова – об’єднання зусиль приватних підприємств із інтересами органів державної влади та місцевого самоврядування (для вітчизняного інноваційного ринку – це вагома ніша для подальшого розвитку, адже запущена реформа децентралізації у адміністративному, фінансовому та податковому секторах дає змогу розвиватись регіонам, що в свою чергу доповнює взаємопов’язаність і невід’ємність перетину векторів приватного та державного секторів економіки);

Зрозумілим є і той факт, що в один момент ці передумови виконані бути не можуть апріорі, адже це взаємопов'язаний ланцюжок реформ та нововведень у політичному, економічному і соціальному житті держави. Однак, повертаючись до історії, зазначимо, що історії успіху вищезгаданих інноваційних осередків починались в умовах глибоких економічних негараздів, і лише тому реалізація інноваційного розвитку економіки в Україні повинна бути початою.

Повертаючись до мікросередовища, відзначимо неоднорідність інноваційної спрямованості у вітчизняних секторах економіки. І основна причина цьому негативному явищі – це нерівномірна структура економіки, сировинна залежність експортних операцій на вітчизняних підприємствах, низька частка доданої вартості в структурі прибутків підприємств, мала частка інвесторів у вітчизняному бізнес-середовищі, тощо.

Пріоритетним завданням для України у наступні декілька років є розширене залучення приватних (вітчизняних та іноземних) інвесторів, кошти яких в нормальних умовах є опорою для зростання інноваційної потужності підприємництва. На жаль, кон'юнктура українського бізнес-середовища не сприяє активізації приватних інвесторів на ринку, тим самим гальмуючи старт і подальший розвиток перспективних бізнес-проектів.

В таких умовах інвестування в інноваційні проекти в Україні необґрунтоване, адже приватні інвестори банально не витримують адміністративного (податкового, інституційного) тиску. Вирішення даної проблеми потребує комплексної програми дій, що стосується приваблювання інвесторів за рахунок податкових пільг, преференцій, бізнес-інкубаторів, тощо.

Інноваційна активність в Україні простежується виключно у розвинутих сферах економіки: сільське господарство, ІТ, тощо. Цікаво також і те, що у цих сферах поступово з'являються спільні проекти, поглиблюючи тим самим економічну взаємопов'язаність підприємництва . Для прикладу в Україні з'являється тісне співробітництво в сфері агро-ІТ, що дозволяє розвиватись новим для вітчизняного ринку сферам точного землеробства, агрокліматичної техніки, тощо.

Важливим осередком інноваційної діяльності зараз стає «зелена енергетика», або тиха енергетика. В даний момент в Україні широкомасштабно ростуть вітрові електростанції, котрі, покликані скоротити витрати на виробництво електрики, а від так і зменшення витрат населення та виробництв. Цікавим є наукова обґрунтованість та експериментальне доведення вітчизняних ноу-хау в сфері енерговидобуваннння (видобування шляхом іонізації хмарного середовища) – до слова винахід вже високо оцінили у США, і навіть висловили сприяння у подальшому просуванню технології на ринку. В Україні ж до впровадження та використання таких джерел ніхто не вдався.

У такому ракурсі постає вітчизняна реальність економічного успіху по-справжньому важливих і невідкладних перетворень – бюрократичний, політичний, адміністративний тиск банально придушує реально ефективні та економічно доцільні старт-апи. В той час, коли у інноватора бракує коштів на впровадження свого проекту, на нього замість того, щоб фінансово чи організаційно посприяти, тиснуть з усіх сторін, унеможливлюючи економічний розвиток.

Основне завдання діючої економічної системи за таких умов – це подолати такого роду бар'єри, та максимально сприяти інкубуванню такого роду виробництв.

Підсумовуючи усе вище наведене відзначаємо двовекторну складову інноваційного успіху в Україні:

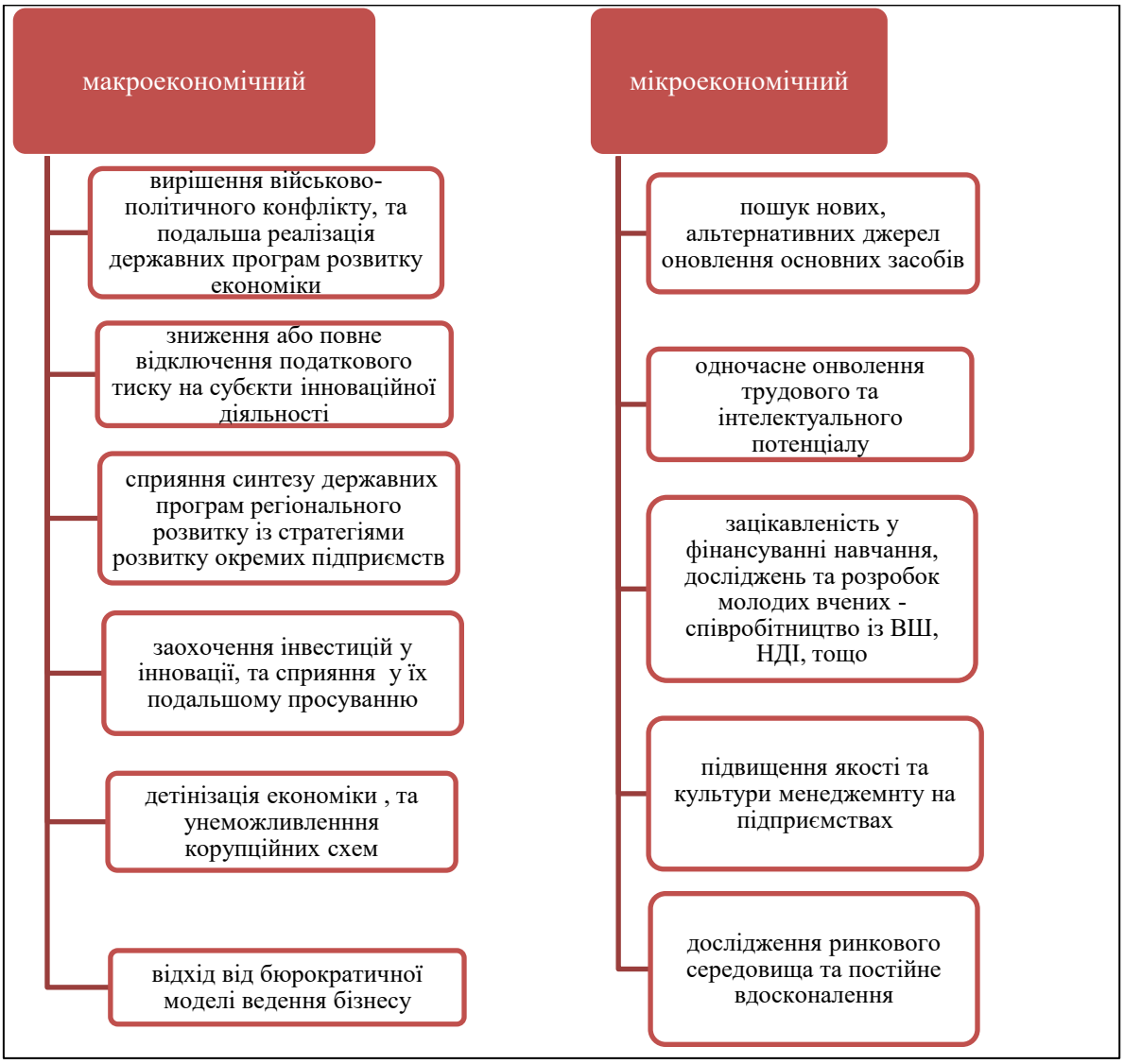

Рис.2. Шляхи вдосконалення інноваційного потенціалу в Україні

Джерело: розроблено автором

Підприємства – це основоположний елемент успішної економічної системи, а тому їх ефективний розвиток це пріоритетне завдання для всіх суб'єктів економічної діяльності в

Україні. Від так – чи не єдиним джерелом їх якісного та кількісного росту є інноваційна діяльність, генерація якої відбувається чи на самому підприємстві, чи на макрорівні як такому. Результат, так чи інакше повинен бути об'єктивним – економічне зростання в країні, стабілізація ринкових коливань, зростання рівня життя населення, поступове зменшення рівня безробіття, і вихід України на якісно новий рівень ведення господарської діяльності.

Список літератури:

1. Володін С. А. Теоретичні засади формування і реалізації інноваційного потенціалу в розвитку економіки / С. А. Володін, О. І. Чекамова // Економіка АПК. – 2017. – № 5. – С. 65-72.

2. Джеджула В. В. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств // Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 4. – С. 5–8.

Галімук Юлія Олександрівна

аспірантка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

АКТИВІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЗМІН

Для України важливим є використання успішного досвіду та запровадження дієвих механізмів розвитку прикордонних територій зарубіжних країн. Одним із таких прикладів може служити польський досвід, як країни, наближеної за своїми реаліями до України. Успішним прикладом розвитку прикордонних територій цієї держави вважається кордон з Німеччиною та Чеською Республікою. Звичайно, існують багато різниць поміж реаліями цих прикордонних територій та українських. Тут умови транскордонної співпраці ускладнені з огляду на, так званий, «замкнутий» характер кордону, що включає візовий режим та паспортні й митні контролі. Різниця також проявляється в історичному та суспільному контексті, економічному розвитку та масштабах організаційної і фінансової допомоги ЄС, а також у суспільних та самоврядувальних формах організації партнерів.

Польський та німецький уряди, регіональні та локальні органи самоуправління вбачають у розвиткові транскордонних контактів елемент політики добросусідства, підтримки культурної єдності й економічного розвитку. Досвід польсько-німецького транскордонного співробітництва вказує на активну роль єврорегіонів в підвищенні ефективності та встановлення таких контактів на локальному рівні. Тому, доцільним є стимулювати діяльність єврорегіонів на кордонах України як найбільш розвинутої форми транскордонного співробітництва. Єврорегіони були і є на польсько-німецьких

прикордонних територіях не тільки дієвим учасником при відборі проектів з фондів ЄС, а також виконавцями ініціатив, які походять з різних рівнів. Важливим елементом функціонування єврорегіональної співпраці є незалежність влад єврорегіонів від урядових адміністрацій та місцевого самоврядування. Як показує аналіз Центру дослідження навколишнього середовища в Ліпску, Польща, співробітники більшості єврорегіональних закладів та офісів в Україні є одночасно працівниками місцевих урядів, державних та обласних адміністрацій, що створює небезпеку залежності від владних еліт. Цікавим є те, що в рекомендаціях Європейської комісії, які стосуються реалізації програм Interreg/Tacis, знаходяться тільки рекомендації, а не обов'язок включення представників єврорегіону в відповідні комісії по відборі проектів. На цьому етапі, істотним є обмін досвідом функціонування єврорегіонів на польсько-німецькому кордоні з огляду на процес відбору транскордонних проектів та стосунків з державною владою та самоврядуванням.

Наступною сферою, в якій польсько-німецький досвід в розрізі транскордонної співпраці можна застосувати в Українських умовах є спільні дії для підтримки економічної та господарської співпраці на прикордонних територіях, а також проведення консультацій для підприємців, котрі шукають партнерів по другій стороні кордону. Для сприяння транскордонного співробітництва та розвитку прикордонних територій в галузі економіки й соціальних справ на німецькій і польській стороні створюються центри консультаційних послуг. Співпрацюючи з як з німецькими, так і з польськими партнерами вони пропонують безкоштовні послуги, консультації та допомоги в підготовці й встановленні ділових контактів із партнерами по обидва боки кордону. Німецькою та польською стороною з великим успіхом реалізовано проекти такого типу в рамках програми Interreg.

Розглядаючи досягнення транскордонного співробітництва в якому бере участь Україна, можна зауважити, що декларована «Програмою сусідства Польща-Україна-Білорусія» ціль транскордонного співробітництва – підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій цих держав та активізація інтеграції локальних спільнот – не віддзеркалюється в виборі пріоритетів програми та поділі фінансових ресурсів [1, с. 33-41]. Тут переважають проекти, пов'язані з інвестиціями в модернізацію доріг, а також охороною середовища. Натомість, спільні дії по підтримці економічної співпраці є незначними, а присутність українських підприємств на польських та білоруських ринках є непомітною. Невеликі суми також виділяються для співпраці єврорегіонів. Натомість, польсько-німецький досвід показує приклад ефективного використання близькості кордону та пов'язаного з ним порівняно низького рівня витрат на робочу силу, що спричинила збільшення напливу закордонного капіталу та створення великої кількості спільних підприємств. Ці та інші явища справили позитивний вплив на розвиток економіки польсько-німецьких прикордонних

територій. Особливо істотною виявилась діяльність Польщі та Німеччини щодо пришвидшення процедур митного оформлення на кордоні для транспортування товарів потягами. Досить довгий час оформлення зменшує конкурентоздатність транспорту. Така ситуація характерна також і для України. Розв'язком для даної ситуації є спрощення вищевказаних процедур а також преференції на кордоні для поїздового транспорту.

Німецько-польський досвід транскордонного співробітництва та розвитку прикордонних територій показує, що необхідними є детальні наукові опрацювання на тему територіального розвитку прикордонних територій. Ретельний, позбавлений політичної риторики аналіз економічної та суспільної ситуації прикордонних територій становить основну умову ефективного використання фінансових ресурсів.

Як вказує досвід сусідніх країн, для прикордонних територій формування моделі локального розвитку є одним із найважливіших завдань. Оскільки багато років прикордонні території України існували практично в економічному вакуумі і мали досить незначну можливість впливу на свою ситуацію, для більшості прикордонних територій, кордон становив й частково далі становить перешкоду для економічного, соціального та культурного розвитку.

Значною перешкодою в плануванні розвитку є недостатня інформація про стан розвитку закордонного партнера транскордонного співробітництва, вагома різниця в порівнянних базах даних локального розвитку, кордонний режим, що заважає комунікації, обмежує потік людського капіталу, товарів та послуг, присутність паталогічних явищ, пов'язаних з різницями в цінах та економічному розвитку, низька комплементарність в допоміжних засобах фінансування та невеликий доступ українських прикордонних територій до них, диспропорції в доходах громадян по обидва боки кордону. Необхідність опрацювання стратегії розвитку прикордонних територій України виявляється, передовсім, в ефективному використанні транскордонної співпраці з закордонним партнером та затвердженні спільних завдань, ідентифікації найважливіших проблем та окреслення шляхів їх подолання на перспективу, підвищення власної конкурентоспроможності по відношенню до закордонного оточення.

Потрібно підкреслити важливість формування транскордонної та локальної політики в контексті загальної економічної та суспільної закордонної політики. Аналіз дій німецької адміністрації територіальних одиниць, так званих ляндів, на польсько-німецьких прикордонних територіях вказує на міцний зв'язок транскордонних програм з закордонною економічною політикою, спрямованою на польських партнерів. Саме така формула дозволяє поставити досягнення транскордонного співробітництва над процедури його реалізації.

Процеси децентралізації територіальних адміністративних одиниць створили нові рами розвитку прикордонних територій та транскордонної співпраці. Особливо істотним у випадку прикордонних територій є врахування специфіки, що виникає з їх положення та включення думки закордонного партнера, а коригування дій в над локальному та транскордонному масштабі прикордонних територій не повинні порушувати збалансованого розвитку.

Європейський досвід єврорегіонів на кордонах Німеччини та Польщі свідчить, що у їхній діяльності було визначено пріоритети, як, наприклад, розробка і втілення конкретних проектів для налагодження динамічного розвитку співпраці у вищій освіті, що дозволяє спільно навчатися студентам, викладачам і науковцям країн, задіяних у транскордонному співробітництві, здійснювати конкретні освітні та дослідницькі програми.

Отже, доцільно розглядати транскордонне співробітництво як інструмент, що полегшує утримання контактів з інституціями, пов'язаних із інноваційним розвитком прикордонних територій, науковим підходом до економіки, природоохоронною діяльністю.

Список літератури:

1. Васьківська К. В., Кунірук Г. В. Транскордонне співробітництво України в умовах євроінтеграції. Вісник Львівської державної фінансової академії. 2010. № 18. С. 33-41.

Калакун Наталія Григорівна
аспірантка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
Боднар Оксана Петрівна
студент
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Реформування державного управління в Україні за умов децентралізації, є пріоритетним напрямком створення абсолютно нової системи державної влади, та суттєво укріпити повноваження місцевих органів самоврядування надавши їм більше владних повноважень. Але, враховуючи сучасний економічний та політичний стан держави, можливість реформування перебуває у невизначеному стані, що суттєво гальмує процеси децентралізації влади та перехід суспільства до нового адміністративно територіального устрою, а також знижує можливість якісних та позитивних змін.

Законопроектом Про внесення змін до Конституції (щодо децентралізації)» [3], передбачено всього, лише, дві статті, які закріплюють новий правовий статус та

повноваження новоутвореної гілки влади - префектів. Та зважаючи на те, що відповідні зміни мали бути ухвалені ще у 2015 році, а станом на сьогодні законопроект залишається на розгляді, надіятись про швидке впровадження будь-яких змін передбачених в ньому ще дуже рано.

Та в разі ухвалення змін передбачених в проекті закону урядом, відповідні положення про діяльність префектів, порядок їх утворення, призначення, звільнення та основних засад діяльності, будуть регулюувалюватись окремим законом. На сьогодні, вже є напрацьований проект Закону України «Про префекта» [4], який передбачає регламентацію діяльності префектів. Саме цей закон дає чітко зрозуміти, яку роль відіграватимуть префекти в реформованих органах виконавчої влади, та які нові повноваження їм наділятимуться.

Проаналізувавши сучасне законодавче забезпечення. Можна зробити висновки, що місцеві органи виконавчої влади такі як облдержадміністрації та райдержадміністрації діють за принципом подвійного підпорядкування: вони являються представниками державних органів влади на місцевому рівні, а також формують виконавчі органи влади місцевих рад.

Проте, після ухвалення відповідних законодавчих змін, вони мали б передатись на рівень муніципальних органів. Адже суть впровадження інституту префектів полягає у заміщенні місцевих адміністрацій, тим самим скорочуючи їх штати, а також у наданні префектам нових, ширших повноважень, які дозволяють зробити з нині діючих адміністрацій значно менші за своєю чисельністю, проте значно ефективніші у свої діяльності структури.

Облдержадміністрації та райдержадміністрації мають значно великі штати працівників та широке коло повноважень, які у свою чергу тягнуть за собою значну частину видатків, яка спрямовується на їх утримання. У Держбюджеті на 2019 рік видатки на утримання облдержадміністрації всіх областей сягнули біля 4-ох з половиною мільярдів гривень. [1], Проте, вже у 2020 році ці видатки скоротяться на 26% та становитимуть близько 3-ох з половиною мільярдів гривень. На мою думку, такі зміни зумовлені перш за все об’єднанням деяких міністерств, а відповідно і на місцевому рівні структури підпорядковані цим міністерствами – профільні департаменти облдержадміністрацій мали б об’єднатись та відповідно скоротити штатну чисельність працівників. Такі зміни мали б допомогти оптимізувати діяльність місцевих органів виконавчої влади, проте кількість працівників скорочується, але фактичне коло повноважень залишається незмінне, оскільки 100% об’єднання територіальних громад, ще не відбулось, тому говорити про реальні зміни не приходиться.

Вкрай важливим є розуміння функціонального призначення такої ланки влади як префекти, в першу чергу для здійснення комплексного державного нагляду за діяльністю

органів місцевого самоврядування, які є пріоритетними для майбутніх префектів та їх секретаріатів.

Сучасне законодавство повністю нівелює підконтрольність та підзвітність органів місцевого самоврядування, для здійснення нагляду за їх діяльністю, оскільки раніше така можливість хоча б частково делегувалась за допомогою прокурорського нагляду. Але, редакцією 2014 року, такі повноваження скасовано законом «Про прокуратуру» [2], а нового механізму здійснення відповідного нагляду наразі не передбачено.

Місцеве самоврядування за всієї його самостійності не можна повністю ізолювати від державних органів влади, оскільки, по-перше, реальні можливості органів місцевого самоврядування на практиці виявляються вкрай обмеженими; по-друге, держава може мати на певній території свої інтереси, що, з одного боку, виражають інтерес усього народу, а з другого – можуть суперечити інтересам населення цієї території. На відміну від розвинених європейських країн, Україні ще потрібно пройти тривалий процес формування повноцінного громадянського суспільства. Сьогодні розвитку місцевого самоврядування в нашій країні перешкоджають:

– правова незрілість населення;

– пасивність громадян у спілкуванні з владними структурами;

– відсутність ефективного механізму залучення широких верств населення до різних форм самоврядування.

Проблема розподілу повноважень між префектами та виокремлення найважливіших актів органів місцевого самоврядування, які потребують першочергового аналізу з боку префектів, пов’язана з широкою сферою компетенції, що має бути закріплена за даним інститутом. Так, наприклад, в Україні проектом змін до Конституції [3] пропонується наділити префектів як наглядовими, так і координаційними повноваженнями. Для порівняння: у державах – членах Європейського Союзу існує тенденція до розподілу наглядових функцій, з одного боку, та повноважень із координації органів державної влади або планування регіонального розвитку – з іншого, між різними інститутами. Так, у низці країн за префектами (або аналогічними їм інститутами, що представляють державу на місцях) часто або закріплюється лише наглядові функції, або суттєво скорочується кількість територіальних органів ЦОВВ, щодо яких представники держави на місцях здійснюють управління. У разі збереження чинного переліку адміністративно-територіальних одиниць на кожного префекта припадатиме в середньому по 22 місцеві ради (не враховуючи виконавчих комітетів), за діяльністю яких він має здійснювати нагляд. З іншого боку, у процесі реформування адміністративно-територіального устрою, у зв’язку з утворенням об’єднаних

територіальних громад та можливим укрупненням районів, кількість органів місцевого самоврядування, щодо яких здійснюватиметься нагляд, може суттєво скоротитися.

Для ефективної реконструкції співвідношення державного управління і місцевого самоврядування необхідно:

1. Чітке наукове обґрунтоване визначення розподілу функцій та повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. До сфери компетенції обласних державних адміністрацій слід віднести питання контролю за дотриманням законодавства, організацію заходів загальнодержавного спрямування. За органами місцевого самоврядування слід закріпити функції надання громадських послуг, задоволення культурних, освітніх та інших потреб населення.

2. Удосконалення контролю за реалізацією делегованих повноважень. Необхідно закріпити процесуальні норми щодо здійснення контролю за виконанням делегованих повноважень та відповідальності за їх порушення. Голови місцевих державних адміністрацій мають бути наділені повноваженнями щодо зупинення незаконних актів органів місцевого самоврядування, які прийняті з питань виконання делегованих повноважень органів виконавчої влади.

3. Розширення практики укладання договорів та угод про спільну діяльність у різних сферах життя між органами влади на місцях, які можуть конкретизувати відповідно до закону їхні взаємні права та обов’язки.

4. Законодавче визначення та закріплення повноважень територіальних громад сіл, селищ, міст. За громадами слід закріпити визначення пріоритетів їх розвитку, затвердження найвагоміших правових актів. Необхідно значно розширити повноваження рад базового рівня та місцевих голів, які обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права у населених пунктах. Важливим напрямом розвитку функцій місцевого самоврядування є прийняття галузевих нормативно-правових актів у галузі житлово-комунального господарства, будівництва тощо.

5. Зміцнення правових гарантій місцевого самоврядування, вдосконалення механізмів захисту прав та інтересів територіальних громад, органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

6. Зміцнення матеріальної і фінансової бази місцевого самоврядування. Зараз дуже гостро постає проблема, пов’язана з тим, що переважна більшість територіальних громад не має необхідної матеріально-фінансової основи, яка б могла забезпечити належний рівень соціальних послуг, що надаються в системі місцевого самоврядування. До того ж чинне законодавство України не містить положень, які б передбачали ефективні шляхи та засоби формування самодостатніх територіальних громад.

Для формування подібних громад доцільно було б централізовано визначати територію громади з урахуванням того, щоб вона не була надто великою, але достатньою, з точки зору можливості формування комунальної власності, місцевого бюджету та виборних органів місцевого самоврядування, щоб на її території перебували об'єкти соціальної та комунальної інфраструктури, необхідні для виконання завдань місцевого самоврядування по наданню соціальних послуг населенню. При цьому на місцях має залишатися не менше половини коштів, що надходять до бюджету з відповідної території. Вирішення вище зазначених питань забезпечить належне співіснування двох систем управління – місцевих державних адміністрацій як низової ланки системи державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Список літератури:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14 листопада 2019 року № 294-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20

2. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18

3. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): Проекту Закону України від 1 липня 2015 року № 2217а. [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812

4. Про префектів: проекту Закону України від 16 листопада 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/prefekti-16.11..pdf

ПІДСЕКЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна
д. е. н., професор кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Зміни, що відбуваються у адміністративному і територіальному устрої нашої держави показують необхідність застосування ефективних методів управлінського впливу щодо розвитку фінансово-матеріальної бази місцевого самоврядування новостворених адміністративно-територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Відповідно, надходження місцеві бюджети ОТГ, унаслідок децентралізації, поповнюються за рахунок додаткових джерел, на формування яких має вплив і підприємницька діяльність, яка провадиться на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (зокрема при забезпеченні надходжень 60% податку на доходи фізичних осіб чи єдиного податку та.ін. до бюджетів ОТГ). Підприємництво також сприяє зайнятості населення, що проявляється, насамперед, у здатності малого та середнього бізнесу створювати нові робочі місця і поглинати надлишкову робочу силу; забезпечує насиченість ринку товарами та послугами; сприяє здоровій конкуренції; формує інвестиційний клімат. Підприємці, спільно з органами місцевого самоврядування, в змозі долучатися до інвестиційного супроводження інфраструктурних проектів та брати участь у фінансуванні місцевих програм, будучи зацікавленими в соціально-економічному розвитку території. Через це підприємницька ініціатива потребує стимулювання, адже є «довгостроковою інвестицією» у економічну стабільність об'єднаної територіальної громади, добробут її мешканців та у формування умов для ефективної реалізації довгострокової стратегії місцевого розвитку.

Зважаючи на потребу раціонального використання наявних бюджетних коштів у якості інвестицій у розвиток вітчизняного підприємництва, а також на необхідність забезпечення ефективності цього напрямку шляхом бюджетного інвестування, – треба акцентувати увагу на такому підході до планування і фінансування капітальних видатків місцевих бюджетів, який забезпечить адміністративну і фінансову підтримку підприємницького розвитку відповідної території. Це можливо шляхом забезпечення надходжень до спеціального фонду місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад із подальшим спрямуванням цих коштів для стимулювання підприємницької діяльності за пріоритетами розвитку територій. Наприклад, для ведення сільського господарства на територіях, де цей вид підприємницької

діяльності є пріоритетним, плата за оренду земельних ділянок має здійснюватися із обумовленням у договорі її вартості, визначеної як різниця між фактичною орендною платою і сумою єдиного податку від сільськогосподарських товаровиробників – платників IV групи, діяльність яких є прибутковою, має позитивну динаміку зростання фінансового результату. Це дасть можливість додатково стимулювати соціально-економічний розвиток аграрних регіонів, забезпечуючи фінансово-економічний ефект надходжень до бюджетів об'єднаних територіальних громад України в орієнтовних обсягах 16369127,09 тис. грн/рік [1, с.560].

Якщо розмір сплати єдиного податку, за умови користування земельною ділянкою сільськогосподарського призначення для здійснення підприємницької діяльності, перевищує ставку орендної плати цієї ділянки, то органу місцевого самоврядування у юрисдикції якого знаходяться такі ділянки, рекомендовано зробити вибір на користь оформлення договору оренди. Таким чином можна стимулювати підприємницьку активність, без втрат надходжень плати за оренду до спеціального фонду місцевих бюджетів.

Також доцільним, на наш погляд, є застосування чітких алгоритмів щодо визначення напрямів здійснення бюджетних інвестицій та їх обсягів у розвиток підприємництва, зокрема, встановлення органами місцевого самоврядування критеріїв, які визначають можливість відшкодування відсоткових ставок за кредитами для підприємств, які реалізовують пріоритетні проекти розвитку територій, створюючи нові робочі місця відповідно до стратегії модернізації системи соціальної підтримки населення [2, с.90]. Реалізація такого підходу сприятиме створенню соціально орієнтованого ринкового механізму; дасть змогу подолати кризовий спад виробництва; забезпечить передумови для економічного піднесення кожної територіальної громади.

За нинішньої ситуації в Україні, розвиток малого та середнього бізнесу повинен стати вирішальним чинником також і для удосконалення економічних механізмів. А спрямування бюджетних інвестицій у стимулювання підприємництва за пріоритетними напрямками розвитку об'єднаних територіальних громад на рівні кожного регіону України, - дасть змогу підвищити ефективність бюджетного інвестування, сформувавши ефективний та повноцінний сектор економіки, здатний працювати в інтересах усіх верств розвитку суспільства.

Список літератури:

1. Uliana Vatamanyuk-Zelinska and Nataliia Sytnyk (2019). Effectiveness of financial and economic regulation of land relations in ukraine in the context of the decentralization reform. Problems and Perspectives in Management, 17(2), 550-562.

2. Ватаманюк-Зелінська У.З. Підвищення ефективності бюджетного інвестування підприємницької діяльності в Україні. / У.З. Ватаманюк-Зелінська // Інноваційна економіка. – 2019. – № 7-8 (2019) – С. 85–91.

Голинський Юрій Олегович
к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

МИТНІ ОРГАНИ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У державному секторі відбуваються зміни, аналогічні перетворенням в комерційному секторі. У практиці управління в державних організаціях все більше використовуються підходи і методи менеджменту приватного бізнесу. Це також відноситься до концепції орієнтації на споживача, стратегічного планування, маркетингу та до методів управління корпоративною культурою.

Найбільш явно вираженими є тенденції коригування базової моделі управління і широкого впровадження методології управління, що орієнтоване на результат. У першому випадку відбувається поступовий перехід від традиційної адміністративної системи управління, в якій центральною ланкою є керівник, а центральної процедурою - дотримання інструкцій (регламенту), до системи маркетинг-менеджменту. Її центральним елементом стає споживач, а процес управління орієнтований на задоволення його потреб. На фундаментальному рівні такі зміни пов'язані з переходом від традиційної моделі класичного адміністрування до інноваційної – інтегрованої моделі управління, яка об'єднує модель класичного адміністрування та маркетингову модель.

Традиційна бюрократична система управління починає поступово заміщатися інтегрованою. У ній присутні елементи ринкових механізмів. Державна служба поступово перетворюється в сферу специфічних послуг. Зокрема, в митній сфері послуги надають як держава, так і приватні компанії: державні послуги з інформування та консультування, брокерські послуги, складські послуги. При цьому частина послуг переходить з державної власності на приватну. Проте, як і раніше залишаються питання, що стосуються особливостей управління, його закономірностей, форм і методів.

Перехід в державній службі на модель управління, орієнтованої на результат, пошук оптимального рішення постійно виникаючих проблем, висуває жорсткі вимоги до адекватної ідентифікації цілей і місії організації, гармонізації та суворої кореспонденції між ними, а також традиційними правилами і процедурами адміністрування.

У державній службі поступово зміцнюється практика формування місії. Тут використовуються методи кількісної оцінки результатів, зокрема, оцінки ефективності (відношення результату до витрат), результативності (співвідношення фактичного результату до планованого) і економічності (співвідношення планованих витрат до фактичних). Зміщуються і інші акценти, зокрема, з вимірювання витрат центр тяжкості переноситься на вимір результатів. Якщо традиційний підхід в державному управлінні постійно концентрує увагу на обсягах витрат державних коштів, а кінцевий результат залишається в тіні, то новий підхід управління в державній службі основну увагу переносить на вимірювання і моніторинг результатів, які отримані в процесі тих чи інших дій державної служби.

Таким чином, нові умови розвитку суспільства призводять до того, що багато методів і прийомів менеджменту, які довели свою результативність в комерційному секторі, поступово переносяться в практику державної служби. У той же час, державні організації характеризуються особливостями, що відрізняють їх від приватних. Ці особливості полягають, перш за все, в масштабах і сутності цілей, відповідальності, звітності та оцінці результатів діяльності. Тому не всі методи і прийоми менеджменту, які дають результати в приватному секторі, можуть в незмінному вигляді знайти ефективне застосування в державній службі.

Останнім часом в світі спостерігається зміна моделі менеджменту в державній службі. Ці зміни в цілому збігаються зі змінами менеджменту в комерційних організаціях. Для системи управління митними органами така тенденція супроводжується також умовами та перспективою розвитку сфери зовнішньоекономічної діяльності та митної справи в цілому.

Важливо зрозуміти, що різні рівні управління в митній системі одночасно виступають як суб'єкти і об'єкти управління, а управління митними органами носить ієрархічний характер. Кожному рівню управління відповідають свій суб'єкт і об'єкт управління.

Кожен митний орган також складається з цілого ряду структурних підрозділів. Ці підрозділи складають необхідний набір компонентів (елементів) системи, в якості якої розглядається будь-який митний орган. Разом з тим, слід пам’ятати, що своєрідним елементом цієї системи виступають окремі співробітники митних органів, оскільки вони здатні самостійно вирішувати завдання і реалізовувати функції властиві розглянутим органам.

Всі елементи (структурні підрозділи) митного органу певним чином пов'язані між собою і системою в цілому. Вони впливають один на одного з різним ступенем значущості. Управлінський вплив, необхідною умовою якого є відносини підпорядкованості, спрямовується вищим органом (структурним підрозділом) на нижчий митний орган

(структурний підрозділ). Отже, вплив даного виду є формою взаємозв'язку суб'єкта й об'єкта управління.

На відміну від нього інформаційний вплив - це форма взаємозв'язку не субпідрядних структурних елементів одного митного органу або елементів (підрозділів) самостійних систем управління.

Одночасно кожен митний орган має системні ознаки, які не можуть бути зведені до суми якостей і властивостей складових їх елементів. Так, відділи оперативного, економічного і правоохоронного блоків мають свої завдання і функції. Однак лише митниця як цілісна система здатна вирішити в повному обсязі завдання, покладені на митний орган.

Таким чином, оскільки кожен митний орган будь-якого рівня має ознаки, властиві системним утворенням, він є керованою системою. Функціональне призначення цієї системи визначається колом завдань для виконання яких власне і створюється митний орган. Разом з тим всі митні органи, будучи керованими соціальними системами, в цілому виступають як сукупність суб'єктів і об'єктів управління, взаємопов'язаних каналами прямого і зворотного зв'язку. При цьому митні органи, що входять в єдину митну систему України, відчувають керуючий вплив «зверху».

Поряд з цим, функціонуючи в оточенні інших соціальних систем і в певному зовнішньому середовищі, вони постійно піддаються різноманітним управлінським та інформаційним впливам. Отже, в силу зазначених обставин кожен митний орган одночасно є не тільки керованою системою, але і системою управління, тобто суб'єктом і об'єктом управління одночасно.

Система управління митними органами має ознаки ієрархічності, яка проявляється при здійсненні будь-яких управлінських дій. Найбільш ця властивість помітна у відносинах між митними органами, що стоять на різних щаблях ієрархічної градації, де органи наділені різною компетенцією і більш складна митна система є суб'єктом управління по відношенню до менш складної – нижчої.

Такий порядок трохи знижує швидкість проходження вказівок і не виключає можливість їх спотворення. Однак завдяки цьому порядку досить надійно забезпечується необхідна централізація управління, узгодженість діяльності численних структурних підрозділів щодо вирішення завдань, що виникають.

Таким чином, управління митними органами здійснюється в специфічних умовах, багато в чому відмінних від управління в інших сферах суспільного життя. Як і всякий складний соціальний об'єкт, митна система включає в себе безліч різних елементів, підсистем, які знаходяться між собою в певних відносинах і взаємодіють один з одним.

Список літератури:

1. Голинський Ю. О. Ризик-менеджмент у митній справі та шляхи його вдосконалення [Текст] / Ю. О. Голинський, Д. І. Довгий // Молодий вчений. — 2018. — №10. С. 741-745.

Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

Петик Любов Орестівна

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Для виконання банківськими установами своїх функцій та розширення можливостей планування розвитку своєї діяльності є формування банками ресурсів, що вимагає проведення кожним окремим банком правильної ресурсної політики стосовно поповнення власних коштів; залучення коштів клієнтів – фізичних та юридичних осіб, створення найсприятливіших умов для розміщення ними власних вільних коштів саме в цій кредитній установі.

На сучасному етапі розвитку банківської діяльності в Україні вагомими чинниками формування їх ресурсного потенціалу є депозити фізичних осіб, основним джерелом яких є заощадження населення.

Звітні дані вітчизняних банків відображають позитивну динаміку залучених ресурсів після кризових явищ другої половини 2008 р., які спровокували суттєвий відплив залучених коштів банків [1, 5]. Аналіз показників діяльності банків доводить, що основним джерелом залучених коштів є кошти фізичних осіб (рисунок 1.). Впродовж 2013-2018 рр. обсяг коштів, залучених банками від юридичних і фізичних осіб зростає, та станом на 01.01.2019 р. складає 406367 млн. грн. та 508457 млн. грн. відповідно. Разом з тим, зростання курсу гривні та залучення більшої кількості депозитів від населення в гривні сприяло помірній дедоларизації.

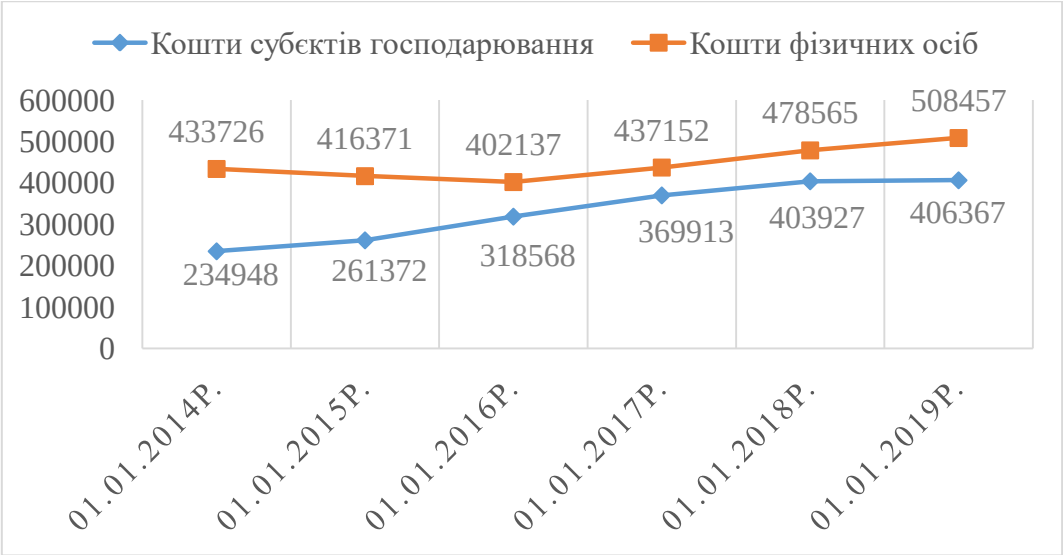

Рис. 1. Кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб, як складові пасивів українських комерційних банків з 01.01.2014 по 01.01.2019 рр., млн. грн.

Джерело*:* розроблено автором за даними [1, 5].

Зауважимо, що нині дедалі вищу конкуренцію депозитам створюють вкладення в ОВДП, особливо серед великих вкладників – фізичних осіб. Їхня дохідність вища за депозитні ставки, а купонні доходи не оподатковуються. Поки що обсяги вкладень незначні – 9,5 млрд грн, проте вкрай динамічні: на кінець травня 2019 року вони зросли у 3,2 рази р/р [3].

Отже, найстійкішим ресурсом для банку є депозити фізичних осіб. Збільшення коштів на рахунках фізичних осіб свідчить про тенденцію зростання довіри населення до банків, розширення спектру банківських послуг для населення, запровадження нових банківських продуктів з обслуговування населення. Водночас ринок депозитних послуг фізичних осіб є найбільш вразливим сегментом ринку, на який досить сильно впливає зменшення доходів населення, підвищення рівня безробіття та рівня споживчих цін, а також зростання недовіри до банківської системи.

Задля збільшення довіри населення до банківських установ з боку фізичних осіб та залучення додаткових клієнтів та їх коштів з боку банків було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) [4].

Практичне гарантування захищеності вкладів забезпечує зростання довіри населення до банківської системи в цілому і до банківських депозитів як не тільки дохідного, а передусім надійного інструменту розміщення заощаджень населення. Це дуже важливий інструмент впливу на прийняття рішень домогосподарствами щодо розміщення своїх заощаджень, оскільки значно важливішим у багатьох випадках стає не прибуток, а гарантоване отримання тих коштів, які вкладники надають банкові.

Так, ФГВФО та інші учасники системи фінансової безпеки України здолали наслідки банківської кризи в Україні (2008–2009 та 2014–2016 років). Станом на початок 2017 року ФГВФО сумарно виплатив вкладникам неплатоспроможних банків понад 80,9 млрд гривень (рисунок 2.). Це створило суттєве навантаження на Фонд і змусило його звернутися за фінансовою підтримкою до уряду та НБУ, попри те, що розмір Фонду – 2,5% від вкладів – відповідав кращим регіональним стандартам та перевищував середній рівень для ЄС [2]. . Відповідно постало питання підвищення інституційної та фінансової спроможності ФГВФО для ефективнішого протистояння подібним проблемам у майбутньому.

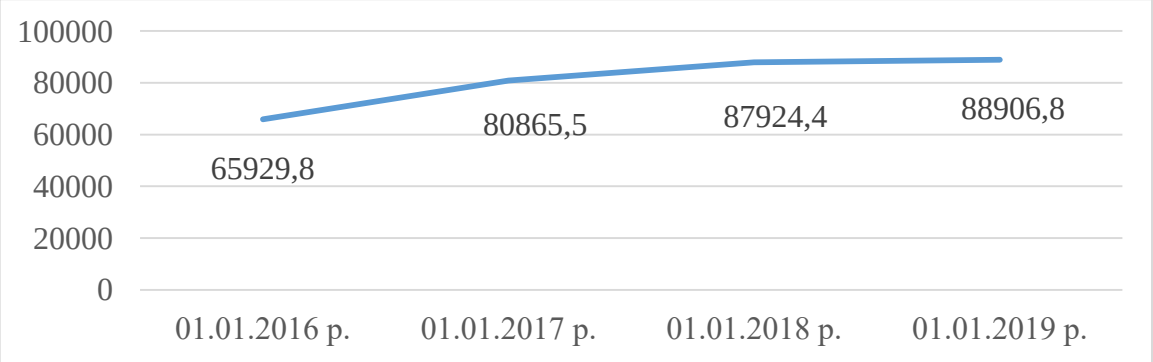

Рис. 2. Кошти, що виплачені вкладникам неплатоспроможних банків, млн грн

Джерело: [4]

Для подолання існуючих викликів, необхідно підвищити ефективність реалізації активів неплатоспроможних банків. Для поліпшення внутрішнього та суспільного контролю за якістю виконання цієї функції Фондом варто розширити звітність і запровадити бенчмаркінг. Вважаєм за необхідне поширити на всі великі банки (а не лише на системно важливі, як це передбачено чинним українським законодавством) вимогу щодо розробки планів відновлення діяльності і реструктуризації відповідно до європейських директив.

Ще одним кроком у вдосконалення діяльності Фонду є розширення кола застрахованих вкладників за рахунок Ощадбанку, а також у перспективі – кредитних спілок. Неучасть Ощадбанку у ФГВФО суперечить принципам IADI та директиві ЄС, створює фіскальні ризики для фінансової стабільності, а також негативно впливає на конкуренцію в банківському секторі. Функціонування інституцій, які підлягають іншому регулюванню та нагляду і не є частиною системи гарантування вкладів, проте конкурують (передусім кредитних спілок) із банками на ринках кредитів та депозитів, також спотворює конкурентне середовище.

Участь Ощадбанку у ФГВФО передбачена як попередніми домовленостями з МВФ, так і стратегією реформування державних банків. Завершення запланованого поширення нагляду та регулювання НБУ на кредитні спілки (у рамках розподілу повноважень Національної

комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, між НБУ та НКЦПФР) може сприяти їх участі у Фонді. Такий крок сприятиме встановленню однакових правил конкуренції між фінансовими інституціями, що приймають депозити, у тому числі з огляду на сформульовану вище рекомендацію про запровадження системи внесків, диференційовану за ризиками установ.

Список літератури:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2018 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2018.pdf

2. Даниленко А. Еволюція системи гарантування вкладів в Україні до світових стандартів: макропруденційний аспект / Андрій Даниленко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/evolyutsiya-sistemi-garantuvannya-vkladiv-v-ukrayini-do-svitovih-standartiv-makroprudentsiyniy-aspekt-andriy-danilenko-natsionalniy-bank-ukrayini-visnik-natsionalnogo-banku-ukrayini-2017--242-s-1530

3. Звіт про фінансову стабільність грудень 2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2018R2.pdf?v=4

4. Котова К.Ю. Аналіз факторів формування оптимальної вартості ресурсної бази банків / К. Ю. Котова // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2018. - Вип. 10(3). - С. 363-370.

5. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442

6. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України, затверджений Верховною Радою України від 3 лютого 2012 р. № 4452-VI. URL:http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4452-17

Гринчишин Ярослав Миколайович

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ КРИЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Основним методом фінансового оздоровлення кризових підприємств в Україні є санація, яка поділяється на два види – санацію до порушення справи про банкрутство і санацію, що здійснюється в ході провадження справи про банкрутство. Під санацією розуміють систему заходів, що здійснюються з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямовану на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів

шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника. Таке визначення санації наведене в Кодексі України з процедур банкрутства, який набрав чинності 21 квітня 2019 року [1]. Даний законодавчий акт змінив попередній закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Незважаючи на те, що Кодекс є першим комплексним документом, який врегульовує всі процедурні питання банкрутства і містить принципово нову для України процедуру відновлення платоспроможності фізичних осіб, механізми фінансового оздоровлення неплатоспроможних підприємств ще далекі від світових стандартів.

Про якість національних оздоровчих процедур кризових підприємств та їх правового регулювання можна судити з місця, який займає Україна в міжнародному рейтингу «Doing Business». Якщо у 2020 р. порівняно з 2010 р. Україна піднялася в загальному критерії легкості ведення бізнесу з 142 місця на 64 місце, то в критерії закриття бізнесу і вирішення питань неплатоспроможності зрушень не відбулося (відповідно 145 і 146 місця) [2]. Таким чином, виникає необхідність у вдосконаленні механізмів фінансової оздоровлення підприємств, що знаходяться у фінансовій кризі.

Задекларований Україною європейський напрям розвитку передбачає вивчення досвіду інших країн щодо подолання кризового стану підприємств і застосування відповідних процедур антикризового фінансового управління. Ефективне законодавство про неплатоспроможність має допомагати ліквідувати швидко і ефективно нежиттєздатні фірми і реструктуризувати життєздатні для того, щоб такі фірми продовжували працювати і максимізувати вигоди, отримані кредиторами, акціонерами, співробітниками, податковими органами та іншими зацікавленими сторонами. Основним видом фінансового оздоровлення кризових підприємств в країнах ЄС є реструктуризація, яку можна поділити на три види: позасудову, судову і гібридні процедури, що поєднують переваги судового контролю та позасудового врегулювання спорів та характеризуються легкістю і низькою вартістю здійснення [3].

Основними перевагами позасудової реструктуризації є: низькі витрати, конфіденційність, своєчасність, забезпечення можливості продовження діяльності боржника, відсутність змін в управлінні, відсутність участі суду. Через свою гнучкість і простоту, позасудова реструктуризація може забезпечити ефективний спосіб зберегти вартість бізнесу.

Позасудова реструктуризація боргів вимагає зміни складу або структури активів і пасивів боржника у фінансових труднощах, не вдаючись до повного судового втручання, тобто її метою є збереження безперервності діяльності підприємства, відновлення зростання і мінімізація втрат, пов’язаних з фінансовими проблемами боржника. В умовах системної кризи відсутність участі судових органів або їх обмежене втручання може бути необхідним,

щоб уникнути перевантаження судової системи і забезпечити швидке відновлення для проблемних компаній.

Боржники вирішують свої фінансові труднощі в окремі моменти розвитку, використовуючи різні види реструктуризації, що відповідають їхнім конкретним потребам і потребам кредиторів. Чим пізніше підприємство ініціює реструктуризацію, тим вищі витрати на її проведення, нижчі повноваження з управління, а також ймовірність успіху. Таким чином, існування можливості досудового врегулювання господарських спорів підвищує шанси на виживання компаній, що знаходяться у фінансовій кризі, і мінімізує витрати з реструктуризації [3]. В умовах системної кризи відсутність участі судових органів або їх обмежене втручання при проведенні реструктуризації може бути необхідним, щоб уникнути перевантаження судової системи і забезпечити швидке відновлення для проблемних компаній.

Хоча процедури позасудової реструктуризації, як правило, не підлягають закону (кодексу) про неплатоспроможність, вони, тим не менше залежать від нього. Зокрема, позасудові реструктуризації працюють краще в тих країнах, де є ефективні формальні системи, що, між іншим, може мати дисциплінуючий вплив на неспівпрацюючі сторони у позасудовій реструктуризації. Крім того, позасудова реструктуризація добре працює там, де будь-який запропонований план реструктуризації узгоджується із законними пріоритетами, що застосовуються до формального розгляду.

Крім переваг, процедури позасудової реструктуризації не позбавлені недоліків, які, в свою чергу, лежать в основі створення поліпшених реструктуризаційних гібридних процедур. До таких недоліків слід віднести: труднощі ведення багатосторонніх переговорів; відсутність податкових стимулів (списання заборгованості, відсутність певних податкових пільг); відсутність захисту від кредиторів (мораторію).

Реструктуризаційні процедури, що проводяться під час провадження справи про банкрутство - це колективні справи за участю всіх кредиторів, що підлягають контролю або нагляду судом та / або адміністратором неплатоспроможності, який означає, що боржник може втратити контроль над своїми активами або значно обмежений в своїх діях. Ця процедура передбачає автоматичний мораторій і може привести або до реструктуризації (де це можливо) або ліквідації. План реструктуризації є обов'язковим для всіх кредиторів, незалежно чи підтримують вони його чи ні [3].

Гібридні процедури реструктуризації поєднують в собі переваги неформальної угоди (наприклад, легкість переговорів, володіння боржника своїми активами) і процедури формальної неплатоспроможності (наприклад, мораторій на примусові дії, обов'язкові наслідки плану реструктуризації для меншості кредиторів). Економічна функція гібридних

процедур полягає в тому, щоб зменшити ризик того, що меншість кредиторів може припинити процес реструктуризації, без необхідності нести витрати, пов'язані з формальними процедурами банкрутства. Прив’язка меншості кредиторів через позасудове врегулювання гібридної реструктуризації є необхідною умовою для успіху реструктуризації для того, щоб не змушувати компанію вдаватися до формального процесу неспроможності.

Таким чином, процедура фінансового оздоровлення неплатоспроможних підприємств в Україні вимагає вдосконалення передусім в напрямку запозичення правового регулювання і досвіду країн ЄС у проведенні реструктуризації таких суб'єктів.

Список літератури:

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19 (дата звернення: 15.12.2019).

2. Doing business 2020. Comparing Business Regulation in 190 Economies. URL: https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf (дата звернення: 15.12.2019).

3. Kargman S. T. Out-of-Court Debt Restructuring. World Bank Group. URL: http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTICE/Resources/OutOfCourtDebtRestructuringBeforeTypesetting.pdf (дата звернення: 15.12.2019).

Дубик Вікторія Яківна

к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕАЛІЗАЦІЯ І РОЗВИТОК МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В умовах глобалізації світової економіки, подальшої активізації міжнародного товарообміну особливого значення набуває формування та ефективне функціонування національних митних систем. Це необхідно з метою максимального сприяння розвитку зовнішньоторговельної діяльності компаній без шкоди для результативності митного контролю і забезпечення національної економічної безпеки.

Подальша лібералізація, гармонізація та уніфікація митних відносин ставить спектр невирішених завдань, проблем і спірних питань, які потребують вивчення митної системи України. З одного боку, механізм її впливу здійснюється на основі інструментів митної політики, направлених на забезпечення національних економічних інтересів. В даному випадку митна система виступає як елемент національної економіки. З іншого боку, у зв’язку з посиленням гармонізації та уніфікації в сфері митних технологій виникає необхідність гармонізації національного законодавства з принципами і нормами світової митної практики.

В цих умовах особливої уваги набуває модернізація системи державного регулювання підприємницьких структур, серед яких важливе місце займають митні посередники, котрі забезпечують безперешкодне переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Сьогодні посередницька діяльність митних брокерів потребує спрощення започаткування та ведення їх діяльності, скорочення дозвільних та погоджувальних процедур, зменшення адміністративного впливу з боку державних органів. Інститут митного посередництва в тому чи іншому вигляді (митний представник, митний агент) присутній у всіх економічно розвинених країнах світу.

Формування ефективної системи митного регулювання в цілому та методів регулювання митної брокерської діяльності, зокрема, може стати передумовою для підвищення якості та швидкості здійснення митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України, що сприятиме залученню нових вантажопотоків і реалізації транзитного потенціалу України.

Відтак, розвинутий ринок посередницьких послуг у сфері ЗЕД є передумовою ефективного господарювання суб'єктів ЗЕД. Головна мета залучення посередників полягає в підвищенні економічності зовнішньоторгових операцій шляхом залучення капіталу посередників при здійсненні транспортних, страхових та сервісних операцій; покладання ризиків, пов'язаних з доставкою вантажів, на посередників; підготовки товару до збуту, маркуванню; швидкого реагування посередників на зміни кон'юнктури ринку.

Ринок посередницьких послуг у сфері ЗЕД можна розділити на такі складові:

- послуги з організації міжнародної угоди (комісійні, консигнаційні та ін.);
- послуги з організації доставки вантажу (агентські, брокерські та ін.);
- фінансові послуги (кредитування, переказ, надання гарантій та ін.);

комерційні послуги в митній сфері.

Отже, ринок комерційних послуг в митній сфері, на нашу думку, можна розділити на ринок митно-брокерських послуг (декларування, консультації в митній сфері, визначення коду товару, нарахування митних платежів та ін.), ринок митно-складських послуг (зберігання товарів в режимі митного складу, маркування, консолідація та ін.).

Виробнича інфраструктура включає елементи, необхідні для ефективного просування та реалізації товарів в умовах конкуренції (митні брокери, банки, біржі, страхові компанії, склади, консалтингові, аудиторські та інші компанії).

На нашу думку, виробничу інфраструктуру в митній сфері можна визначити як сукупність інституцій та інститутів, що сприяють взаємодії суб'єктів ЗЕД з органами Державної фіскальної служби [1, с.262].

Вважаємо, що ефективне функціонування виробничої інфраструктури у митній сфері відповідає потребам національної економіки, є однією з найважливіших умов розвитку зовнішньоторговельних відносин та підвищення транзитного потенціалу України, раціоналізації здійснення митних формальностей, а також підвищення рівня митного сервісу України на міжнародній арені.

Виробнича інфраструктура в митній сфері складається із взаємозалежних елементів, до її складу входять: митні брокери, митні склади, склади тимчасового зберігання, магазини безмитної торгівлі, митні комплекси, зони вільної торгівлі (сервісного, комерційного, промислового типу), фінансові посередники [1, с. 259-264]

Забезпечення сплати митних платежів є фінансовою гарантією і здійснюється у таких формах: надання фінансової гарантії, виданої гарантом (гарантія, що надається у вигляді документу); внесення коштів на відповідний рахунок або в касу митниці ДФС (грошова застава).

Фінансові гарантії надаються органам ДФС зі здійсненням декларування або до декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України транзитом, або перебувають під митним контролем.

Таким чином, одним із суб'єктів гарантування доставки вантажів є фінансовий посередник – гарант, який надає фінансову гарантію сплати митних платежів у вигляді документу.

Отже, фінансові гаранти є посередниками між органами ДФС і вантажовласниками. Участь таких посередників у переміщенні товарів через митний кордон України впливає на швидкість транзитних перевезень і забезпечує контроль доставки вантажів із забезпеченням надходження митних платежів до Державного бюджету України у випадках недоставляння вантажу або несвоєчасної сплати митних платежів.

Отже, в сучасних умовах, коли рівень міжнародних логістичних рейтингів робить їх вибагливими до складу та якості митних послуг, тільки професійні брокери здатні організувати ефективне і своєчасне митне оформлення й переміщення вантажів через митний кордон України.

Для вірного розуміння сутності брокерської діяльності в митній сфері, необхідно точно визначити місце й роль митного брокера, як самостійного учасника відносин, що складаються на ринку митних послуг.

Завдання митного брокера полягають в тому, щоб за дорученням суб'єкта господарювання здійснити усі митні формальності до товарів що переміщуються через митний кордон України. При цьому, митний представник несе повну відповідальність: за

достовірність поданих ним відомостей, за своєчасну та повну сплату митних платежів з товарів, що переміщуються через митний кордон України [2, с.44].

Враховуючи той факт, що митний брокер виступає гарантом оплати митних платежів при переміщенні їх через митний кордон України та діє від імені замовника, оплата митних платежів здійснюється Замовником в національній валюті на умовах 100% передоплати у формі платежу через розрахунковий рахунок органу ДФС. Оплата винагороди митного представника здійснюється у національній валюті на умовах 100% передоплати у формі платежу через розрахунковий рахунок підприємства митного брокера.

Отже, можна визначити митного брокера як суб'єкта підприємницької діяльності, що надає представницькі послуги з виконання митних формальностей на законних підставах в інтересах або від імені іншої особи при переміщенні товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, яке враховує сучасні вимоги міжнародних та українських нормативно-правових актів.

Таким чином, пріоритетним напрямом діяльності органів ДФС України залишається підвищення ефективності адміністрування митних платежів.

Оскільки одним з обов'язків митних брокерів є забезпечення сплати митних платежів, підвищення ефективності адміністрування митних платежів неможливе без наукового і практичного аналізу та удосконалення митної брокерської діяльності.

Визначення економічної категорії «митний брокер» в системі взаємозв'язків у ЗЕД дозволило обґрунтувати вклад митної брокерської діяльності до національної економіки України.

Оскільки до обов'язків митних брокерів віднесено забезпечення сплати митних платежів при переміщенні товарів через митний кордон України, підвищення ефективності адміністрування митних платежів органами Державної фіскальної служби неможливо без наукового та практичного аналізу та удосконалення митної брокерської діяльності.

Список літератури:

1. Самойловська В. П., Коробкова О.М. Економічна сутність митного посередництва / Інноваційна економіка. 2015. № 4. С. 261. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2015_4 44.

2. Онищенко С. П, Коробкова, О.М.,. Шпак Н.Г. та ін. Митно-транспортні операції у системі морських перевезень : навч. посібник. Одеса, 2015. - С. 44.

Західна Оксана Романівна
к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Однією із форм реалізації засад міжбюджетного регулювання є міжбюджетні трансферти, які спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів.

Міжбюджетні трансферти - це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Обсяги міжбюджетних трансфертів щорічно затверджуються законом про державний бюджет і надаються місцевим бюджетам, які мають взаємовідносини з державним бюджетом – обласні бюджети, бюджети міст обласного значення, бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, районні бюджети.

Об'єднані територіальні громади переходять на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом і стають повноцінними суб'єктами бюджетного процесу. З початку 2016 року у своїх повноваженнях вони прирівняні до міст обласного значення. Така система прямого фінансування дозволила органам місцевого самоврядування отримувати такі міжбюджетні трансферти:базову дотацію, реверсну дотацію, освітню субвенцію, медичну субвенцію, без зарахування цих коштів до районного чи обласного бюджетів.

Базова дотація згідно статті 96 БКУ визначається як трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій.

Реверсна дотація – це кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій (ст.96 БКУ).

Бюджети об'єднаних територіальних громад беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності, яка передбачає горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних бюджетів, здійснюється з урахуванням таких параметрів [1]:

1) кількість населення;

2) надходження податку на доходи фізичних осіб, (для бюджетів ОТГ – 60%) за останній звітний бюджетний період;

3) індекс податкоспроможності відповідного бюджету

Базова дотація має компенсаторний характер та забезпечує вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів за закріпленими доходами (податком на доходи фізичних осіб).

За обсягами базової дотації бюджети об'єднаних територіальних громад посідають друге місце – 2,4 млрд грн. Найбільші обсяги базової дотації у 2019 році, як і в 2018 році, отримали районні бюджети – 5,6 млрд грн. Обласні бюджети в 2019 році отримали 1,5 млрд грн, а найменші обсяги базової дотації отримали бюджети міст (районів у містах) – 0,9 млрд грн. (рис.1).

Така тенденція пов'язана з тим, що базову дотацію у 2019 році отримали бюджети, у яких індекс податкоспроможності < 0,9, або надходження на 1 жителя менші за:

• 1,8 тис. грн – з податку на доходи фізичних осіб для бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад;

• 462 грн – з податку на доходи фізичних осіб для обласних бюджетів;

• 78 грн – з податку на прибуток підприємств для обласних бюджетів.

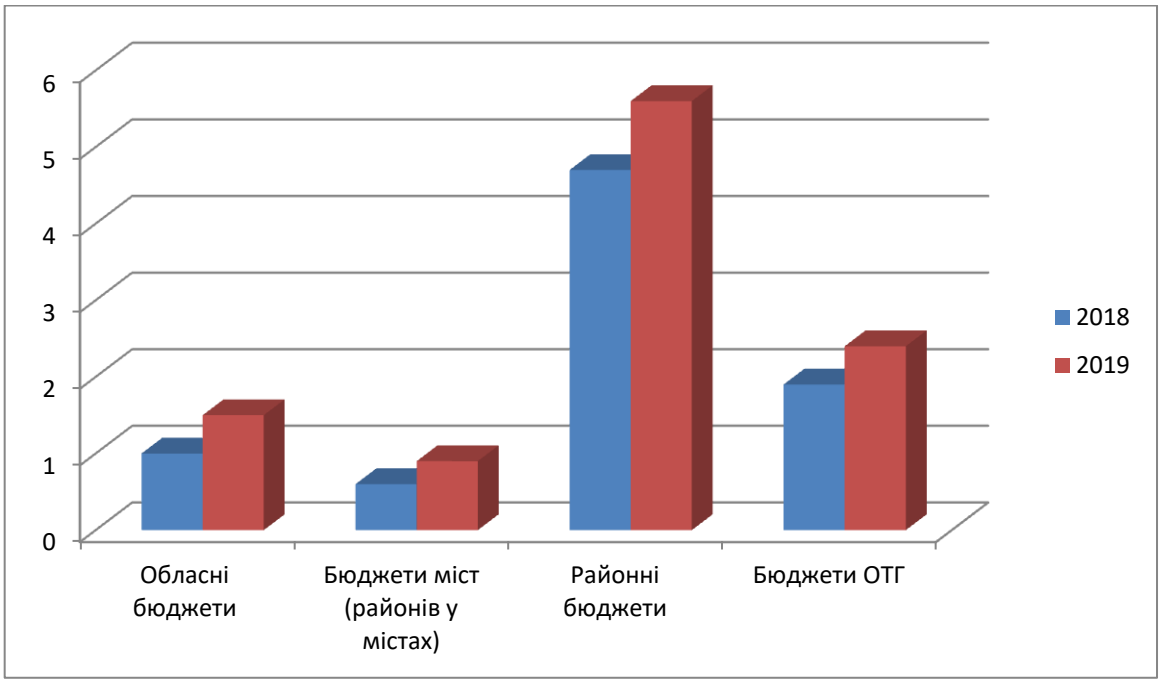

Рис.1. Обсяги надходжень базової дотації у 2018–2019 рр.

Джерело: [2]

Водночас, бюджети ОТГ (як і інші місцеві бюджети, що мають взаємовідносини з державним бюджетом), у яких рівень податкоспроможності вище 1,1 середнього показника по Україні частину надходжень передають до державного бюджету (реверсна дотація). При цьому, кошти вилучаюся не в повному обсязі, як це було при системі

балансування місцевих бюджетів, а лише 50 відсотків перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по Україні [3].

Реверсна дотація є джерелом фінансування базової дотації. Обсяг реверсної дотація у 2019 році становив 6,8 млрд грн. Найбільші обсяги реверсної дотації у 2019 році аналогічно до 2018 року перераховано бюджетам міст обласного значення – 4,6 млрд грн. Обсяги реверсної дотації з інших бюджетів є значно меншими. Плановий обсяг реверсної дотації, що спрямовуватиметься до державного бюджету з обласних бюджетів, становив 0,9 млрд грн, з бюджетів ОТГ – 0,7 млрд грн, а з районних – 0,6 млрд грн.

Така тенденція насамперед пов'язана з положеннями Проекту Закону України «Про Державний бюджет на 2019 рік», у якому зазначено, що реверсна дотація передбачена для бюджетів, у яких індекс податкоспроможності > 1,1, або надходження на 1 жителя більші за:

• 2,3 тис. грн – з податку на доходи фізичних осіб для бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад;

• 565 грн – з податку на доходи фізичних осіб для обласних бюджетів;

• 95 грн – з податку на прибуток підприємств для обласних бюджетів.

Бюджети громад, що не об'єдналися, не беруть участі в горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності. Базова та реверсна дотації для них не визначаються.

Отже, важливу роль у формуванні бюджетної політики і організації бюджетного процесу займає міжбюджетне регулювання, метою якого є перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати їх виконання.

Список літератури:

1. Бюджетний кодекс України від 08 лип. 2010 р. № 2456 - VI. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17

2. Аналіз міжбюджетних трансфертів у 2018–2019 РР. URL: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/2018-10-04-transfers_md-1.pdf

3. Фінанси об'єднаних територіальних громад: навчальний посібник/ [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Західна О.Р. та ін.];за заг. ред. Н.С. Ситник.- Львів: Видавництво «Апріорі», 2019. – 536 с.

Клепанчук Ольга Юріївна
к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівській національний університет імені Івана Франка

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МВФ

Інтеграція України у світову економічну спільноту не можлива, без найбільш впливової сили на світовій арені, міжнародної валютно-фінансової організації МВФО. Яка започаткована розвиненими країнами світу для сприяння розвитку та стабілізації світової економіки у цілому та окремих країн зокрема. Реалії сучасного стану економіки України а саме: проблеми платіжного балансу, зниження ВВП, девальвація національної валюти, стрімке падіння індексу промислового розвитку, зростання інфляції, масове безробіття і відтік робочої сили з кордон, збільшення витрат на фінансування оборонної сили, все це пояснює необхідність співпраці України з МВФО.

Залучення коштів від МВФО має неоднозначний вплив на економіку і на політичний стан України в цілому. Метою даного матеріалу є дослідити перспективи співробітництва, проаналізувати всі недоліки та позитивні сторони.

Основним напрямом використання кредитів МВФО було надання кредитів Міністерству фінансів України для обслуговування зовнішнього боргу, фінансування дефіцитів платіжного та торговельного балансів. Формування, у тому числі, завдяки позикам МВФО, валютних резервів НБУ повинно було підтримати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, ввести з часом повну конвертованість гривні за поточними операціями.

За даними Національного банку України, за підсумками 2019 року уряд має виплатити 5,01 мільярда доларів зобов'язань перед зовнішніми кредиторами. Ще 842 мільйони доларів має виплатити Нацбанк. Такі дані наводяться в оновленому графіку погашень державного боргу України за всі 4 квартали 2019 року, який опублікували на сайті НБУ[1]. Так, найбільше виплат уряд мав здійснити протягом 3 кварталу 2019 року — 1,9 мільярда доларів. Наприкінці року сума виплати боргів має скластиме 320 мільйонів доларів. Більша частина боргів уряду, які необхідно погасити протягом 2019 року — це основне тіло кредитів. Воно складає 3,2 мільярда доларів. Ще 1,7 мільярда доларів — це відсотки з запозиченнями. Обсяг виплати боргу перед МВФО у 2019 році складе 1,94 мільярда доларів. Так, уряду необхідно виплачувати по 600 мільйонів доларів протягом перших трьох кварталів, а наприкінці 2019 року на користь МВФО доведеться заплатити 87 мільйонів доларів. На початку лютого 2019 року у Національному банку України повідомляли, що обсяг державного боргу України вперше за багато років скоротився менше 60% від ВВП. Нагадаємо, що станом на початок

2019 року розмір державного боргу України складає 78,32 мільярда доларів. Раніше у Рахунковій палаті повідомляли, що 40% бюджету на 2019 рік піде на погашення державного боргу.

На думку деяких науковців, кредити Міжнародного Валютного Фонду створюють швидше довгострокову залежність, ніж надають допомогу в короткостроковому періоді. Але згідно зі статусом Фонду, його кредити повинні мати короткострокових характер. З одного боку, кошти фінансових інститутів дають позитивні загальноекономічні результати, реалізація Україною програм з МВФО є одним з важливих факторів формування її інвестиційного клімату, зростання довіри до макрофінансової стабільності економіки. А з іншого – зростає боргове навантаження країни [2].

Україні необхідно підвищити контроль за цільовим використанням ресурсів, сприяти підвищенню інвестиційної привабливості та кредитоспроможності вітчизняних підприємств, диференціювати джерела фінансових коштів за рахунок розширення ринкової складової. За допомогою такого механізму можливо поглибити участь країни на світових фінансових ринках та зменшити залежність економіки України від ресурсів МВФ.

Незважаючи на прогресивні кроки України на шляху співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, існують значні перепони, такі як: недосконаліть законодавства та його невідповідність міжнародним нормам, систематичне невиконання нашою країною зобов'язань по міжнародних програмах співпраці через припинення фінансування проектів зі свого боку, нецільове використання наданих коштів. Але незважаючи на те, що наслідки співробітництва з даними інститутами є досить неоднозначними, економічний стан країни змушує її звертатися до фінансових організацій за ресурсами.

Список літератури:

1. НБУ Офіційне інтернет представництво 06.2019 р. URL https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033404

2. Мірошниченко Ю.В. Кредитна залежність української економіки від МВФ / Ю.В. Мірошниченко // Академічний огляд. – 2012. – №1. – С. 150-156.

Завальницька Надія Богданівна
к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ЛЬВІВЩИНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі Україна відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування продовжує спрямовувати свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу з розвитку місцевої і регіональної демократії. І саме децентралізація є сьогодні однією з найактуальніших реформ, основою якої є саме фінансова децентралізація, що передбачає процес розподілу функцій, повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності між центральним та місцевими рівнями управління, що, у свою чергу, може і має створити сприятливі умови для розвитку ефективного та прибуткового бізнесу.

Дослідженням проблем та перспектив здійснення фінансової децентралізації присвячені праці Г. Возняк, М. Коніна, Дж. К. Ван Хорна, Я. Арабчука, А. Гальчинського, І. Волохової, Д. Нехайчука, Л. Новаковського, А.Ткачука, Н. Слободанюк та інших вчених, однак ще низка проблемних аспектів фінансової децентралізації зі своїми особливостями у бізнесовій сфері регіону, зокрема Львівщини, залишаються невирішеними, що впливає на можливості джерел наповнення місцевого бюджету та його ефективного використання.

На жаль, проблемні питання фінансової децентралізації сьогодні ще важко вирішити, оскільки це пов’язано з певною обмеженістю та й відсутністю в чинному вітчизняному законодавстві відповідних положень. Зазначимо, що базові засади фінансового зміцнення місцевої влади закладено в статті 9 Європейської Хартії місцевого самоврядування, де сказано, що «органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на свої власні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень. Частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону» [5]. Водночас, якщо вже йдеться про фінансову децентралізацію, то згідно відповідної статті чинної Конституції України її основою названо лише «доходи місцевих бюджетів та інші кошти».

Однак, сучасною особливістю фінансової децентралізації є не лише наповнення бюджету: вона робить прозорими фінансові потоки (отже, завдається дієвий удар по корупційних схемах) та нарощує зацікавленість органів місцевого самоврядування у реалізації податкового потенціалу власної адміністративно-територіальної одиниці. Крім

того, децентралізація суттєво розширює можливості місцевої влади у здійсненні зовнішніх фінансових запозичень [1, 3, 6-8]. Так, якщо раніше позичальниками, наприклад, Європейського банку реконструкції та розвитку, могли виступати лише міста-мільйонники, то сьогодні напряму брати кредити у них можуть усі обласні центри, а також міста з населенням у 300 тисяч. Дієвою особливістю цього стає можливість залучати креативний людський капітал у систему бізнесу Львівщини через забезпечення ефективних умов праці, покращання інфраструктури та можливості отримання якісних соціальних послуг. Не зважаючи на певний спад результативності бізнесу Львівщини в умовах фінансової децентралізації за низкою принципових показників у 2015-2016 роках, ситуація на сьогодні стабілізувалась та має тенденцію на розвиток (табл. 1).

Таблиця 1

Результативність розвитку бізнесу Львівщини
в умовах фінансової децентралізації

Територія, показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Львівська область							
Кількість підприємств, одиниць	17 332	18 762	18 582	18 628	15 586	17 933	19 233
Кількість підприємств на 10 тис. населення, одиниць	68	74	73	73	61	71	76
Кількість зайнятих працівників, осіб	377 005	356 316	345 450	331 630	282 249	296 392	327 677
Витрати на персонал, млн.грн	15 304,8	15 268,9	16 049,8	18 953,0	17 899,3	25 085,4	33 916,0
Обсяг реалізованої продукції без ПДВ, млн.грн	131 984,6	131 081,6	149 707,9	183 102,3	204 777,8	262 305,2	350 762,5
Львів							
Кількість підприємств, одиниць	9 616	10 341	10 193	10 236	8 673	10 108	10 998
Кількість підприємств на 10 тис. населення, одиниць	127	136	134	135	114	133	145
Кількість зайнятих працівників, осіб	230 076	215 819	209 102	203 183	157 844	159 793	172 911
Витрати на персонал, млн.грн	9 853,7	9 653,4	10 101,7	11 871,1	10 211,8	13 339,2	17 563,2
Обсяг реалізованої продукції без ПДВ, млн.грн	91 187,7	90 121,5	100 578,3	116 971,8	128 041,1	160 801,3	225 073,6

Джерело: розроблено автором на основі даних Державної служби статистики України

Обєктивно наповнити місцевий бюджет можна за рахунок податків, які залишаться після відрахувань у центральний державний бюджет. Однак, для цього місцеві податки повинні бути стабільними, тобто не змінюватись щорічно. Це дозволить здійснювати на перспективу планування та прогнозування надходжень податків до регіону, а за рахунок отриманих фінансових ресурсів впливати на зростання (або скорочення) обсягів виробництва

(у випадку екологічно небезпечних підприємств), їх модернізації. В реальності місцевим громадам надані необмежені повноваження на виконання завдань, за якими відсутні кошти, що робить місцевий бюджет хронічно дефіцитним, без реальних можливостей його наповнення. Ось чому в цих умовах зростає значення фінансового забезпечення регіонів.

Зазначимо також, що збільшення фіскального навантаження на нерухомість повинно здійснюватися в залежності від якості та вартості житла, а не лише від площі. Так, активно-стримуючою особливістю для розвитку бізнесу на території Львівщини стала наявність значної кількості будівель та їхнього інфраструктурного забезпечення, що знаходяться у аварійному стані, обумовлюючи для відповідних змін необхідність значного фінансування на ремонт або будівництво нового житла. Особливістю стає й те, що додатково провадити політику на посилення фіскального навантаження в умовах нарощування комунальних платежів для населення й бізнесу є проблематичним, обмежуючи темпи соціально-економічного розвитку Львівщини.

Відомо, що у розвитку інноваційно-інвестиційного бізнесу велике значення має венчурний капітал. Так, Дж. К. Ван Хорн, говорячи про венчурний капітал, відмічає, що крім заможних людей, також існують інвестори-організації, такі, як пенсійні фонди, трасти, компанії, які займаються страхуванням життя. Їх мета полягає в тому, щоб визначену частку портфелю, зазвичай не більше 10%, інвестувати, на всякий випадок, у нові компанії. Деякі з цих інвесторів створюють регіональні представництва у місцевостях з більшою концентрацією фірм високих технологій [2].

Виходячи з наведеного, бажано в містах Львівщини, де наявні вищі навчальні заклади, розширювати можливості та практикувати дозвіл науковцям займатись підприємницькою діяльністю, створювати інноваційні високотехнологічні продукти, технології та впроваджувати їх у виробництво. Доцільно розробляти такі програми розвитку, які впливали б на покращання умов для бізнесу, швидко окупилися і приносили регіону прибутки, що дозволятиме активніше вирішувати регіональні проблеми.

Також відзначимо, що якщо ефективність бізнесу визначається обсягами прибутку, то ефект від децентралізації повинен оцінюватись показниками бюджетного навантаження, дефіциту і, в першу чергу, соціальним ефектом (зменшенням безробіття, збільшенням тривалості життя, покращанням екологічного становища у регіоні). Водночас, доцільно враховувати структуру економіки регіону, його потенціал, а це передбачає активне визначення пріоритетів його розвитку. Так, у якості пріоритетів розвитку у Львівській області можна вважати технологічно-інноваційну (зокрема, у Львові функціонує Західний науковий центр НАН України, низка наукових установ, освітніх закладів), рекреаційну (сприятливі природно-кліматичні умови для відпочину, туризму) та агропромислову (має

значні угіддя для розширення сегменту тваринництва, плодоносні ґрунти та наявність мережі підготовки фахівців сільського господарства) діяльності.

На нашу думку, доцільно розраховувати доходи місцевого бюджету на кількість мешканців, що більш логічніше для визначення достатності коштів на одну особу (тобто чим менша чисельність населення та більші доходи регіону, тим більше буде це відношення). Властиво через означене відношення доцільно оцінювати можливості регіону у соціальному розвитку, а разом з тим й необхідність субвенцій, розробляти заходи зактивізації наявного потенціалу.

Не варто забувати, що в умовах бюджетної децентралізації та з позиції розвитку бізнесу Львівщини наявна потреба здійснення належного контролю за роботою органів влади різних рівнів при плануванні та виконанні ними бюджетів, управлінні й використанні фінансових ресурсів в інтересах громади. Для розв'язання цієї проблеми необхідно: забезпечити ефективний попередній та поточний державний фінансовий контроль за їх діяльністю; налагодити максимально прозору діяльність місцевих органів влади та її цілеспрямований контроль з боку громадськості.

Фінансова децентралізація, безсумнівно, сприяла зростанню доходів об'єднаних територіальних громад, проте окремі її механізми потребують подальшого вивчення й удосконалення з врахуванням особливостей розвитку бізнесу Львівщини. Так, ще наявна проблемність у податку на доходи фізичних осіб, оскільки він сплачується за місцем роботи, а не за місцем проживання людини. Означене призводить до того, що громади, мешканці яких працюють у містах, а проживають у сільській місцевості, недоотримують ймовірні фінансові поступлення. Певна непродуманість політики децентралізації призводить до того, що новостворені об'єднані територіальні громади Львівщини різняться між собою не лише за розмірами території та кількістю населення, а й значними диспропорціями власних доходів й дотаційності бюджетів, обумовлюючи дисгармонію у можливостях їх самодостатності та розвитку бізнесу.

Список літератури:

1. Арабчук Я.І. Фінансова децентралізація – основна складова спроможної громади / Я. І. Арабчук // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2016. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_20.

2. Ван Хорн Дж. К. Управление финансами /Дж. К. Ван Хорн. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 800 с.

3. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізаціїї в Україні [монографія] / І. С.Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.

4. Завальницька Н. Б. Розвиток ринку туристичних послуг в системі економічної безпеки держави [монографія] / І. О. Бочан, С. В. Васильчак, Н. Б. Завальницька. – Львів : Сполом, 2013. – 184 с.

5. Європейська Хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.in.ua/yevropejska-hartiya-mistsevogo-samovr.

6. Лазутіна Л. О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації / Л. О. Лазутіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://global-national. in.ua/archive/6-2015/150.pdf.

7. Патицька Х. О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад / Х. О. Патицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. economy. nayka.com.ua/?op=1&z=4412.

8. Слободянюк Н. О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації / Н. О. Слободянюк, М. О. Коніна // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 2. – С. 611 – 616.

Попович Дарія Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ SOLVENCY II

Україна як держава продовжує рух в напряму євроінтеграції. Базовим на цьому шляху є приведення правового поля у відповідність до європейських стандартів, тому постає необхідність поступової адаптації національного законодавства до вимог ЄС відповідно до напрямів, визначених в Угоді про асоціацію [1]. Одним із пріоритетів реформування є страхова галузь, а стандарти діяльності включають положення Міжнародної організації у сфері нагляду за страховою діяльністю (IAIS), а також директив ЄС.

Для забезпечення конкурентоспроможності на території Європейського фінансового простору діє Рада ЄС, яка регулює ринок цінних паперів, банківську та страхову діяльність. Динамічний розвиток кожної з цих сфер фінансової діяльності вимагає своєчасної реакції з боку законодавчих органів. У зв'язку з цим Європейський парламент почав так званий процес Ламфалуссі (англ. Lamfalussy process), який полягає у створенні нової організаційно-правової структури у сфері регулювання ринку фінансових послуг. Тому на ринку страхування процес Ламфалуссі ознаменував перехід до нового режиму регулювання –

Solvency II, оскільки стара система (Solvency I) вже не здатна ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Основними цілями Solvency II є перегляд європейської системи контролю та нагляду за страховиками, вдосконалення захисту страхувальників, більш глибока інтеграція європейського страхового ринку і, як результат, посилення конкурентоспроможності європейських страховиків на світовому ринку. Дані заходи покликані знизити ймовірність банкрутства і відкликання ліцензії у страхових організацій до мінімально можливого рівня в 0,5% [2, с. 191].

Згідно з Директивою ЄС 2009/138/ЄС (Solvency II) [3], розмір статутного капіталу повинен бути не меншим ніж 2,2 млн євро для страхових компаній, які займаються загальним страхуванням і 3,2 млн євро – для страхових компаній, що займаються страхуванням життя.

Слід зазначити, що Директивою 2009/138/ЄС (Solvency II) визначено, що під дію підпадатимуть усі страхові компанії із щорічним обсягом страхових премій, розмір яких не перевищує 5 млн євро або технічними резервами, загальний обсяг яких включно з валовим доходом від повернення сум, які підлягають відшкодуванню за договорами перестрахування та зобов'язання спеціальних юридичних осіб, не перевищують 25 млн євро. У такий спосіб встановлення більш жорстких вимог достатності капіталу та ризик-менеджменту сприятиме зменшенню ризику неплатоспроможності страховика та обмеженню дестабілізації ринку [4].

Виходячи з вимог Угоди про асоціацію, положення Директиви 2009/138/ЄС, а також Директиви 91/674/ЄС мали бути впроваджені протягом чотирьох років із дати набрання чинності Угоди. Тобто реалізація усіх необхідних кроків щодо реформування чинної системи платоспроможності страховиків в Україні та впровадження вимог директив до забезпечення платоспроможності страхових організацій повинна була бути здійснена до червня 2018 року.

На сьогодні розрахунок нормативного запасу платоспроможності здійснюється ретроспективно, без урахування майбутніх ризиків, що відповідає методології Solvency I. Проте з прийняттям Закону України «Про страхування» у новій редакції може бути реалізований перший етап переходу на нові принципи Solvency II, що враховує ризики в діяльності страховиків на рік уперед.

Варто підкреслити, що Solvency II – це не просто Директива, правила та обмеження, її імплементація позитивно позначиться на страхових компаніях, що діють на території однорідного страхового ринку ЄС, оскільки вона сприяє оптимізації їх діяльності на підставі однорідних стандартів. Дана Директива має на меті впровадження якісно нових елементів до управління платоспроможністю страхової компанії, а саме відповідність капіталу страховика до прийнятих ризиків, що в умовах нестабільності економічної системи дасть змогу

учасникам страхового ринку України зробити свою діяльність більш безпечною та вигідною. Загалом, впровадження Директиви має на меті підвищення конкурентоспроможності та фінансової безпеки страховиків як в Україні, так і на страхових ринках Європейського Союзу. Також, на нашу думку, впровадження «Solvency II» сприятиме удосконаленню системи управління страховою компанією і підвищенню ефективності менеджменту загалом, та посиленню фінансової безпеки зокрема.

В цілому, впровадження методики Solvency II має безліч переваг і в перспективі може значно підвищити стійкість страхових компаній. Хоча як і будь-яка реформа впровадження цієї системи несе певні ризики, які можуть бути нівельовані прийняттям відповідних нормативно-правових актів, а також готовністю до змін з боку національних страховиків.

Список літератури:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : http : //zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

2. Юхименко В. М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II / В. М. Юхименко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – Вип. 12. – Ч. 2. – С. 190-193.

3. Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25.11.2009 р. про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестрахування (Solvency II) [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : [сайт]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/content/direktivi-es.html.

4. Європейська та євроатлантична інтеграція [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : [сайт]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/content/integraciya.html?PrintVersion.

Петик Любов Орестівна
к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту
Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна
к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМНОГО РИЗИКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

У сучасних умовах зростає роль макропруденційної політики як дієвого інструменту розв'язання проблем стабільності банківського сектору економіки. Масштаби та наслідки останньої фінансової кризи призвели до необхідності реформування нормативно-правової бази регулювання банківської діяльності. У зв'язку з цим нормативні вимоги до капіталу було посилено із точки зору як мінімально необхідного рівня капіталу, так і його складу. В Україні створено основні організаційні й інституціональні передумови запровадження макропруденційної політики, проте потребує вирішення питання обґрунтування інструментів реалізації макропруденційної політики Національного банку України. Вивчення зарубіжного досвіду з питань інструментарію реалізації завдань макропруденційної політики дозволило виділити такі групи:

- інструменти, що пов'язані з кредитуванням, мають на меті обмеження надмірної кредитної експансії, збереження високих стандартів кредитування та якості кредитного портфелю банків; до цих інструментів відносять наступні: співвідношення розміру позички та застави (LTV – Loan-to-valueratios) та співвідношення боргового навантаження та доходів (LTI – Loan-to-incomeratios чи DTI – debt-to-incomeratio);

- використання інструментів, що пов'язані з ліквідністю, повинно обмежувати надмірний рівень дисбалансів ліквідності; серед таких інструментів виділяють наступні: рівень ліквідного покриття забезпечує достатність ліквідності у короткостроковій перспективі (LCR); рівень чистого стабільного фондування обмежує довгострокові розриви ліквідності (NSFR), співвідношення ключового фондування; податки на нестабільне фондування; обмеження співвідношення позичок до депозитів;

Коефіцієнт покриття ліквідністю (liquidity coverage ratio, LCR) Розраховується як відношення суми наявних у банку ліквідних активів до чистих відпливів коштів, що очікуються протягом тридцяти днів у разі виникнення кризових явищ. Підтримуючи коефіцієнт на певному рівні, фінустанови зберігають достатній рівень ліквідності, щоб пережити кризовий період.

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (net stable funding ratio, NSFR) Визначає мінімальну частку стабільного (довгострокового) фондування залежно від ліквідності та залишкової строковості активів банку. Інструмент спонукає банки переорієнтовуватися на довгострокові джерела фінансування і не кредитувати на довгий термін, покладаючись виключно на коротке фінансування. Цей коефіцієнт знижує невідповідність між активами та зобов'язаннями, що може допомогти зменшити амплітуду кредитного циклу [1].

Крім того, можуть використовуватися співвідношення ключового фінансування (Core Funding Ratios), податки на нестабільне фордування (Levy on volatile funding), обмеження співвідношення позичок до депозитів (Caps on Loan-to-Deposit ratios).

- капітальні інструменти вирішують широке коло завдань – це стримування надмірної кредитної експансії та запобігання прийняття надмірних ризиків системно важливими банками; досягнення завдань забезпечують інструменти: буфер консервації, контрциклічний буфер, буфер системного ризику, буфер системної важливості, обмеження левериджу та динамічне резервування;

Контрциклічний буфер капіталу (countercyclical capital buffer, CCB) Суть інструменту полягає у встановленні вищих вимог до капіталу (буфера) у період кредитної експансії з можливістю зниження вимог або повної його деактивації в моменти економічного спаду, коли системні ризики матеріалізуються. Мета інструменту – знизити проциклічність фінансової системи. Запровадження контрциклічного буфера капіталу підвищує стійкість банківської системи, захищає її від потенційних утрат та опосередковано обмежує експансивну фазу кредитного циклу. Основний критерій для встановлення чи зняття буфера – розрив між темпами зростання кредитів та ВВП. Крім цього, беруться до уваги й інші індикатори, зокрема співвідношення цін на житло та доходів населення, частка витрат на обслуговування боргів у доходах домогосподарств та нефінансових корпорацій тощо.

Буфер системної важливості (buffer for systemically important banks) Встановлюються додаткові вимоги до капіталу системно важливих банків, банкрутство яких може мати серйозні наслідки для фінансової системи та економіки. Запровадження цього інструменту підвищує здатність таких банків покривати втрати, що зменшує імовірність кризових явищ та масштаб їх наслідків. Також буфер може певною мірою нівелювати окремі конкурентні переваги системно важливих фінустанов. Це дає змогу зберегти рівні ринкові умови для малих і середніх банків.

Буфер системного ризику (systemic risk buffer, SRB) Передбачає формування додаткового запасу капіталу для зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків.

Буфер консервації капіталу (capital conservation buffer, CCB) Мета інструменту – створити запас капіталу в нестресовий період понад мінімальні обов'язкові вимоги для покриття можливих збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому. Таким чином знижується проциклічність кредитування. Переважно буфер консервації визначають як мікропруденційний інструмент, який може бути використано для досягнення макропруденційних цілей.

Коефіцієнт левериджу (leverage ratio) Розраховується як відношення капіталу першого рівня до всіх активів (балансових та позабалансових), незважених на ризик. Підтримання коефіцієнта на необхідному рівні дає змогу обмежувати нарощення банками активних операцій за рахунок залучених коштів. Базельський комітет з банківського нагляду встановив мінімальне значення коефіцієнта левериджу на рівні 3% [2].

Контрциклічні вагові коефіцієнти ризику дозволяють регуляторам впливати на вимоги до капіталу безпосередньо на окремих ринкових сегментах.

- інституціональний інструментарій має на меті регулювання діяльності системно важливих банків (створення механізму, який дозволить підтримати системно важливі функції банку, що є на межі банкрутства; забезпечення створення такої ринкової інфраструктури, яка сприятиме мінімізації ризику фінансового зараження; розробка протекційних заходів: тестування складених системно важливими банками «планів порятунку» на випадок виникнення кризових ситуацій).

Прикладами таких інструментів можуть слугувати створення підтримуючих організацій, які створюються з метою підтримання фінансової стабільності на ринках (наприклад, центральний контрагент – CCP) чи «план виживання» (living wills), який повинні складати великі фінансові установи у період розгортання кризових явищ.

Беручи до уваги профіль системного ризику банківського сектора економіки України, зменшення загроз його реалізації потребує використання такого інструментарію макропруденційної політики НБУ:

−концентрація експозицій системно важливих банків потребує встановлення та поступове запровадження структурних обмежень стосовно частки окремих активів у структурі балансу;

−системно важливим банкам розробити стратегічні плани виходу з кризи;

−підсилення взаємодії та координації дій НБУ та Кібінету Міністрів України.

Список літератури:

1. «Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools» (January 2013), Basel Committee on Banking Supervision. URL: http://www.bis.org/bcbs/publ/d238.pdf

2. Стратегія макропруденційної політики НБУ /Офіційний сайт НБУ/ URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_MaP.pdf?v=4

Татарин Наталія Богданівна
к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків і наслідки глобалізаційних процесів стають дедалі відчутними для української фінансової системи. Про це свідчить сучасний етап міжнародної економічної інтеграції, перш за все європейської, включаючи уніфікацію фінансових систем і валютну інтеграцію [2, С. 3].

Фінансова система повинна бути гнучка, динамічна, саморегульована. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність всієї системи. Для того, щоб фінансова система України розвивалась збалансованою, варто спершу визначити модель, за якою вона розвиватиметься, удосконалити систему ризик-менеджменту, шляхом постійного вивчення можливих ризиків, запровадити нагляд за діяльністю фінансових інституцій, забезпечити захист прав інвесторів.

Слід зазначити, що в державі в особі наукових установ та органів влади постійно ведуться пошуки шляхів оздоровлення економіки, її модернізації та подальшого розвитку. Це проявляється у розробці та реалізації різного роду проектів, програм, концепцій та стратегій розвитку. Останні, здебільшого, з економічних, політичних та багатьох інших причин, не давали поки що очікуваних результатів. Їх досягнення знаходиться у площині реалізації комплексного підходу, а отже, збалансованих у часі і просторі заходів, направлених на покращення стану економіки. В контексті наукових досліджень також необхідно звернути увагу на проблеми економічного розвитку та зростання, розробки законодавчо-нормативної бази.

Удосконалення фінансової системи України має ґрунтуватися на забезпеченні фінансової безпеки, зміцненні фінансової самодостатності її інститутів, фінансовій інтеграції України у світове співтовариство через активізацію її участі в діяльності міжнародних фінансових організацій на рівних з іншими країнами правах [3, С. 254]. Для покращення стану фінансової системи України необхідно переглянути принципові напрямки стабілізаційної політики: розвиток страхового механізму пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування для отримання вищої освіти.

Це полегшить навантаження на бюджет та сприятиме удосконаленню функціонування фінансової системи країни. Для зниження заборгованості держави, слід оновити свій імідж та відновити довіру населення, емітуючи при цьому державні облігації з метою залучення додаткових коштів. У довгостроковій перспективі потрібно створити механізми, які були б спрямовані на стимулювання розвитку фінансів домогосподарств, адже домогосподарства посідають провідне місце у формуванні доходної частини бюджетів усіх рівнів. Таким чином, у сучасних умовах існує гостра потреба у ефективній реалізації фінансового оздоровлення держави, впровадженні заходів щодо запобігання негативним наслідкам від фінансових криз. Ці заходи потребують прийняття низки відповідних законів, здійснення практичних кроків та розробки науково обґрунтованих критеріїв функціонування фінансової системи держави. За умови інтеграції перелічених вище рекомендацій, сучасна фінансова система України отримає вектор стабільного економічного розвитку [4].

Удосконалення фінансової системи України повинне здійснюватися через реалізацію таких заходів:

- правильний розподіл фінансових ресурсів між центральними та місцевими органами влади повинен випливати із поглиблення реформи децентралізації та бути збалансованим як на стадії їх формування, так і у процесі їх використання;

- перегляд витратної частини бюджету (зокрема, відмова від фінансування дотаційної частини виробничого сектора, особливо за тими напрямками, де є зацікавленість приватного капіталу);

- перегляд політики надання субсидій у напрямку їх скорочення, за винятком пріоритетних галузей та соціального захисту населення;

- формування необхідних централізованих резервів для їх використання замість залучення емісійних кредитів;

- чітка організація діяльності з метою контролю за надходженням коштів та їх цільовим використанням.

Не менш важливою умовою покращення стану фінансової системи України у контексті глобалізаційних процесів є досягнення стійкості національної грошової одиниці, що стає можливим при позитивному сальдо між доходами та витратами країни на зовнішньому ринку. З огляду на основні проблеми і недоліки фінансової системи України, основними пропозиціями щодо вирішення їх вирішення є:

- зміцнення фінансів суб'єктів господарювання з метою посилення мотивацій до ефективної роботи, інвестиційної діяльності;

- налагодження фінансового механізму діяльності бюджетних установ, знайти нові джерела фінансових ресурсів в умовах дефіциту бюджетних коштів;

- посилення контролю за цільовим використання бюджетних коштів;
- реформування системи оподаткування в напрямку послаблення податкового тиску;
- зменшення кількості і розмірів відрахувань у державні цільові фонди, відокремити їх від бюджету;
- раціональне використання коштів, залучених з допомогою державного кредиту, зміцнити довіру до державних цінних паперів.

Також на розвиток фінансової системи впливає чимало факторів, які потрібно вирішувати, щоб не допустити застою і кризових явищ. По-перше - налагодити функціонування грошової, кредитної, банківської систем. По-друге - всі сфери фінансів і їх ланок, діяльність органів та інститутів, які функціонують в сфері фінансів необхідно вдосконалити.

Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків і наслідки глобалізацій них процесів стають дедалі відчутнішими для української фінансової системи. Фінансова глобалізація - це суперечливий процес. З одного боку, вона сприяє розширенню обміну товарами, технологіями, руху капіталів, інформації тощо, а з іншого - супроводжується гіпертрофією міжнародного фінансового сектору, що дедалі більше не відповідає потребі розвитку реальної економіки, надає переваги розвиненим державам, збільшує відстань між багатими й бідними країнами. До того ж, з одного боку, глобалізація дає можливість фінансовим структурам захистити себе від валютних та процентних ризиків шляхом використання інноваційних фінансових інструментів, з іншого - породжує міжнародну фінансову нестабільність, міжнародні фінансові кризи [5, С. 118].

Наразі в Україні діють чимало фінансових установ і інститутів, поступово розвивається валютний ринок та ринок цінних паперів, що, безперечно, є наслідком певного позитивного економічного зрушення в економіці держави. Крім того, постійно зростає роль банківських структур в ході підприємницької діяльності, зростає значення страхових послуг, як реальної можливості застрахувати себе і свою діяльність від небажаних ризиків.

Незважаючи на усі ці позитивні зміни, стан розвитку фінансової системи України не відповідає усім вимогам економіки країни. Для подолання проблем фінансової політики, та фінансової системи загалом, варто сприяти збільшенню обсягу фінансових ресурсів країни, проводити контроль за ефективністю використання наявних фінансових ресурсів та їх цільовою направленістю. Немалу роль слід приділити моменту удосконалення існуючої законодавчої бази, яка, на жаль, є фрагментарною і неповною. В плані податкової політики значну увагу слід приділити порядку вдосконалення системи податків, поліпшенню законодавчої бази з питань пільг та привілеїв, та, безумовно, з питань уникнення подвійного

оподаткування. В плані державних фінансів варто зрівняти державні зобов`язання з реальною можливістю їх фінансування [1].

В основі якісного реформування фінансової системи перш за все повинно бути реформування фінансового сектору. Реформа фінансового сектору – комплекс заходів, спрямований на досягнення трьох ключових цілей:

- фінансова стабільність;
- захист прав споживачів та інвесторів;
- інституційна спроможності регуляторів.

Список літератури:

1. Андрющенко І.Є., Шаповал С.С. Податковий контроль в сфері протидії ухиленню від оподаткування: *Ефективна економіка.* 2017. №7.

2. Болдова А.А., Мойко В.Ю. Ринок фінансових послуг України: глобалізаційний аспект: Збірник наукових праць. Ірпінь: НУДПС України. 2012. №1. С. 3

3. Шикіна Н.А. Фінанси: Курс лекцій для студентів. Одеса: ОДЕУ. 2008. С. 254

4. Белінська Я.В. Фінансова стабільність: сутність та напрями забезпечення: *Стратегічні пріоритети*. 2010. №4 (17). С. 57-67

5. Лещук В.П. Фінансова глобалізація в умовах глобалізації світової економіки: *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20.12. С. 118–123.

Шушкова Юлія Володимирівна

к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Питання пенсійного забезпечення почало хвилювати світову спільноту ще на початку XX століття, через суттєве скорочення працюючого населення та непропорційне збільшення кількості людей пенсійного віку. Враховуючи таку тенденцію, більшість розвинутих країн світу створили багаторівневу систему пенсійного забезпечення, яка базувалася на обов’язкових і добровільних внесках до відповідних накопичувальних фондів. Така система сприяє забезпеченню обов’язкового прожиткового мінімуму пенсіонерам, а також запровадженню механізмів, за допомогою яких громадяни можуть заощаджувати кошти, отримують гарантію щодо мінімального соціального захисту, стимулює населення дбати про власну забезпечену старість та створює усі умови для розвитку потужного внутрішнього інвестиційного ресурсу.

Відповідне структурне реформування системи пенсійного забезпечення чекало й на Україну. З прийняттям у 2003 р. Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» в Україні впроваджено багаторівневу пенсійну систему, яка охоплює солідарну систему, обов'язкове накопичення та добровільне формування пенсійних коштів за рахунок діяльності недержавних пенсійних фондів [1]. З 2004 р., після набрання чинності Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», починається розбудова системи недержавного пенсійного забезпечення [2].

Сутність системи недержавного пенсійного забезпечення полягає в тому, що вона базується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб (громадян, роботодавців та їх об'єднань) у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Основу такої системи становлять недержавні пенсійні фонди (далі – НПФ).

Відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та здійснює свою діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам фонду [2].

Діяльність НПФ полягає у акумулюванні активів учасників даного пенсійного фонду та збереженні їх обсягів та вартості, через провадження інвестиційної діяльності. Саме дохід від інвестиційної діяльності дає можливість компенсувати інфляційні ризики, а також збільшувати загальний обсяг активів кожного окремого учасника НПФ. Головна мета функціонування НПФ – забезпечення додатковим доходом учасників фонду після їх виходу на пенсію. Крім цього, рівень фінансової безпеки НПФ щодо виконання зобов'язань перед учасниками фонду є вищим, ніж у інших фінансових інститутів, оскільки активи учасників НПФ (фізичних осіб) відокремлені від активів його засновників і роботодавців – вкладників НПФ, а також встановлені кількісні обмеження щодо інвестування пенсійних активів.

Коли у 2005 р. вітчизняні НПФ почали діяльність із залучення коштів населення – їх кількість становила 54 установи, протягом 2006-го простежувалася тенденція до збільшення кількості НПФ і на кінець цього року до Державного реєстру фінансових установ було внесено інформацію про 79 недержавних пенсійних фондів. Станом на кінець 2018 р. в Україні працювало 62 НПФ і 22 адміністратори пенсійних фондів.

Розглянемо основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні за 2014 – 2018 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності НПФ в Україні

Показники	Станом на					Приріст, 31.12.2018/ 31.12.2014 (%)
	31.12. 2014	31.12. 2015	31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	
Загальна кількість учасників НПФ, тис. ос	833,7	836,7	834,0	840,8	855,3	2,6
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис	55,1	59,7	62,6	58,7	68,8	24,9
Пенсійні внески, всього, млн грн, у т.ч.:	1808,2	1886,8	1895,2	1897,3	2000,5	10,6
- від фізичних осіб	71,4	80,3	92,2	124,3	172,1	141,0
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0
- від юридичних осіб	1736,1	1806,3	1802,1	1772,3	1827,7	5,3
Пенсійні виплати, млн грн, у т.ч.:	421,4	557,1	629,9	696,3	809,9	92,2
- одноразові пенсійні виплати	384,6	475,7	499,4	505,9	545,5	41,8
- пенсійні виплати на визначений строк	36,8	81,4	130,5	190,4	264,4	618,5
Загальна вартість активів НПФ, млн грн.	2469,2	1980,0	2138,7	2465,6	2745,2	11,2

Джерело: складено за даними [3].

Як свідчать дані табл. 1, на кінець 2018 р. кількість учасників недержавних пенсійних фондів становила 855,3 тис. ос., тобто 5% від офіційно працюючого населення, що свідчить про те, що громадяни не вкладають кошти у недержавні пенсійні фонди через низьку дохідність. Водночас, у 2018 р. адміністраторами НПФ укладено 68,8 тис. пенсійних контрактів, що на 24,9% більше, порівняно з аналогічним періодом 2014 р. Найбільше контрактів укладено з вкладниками фізичними особами (61,9 тис. або 90,0%).

Сума пенсійних внесків станом на 31.12.2018 р. становила 2000,5 млн грн., що на 192,3 млн грн. або 10,6% більше відповідного показника 2014 р. Впродовж досліджуваного періоду в загальній сумі пенсійних внесків понад 90,0% становлять внески від юридичних осіб. Пенсійні внески від фізичних осіб є порівняно незначними, однак їх суми станом на 31.12.2018 р. зросли на 141,0% (100,7 млн грн.) проти відповідного показника 2014 р. Середній розмір пенсійного внеску за 2018 рік на одного вкладника: юридичну особу та фізичну особу-підприємця становив 39 298,28 грн.; фізичну особу – 786,32 грн.

Пенсійні виплати (одноразові та на визначений строк) станом на 31.12.2018 р. збільшилися, порівняно з аналогічним періодом 2014 р., на 92,2% і становили 809,9 млн грн. При цьому, більшу частину пенсійних виплат становлять одноразові (від 91,3% станом на 31.12.2014 р. до 67,4% станом на 31.12.2018 р.), темп приросту яких в 2018 р. проти 2014 р.

становив 41,8%. Водночас пенсійні виплати на визначений строк, незважаючи на невелику частку в структурі пенсійних виплат, збільшилися на 618,5% або 227,6 млн грн.

Наступним показником ефективності діяльності НПФ в Україні є вартість їх активів. Загальна вартість активів, сформованих НПФ за період 2014-2018 рр., зросла на 11,2% або 276 млн грн. і станом на 31.12.2018 р. становила 2745,2 млн грн., ($100 млн.), а це дуже маленькі кошти в розрахунку на одного учасника НПФ – 3210 грн. ($ 115).

Отже, система недержавного пенсійного забезпечення в Україні має надзвичайно важливу роль як для громадян, так і для всієї фінансової системи держави. Проте, проведене дослідження дозволило виявити ряд причин, що уповільнюють розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення: економічна та політична нестабільність, високий рівень інфляції, низький рівень довіри населення до фінансових інститутів, нерозвиненість фондового ринку, низький рівень державного стимулювання тощо. Для вирішення існуючих проблем потрібно створювати фінансові стимули, створювати надійні інструменти для інвестування та запроваджувати систему автоматичного зарахування до накопичувальної пенсійної системи.

Список літератури:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV із змінами і доповненнями // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon1.rada.gov.ua/.

2. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.06.2003 р. № 1057-IV із змінами і доповненнями // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua.

3. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2018 / Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_IV_kv%202018.pdf.

Осідач Олена Богданівна

старший викладач кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РЕЙТИНГУ УКРАЇНИ

Інноваційність є пріоритетною ознакою усіх економічних, виробничих, науково-технічних, суспільних процесів сьогодення. Інновації є необхідною умовою успіху у конкурентній боротьбі на світових ринках. У глобальній економічній конкуренції виграють

ті країни, які забезпечують сприятливі умови для наукових досліджень та інноваційного розвитку. Інноваційність виступає засобом забезпечення суверенітету держави, її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Стратегічну мету з формування в Україні високорозвинутої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях, передбачено Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України № 5 від 12.01.2015 р., планами дій з імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, зобов'язаннями України щодо досягнення національних Цілей сталого розвитку на період до 2030 р.

Аналізуючи дані світових рейтингів, можна побачити, що позиція України є нерівноважною. За даними Всесвітнього економічного форуму – «Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018 рр.», Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн, піднявшись на чотири позиції. Незважаючи на велику кількість вчених та інженерів, а також частку людей, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за підіндексом «Інновації» та низькі значення показників «Державні закупівлі новітніх технологій і продукції», «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері ДіР», «Технологічна готовність». Найбільш проблемним показником залишаються «Іноземні інвестиції та трансфер технологій» [3, с. 1].

За індексом інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2018 році, Україна посідає 46 місці серед 50 досліджуваних країн. При цьому наша країна виявилася найгіршою за продуктивністю праці (50 місце) і технологічними можливостями (48 місце). Водночас вона зберігає високе 21 місце за ефективністю вищої освіти та 27 місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку.

Відповідно до Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), у 2018 році Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за останні сім років – 43 місце, покращивши його з минулого року на сім позицій, а в попередньому Україна піднялася на шість пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів. Серед сильних сторін країни варто відзначити такі показники, як створення знань й результати наукових досліджень, співвідношення патентів за походженням до ВВП за паритетом купівельної спроможності, співвідношення корисних моделей за походженням до ВВП за паритетом купівельної спроможності, витрати на комп'ютерне програмне забезпечення у відсотках ВВП, експорт ІКТ послуг у відсотках від загального обсягу торгівлі. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2017 році продукція сектору інформаційних технологій склала більше 3% ВВП, а сукупний дохід галузі – більше 3,5 млрд доларів США, що співставно з обсягами продукції високотехнологічного сектору [3, с. 3].

Україна має значні нереалізовані можливості в інноваційному розвитку, особливо щодо комерціалізації нововведень і у сфері захисту прав на інтелектуальну власність. Головними перевагами України є вигідне географічне положення, ємний ринок, наявність поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та відносно високий рівень розвитку людського потенціалу.

Для підвищення ефективності інноваційної політики необхідно усунути проблеми інноваційної політики України, які впливають на її інноваційний рейтинг, а також визначити шляхи їхнього вирішення.

Підґрунтя щодо здійснення інноваційного прориву, який відповідно неможливий без технологічних проривів становитиме інформація (накопичені знання плюс досвід), яка і визначатиме поведінку господарюючих суб'єктів-новаторів.

Для покращення інноваційного рейтингу, Україні необхідно:

1. Перейти від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки. Сприяти зміні структури експорту у бік скорочення частки експорту сировини та товарів з низькою доданою вартістю і розвитку видів діяльності з високою доданою вартістю.

2.Модернізувати виробництво конкурентоспроможних продуктів з високою часткою доданої вартості.

3. Підвищити фінансову та інституційну спроможність держави, наявні ресурси і потенціал зосередити на підтримці наукових досліджень, які є підґрунтям інноваційного потенціалу.

Основою української інноваційної конкурентоспроможності має стати людський ресурс, а також результати наукових досліджень. Їх реалізація в Україні, а також вихід на світові ринки сприятиме підвищенню інноваційного рейтингу держави.

Стан інноваційної діяльності, який ми можемо спостерігати сьогодні є наслідком відсутності перспективного бачення та дієвої політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної екосистеми, яка дозволить забезпечити його реалізацію і підвищить розвиток інноваційної культури в державі.

Список літератури:

1. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред.В.М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с. : табл., рис.: URL http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/

2. Про стратегію сталого розвитку «Україна 2020». Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015: URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

3. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Розпорядження КМУ від10 липня 2019 року №526-р: URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80

Смолінська Софія Дмитрівна
к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІННОВАЦІЙНА ОСНОВА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ

Протягом тривалого часу, коли вітчизняна економіка розвивалася переважно за рахунок екстенсивних чинників, у виробництві та інших сферах господарювання домінували еволюційні процеси та явища. Оскільки екстенсивні чинники практично вичерпали себе або їх використання стало економічно невигідним, розвиток та інтенсифікація сучасних виробництв й інших сфер господарювання мають базуватися майже повністю на новаціях у галузі технології, техніки, організаційних форм і економічних методів господарювання.

Інноваційна діяльність суб'єктів господарювання забезпечує створення і розповсюдження інновацій, тобто таких нововведень в області техніки, технології, організації праці і управління, використання ресурсів тощо, що засновані на використанні досягнень науки і передового досвіду, які задовольняють конкретну суспільну потребу.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [8].

Інновація — це кінцевий результат інтелектуальної діяльності (наукових ідей, науково-технічних досліджень) у вигляді принципово нового об'єкту, що знаходить реалізацію в тій або іншій сфері життєдіяльності людини; сприяє задоволенню потреб ринку і замовника; що приносить позитивний соціально-економічний ефект. Специфіка інновації як нової продукції і як послуги визначається наступними властивостями:

- високим ступенем невизначеності при отриманні кінцевого науково-технічного результату або послуги;
- особливим характером фінансування, пов'язаним з ризиком тимчасового розриву між витратами на створення інновації і доходами, що отримують у результаті її реалізації;

- невизначеним характером попиту, через що пропозиція інновації на ринку повинна відігравати активну роль.

В умовах сьогодення значення інноваційної діяльності підприємств підсилюється, стає щораз важливішим формування їх інноваційного потенціалу, який дозволить вдосконалити існуючі та оволодіти новими конкурентоспроможними технологіями, що має бути ключовим фактором подолання економічної кризи та забезпечення економічного зростання господарюючих суб'єктів. В контексті підвищення конкурентоспроможності підприємств інновація повинна бути такою, щоб не лише викликати потребу у створенні нового продукту, але й надавати фінансову можливість здійснювати подальші нововведення після його реалізації.

Інноваційною вважають діяльність, яка зумовлена результатами маркетингових досліджень та охоплює науково-технічні розробки, інженерну підготовку виробництва, технічні, організаційні та інші нововведення, формування інвестиційної політики та стратегії, визначення інвестиційних ресурсів та реальне інвестування новинок і нововведень. Ця діяльність ініціює та продукує різноманітні новинки, у процесі її здійснення використовуються багатоцільові нововведення [1, с.32].

Досвід свідчить, що будь-які зарубіжні фірми приділяють належну увагу розробці інноваційної стратегії підприємницьких структур. Останню визначають два основні чинники:

1) обсяг і характер ресурсів господарюючого суб'єкта (кадровий потенціал, кошти, портфель власних патентів і придбаних ліцензій, якість ринкової інформації);

2) ринкова позиція і загальногосподарська стратегія в державі (частка контрольованого підприємством ринку, можливості формування трудових, фінансових і матеріальних ресурсів, позиція лідера у ринковій конкуренції тощо) [3, с.98].

Більшість зарубіжних корпоративних організаційних структур належну увагу приділяють науково-інформаційному забезпеченню інноваційних проектів. Звичайно, у корпораціях функціонують два типи науково-дослідних структур:

- централізовані;
- децентралізовані.

За першого типу всі науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи зосереджуються в автономному дослідному центрі (лабораторії) тієї компанії, яка продукує одноманітну вузькоспеціалізовану продукцію. Другий тип дослідних утворень має місце у компаніях з істотною диверсифікацією виробництва.

Яскравим прикладом ефективної інноваційної діяльності в Україні може бути київське мале підприємство "КОМОС". Ця фірма зібрала під своїм "дахом" кілька десятків інженерів вищого класу і створила новітні телевізори з електронно-променевою трубкою, у якій

вперше вдалося істотно знизити напругу живлення, зменшити використання шкідливих добавок, суттєво поліпшити якість зображення. Технічна новинка, що здатна безвідмовно функціонувати протягом 20 років, привернула великий інтерес зарубіжних підприємців. Нова телевізійна трубка пройшла нещодавно випробування на відомій південно-корейській фірмі "Самсунг". Ретельні випробування показали, що за п'ятьма параметрами ця трубка переважає кращі зразки світових фірм (за окремими -навіть у 20 разів) [4, с.352].

Сучасні інноваційні процеси мають місце за започаткованої в Україні широкомасштабної конверсії підприємств та організацій військово-промислового комплексу. За конверсійними програмами в Україні вперше розпочато або передбачено продукування нових виробів цивільного літако- та суднобудування, найсучасніших засобів зв'язку і телекомунікацій, лазерної та гіроскопічної навігаційної техніки тощо. Водночас на підприємства цивільних галузей індустрії передаватимуться новітні технології обробки металів і продукування надчистих матеріалів [6, с.40].

Також слід відмітити, що важливим фактором, який впливає на розвиток і ефективність інноваційних процесів в підприємництві, є інноваційна інфраструктура. Це, так би мовити, інституціональне поле, в якому зароджуються, матеріалізуються і через комерційне використання набувають ознак інноваційного продукту науково-технічні ідеї, які виникають на тих чи інших етапах суспільного розвитку.

Закон України "Про інноваційну діяльність" визначає, що інноваційна інфраструктура – це "сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, кредитні, освітні тощо)" [8].

Проте останнім часом на фоні посилення суспільної уваги до інноваційності економіки помітно позначився дефіцит її інфраструктурного забезпечення. Про це свідчать обмежена кількість підприємств інфраструктури, нерозвинутість видової і організаційної структури, недостатня і нестабільна законодавча база щодо їх утворення і функціонування.

Для формування інноваційного бізнесу практично необхідні спеціалізовані організаційні утворення типу "інкубаторів", які здатні формувати сприятливе підприємницьке середовище з усім спектром наукових, виробничих, фінансово-кредитних послуг. Такими можуть стати центри розвитку бізнесу та підприємництва, регіональні технологічні й інноваційні центри у вищих навчальних закладах та наукових організаціях, структурні ланки об'єднань підприємств асоційованого спрямування. Діяльність державних і приватних "інкубаторів" може охоплювати наукове консультування і попередню експертизу інноваційних проектів, фінансову підтримку наданням венчурного капіталу, власних коштів

спонсорів, державних субсидій; забезпечення формування підприємницького середовища діяльності та позитивного гудвілу.

Ефективний інноваційний процес на підприємстві неможливий без формування і постійного оновлення високопрофесійного науково-технічного персоналу та відповідних менеджерських кадрів, здатних ефективно діяти у ринковій системі господарювання. Варто привернути увагу до проблеми значного розширення і підвищення якості цільового перенавчання кадрів для комерційної інноваційно-інвестиційної діяльності у національних і міжнародних інститутах менеджменту, спеціальних школах (центрах) бізнесу, а також стажуванням у зарубіжних університетах і компаніях відповідного профілю.

Система державного фінансування інноваційної діяльності на підприємствах має надавати пріоритет фундаментальним і пошуковим науковим дослідженням, національним науково-технічним програмам, а певна частина бюджетних коштів — спрямовуватись на проведення паралельних розробок і реалізацію альтернативних проектів. Потрібно трансформувати існуючу практику, за якої переважну частку (майже 90%) загального обсягу асигнувань, розподілюваних Кабінетом Міністрів України, отримують науково-дослідні інститути НАН України [9, с.10].

Більш обґрунтованим можна вважати порядок, за якого державні цільові кошти на розвиток науки та розробку новітніх технологій розподілятимуться пропорційно обсягу і значущості відібраних за конкурсом конкретних інноваційних проектів (програм) усіх суб'єктів активної наукової діяльності, включаючи й вищі навчальні заклади Доцільно було б створити спеціальні загальноукраїнський і міжнародний фонди науки за рахунок цільових відрахувань усіх суб'єктів ринкової системи господарювання. Кошти цих фондів можна використовувати для фінансової підтримки великих науково-технічних проектів, підготовки наукових кадрів найвищої кваліфікації, а також для встановлення щорічних національних і міжнародних премій за видатні досягнення у цій галузі.

При вирішенні питання щодо фінансування проектів слід здійснювати експертизу кожної програми щодо її відповідності завданням підвищення ефективності виробництва та окупності інвестицій у мінімальні строки. Варто також започаткувати і розширювати програми "свояків" (за зразком зарубіжних) як форму організації інвестиційної діяльності, створювати фінансово-промислові групи з метою спільного державного фінансування інвестиційних проектів [10, с. 29].

Таким чином, розвиток підприємств на інноваційній основі вимагає немалої уваги з боку держави. Це передбачає розвиток інноваційного бізнесу на основі діяльності спеціалізованих організаційних структур, достатнє фінансування та впровадження в життя програм інноваційного розвитку підприємницьких структур. Слід пам’ятати, що інновації є

запорукою прогресивного та невпинного розвитку суспільства, адже технологічних та науковий прогрес здатен пришвидшити розвиток держави відповідно до викликів та вимог сьогодення.

У підсумку слід зауважити, що інноваційні процеси в Україні стануть поштовхом до розвитку ефективної, соціально орієнтованої економіки за умови створення належного правового та інформаційного поля. Для цього, зокрема, на державному рівні слід прийняти закони "Про технологічні парки", "Про інфраструктуру інноваційної діяльності", відповідні постанови Верховної Ради України та укази Президента України.

Список літератури:

1. Антонюк Л.Л. Інновації : теорія, механізми розробки та комерціалізації / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, С В. Савчук : монографія. К., КНЕУ. – 2003. – 394 с.;

2. Гайдук Л.А. Механізм реалізації системи інноваційно-цільового управління /Л.А. Гайдук// Вчені записки : Серія «Економіка» : Збірник наукових праць. Випуск 11. – Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2004. – С.178-185;

3. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць. – К., Знання України. – 2002. – 326 с.;

4. Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика / За ред. Л. І. Федулової. - К., Основа. – 2005 – 552 с ;

5. Мазур О. Інноваційне підприємництво в структурі малого бізнесу в Україні / О. Мазур // Економіка України. – № 3. – 2005. – С. 36-41;

6. Микитенко В.В. Інноваційний ресурс господарського розвитку / В.В. Микитенко, О.Г. Білоцерковець, К.Л. Бондарь, Т.І. Дерев'янкін, В.П. Мельник : монографія. – К. : Об’єднаний інститут економіки НАНУ, 2005. - 363с.

7. Михайловська О. "Європейський парадокс" інноваційного розвитку : уроки для України / О. Михайловська // Економіка України. – № 9. – 2006. – С. 80-85;

8. Про інноваційну діяльність : Закон України / Відомості Верховної Ради. – № 36. – 2002. – 226 ст.

9. Чечетов М. Інноваційна складова ринкової економіки / М. Чечетов // Економіка України. – №11. – 2004. – С.4-14;

10. Шарко М. Модель формування національної інноваційної системи України / М. Шарко // Економіка України. – № 8. – 2005. – С. 25-30;

Ясіновська Ірина Фантинівна
к. е. н., доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ

В умовах становлення та розвитку ринкових відносин в Україні підвищується самостійність підприємств, їх економічна та юридична відповідальність, зростає значення їх фінансової стійкості. При цьому спостерігається нестача фінансових ресурсів у багатьох суб'єктів господарювання, що негативно впливає на виробничо-господарську діяльність, виникають та зростають заборгованості перед контрагентами, зменшуються можливості фінансування подальшого розвитку підприємств та скорочуються надходження до бюджету у вигляді податків. За цих обставин для здійснення фінансово-господарської діяльності українських підприємств важливого значення набуває формування в достатньому обсязі фінансових ресурсів та їх оптимальне використання.

Фінансовим ресурсам належить особливе місце в управлінні діяльністю підприємства, адже саме від їх якості залежать безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність і рентабельність. Загальновідомо, що наявність достатніх фінансових ресурсів є передумовою успішного функціонування будь-якої підприємницької структури, тому особливої актуальності набуває аналіз джерел формування фінансових ресурсів та їх оптимізація.

Одним із завдань фінансової політики кожного підприємства є визначення оптимального співвідношення між власними і залученими фінансовими ресурсами. Прийнято вважати, що у структурі фінансування діяльності підприємства мають переважати власні ресурси. Слід при цьому зазначити, що такий норматив є умовним, оскільки оптимальність співвідношення власного і залученого капіталу визначається низкою факторів, зокрема етапом розвитку підприємства, видом економічної діяльності, в якому започатковано підприємства і стратегією його розвитку.

У теперішній час багато українських суб'єктів господарювання мають незадовільний фінансовий стан, відчувають нестачу фінансових ресурсів для забезпечення як розширеного, так і простого відтворення через недостатність власних коштів і недоступність окремих зовнішніх джерел фінансових ресурсів, а також низьку ефективність їх використання. Тому на підприємствах виникає необхідність організації ефективного управління їх фінансовими ресурсами для вирішення вказаних проблем.

Формування структури фінансових ресурсів має забезпечити таке поєднання власних і позикових джерел фінансування, яке сприятиме зростанню рентабельності капіталу, платоспроможності, фінансової стійкості, зниженню фінансових ризиків та середньозваженої вартості фінансових ресурсів тощо [2].

У сучасних умовах господарювання оптимізація джерел фінансових ресурсів українських підприємств має базуватися на критеріях достатності останніх, оптимальності їх співвідношення залежно від галузевих особливостей і конкретних умов господарювання, економічної доцільності їх залучення та ефективності.

Сучасний стан джерел фінансування малих та середніх підприємств в Україні не дозволяє їм активно розвиватися на інноваційній основі. Важливими причинами такої ситуації є дефіцит власних ресурсів, внаслідок низького рівня рентабельності і, відповідно, зменшення суми прибутку; обмежене використання банківських позик через високі процентні ставки; нестабільна діяльність банківської системи; недостатня розробка альтернативних джерел фінансування; недостатні знання малого та середнього бізнесу щодо можливості участі у міжнародних грантових програмах [3].

Поділяємо думку Бадаковського В.Ю., що з-поміж найважливіших проблем формування фінансових ресурсів варто виділити низьку інвестиційну привабливість окремих підприємств; використання застарілих технологій; значну зношеність основних засобів; дефіцит ресурсів для фінансування діяльності підприємства, через який виникає низька конкурентоспроможність підприємств; неможливість визначити чітко вплив податкової системи на формування оптимальної структури джерел фінансових ресурсів [1, с. 110]; низький рівень фінансової прозорості для інвесторів та кредиторів; недосконаліть підготовки менеджерів; відсутність цілісної системи фінансового управління підприємствами.

Для удосконалення оптимізації джерел формування фінансових ресурсів підприємства можна запропонувати такі шляхи: підвищення кваліфікації працівників, які відповідають за управління фінансами підприємств; розроблення якісно нових підходів до організації роботи у сфері фінансування підприємства; формування інформаційного забезпечення необхідного підприємствам; вибір ефективних джерел залучення фінансових ресурсів за допомогою проведення розрахунків вартості залучення ресурсів з кожного з джерел; забезпечення підприємств необхідними обсягами фінансових ресурсів для їх потреб; покращення структури фінансових ресурсів; забезпечення контролю за станом фінансових ресурсів за допомогою якого можна буде оцінити вплив якості управління фінансовими ресурсами на рівень рентабельності та динаміку розвитку підприємств.

Успішна реалізація запропонованих шляхів щодо покращення фінансової діяльності підприємства вимагає проведення відповідних заходів і на загальнодержавному рівні. З тих, що сприятимуть позитивним змінам у структурі капіталу підприємств, активізації їх фінансової діяльності можуть бути такі: створення політичного середовища, яке позитивно впливатиме на розвиток малого та середнього підприємництва, а також сприятливого інвестиційного клімату у державі, що збільшить обсяги інвестицій у бізнес та активізує фінансову діяльність суб'єктів підприємництва; сприяння розвитку ефективної регіональної інфраструктури бізнесу, яка забезпечуватиме інформаційні, консультативні та навчальні послуги щодо здійснення фінансової діяльності; оцінювання стану розвитку суб'єктів підприємництва на території регіону й розроблення заходів щодо його розвитку на пільгових умовах у менш розвинених районах. Доцільним також буде розроблення програм сприяння розвитку суб'єктів підприємництва на різних рівнях управління; сприяння розвитку системи підготовки висококваліфікованих кадрів для сфери фінансової діяльності, підвищення кваліфікації кадрів шляхом їх перепідготовки, стажування за кордоном; проведення соціальних опитувань підприємців з питань оцінювання інвестиційного клімату, інформування підприємців про позитивний закордонний досвід функціонування підприємств.

Таким чином, перехід економіки України до ринкових принципів господарювання актуалізує проблеми вдосконалення підходів до управління фінансовими ресурсами та оптимізації їх використання. Враховуючи той факт, що серед інструментів, які використовуються в управлінні фінансовими ресурсами, особливу роль повинні відігравати прогресивні методи управління фінансовими ресурсами, то вся їх сукупність повинна використовуватися з метою впливу на формування таких пропорцій власних і позикових коштів підприємства, які забезпечать додатковий приріст рентабельності власного капіталу, а головне, створюють сприятливі умови фінансової стабільності підприємства на перспективу.

Список літератури:

1. Бадаковський В.Ю. Проблеми залучення кредитних ресурсів вітчизняними підприємствами. *Фінанси України.* 2015. № 1. С. 106–112.

2. Дропа Я.Б., О.М. Терешко. Формування фінансових ресурсів підприємств в сучасних умовах розвитку фінансової системи. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/60-1.pdf.

3. Yasinovska I., Kozak S. Financial instruments and problems of attracting financial resources in the small and medium business in Ukraine. Sustainable development of economy. International scientific and production journal. 1'2018 (38). p. 67-73.

Сич Ольга Анатоліївна
к.е.н, доцент кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПОСТПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ

Спосіб використання публічного простору міст постійно змінюється: існує поштовх до оптимізації простору, що залишається доступним в містах більш творчими способами. Дійсно, міста стикаються з обмеженими міськими просторами, хоча повинні забезпечувати стійкий міський розвиток. У цьому сенсі міські постпромислові території – покинуті чи занедбані простори - стають ключовими стратегічними місцями для сталого розвитку міста, поєднуючи потенційну функціональну, екологічну, культурну та естетичну роль у міському ландшафті.

Місія ревіталізації постпромислових територій як системного процесу полягає в тому, щоб дати можливість містам працювати та розробляти комплексні рішення для викликів, з якими вони стикаються шляхом встановлення цілей та завдань, тривалості, переліку та оцінки задіяних об’єктів нерухомості, концепцію фінансування, прогноз очікуваних результатів такої ревіталізації [1].

Важливим є формування зав’язків, мереж, навчання досвіду один одного, проведення досліджень і навчань та виявлення передового досвіду для вдосконалення міської політики.

Програма ревіталізації постпромислових територій повинна бути організована навколо чотирьох основних цілей:

- формування потенціалу для реалізації політики: поліпшення спроможності міст керувати стійкою міською політикою та практикою інтегровано та за участю усіх зацікавлених сторін;

- комплексна розробка політики: вдосконалення дизайну стійкої міської політики та практики у містах з постпромисловими територіями;

- якісна реалізація політики: покращення реалізації інтегрованих та стійких міських стратегій та дій у містах;

- формування мережі та обмін знаннями: забезпечити практикам та керівникам на всіх рівнях доступ до знань та обмін ноу-хау з усіх аспектів сталого розвитку міста з метою вдосконалення політики міського розвитку.

Основними цільовими учасниками програми ревіталізації є практики, керівники міст, обрані представники та зацікавлені сторони інших державних органів, приватного сектору та громадянського суспільства.

Робота з міською спадщиною в перші роки роботи програми ревіталізації повинна охоплювати багато різних аспектів, зосереджуючись на історичних будівлях та міських ландшафтах. Інша підтема спадщини повинна стосуватись конкретних районів міст, таких як покинуті військові активи або шахти. Нарешті, райони спадщини повинні бути класифіковані відповідно до їх нинішніх функцій, як, наприклад, будівлі, що розташовані в центрі міста з цінностями спадщини, можуть використовуватися для виконання важливих функцій, таких як пропонування добре розташованого стійкого та доступного житла для населення міста.

Дуже важливо, щоб програма ревіталізації могла забезпечити нову та ефективну платформу для міст, щоб дослідити та зберегти культурну спадщину, що є важливою складовою інтегрованого підходу до сталого розвитку у містах.

Основним принципом впровадження програми ревіталізації є залучення громадян до дискусії про житло та енергозбереження, а також про доступне оновлення міських територій.

Наступний суттєвий постулат – акцент на відновлення та повторне використання постпромислових об'єктів, що дозволить сприяти працевлаштуванню та появі інноваційних МСП.

Сучасний підхід до розробки програми ревіталізації, що базується н європейській практиці, передбачає застосування підходу «знизу уверх» на противагу застарілому «зверху вниз». Це означає, що ініціатором, рушійною силою ревіталізаційних процесів має бути сама громада, суспільство, а не нав'язана «зверху» владою ідея, яка не відповідає запитам місцевої громади. Тому, для стимулювання активності громадянського суспільства в ревіталізаційних процесах, варто створити відкриту інформаційну платформу – банк ідей – щодо можливих напрямків та механізмів відновлення, нового використання постпромислової території задля сталого розвитку міста. Так, в Євросоюзі діє Інтернет-інструмент «Перебудуй місто»[2]. Метою цього інструменту є допомогти містам отримати ідеї про те, як максимально використати свої недостатньо використані або проблемні простори. І кожен житель може вільно пропонувати ідеї для їх втілення. В той же час інструмент «Перебудуй місто» надає доступ до кращих ідей та практик, що були втілені в інших містах у можуть слугувати добрим прикладом для вирішення місцевої проблеми.

Програма ревіталізації постпромислових територій повинна гармонійно поєднувати наступні теми:

- управління туристичними потоками та оцінка їх впливу на історичні міста;
- стимулювання культурних галузей, креативної економіки, виставкової діяльності (проведення фестивалів, ярмарок, мистецьких та інших заходів), а також інновації у мистецтві та культурі;

- адаптивне повторне використання, трансформація, активізація та відновлення міського простору з акцентом на рішення, що базуються на підтримці громади;
- фінансова обґрунтованість та спів фінансування;
- інтегрований підхід до управління, що заснований на громаді, через її мобілізацію для створення та розбудови культурної спадщини, відновлення постпромислових територій.

Список літератури:

1. Сич О.А. Ревіталізація як механізм забезпечення сталого розвитку міст // Європейські перспективи. Київ. 2016. №1. С.27-33.

2. URBACT - a European exchange and learning programme promoting sustainable urban development [Електронний ресурс]. – URL: http://www.urbact.eu/

Круглякова Віра Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВІВЩИНИ

В умовах зростаючої конкуренції питання інноваційної активності регіонів та їх інвестиційного забезпечення набуває актуального значення. Адже рівень і динаміка розвитку інноваційних процесів є визначальним показником економічного стану країни, здатності членів суспільства до реальних ринкових перетворень за рахунок створення, впровадження, поширення та практичного використання нової техніки, продукції та сировини, освоєння новітніх технологічних процесів, сучасних методів організації виробництва, його матеріально-технічного забезпечення тощо.

Інновації та інвестиції є невід'ємними складовими інноваційно-інвестиційного процесу, мета якого полягає в досягненні вищого рівня конкурентоспроможності товарної продукції і послуг та економіки в цілому. Інноваційно-інвестиційний процес – це поняття, яке поєднує в собі в єдиній цілісності два аспекти економічної діяльності, що зорієнтовані на постійний розвиток ринку, де зміна однієї інновації на іншу забезпечує узагальнюючий конкурентний процес [1].

Інноваційна діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг, інноваційно-інвестиційний процес повніше й чіткіше відображає економічну сутність і зміст інноваційного забезпечення розвитку економіки, а інноваційно-інвестиційний потенціал є комплексною характеристикою спроможності інноваційного розвитку економіки (окремого виду економічної діяльності, регіону), який включає всі види

матеріальних і нематеріальних ресурсів науково-технічної та інноваційної сфери діяльності, інвестиційні ресурси на здійснення інноваційного процесу, інституціональні умови та організаційно-економічні механізми щодо забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу з метою досягнення постійного зростання конкурентоспроможності національної економіки. Комплексний інноваційно-інвестиційний процес базується на відповідності вкладення інвестицій у створення інноваційного продукту та використання його у виробничій сфері з метою одержання інноваційної продукції [4].

Згідно статистичних даних рівень інноваційної активності підприємств Львівщини є досить невисокий. Після 2014 р. відбулось різке скорочення кількості інноваційно активних підприємств у Львівській області з 129 до 64, що становить практично 50% скорочення. Така негативна тенденція спостерігається і до 2017 р., в якому кількість інноваційно активних підприємств зменшилась на 25% порівняно з 2015 р. В фінансовому еквіваленті спостерігається протилежна ситуація, що пов'язано перш за все із різким зростанням курсу валют в країні. Так, обсяг реалізованої інноваційної продукції у Львівській області у 2015 р. зріс на 63% порівняно з 2014 р., але у 2017 р. – відбулось скорочення на 36%. Щодо загального обсягу витрат на інновації, то впродовж 2014-2017 рр. ці витрати поступово зростали з 219,8 млн грн у 2014 р. до 310 млн грн у 2017 р. [2].

Таким чином, можна визначити, що інноваційну діяльність підприємств Львівщини стримують певні чинники, зокрема: нестача власних коштів, недостатня фінансова допомога держави, великі витрати на нововведення, високий економічний ризик, недосконаліть законодавчої бази, тривалий термін окупності нововведень, брак інформації про нові технології, відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями, брак інформації про ринки збуту, відсутність кваліфікованого персоналу та ін.

Регіон Львівщини характеризується низкою галузей економіки, які є привабливими для інвестицій. Зокрема, це харчова промисловість, машинобудування та деревообробна галузь, які мають ще й наукову базу для впровадження інновацій. У 2017 р. в харчовій промисловості Львівської області було впроваджено 11 нових технологічних процесів, машинобудування – 7, а у деревообробній галузі – 6 [2].

Визначальним чинником інноваційної діяльності є фінансування відповідних робіт. У Львівській області впродовж 2013-2016 рр. зафіксовано зниження частки витрат на інноваційну діяльність у загальних витратах за рахунок власних коштів та за рахунок коштів місцевих бюджетів (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги та структура джерел фінансування інноваційної діяльності у Львівській області, тис грн

Джерела фінансування	2013	2014	2015	2017
Загальна сума витрат	257 053,9	219 754,3	277 796,2	310 047,7
Витрати за рахунок коштів державного бюджету	-	-	25 817,2	-
Витрати за рахунок коштів місцевих бюджетів	6 113,8	160,0	100,0	-
Витрати за рахунок власних коштів	213 668,2	183 234,0	206 605,0	271 641,1
Витрати за рахунок вітчизняних інвесторів	-	2 504,7	11 069,0	-
Витрати за рахунок коштів іноземних інвесторів	-	-	-	-
Витрати за рахунок кредитів банків та інші позики	37 228,9	27 399,6	34 205,0	38 406,6
Інші джерела коштів	43,0	6 456,0	-	-

Джерело: узагальнено автором на основі [2].

У 2017 р. основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в області були власні кошти підприємств, частка яких у загальному обсязі фінансування інноваційних робіт дорівнювала 88%. За аналізований період практично відсутнє фінансування інновацій за рахунок надходжень коштів іноземних інвесторів, що дуже негативно позначається на інноваційному розвитку регіону. Отже, інноваційна діяльність в області залишається на відносно низькому рівні, проте з позитивною тенденцією до зростання.

За останні п’ять років Львівщина займає сьоме місце серед регіонів України за обсягами надходження прямих іноземних інвестицій в економіку регіону, поступаючись регіонам-лідерам: Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Одеській та Харківській областям. При цьому частка надходжень у Львівську область не перевищує 3% від усіх надходжень в Україну, тобто потенціал для розширення інвестиційних вливань у регіон дуже великий. Основними чинниками, що можуть сприяти залученню іноземних інвестицій в економіку Львівщини, є значний ринок збуту з великими потенційними можливостями [3].

Отже, короткий аналіз показав, що Львівський регіон має величезний інвестиційний потенціал, який не використовується повною мірою через зосередженість інвесторів на традиційних формах інвестування та низьку активність інвестування в інноваційну діяльність. Саме інвестування в інноваційну діяльність дозволить пожвавити процес зростання економіки Львівщини, а отриманий досвід буде корисним і для інших регіонів України.

Список літератури:

1. Вознюк М. А. Тенденції інвестиційно-інноваційного розвитку Львівської області / М. А. Вознюк // Регіональна економіка. – 2013. – № 3. – С. 73-81.

2. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua.

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

4. Чижова В. І. Економічна сутність інноваційно-інвестиційного процесу як концептуальне відображення феномену інновації / В. І. Чижова // Продуктивні сили і регіональна економіка. – 2008. – Ч. 2. – С. 71-80.

Нагорнюк Оксана Петрівна

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ В НЕСТАБІЛЬНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Витрати виробництва є одним із основних чинників формування прибутку та стабільної роботи підприємств України. Для мінімізації витрат зазвичай застосовують управлінський облік, що значно ускладнюється в нестабільних умовах господарювання. В першу чергу це зумовлено тим, що нестабільний період функціонування економіки супроводжується негармонічними коливаннями цін на сировину, матеріали та комплектуючі деталі, на енергоносії та послуги, на основні, виробничі фонди та валюту, а також змінюються тарифи та норми витрат, модифікується та оновлюється продукція [1] під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників.

До зовнішніх чинників відносяться: економічні умови господарювання; місткість ринку; платоспроможний попит споживачів; державне регулювання діяльності підприємств у вигляді податкової політики. До внутрішніх чинників належать: обсяг продукції, що випускається; собівартість виробництва; ціна продукції, що реалізується; асортимент продукції, що випускається тощо.

Щоб бути готовими до нестабільних періодів господарювання, підприємства мають сформувати пружну структуру фінансових ресурсів із достатнім запасом міцності для того, щоб забезпечити зростання ефективності господарської діяльності, платоспроможність, фінансову стійкість та мінімізацію можливих фінансових ризиків. Цього можна досягти [2] шляхом розрахунків, планування, прогнозування, моделювання валових витрат, амортизаційних відрахувань та позичених коштів.

Для нестабільних ситуацій господарювання недостатніми є моделі, що зводяться до спрощеного розуміння управлінського обліку витратами, що часто зводиться до звичайного збільшення або зменшення ресурсів для відповідних ділянок роботи. Тут потрібні нові якісні неординарні рішення, щоб фінансово вистояти в умовах жорсткої конкуренції, що різко

зростає саме для нестабільних умов функціонування. Звичайно, в першу чергу, потрібно розрахувати граничний рівень нарощування виробництва [3] чи надання послуг з дотриманням мінімального збільшення постійних витрат та граничних витрат шляхом модернізації виробничих потужностей, удосконалення технологічних процесів, впровадженням раніше заявлених рацпропозицій та винаходів. Однак деякі заходи практично неможливо реалізувати за короткий проміжок часу, тому їх потрібно передбачити та здійснювати заздалегідь, до настання нестабільних умов. Це, в першу чергу, стосується витрат для підбору, формування та управління людськими ресурсами підприємства.

В ряді випадків підприємства обмежуються застосуванням окремих аспектів управлінського обліку витратами та використання економічних ресурсів, в той час як для ефективного вирішення завдань в нестабільний період потрібен системний підхід та впровадження комплексної системи управління витратами (КСУВ) [4], що охоплює врахування значно ширшого круга взаємопов'язаних параметрів, ніж звичайний управлінський облік. КСУВ – це складний, багатовекторний та динамічний процес, що включає різноманітні управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства на короткострокові і довгострокові періоди.

В умовах нестабільного функціонування економіки системний підхід до управління витратами дозволяє отримати наступні результати:

- забезпечити виробництво конкурентоспроможної продукції за рахунок більш низьких або більш ефективних витрат;
- якісна та достовірна інформація про собівартість всіх видів продукції та їх позиція на ринку в порівнянні з аналогічною продукцією інших виробників;
- можливість використання гнучкого ціноутворення;
- ефективні та обґрунтовані управлінських рішення для кожного підрозділу;
- планомірне та прогнозоване формування витрат на виробництво та збут продукції;
- закономірне досягнення поточних та стратегічних цілей;
- контроль і аналіз динаміки витрат, необхідних для досягнення поставленої мети;
- вибір альтернативних варіантів поточних та стратегічних управлінських рішень;
- управління підбором кадрів для вирішення поточних та стратегічних завдань;
- розробка рекомендацій для удосконалення державної податкової політики.

Таким чином КСУВ означає уміння заощаджувати ресурси та максимізувати віддачу від них, враховувати динамізм витрат, надавати перевагу ефективності витрат, а не лише їх зменшенню, приймати комплексні рішення, щоб не допускати ситуацій, коли зменшення витрат на одних ділянках приводять до їх зростання на інших. Однак для отримання позитивних результатів КСУВ має відповідати певним вимогам:

- інтеграція управління витратами із загальною системою управління підприємством;

- комплексність та взаємодія управлінських рішень, що формують загальну діяльність підприємства;

- відмова від шаблонних управлінських рішень на різних етапах діяльності;

- спектр розмаїтості підходів та вибір альтернатив можливості управлінських рішень;

- відсутність протиріч між КСУВ та головною метою і стратегічними напрямками розвитку підприємства.

Тому КСУВ повинна бути дуже динамічною, постійно враховувати зміни параметрів зовнішнього середовища, потенціалу формування власних фінансових ресурсів, темпів економічного розвитку, форм організації виробничої та фінансової діяльності, фінансового стану та інших параметрів функціонування підприємства. КСУВ не є короткостроковою, а реалізується в процесі декількох циклів: прогнозування та планування, організація, координація та регулювання, активізація, стимулювання виконання, облік та аналіз.

Далі тут розглянемо лише деякі особливі завдання і можливості КСУВ, що стосуються рекомендацій податкової політики та витрат на формування кадрової політики підприємств, що сприяють розвитку підприємницької діяльності.

Окреме підприємство, навіть приватного типу, не може бути вільним від економічної політики, що домінує в державі. В свою чергу економічний розвиток держави, поповнення державного бюджету залежить прямим чином від величини витрат кожного підприємства, що впливають на їх прибуток, а далі реалізується через сплату обов'язкових платежів, податків та зборів.

Зі сторони держави для сприяння оптимізації витрат підприємств важливим є формування податкової політики. Взаємовплив податків та витрат підприємств є очевидний. З однієї сторони збільшення податків веде до зростання наповнення бюджету, але, з іншої сторони, індукує зменшення прибутку підприємств через зростання витрат. Не дивлячись на неоднозначності трактування категорії економічних витрат в науковій літературі, безперечним є той факт, що із зменшенням витрат та відповідним приростом прибутку підприємств збільшуються податкові відрахування до бюджетів усіх рівнів, що веде до зростає соціально-економічного становища підприємства та й держави у цілому.

Тому важливо позбутися раніше набутих стереотипів, що накопичувалися роками та оволоділи способом мислення різних експертів, які постійно перекручують та ускладнюють прості істини економічного розвитку країни. Коротко розглянемо деяку з них.

Для початку, здійснюючи державне регулювання податкової політики, потрібно ліквідувати ПДВ, а податки брати лише з прибутку, а не із збитків. Справді, якщо податок буде розраховуватися з продажу, тоді виробник, продавець і покупець автоматично

вмикають концепцію конкуренції. Виробник продає продавцеві свій товар і платить податок. Продавець продає свій товар покупцеві і також платить податок. Всі вони зацікавлені в отриманні прибутку а тому змушені знижувати собівартість товару. Адже в процесі конкуренції перемагає той, у кого вона нижча.

Далі, джерелом знищення власних виробників є контрабанда, що активізується саме в нестабільний період, і за що слід карати, як за нанесення шкоди національній безпеці. Тому не потрібно оподатковувати ввезення в країну технологій і засобів виробництва. але обкласти подвійним податком ввезення аналогів, що виробляються в Україні. Це змусить виробляти всередині країни конкурентні товари та приведе до скорочення безробіття. Водночас всі стратегічні галузі і виробництва запропонувати на продаж, але з умовою державного контролю і, в разі невиконання набувачем умов розвитку, повернути у власність держави без компенсації.

Будь-яке вивезення сировини необхідно обкласти подвійним податком, тоді вітчизняному та іноземному бізнесу буде вигідно відкривати виробництва в Україні. Адже зараз в Україні фактично продовжує діяти концепція 90-х років. Викуплені підприємства всередині країни знищують, «ріжуть на металобрухт», відкриваючи їх за кордоном. Тому скільки робочих місць у нас зникає, стільки ж з'являться за рубежем. Одним із багатьох таких прикладів є знищенням текстильної промисловості в Україні та її розквіт в Туреччині і В'єтнамі замість завезення нових засобів виробництва до нас без знищення наших підприємств, а також потрібно відмовитися від затрат законодавчого стимулювання ввезення іноземних електричних автомобілів, а навпаки стимулювати тих, хто займеться їх виробництвом в Україні.

За твердженням Римського клубу [6], сьогоднішнє людство вступило в кризу соціальну, культурну, політичну, моральну, кризу демократії, ідеологій та капіталістичної системи. І основна проблема в тому, що ця криза не циклічна, а наростаюча. В той же час не лише сировина, технології та засоби виробництва, а саме людський капітал є одним з головних чинників економічного зростання, ключовою умовою економічного і соціального добробуту сучасного суспільства. Адже саме цей, наявний на даний момент, людський капітал [7] є джерелом наповнення кадрами для кожного підприємства, що здійснюють управління витратами – це керівники та спеціалісти підприємства, різних виробничих підрозділів, цехів, відділів, дільниць та ін. Теперішня ефективність КСУВ, що стосується підбору кадрів підприємства, обмежена культурним, інтелектуальним, моральним рівнем наявного в державі людського капіталу. Тому обґрунтованими є витрати на формування і розвиток якісно нових характеристик людського капіталу, що буде задіяний в нових умовах господарювання. Цілком оправдані є витрати на розвиток глобальній мережі Інтернет, що,

крім бібліотек, університетів і курсів підвищення кваліфікації сприяє відтворенню людського капіталу у вигляді самоосвіти. З другої сторони, став технічно можливим дистанційний моніторинг всіх параметрів та характеристик окремої людини, рівня її культури, освіченості, прагнення до знань та умінь, до освоєння нових технологій, аналіз її фізичного та психологічного здоров'я. Крім цього, в деяких країнах гласно і негласно фіксуються пересування за допомогою IP-адресів та поведінка людей не лише на підприємствах, а й на вулицях, в громадських місцях та за місцем проживання з метою встановлення доцільності прийняття на роботу та корисності суспільству в цілому.

Таким чином, нестабільні умови господарювання є передвісником переходу до нової парадигми співжиття та господарювання, для якого КСУВ стосується широкого спектру параметрів, в т.ч. ресурсів, нових екологічних технологій, виробничих відносин та людського капіталу.

Список літератури:

1. Партин Г. О. Управління витратами операційної діяльності підприємства та його інформаційне забезпечення./ Г.О. Партин //Зб. Менеджмент та підприємництво в Україні: Етапи становлення і проблеми розвитку. – 2007. – №576. – С. 221 - 226.

2. Цимбалюк Л. Г. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару / Л. Г. Цимбалюк, Н. П. Скригун // Вісн. Бердян. ун-ту менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3(15). – С. 88 - 95.

3. Бланк, И. А. Управление финансовыми ресурсами / И. А. Бланк. – К. : Омега-Л, Эльга, 2001. – 768 с.

4. Волкова. М. В. Система управління витратами промислового підприємства / М. В. Волкова.//. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. –2013. – № 3. – С. 25 – 33.

5. Корінько М. Д. Концептуальні основи управління витратами суб'єктів господарювання в умовах удосконалення ринкових відносин / М. Д. Корінько, Г. Б. Тітаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 126-131.

6. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» [Електронний ресурс]: URL https://politcom.org.ua/rimskij-klub-jubilejnyj-doklad-verdik/?fbclid=IwAR2lhXEejKc1eAWxqTgGRVjl-JjiVGlGN7tlzQLWXkpfZe1Art-L9P3igeI

7. Сухарев М.В. Управление человеческим капиталом в информационном обществ Preprint 2017 [Електронний ресурс]. URL: https://www.researchgate.net/publication/ 322656625 _upravlenie_celoveceskim_kapitalom_v_informacionnom_obsestve

Боднар Віталій Ярославович
аспірант кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГНОЗІВ У БЮДЖЕТНІЙ СТРАТЕГІЇ

Державний бюджет як одна із ланок фінансової системи країни є основним інструментом реалізації політики нашої держави. Бюджетний механізм забезпечує державу низкою важелів, за допомогою яких державні органи можуть реалізовувати розподільчу та перерозподільчу функції. Фінансово-економічні відносини, зміни векторів розвитку економіки країни, її інтеграція у різні світові фінансові устрої, конкурентна боротьба за природні ресурси та сфери впливу на світовому рівні актуалізують питання виваженості будь-якого прийнятого економічного рішення, його обґрунтованості та ефективної реалізації. Саме на цьому етапі необхідно зазначити важливість бюджетного прогнозування і планування, адже від обґрунтованості планових показників залежить ефективність виконання державного бюджету та досягнення поставлених цілей задля стабілізації розвитку країни. В управлінні фінансовою системою, прогнозування займає центральне місце, і тісно пов'язане із соціальним та економічним прогнозуванням [1, с. 48].

Економічні прогнози необхідні для обґрунтування шляхів економічного і соціального розвитку у довгостроковому періоді, визначення ресурсів, що забезпечують досягнення відповідних цілей, виявлення найбільш імовірних та економічно ефективних варіантів середньострокових програм, обґрунтування головних напрямків поточної економічної та соціальної політики, передбачення наслідків прийнятих рішень і здійснюваних у певний момент заходів. За умов сучасного науково-технічного прогресу, динамічної модернізації економічної системи прогнозування стає одним з вирішальних чинників формування стратегії і тактики розвитку національної економіки. Прогнозування – це наукове виявлення ймовірних шляхів і результатів розвитку, що характеризує явища, процеси на майбутнє та базується на системі фактів, доказів та причинно-наслідкових зв’язків, раціональних очікувань. Раціональні очікування передбачають застосування принципу максимізуючої поведінки на підставі отримання та опрацювання інформації з метою формування ефективного напрямку майбутнього розвитку [2, с. 24].

Прогноз – це науково обґрунтоване, ймовірнісне судження про можливий стан об’єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи та терміни його здійснення. Процес розробки прогнозів називають прогнозуванням. Прогноз як результат процесу прогнозування визнають ймовірним, аргументованим судженням про стан об’єктів у майбутньому або альтернативних шляхів і строків досягнення певних результатів. Економічний прогноз

визначає головні можливі напрямки розвитку економіки, відображає сукупність складових зовнішніх, внутрішніх зв'язків та залежностей між ланками та секторами економіки. Метою прогнозування є виявлення можливих альтернатив майбутнього розвитку об'єкта та структури його ймовірних траєкторій [3, с. 126]. Процес прогнозування містить низку етапів, зокрема:

– визначення завдання – уточнюють об'єкт прогнозу, формують мету і завдання, визначають точність і час випередження прогнозу;

– формування об'єкта прогнозу відповідно до поставленого завдання – визначають структуру об'єкта, виокремлюють головні чинники, з'ясовують їх підпорядкованість, ієрархічність, взаємозв'язок;

– збір ретроспективної інформації про об'єкт – визначають джерела інформації, розробляють методику переробки та подання інформації, встановлюють її обсяги;

– формалізація завдання – розробляють методику формалізованого подання інформації і здійснюють вибір класу моделей опису об'єкта прогнозу;

– вибір методів та алгоритму – серед відомих вибирають найбільш придатний метод прогнозування, розробляють відповідний алгоритм та оцінюють точність прогнозу; – моделювання на підставі ретроспективних даних оцінки якості моделі;

– формування результатів прогнозу [4, с. 68].

Бюджетне прогнозування має набути стратегічного характеру, включати заходи щодо вдосконалення бюджетного механізму і засобів бюджетного регулювання за умови динамічного підтримання фінансової збалансованості в економіці. Прогнозування має стати невід'ємною частиною процесу перспективного бюджетного планування, що надасть можливість проаналізувати тенденції формування ресурсів бюджету та їх використання, виявити чинники, які необхідно враховувати у розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки. Призначення бюджетного прогнозування полягає в оцінці найбільш вірогідних варіантів формування і напрямів використання ресурсів бюджету. Аналіз таких варіантів створює основу для вибору цілей, які є орієнтиром при розробленні бюджету.

Прогнозування податкових надходжень до зведеного та державного бюджетів України на середньострокову перспективу є елементом процесу формування податкової та бюджетної політики. Відповідно, в процесі формування прогнозних показників податкових надходжень зведеного та Державного бюджетів України на середньострокову перспективу мають бути враховані очікувані зміни податкової політики та динаміки основних показників соціального та економічного розвитку країни на цей період, які надають можливість оцінити майбутню базу оподаткування.

У концепції впровадження середньострокового планування державною бюджету потрібно визначити період планування, процедури та терміни підготовки, структуру та формат середньострокового бюджетного плану. На етапі застосування середньострокового бюджетного планування важливою є консолідація зусиль Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, головних розпорядників бюджетних коштів та інших учасників бюджетного процесу для реалізації заходів щодо встановлення більш тісного зв'язку між стратегічним плануванням діяльності головних розпорядників бюджетних коштів та середньостроковим бюджетним плануванням.

Головні розпорядники бюджетних коштів мають суттєво підвищити якість прогнозування своєї діяльності, прискорити процес оптимізації державних цільових програм та сконцентрувати бюджетні кошти на фінансуванні пріоритетних напрямів державної політики, реалізація яких дасть змогу забезпечити реформаційні зрушення у відповідних сферах та досягти максимальних результатів. Створена система середньострокового бюджетного прогнозування, з одного боку має забезпечувати відповідність бюджетної політики та стратегічних завдань суспільного розвитку, а також збалансованість, стабільність та передбачуваність системи державних фінансів, а з іншого боку має бути достатньо гнучкою в умовах економічних перетворень. Базовими детермінантами середньострокового бюджетного прогнозування мають стати як загальні цілі по рівню державного боргу і дефіциту, так і визначення рівня зростання загального обсягу видатків та за їх видатками [5, с. 121].

Середньостроковий бюджетний прогноз містить індикативні прогнозні показники зведеного та державного бюджетів за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування, державного боргу та гарантованого державою боргу, взаємовідносин державного та місцевих бюджетів, а також бюджетних програм, які забезпечують упродовж кількох років виконання інвестиційних проектів. Саме від цих індикативних показників відштовхуються всі учасники процесу середньострокового бюджетного планування, а також бізнесові кола, які працюють в даному макроекономічному середовищі та взаємодіють з бюджетними установами.

Метою середньострокового бюджетного прогнозування є запровадження дієвого механізму управління бюджетним процесом як складової частини системи управління державними фінансами, встановлення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку країни та можливостями бюджету у середньостроковій перспективі, забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики. Основними завданнями такого прогнозування є зниження впливу політичного фактора на формування бюджетних пріоритетів, підвищення результативності та ефективності здійснення бюджетних видатків,

посилення бюджетної дисципліни та контролю за витратами бюджету, забезпечення стійкого фінансування інвестиційних проектів строком реалізації більше одного року.

Перевагою середньострокового бюджетного прогнозування є дієвість у підвищенні ефективності бюджетних видатків та можливість розпорядників розробляти довгострокові плани з гарантією, що реалізація їхніх проектів не буде зупинена через рік з причин перегляду пріоритетів. Середньострокове бюджетне прогнозування сприяє формуванню стійкого макроекономічного середовища, відновленню та підтриманню високих темпів економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі, забезпеченню оптимального податкового та боргового навантаження, та завдяки цьому підвищити рівень гарантій виконання державою своїх соціальних зобов'язань [7, с. 65].

Розвиток системи бюджетного прогнозування і планування обумовлює необхідність удосконалення інституційних засад бюджетного процесу. Доцільним є розширення інформації у бюджетних програмах щодо стратегічних цілей, досягнення яких покладено на головного розпорядника бюджетних коштів. Актуальним є запровадження у процес бюджетного планування механізмі розробки щорічних доповідей головними розпорядниками бюджетних коштів про виконання програм. Планування видаткові частини бюджету суттєво вливає на стійкість фінансової системи та макроекономічну збалансованість. Важливим є питання оптимізації показників дефіциту бюджету та бюджетних видатків, відповідно до пріоритетів економічної політики країни, підвищення ефективності використання «інституту бюджету» у сфері стимулювання внутрішнього попиту та зростання економіки.

Перспективне бюджетне прогнозування є важливим інструментом державного регулювання економіки і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави. Важливим є удосконалення методологічних підходів до моніторингу реалізації бюджетних програм протягом бюджетного періоду, а саме стану виконання запланованих результативних показників, завдань для досягнення поставленої мети, їх відповідності пріоритетам розвитку країни. Ефективним зараз є здійснення програмно-цільового планування та виконання видаткової частини бюджетів відповідно до структурно-функціональної моделі бюджетування, яка ґрунтується на інтеграції цілей соціально-економічного розвитку країни на довго- та середньострокову перспективу у процес планування бюджетних видатків, що забезпечить підвищення рівня ефективності державних фінансів, поглиблення взаємозв'язку між бюджетними призначеннями та пріоритетами розвитку економіки і соціальної сфери, сприятиме посиленню дієвості бюджетної політики [6].

На даний час також є актуальними питання відпрацювання методик прогнозування, процедур взаємодії державних установ і інституцій, причетних до середньострокового бюджетного планування і прогнозування із метою покращання якості середньострокового бюджетного прогнозування, підвищення його точності з урахуванням суттєвого коливання українського економічного середовища, спричиненої становленням політичної взаємодії та зумовленої суто економічними чинниками.

Список літератури:

1. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. - 2016.- № 28/1. – С. 217-226.

2. Ватаманюк-Зелінська У. Проблемні аспекти процесів інтеграції та використання програмно-цільового методу бюджетування для програм підтримки та розвитку малого підприємництва / У. Ватаманюк-Зелінська, Н. Жмуркевич // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1 (8). – С. 80-86.

3. Корнієнко Н. М. Підвищення ефективності планування бюджетних видатків в Україні / Н. М. Корнієнко // Вісник Львівської державної фінансової академії – 2012. – №2.

4. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку: інституційний аспект / Л.В. Лисяк // Економічний вісник університету: Зб. наук. праць. – 2016. – Вип. 27/1

5. Шаповал С.Л. Напрями розвитку системи бюджетного планування / С.Л. Шаповал // Економічний вісник університету Пер.-Хм. ДПУ ім. Г. Сковороди. – 2017. – № 32/1. – С. 204-210.

6. Проект Постанови Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики на 2019-2021 роки». Електронний ресурс. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/DH6G500A?an=334

7. Тарангул Л. Л. Особливості формування міжбюджетних фінансових потоків в умовах запровадження бюджетної децентралізації в Україні / Л. Л. Тарангул, Т. А. Коляда // Фінанси України. – 2015. – №3.

Яцев Володимир Володимирович
аспірант кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Міжнародний досвід розвитку електронного урядування показує що електронне урядування є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Реформа будь-якої галузі в сучасних умовах спрямована на широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності. Адже саме інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування (далі – органи влади).

Електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян.

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій з метою розширення можливостей участі громадян у процесі державотворення та державного управління все більше застосовуються інструменти електронної демократії.

Електронна демократія – форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб’єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень.

Найбільш поширеними інструментами електронної демократії, що застосовуються сьогодні в Україні як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, є електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі (громадські бюджети). Також створені ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ, наприклад “Громадянське

суспільство і влада", "Розумне місто" чи "Єдина система місцевих петицій", які поєднують у собі кілька електронних інструментів участі.

Застосування сучасних інноваційних підходів, методологій та технологій (у тому числі Інтернету речей, хмарної інфраструктури, Blockchain, Mobile ID, shareding economy, просування методики опрацювання даних великих обсягів (Big Data), нормативно-правового врегулювання принципів "цифровий за замовчуванням", "одноразове введення інформації" та "сумісність за замовчуванням", а також застосування перспективних форм організації виконання завдань і проектів розвитку електронного урядування, зокрема публічно-приватного партнерства, сприятимуть формуванню ефективної системи електронного урядування в Україні для задоволення інтересів та потреб фізичних та юридичних осіб, вдосконалення системи державного управління, підвищення конкурентоспроможності та стимулювання соціально-економічного розвитку країни.

Однією із істотних умов запровадження технологій електронне урядування є наявність електронних інформаційних ресурсів, які характеризуються різноманітними формами надання інформації, організаційними та технологічними рішеннями, та кількість яких збільшується одночасно із стрімким розвитком інформаційних технологій. Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію формування системи національних електронних інформаційних ресурсів задля вирішення таких основних проблем:

- недосконаліть правових норм, які регулювали б доступ до державних інформаційних ресурсів, порядок надання і використання інформації про діяльність органів державної влади, підприємств і організацій;

- необхідність приведення національних інформаційних ресурсів до єдиних державних стандартів на базі новітніх інформаційних технологій, міжнародних стандартів, уніфікованих систем класифікації і кодування інформації;

- відсутність ефективних національних операційних, пошукових, геоінформаційних та навігаційних інформаційних систем;

- відсутність вимог до змісту національних інформаційних ресурсів та обмежень щодо їх використання.

З метою впровадження відповідних положень уряд затвердив заходи з реалізації Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів, основною метою яких є створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів. Безперервний процес створення, впровадження та розвитку складних організаційних систем, до яких відноситься електронне урядування, передбачає його дискретизацію на послідовність етапів (етапізацію), кожен з яких характеризується специфічною кінцевою метою, сукупністю критеріїв її досягнення та завдань, часовими

рамками, задіяними ресурсами тощо, але системно взаємозв'язаними та об'єднаними місією системи та умовами збереження її цілісності. В Україні зазначена етапізація відбувалась в умовах недосконалості концепції адміністративної реформи, відсутності єдиної державної політики з впровадження електронного урядування, її концептуальних засад та стратегії, а також відсутності чітко визначеної системи критеріїв їх реалізації.

Запровадження механізмів та інструментів електронне урядування передбачено Законами України «Про Національну програму інформатизації» та «Про Основні засади розбудови інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», а також рішеннями Уряду, у яких визначено низку заходів, спрямованих на впровадження електронного урядування, але без чіткого визначення етапності робіт, їх взаємозв'язку, ресурсного забезпечення, кінцевих очікуваних результатів тощо.

На розвиток електронного урядування здійснюють вплив процеси управління та самоуправління. В різних країнах і на різних етапах впровадження цієї технології співвідношення цих процесів різне. Але в будь-якому випадку держава має бути основним актором у формуванні та реалізації державної політики електронного урядування. В Україні створення інфраструктурної складової електронного урядування, насамперед, розвиток Інтернет, оснащення домогосподарств та бізнесу необхідною оргтехнікою та програмним забезпеченням тощо здійснюється в основному завдяки процесам самоуправління.

Ефективне управління в цій сфері можливе лише якщо:

- визначено кінцеві цілі, яких необхідно досягти в ході впровадження електронного урядування, та критерії їх досягнення;

- сформована концепція, стратегія та програма електронного урядування, що базуються на реальних ресурсах країни;

- здійснюється необхідне нормативно-правове, організаційно-технічне, науковометодичне, інформаційна – аналітичне супроводження впровадження електронного урядування;

- створена організаційна система управління у цій сфері;

- функціонує система підготовки кадрів для органів державної влади та органів місцевого самоврядування в цій сфері;

- створені та відпрацьовані механізми взаємодії органів державної влади між собою, бізнесом та громадянами тощо.

Сьогодні в Україні більшість вищевказаних умов не виконується. Необхідно врахувати той факт, що в електронному урядуванні зміст функцій та структура органів влади можуть значною мірою відрізнятися в залежності від політичної та економічної складової систем традиційного державного управління. Зміна функцій повинна відбуватись поетапно від

традиційної моделі адміністративнобюрократичного управління до демократичної моделі менеджменту та обслуговування.

Державне управління електронним урядуванням базується на класичній моделі управління, в якій існує об'єкт управління (або процеси, якими потрібно управляти), органи управління (суб'єкти управління), механізми управління (важелі управління) та зворотній зв'язок для забезпечення контролю за станом об'єкту управління. Для здійснення управління необхідно чітке визначення цілей та стратегія їх досягнення. Об'єкт управління, як складний об'єкт, необхідно розглядати в певній декомпозиції.

Інший підхід передбачає декомпозицію за основними напрямками розвитку об'єкту управління (напрямками, в яких необхідно проводити зміни): удосконалення нормативно-правого забезпечення, реформування організаційної структури органів влади та адаптування їх повноважень до нових умов функціонування, організація відповідної кадрової роботи, формування технічної політики з питань впровадження інформаційних технологій, наукова та освітня діяльність в напрямках розвитку інформаційного суспільства, удосконалення бюджетної політики щодо фінансування процесів розвитку інформаційного суспільства.

Впровадження електронного урядування в Україні забезпечить якісно новий рівень управління державою та суспільством в цілому, зміцнить довіру до держави та її політики, вдосконалить взаємодію між органами державної влади, бізнесом, громадянами та державними службовцями. Якісно побудована система електронного урядування має позитивно впливати на загальний хід та наслідки проведення подальших радикальних перетворень в українському суспільстві. Впливові інституції громадянського суспільства, особливо з тих питань, де велике значення мають методи та форми взаємодії органів державного управління з населенням та бізнесом, громадськими організаціями повинні прискорити розвиток і взаємодію з державою. Політико-правове становище суспільства та фінансово-економічні можливості держави здатні внести суттєві корективи в процес електронне урядування, у темпи проведення реформаторських заходів – особливо це стосується наявності фінансових і матеріально-технічних ресурсів.

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. – К.: Інформаційновидавниче агентство «ІВА», 1996. – 52 с.

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

3. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

4. Брижко В.М. е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право: монографія / В.М. Брижко, М.Я. Швець, В.С. Цимбалюк. – К.: ТОВ «Пан Тот», 2007 р. – 234 с.

5. Електронне інформаційне суспільство України: погляд у сьогодення і майбутнє: монографія / [В.М. Фурашев, Д.В. Ланде, О.М. Григор'єв, О.В. Фурашев]. – К.: Інжинірін, 2005. – 164 с.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2017 року № 844-р "Про схвалення Концепції впровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами в державних органах та затвердження плану заходів щодо її реалізації"

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 617-р "Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні"

8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 року № 37-р "Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2019-2020 роки"